

The background of the cover is a painting of a woman in profile, facing right. She has dark, curly hair and is wearing a purple headscarf with a lace trim. She is dressed in a dark, high-collared garment. She is holding a large, thick, yellowish book open, and her gaze is directed at its pages. The background of the painting is a textured, brownish-grey.

Anne
Brontë
Agnes Grey

Alianza editorial

Anne Brontë

Agnes Grey

Nasløv originala:
Anne Brontë: Agnes Grey
(1847.)

Agnes Gray je dirljiva priča mlade djevojke koja odluči ići u svijet kao guvernant, ali čije su svijetle iluzije života, slobode i prijateljstva postupno uništene.

Oslanjajući se na vlastito iskustvo, Anne Brontë ocrtava razvoj nježne Agnes i suosjećajno opisuje okrutno postupanje kojem je bila izložena. Napuštajući svoju idiličnu kuću i blisku obitelj, Agnes stiže u obitelj Bloomfield, gdje vlada okrutnost i zanemarivanje. Iako je suočena s tiranskom djecom i pretjerano popustljivim roditeljima, velikodušnost duha i topla iskrenost koju je stekla u svojoj obitelji nikada je ne napušta. Agnes također nepokolebljivo ostaje u kućanstvu Murray, gdje je koriste dvije ohole mlade kćeri za svoje podmukle ciljeve i gdje joj su šanse za sreću upropaštene.

Duboko potresan račun, *Agnes Gray* ozbiljno raspravlja o preziru i nehumanosti prema siromašnoj, iako obrazovanoj ženi u viktorijanskom dobu, čiji je jedini izbor bio da postane guvernant.

Župni dvor

Sve istinite priče sadrže pouku; iako se u nekima blago teško pronalazi, pa ako se i nađe, u toliko je beznačajnoj količini, da sasušeno, smežurano sjeme jedva nadoknađuje muku razbijanja ljuske. Je li to slučaj i s mojom pričom ili nije, ja sama teško mogu procijeniti. Ponekad mislim kako bi se mogla pokazati korisnom za jedne, a zabavnom za druge; ali neka svijet procijeni sâm za sebe. Zaštićena svojom vlastitom beznačajnošću, i proteklim godinama te s nekoliko izmišljenih imena, ne bojim se upustiti u ovaj pothvat; pa ću iskreno izložiti pred javnost, ono što ne bih otkrila ni najbliskijem prijatelju.

Moj je otac bio svećenik na sjeveru Engleske, kojega su zasluženo cijenili svi koji su ga poznavali; a u svojim je mlađim danima živio prilično udobno od udruženog prihoda, što su mu ga donosili njegov položaj i njegov vlastiti udoban, mali posjed. Moja majka, koja se za njega udala usprkos željama svojih prijatelja, bila je plemićka kći, i produhovljena žena. Uzalud su joj objašnjavali, da će se, ako postane supruga siromašnog župnika, morati odreći svoje kočije i svoje sluškinje, kao i sve raskoši i elegancije bogatstva; koje su za nju bile tek nešto manje važne od osnovnih životnih potreba. Kočija i sluškinja bile su velike pogodnosti; ali, hvala nebesima, imala je noge da ju nose, i ruke da se pobrinu za njezine vlastite potrebe. Elegantnu kuću i prostrano zemljište ne bi trebalo prezirati; ali ona bi radije živjela u kolibi s Richardom Greyem nego u palači s bilo kojim drugim muškarcem na svijetu.

Uviđajući kako nema nikakve koristi od rasprave, njen je otac, naposljetku, rekao zaljubljenima da se mogu vjenčati, ako to baš žele; ali, čineći to, njegova će kći izgubiti pravo na svaki djelić svoga bogatstva. Očekivao je kako će ovo oboma ohladiti oduševljenje; ali pogriješio je. Moj je otac predobro poznao nadmoćnu vrijednost moje majke, a da ne bi bio svjestan kako je ona i sama po sebi vrijedno blago: i ako bi ona samo pristala ukrasiti njegovo ponizno ognjište, on bi bio sretan da ju uzme

pod bilo kakvim uvjetima; dok bi ona, sa svoje strane, radije radila svojim vlastitim rukama nego bila odvojena od muškarca kojega je voljela, i čiju bi sreću s veseljem izgradila, i koji je s njom već bio jedno u srcu i u duši. Tako je njeno bogatstvo zadebljalo novčanik mudrije sestre, koja se udala za bogatog muslimanskog službenika; dok se ona, na čuđenje i suosjećajno žaljenje svih koji su ju poznavali, otišla zakopati u prosti seoski župni dvor među brežuljcima X-a. No ipak, usprkos svemu tome, i usprkos srčanosti moje majke i hirovima moga oca, vjerujem kako biste mogli pretražiti cijelu Englesku, a da ne uspijete pronaći sretniji par.

Od šestero djece, moja sestra Mary i ja jedine smo uspjele preživjeti opasnosti ranog djetinjstva. Ja sam, kao pet ili šest godina mlađa, uvijek bila smatrana djetetom i ljubimicom obitelji: otac, majka i sestra, svi su se udružili da me razmaze – ne glupim udovoljavanjem, koje bi me učinilo svadljivom i neobuzdanom, već neprekidnom ljubaznošću, koja me je učinila previše bespomoćnom i ovisnom – previše nedoraslom za suočavanje s brigama i previranjima života.

Mary i ja odgojene smo u najstrožoj izdvojenosti. Moja majka, koja je istovremeno bila izuzetno sposobna, dobro obaviještena, a uz to je i voljela biti zaposlena, preuzela je na sebe cijeli teret našega školovanja, uz iznimku latinskog – kojemu nas je trebao poučiti naš otac – tako da nikada nismo išle čak ni u školu; a, kako u susjedstvu nije bilo društva, naš jedini dodir sa svijetom sastojao se od svečanih čajanki, koje su se održavale s vremena na vrijeme, s vodećim seljacima i trgovcima iz okolice (samo zato da izbjegnemo osudu kako smo previše ponosni da bismo se družili sa svojim susjedima), i godišnjih posjeta djedu i baki s očeve strane; gdje su djed, naša ljubazna baka, neudana tetka te dvoje ili troje starijih dama i gospode, bili jedine osobe koje smo ikada vidjele. Ponekad nas je naša majka zabavljala pričama i anegdotama iz svojih mlađih dana, koje su, iako su nas čudesno zabavljale, često budile – barem u meni – tajnu želju da vidim malo više svijeta.

Mislila sam kako je morala biti jako sretna: ali činilo se da nikada ne žali za prošlim vremenima. No, moj se otac, čija ćud nije po prirodi bila ni smirena, niti vesela, često neopravdano uznemiravao razmišljajući o žrtvama koje je njegova draga žena zbog njega podnijela; te je mučio svoju glavu vrteći beskrajne planove za povećanje svoga malog bogatstva, radi njene dobrobiti, kao i naše. Uzalud ga je moja majka uvjeravala kako je sasvim zadovoljna; i kad bi on samo odvojio nešto malo za djecu, svi bismo imali dovoljno, i za sadašnje vrijeme i za budućnost: ali štednja nije bila jača strana moga oca. Nije se zaduživao

(barem se moja majka dobro brinula da se to ne dogodi), ali kad je imao novca, morao ga je potrošiti: volio je vidjeti da mu je kuća udobna, a supruga i kćeri dobro odjevene i dobro zbrinute; a uz to, bio je darežljive naravi, pa je volio davati siromašnima, u skladu sa svojim mogućnostima: ili, kako su neki mogli pomisliti, preko svojih mogućnosti.

Naposljetku mu je, međutim, ljubazni prijatelj predložio način kojim bi svoj privatni imetak mogao udvostručiti jednim udarcem; te ga, od toga trenutka, i dalje povećavati do neslućenog iznosa. Taj je prijatelj bio trgovac, čovjek poduzetnog duha i nesumnjivog talenta, koji je bio donekle ograničen u svojim trgovačkim pothvatima uslijed nedostatka kapitala; ali je velikodušno predložio mome ocu ustupiti pošten dio svoje zarade, ako bi mu on samo povjerio onoliko koliko može odvojiti; a vjerovao je kako sa sigurnošću može obećati da će moj otac, koji mu god iznos odluči staviti na raspolaganje, taj iznos udvostručiti. Malo imanje koje je naslijedio od svoga oca na brzinu je prodano, a cijeli iznos koji je za njega dobio predao je u ruke srdačnog trgovca; koji se bez odlaganja prihvatio utovarivanja svoga tereta i priprema za putovanje.

Moj je otac bio oduševljen, kao i svi mi, našim sjajnim izgledima. Trenutno smo, istina, spali na ograničeni prihod župe; ali činilo se da moj otac misli kako nema potrebe za pažljivim ograničavanjem naših izdataka samo na njega; tako smo se, s otvorenim računom kod g. Jacksona, drugim kod Smitha, i trećim kod Hobsona, snalazili čak i puno bolje nego ranije: iako je moja majka tvrdila da bismo se trebali držati unutar granica, jer su naši izgledi da se obogatimo ipak prilično neizvjesni; i kad bi moj otac samo htio sve povjeriti njenom upravljanju, nikada se ne bi osjećao zakinutim: ali on se u toj prilici, za promjenu, nije dao pokolebati.

Kolike smo sretne sate Mary i ja provele sjedeći uz svoje zadatke pored vatre, ili lutajući po brežuljcima odjevenim u vrijesak, ili provodeći vrijeme u dokolici pod žalosnom vrbom (jedinim većim stablom u vrtu), razgovarajući o budućoj sreći nas samih i naših roditelja, o tome što bismo radile, i vidjele, i posjedovale; bez čvršćeg temelja za našu privlačnu nadogradnju od bogatstva, što nas je prema našim očekivanjima trebalo zasuti uslijed uspjeha dičnih trgovčevih špekulacija. Naš je otac bio gotovo jednako toliko grozan kao i nas dvije; samo što se on pretvarao da ne misli previše ozbiljno: izražavajući svoje svijetle nade i optimistična očekivanja kroz šale i zaigrane dosjetke, koje su na mene uvijek ostavljale dojam kao iznimno duhovite i ugodne. Naša se majka s užitkom smijala gledajući ga tako punog nade i sretnog: ali

ipak se bojala da se u cijelu tu stvar previše pouzda; a jednom sam ju čula kako šapće dok je izlazila iz sobe, »Bože, ne daj da se razočara! Ne znam kako bi to podnio.«

Razočarao se; i to gorko. Sve nas je poput praska groma pogodila vijest, da je brod koji je sadržavao naše blago doživio brodolom te da je potonuo zajedno sa svim svojim zalihama, s nekoliko članova posade, pa čak i sa samim nesretnim trgovcem. Tugovala sam zbog njega; tugovala sam zbog obaranja svih naših u zraku izgrađenih dvoraca: ali, s prilagodljivošću mladosti, brzo sam se oporavila od udarca.

Iako bogatstvo ima svojih draži, siromaštvo ne plaši neiskusnu djevojku poput mene. Doista, da budem iskrena, bilo je nečeg poticajnog u pomisli da smo stjerani u škripac i prepušteni svojim vlastitim mogućnostima. Jedina mi je želja bila da tata, mama i Mary misle jednako kao i ja; i tada bismo se, umjesto kukanja nad prošlim nevoljama, svi skupa mogli veselo primiti posla kako bismo ih zaliječili; i što bi teškoće bile veće, a naše trenutne oskudice teže, veće bi trebalo biti naše veselje dok ih podnosimo, i naša poletnost dok se s njima borimo.

Mary nije jadikovala, ali je neprekidno razmišljala o nesreći i tonula u duhovnu utučenost iz koje ju nikakav moj napor nije mogao probuditi. Nikako ju nisam mogla navesti da cijelu stvar sagleda sa svijetle strane, kao što sam ja učinila: pa sam se, doista, bojala da ne budem optužena za djetinjastu lakomislenost, ili neupućenu neosjetljivost te sam pažljivo za sebe zadržavala većinu svojih sjajnih ideja i bodrih osjećaja; znajući dobro da ne bi bili prihvaćeni s razumijevanjem.

Jedino o čemu je moja majka razmišljala, bilo je kako da utješi moga oca i plati naše dugove i smanji naše izdatke na bilo koji mogući način; ali moj je otac bio potpuno prevladan nesrećom: zdravlje, snaga i raspoloženje potonuli su mu pod udarcem, i on ih nikada nije posve povratio. Uzalud ga je moja majka nastojala razveseliti, pozivajući se na njegovu pobožnost, na njegovu hrabrost, na njegove osjećaje prema njoj i nama. Upravo su ti osjećaji bili izvor njegove najveće muke: za našu je dobrobit tako žarko čeznuo povećati svoje bogatstvo – naši su interesi bili ono što je davalo takav sjaj njegovim nadama, i što je ispunjavalo takvom gorčinom njegovu trenutnu neimaštinu. Sada se mučio krivnjom što je zanemario savjet moje majke; koji bi ga barem spasio od dodatnog tereta dugova – uzalud si je predbacivao što ju je odveo iz dostojanstva, udobnosti i raskoši njenog prijašnjeg položaja, samo da bi se s njim probijala kroz brige i muke siromaštva. Bila je to rana i pelin za njegovu dušu, gledati tu sjajnu, sposobnu ženu, kojoj su se nekoć toliki udvarali i obožavali ju, pretvorenu u vrijednu, štedljivu domaćicu, kojoj

su ruke i glava trajno zauzete kućanskim poslovima i kućnim financijama. Samu spremnost s kojom je izvršavala te dužnosti, veselost s kojom je podnosila svoje poraze, i ljubaznost koja joj je priječila da njemu pripiše i najmanju krivnju, sve je to taj genijalni mučitelj samoga sebe izokrenuo u daljnje pogoršanje svojih patnji. I tako je um podrivao tijelo, i poremetio živčani sustav, koji je zauzvrat povećao patnje uma, sve dok nizom akcija i reakcija njegovo tijelo nije postalo ozbiljno oštećeno; a nitko među nama nije ga mogao uvjeriti kako naša situacija nije ni upola tako mračna, tako posve beznadna, kako ju je njegova bolesna mašta zamišljala.

Korisna kočija koju je vukao poni bila je prodana, zajedno sa zdepastim, dobro uhranjenim ponijem – starim mezimcem za kojega smo bili čvrsto odlučili da bi svoje dane trebao okončati u miru i nikada ne napuštati okrilje našega skrbništva; malo spremište za kočiju i staja bili su iznajmljeni; mladi sluga, kao i učinkovitija od dvije služavke (jer je bila skuplja), bili su otpušteni. Naša je odjeća bila popravljana, prevrtana i zakrpavana do krajnje granice dobrog ukusa; naša hrana, oduvijek jednostavna, bila je sada pojednostavljena do dosad neviđene razine – s izuzetkom omiljenih jela moga oca; na ugljenu i svijećama bolno se štedjelo – par svijeća bio je sveden na jednu, a i ona je bila izuzetno štedljivo korištena; ugljen se štedljivo stavljao na polupraznu rešetku: posebice kada bi moj otac bio vani obavljajući svoje župne obaveze, ili vezan za krevet zbog bolesti – tada bismo sjedile sa stopalima na braniku, s vremena na vrijeme stružući i skupljajući na hrpu žeravicu koja je iščezavala te povremeno dodajući finu raspršenu prašinu i komadiće ugljena, ne bismo li ju samo održali na životu. Što se tiče naših tepiha, oni su se s vremenom posve pohabali te su bili krpani i štopani čak i više od naše odjeće. Kako bismo uštedjele trošak vrtlara, Mary i ja smo preuzele na sebe održavanje vrta; a sve kuhanje i kućanski poslovi koje nije mogla lako obavljati jedna služavka, obavljale su moja majka i sestra, uz moju malu, povremenu pomoć: samo malu jer, iako sam po svojoj vlastitoj procjeni bila žena, po njihovoj sam još uvijek bila dijete; a moja majka, poput većine aktivnih, sposobnih žena, nije bila obdarena vrlo aktivnim kćerima: iz tog razloga – što je ona sama bila tako pametna i marljiva, nikada nije dolazila u iskušenje da svoje poslove povjeri zamjeniku, već je, naprotiv, bila spremna djelovati i razmišljati i za druge, a ne samo za sebe; i o kojem se god poslu radilo, bila je sklona misliti kako nitko to ne može napraviti tako dobro kao ona: tako da bih, kad god bih ponudila da joj pomognem, primila odgovor poput – »Ne, ljubavi, zaista ne možeš – ovdje nema ničega što bi ti mogla raditi. Odi i

pomozi svojoj sestri, ili ju nagovori neka se prošetala s tobom – reci joj da ne smije toliko sjediti, i stalno boraviti u kući, kao što ona to čini – izgledat će slabašno i potišteno.«

»Mary, mama kaže da ti trebam pomoći; ili te nagovoriti da se prošetala sa mnom; kaže da ćeš izgledati slabašno i potišteno, ako budeš stalno sjedila u kući.«

»Pomoći mi ne možeš, Agnes; a ja ne mogu ići s tobom – imam previše posla.«

»Onda mi dopusti da ti pomognem.«

»Ne možeš, zaista, drago dijete. Odi i vježbaj svoju glazbu, ili se igraju s mačićem.«

Uvijek je pri ruci bilo dosta toga za šivanje; ali ja nisam bila naučena kako iskrojiti niti jedan odjevni predmet, pa osim običnog porubljivanja i sastavljanja, nisam puno mogla učiniti, čak ni što se toga ticalo; jer obje su tvrdile kako im je daleko jednostavnije da same obave posao nego da ga pripremaju za mene: a osim toga, bilo im je draže vidjeti me kako obavljam svoje školske obaveze, ili se zabavljam – bit će za mene još uvijek dovoljno vremena da sjedim pognuta iznad svojih zadataka, poput ozbiljne matrone, kada moja najdraža mala maca postane smirena, stara mačka. Pod takvim okolnostima, iako nisam bila puno korisnija od mačića, moje besposličenje nije bilo u potpunosti neopravdano.

Tijekom svih naših nevolja, samo sam jednom čula svoju majku kako se žali zbog manjka novaca. Kako se ljeto primicalo, rekla je Mary i meni, »Kako bi samo bilo poželjno da vaš otac provede nekoliko tjedana na nekom mjestu pored vode. Uvjerena sam kako bi mu morski zrak i promjena okoline bili od neprocjenjive koristi. Ali eto, vidite, nemamo novaca«, dodala je s uzdahom. Mi smo obje neizmjereno željele da se to može izvesti, i silno tugovale što ne može. »No, no!« rekla je, »nema koristi od kukanja. Možda se nešto može učiniti da zamisao ipak postane izvediva. Mary, ti prekrasno crtaš. Što kažeš na ideju da načiniš još nekoliko crteža u svom najboljem stilu te da ih uramiš, zajedno s crtežima vodenim bojama koje si već načinila, i probaš ih prodati nekom darežljivom prodavaču slika, koji ima osjećaj za prepoznavanje njihove vrijednosti?«

»Mama, bila bih oduševljena, ako ti misliš da bi se mogli prodati; i to za neku isplativu cijenu.«

»U svakom slučaju, isplati se pokušati, moja draga: ti osiguraj crteže, a ja ću nastojati pronaći kupca.«

»Željela bih da i ja mogu nešto učiniti«, rekla sam ja.

»Ti, Agnes! no, tko zna? I ti crtaš prilično dobro: ako izabereš neki jednostavan predmet za crtanje, usuđujem se reći kako ćeš biti u stanju proizvesti nešto što ćemo svi s ponosom izložiti.«

»Ali ja imam drugi plan u glavi, mama, i to već dugo, samo ga nisam htjela spominjati.«

»Doista! molim te, reci nam o čemu se radi.«

»Želim postati guvernant.«

Moja je majka ispustila uzvik iznenađenja i nasmijala se. Moja je sestra zaprepašteno ispustila svoj trenutni posao iz ruku, uzvikujući, »Ti guvernant, Agnes! O čemu ti to sanjaš?«

»Dakle! Ja u tome ne vidim ništa toliko neobično. Ne tvrdim da mogu poučavati velike djevojčice; ali zasigurno bih mogla poučavati malene: a ja bih to toliko željela: ja jako volim djecu. Dozvoli mi, mama!«

»Ali, ljubavi moja, još nisi naučila brinuti se o sebi: a snalaženje s mlađom djecom zahtijeva bolje rasuđivanje i veće iskustvo nego sa starijom.«

»Ali, mama, imam više od osamnaest godina, i posve sam sposobna brinuti se o sebi, a i o drugima. Nije vam poznato ni pola mudrosti i razboritosti koju posjedujem, jer me nikada niste iskušali.«

»Zamisli samo«, reče Mary, »što bi ti učinila u kući punoj stranaca, bez mene i mame da govorimo i djelujemo umjesto tebe – s nekoliko djece o kojima se, osim o sebi, moraš brinuti; a nikoga nema kome se možeš obratiti za savjet? Ti čak ne bi znala ni koju odjeću da odjeneš.«

»Vi mislite kako ja, jer uvijek učinim ono što od mene tražite, nemam svoje vlastito mišljenje: ali samo me iskušajte – to je sve što tražim – i vidjet ćete što mogu učiniti.«

U tome je trenutku ušao moj otac te mu je objašnjen predmet našega razgovora.

»Što, moja mala Agnes guvernant!« viknuo je te se, unatoč svojoj utučenosti, nasmijao na tu pomisao.

»Da, tata, nemoj reći ništa protiv toga: ja bih to toliko željela; a sigurna sam kako bih se divno snašla.«

»Ali, moja draga, mi ne bismo mogli bez tebe.« I suza mu zasja u oku dok je dodavao – »Ne, ne! koliko god bili pogođeni, do toga još zasigurno nismo došli.«

»Oh, ne!« reče moja majka. »Nema uopće nikakve potrebe za takvim korakom; to je samo njena mušica. Dakle, moraš držati jezik za zubima, ti

zločesta djevojko; jer, iako si ti tako spremna napustiti nas, jako dobro znaš da se mi od tebe ne možemo rastati.«

Ušutkali su me toga dana, kao i brojnih dana koji su uslijedili; ali se ja ipak nisam posve odrekla svog omiljenog plana. Mary je pribavila svoju opremu za crtanje i postojano se prihvatila posla. I ja sam pribavila svoju; ali dok sam crtala, mislila sam na druge stvari. Kako bi bilo divno biti guvernant! Otići u svijet; započeti novi život; djelovati sama u svoje ime; vježbati svoje neiskorištene sposobnosti; isprobati svoje nepoznate snage; zaraditi za svoje vlastito izdržavanje, kao i ponešto za utjehu i pomoć svome ocu, majci i sestri, a uz to bih ih oslobodila i troškova za svoju prehranu i odijevanje; pokazati tati što njegova mala Agnes može postići; uvjeriti mamu i Mary kako nisam baš toliko bespomoćno, nepromišljeno biće kakvim me one smatraju. A k tome, kako je divno biti osoba kojoj je povjerena briga i obrazovanje djece! Što god ostali govorili, osjećala sam kako sam posve sposobna za taj zadatak: jasno prisjećanje na moje vlastite misli iz ranog djetinjstva bilo bi sigurniji vodič nego pouke najzrelijeg savjetnika. Samo bih se od svojih malih učenika trebala okrenuti samoj sebi u njihovoj dobi, i morala bih smjesta znati kako pridobiti njihovo povjerenje i naklonost: kako probuditi kajanje u krivcu; kako ohrabriti plašljivog i utješiti žalosnog; kako učiniti Vrlinu mogućom, Pouke poželjnim, a Religiju ljupkom i razumljivom.

– Divan zadatak!

Poučavati mlade umove nicanju!

Uvježbavati nježne biljke i gledati kako im se, dan za danom, otvaraju pupoljci!

Pod utjecajem tolikih poticaja, ja sam ipak odlučila ustrajati; iako me je strah da ću uznemiriti majku ili povrijediti očeve osjećaje, nekoliko dana sprječavao da se vratim toj temi. Naposljetku sam to, ponovno, spomenula nasamo svojoj majci; te sam ju, uz malo poteškoća, uspjela nagovoriti da mi pomogne svojim trudom. Sljedeći je dobiven nevoljki pristanak moga oca, a zatim mi je, iako je Mary još uvijek uzdisanjem izražavala svoje neslaganje, moja draga, ljubazna majka počela tražiti službu. Pisala je rođacima moga oca i tražila rješenje u novinskim oglasima – sa svojim je vlastitim rođacima odavno prekinula vezu: službena razmjena povremenih pisama bila je sve što joj je od njih preostalo otkako se udala i ona im se nikako ne bi obratila u ovakvom slučaju. Ali odvojenost mojih roditelja od svijeta bila je toliko duga i toliko posvemašnja, da je prošlo mnogo tjedana prije nego što mi je osigurana prikladna služba. Naposljetku, na moju veliku radost, odlučeno je da preuzmem odgovornost za mladu obitelj izvjesne gđe.

Bloomfield; koju je moja ljubazna, čedna tetka Grey poznavala u svojoj mladosti te za koju je tvrdila kako se radi o vrlo dragoj ženi. Njezin je suprug bio umirovljeni trgovac, koji je ostvario vrlo ugodno bogatstvo; ali kojega se nije moglo nagovoriti da učiteljici svoje djece udijeli plaću veću od dvadeset i pet funti. Ja sam to, međutim, vrlo rado prihvatila, radije nego da odbijem službu – što su moji roditelji bili skloni smatrati boljim planom.

Ali još je nekoliko tjedana trebalo posvetiti pripremama. Kako su mi se dugi, kako dosadni činili ti tjedni! No, sve u svemu, bili su to sretni tjedni – puni svijetlih nada i usrdnih iščekivanja. S kakvim sam samo neobičnim zadovoljstvom pomagala u izradi svoje nove odjeće te, nakon toga, i u pakiranju svojih kovčega! Ali u ovu drugu aktivnost umiješao se i osjećaj gorčine; a kada je i to bilo dovršeno – kada je sve bilo spremno za moj odlazak sljedećeg dana, i kada se približila posljednja noć kod kuće – kao da mi je iznenadna bol preplavila srce. Moji su dragi prijatelji izgledali tako tužno, a govorili su tako jako ljubazno, da sam teškom mukom zadržavala suze: ali i dalje sam se pretvarala da sam vesela. Zadnji put sam lutala s Mary po vrištini, zadnji put sam prošetala po vrtu i oko kuće; zadnji put sam s njom nahranila naše ljubimce golubove – zgodna stvorenja koja smo pripitomili da ključaju svoju hranu iz naših ruku: sve sam ih za oproštaj pomilovala po njihovim svilenim leđima dok su se gurali u mome krilu. Nježno sam poljubila svoje posebne, neobične miljenike, par snježno bijelih golubova s repovima poput lepeza; odsvirala sam posljednju melodiju na starom, dobro poznatom klaviru, i otpjevala tati svoju posljednju pjesmu: ne zadnju, nadala sam se, već posljednju za, kako mi se činilo, jako puno vremena. A kada te stvari budem ponovno činila, možda će to biti s drugačijim osjećajima: okolnosti se mogu promijeniti, a ova kuća možda više nikada ne će biti moj stalni dom. Moja draga mala prijateljica, mačkica, sigurno će se promijeniti: već je izrastala u pravu mačku; a dok se vratim, čak i za užurbani posjet na Božić, vjerojatno će zaboraviti i svoju družicu u igri i svoje vesele vragolije. Ludirala sam se s njom posljednji put; a kada sam pomilovala njeno meko, svijetlo krzno, dok mi je ležala u krilu uspavljajući se predenjem, učinila sam to s osjećajem tuge koji nisam mogla lako prikriti. Tada je došlo vrijeme za spavanje, i kada sam se povukla s Mary u našu tihu, malu sobu, u kojoj su moje ladice već bile ispražnjene, i moj dio polica za knjige prazan – i gdje će ona, odsada nadalje, morati spavati sama, u turobnoj samoći, kako je ona to izrazila – moje je srce potonulo dublje nego ikada: činilo mi se kao da sam bila sebična te da sam pogriješila što sam ustrajala u tome da ju napustim; a

kada sam još jednom kleknula pored našeg malog kreveta, molila sam se za blagoslov za nju i za svoje roditelje vatrenije nego što sam to učinila ikada prije. Kako bih sakrila svoje osjećaje, zakopala sam lice u ruke, pa su one istoga trenutka bile okupane u suzama. Opazila sam, dok sam se ustajala, da je i ona plakala: ali nijedna od nas nije progovorila; i u tišini smo se uputile na počinak, tijesno se stišćući zbog svijesti da ćemo se uskoro rastati.

Ali jutro je donijelo obnovu nada i raspoloženja. Trebala sam rano otputovati; kako bi se kočija koja me je odvezla (dvokolica, unajmljena od g. Smitha, seoskog suknara, trgovca mješovitom robom i prodavača čaja) mogla vratiti natrag istoga dana. Ustala sam se, oprala, obukla, progutala užurbani doručak, primila nježne zagrljaje svoga oca, majke i sestre, poljubila mačku – na veliko neodobravanje Sally, služavke – rukovala se s njom, popela se na dvokolicu, navukla veo preko lica, i tada, ali ne prije toga, briznula u neutješni plač. Dvokolica se otkoturala; osvrnula sam se natrag; moja draga majka i sestra još uvijek su stajale na vratima, gledajući za mnom, i mašući na oproštaj. Uzvratila sam na njihov pozdrav, i molila se Bogu iz sveg srca da ih blagoslovi: spustili smo se niz brijeg, i više ih nisam mogla vidjeti.

»Jutro je prohladno, gospojice Agnes«, primijetio je Smith; »a bome i mračno; al' doćemo mi na to vaše mjesto prije neg' padne previše kiše.«

»Da, nadam se«, odgovorila sam, smireno koliko sam mogla.

»I juče' je dobro napadalo.«

»Da.«

»Al' rastjeraće to ovaj 'ladni vjetar.«

»Možda hoće.«

Ovdje je naš razgovor završio. Prešli smo dolinu, i počeli se uspinjati uz nasuprotni brežuljak. Dok smo se s mukom uspinjali, ponovno sam se osvrnula; vidjela sam seoski toranj, i stari, sivi župni dvor ispod njega, kako se grije na ukošenom snopu sunčevog svjetla – bio je to samo slabi tračak, ali selo i okolni brežuljci bili su u tmurnoj sjeni, pa sam ja pozdravila lutajuću zraku kao povoljan znak za moj dom. Sa sklopljenim rukama, žarko sam preklinjala za blagoslov njegovih ukućana te žurno svrnula pogled; jer vidjela sam kako sunčeva svjetlost nestaje; pa sam pažljivo izbjegavala baciti još jedan pogled, kako ga ne bih vidjela u turobnoj sjeni, poput ostatka krajolika.

2.

Prve lekcije iz umijeća poučavanja

Dok smo se vozili, moje je raspoloženje ponovno živnulo te sam se, sa zadovoljstvom, okrenula razmišljanju o novome životu koji se nalazio preda mnom. No, iako je tek prošla sredina rujna, teški oblaci i snažni sjeveroistočni vjetar udružili su se kako bi dan učinili iznimno hladnim i turobnim; a putovanje se činilo prilično dugim, jer su, kako je Smith primijetio, ceste bile 'jako teške'; a i njegov je konj, zasigurno, bio jako sipljiv: puzio je uz brežuljke i vukao se niz njih, a bokove bi se udostojao protresti u kasu jedino na mjestima gdje je cesta bila posve ravna ili vrlo blagog nagiba, što je rijetko bio slučaj u onim neravnim predjelima; pa je bio skoro jedan sat kada smo napokon stigli na svoje odredište. Ipak, nakon svega, kada smo prošli kroz visoku, željeznu kapiju, dok smo se polagano vozili uz glatku, dobro utabanu cestu, sa zelenom tratinom sa svake strane, ukrašenom mladim stablima, i približavali se novoj, ali veličanstvenoj rezidenciji Wellwooda, koja se uzdizala iznad svojih gljivastih gajeva topola, srce me je izdalo, i poželjela sam da se nalazi barem još dva do tri kilometra dalje. Prvi put u svome životu moram biti samostalna: sada nije bilo povlačenja. Moram ući u tu kuću i predstaviti se njenim stranim stanovnicima. Ali kako bih to trebala učiniti? Istina, bilo mi je skoro devetnaest godina; ali, zahvaljujući mome izdvojenom životu te zaštititi i pažnji moje majke i sestre, dobro sam znala kako su mnoge djevojke od petnaest godina, pa čak i manje, imale dar ženstvenijeg obraćanja, većeg spokoja i pribranosti od mene. Ipak, ako je gđa. Bloomfield bila tip ljubazne, majčinske žene, mogla bih, na kraju krajeva, proći sasvim dobro; a djeca, naravno, s njima ću se uskoro snalaziti s lakoćom – dok s g. Bloomfieldom, nadala sam se, ne ću imati previše posla.

»Budi smirena, budi smirena, što god se dogodilo«, govorila sam u sebi; i zaista sam se do te mjere držala ove odluke i bila toliko zaokupljena smirivanjem svojih živaca i prigušivanjem buntovnih

otkucaja svoga srca, da sam, kada su me primili u predvorje i uveli pred gđu. Bloomfield, gotovo zaboravila odgovoriti na njen uljudni pozdrav; a tek sam poslije postala svjesna, kako je i ono malo što sam rekla bilo izgovoreno tonom napola mrtve ili samo napola budne osobe. Gospođa se, također, držala ponešto hladno, što sam otkrila kada sam našla vremena za razmišljanje. Bila je to visoka, suhonjava, dostojanstvena žena, guste crne kose, hladnih, sivih očiju, i izrazito blijedog tena.

No, ipak mi je s nužnom učtivošću pokazala moju spavaću sobu i ostavila me ondje da se malo osvježim. Pomalo me prestrašio moj lik koji sam ugledala u ogledalu: od hladnog su mi vjetra natekle i pocrvenjele ruke, kosa mi se raskovrčala i spetljala, a lice mi je bilo obojeno u boju svijetlog grimiza; uz to mi je okovratnik bio strašno zgužvan, moj ogrtač poprskan blatom, moje noge obuvane u zdepaste, nove čizme, a kako kovčezi nisu bili doneseni gore, nije bilo lijeka; pa sam se, nakon što sam zagladila kosu koliko je to bilo moguće te nekoliko puta potegnula svoj tvrdokorni okovratnik, uputila teškog koraka niz dva stubišta, putem filozofirajući; pa sam uz ponešto teškoće pronašla put prema sobi u kojoj me je očekivala gđa. Bloomfield.

Odvela me je u blagovaonicu, gdje je bilo postavljeno za obiteljski ručak. Preda me je bilo stavljeno nešto bifteka i hladnih krumpira; i dok sam to jela, ona je sjedila nasuprot meni, promatrajući me (kako se meni činilo) i nastojeći održavati nešto poput razgovora – što se sastojalo uglavnom od niza uobičajenih primjedbi, izraženih ledenom formalnošću: ali to je možda bila više moja nego njena krivnja, jer ja zaista nisam mogla razgovarati. Zapravo, moja je pažnja bila gotovo posve zaokupljena mojom večerom: ne uslijed proždrljivosti, već uslijed zabrinutosti zbog žilavosti bifteka i ukočenosti mojih ruku, gotovo oduzetih nakon njihove pet satne izloženosti oštrom vjetru. Rado bih bila pojela krumpire, a meso ostavila na miru, ali kako sam imala veliki komad mesa na tanjuru, nisam mogla biti toliko nepristojna da ga ostavim; pa sam, nakon mnogih nespretnih i neuspješnih pokušaja da ga izrežem nožem, ili iskidam vilicom, ili da ga rastrgam na dva komada koristeći oboje, svjesna kako je strašna gospođa promatrač cijelog pothvata, naposljetku očajnički zgrabila nož i vilicu u šake, poput djeteta od dvije godine, i bacila se na posao sa svom svojom neznatnom preostalom snagom. Ali za to je bila potrebna nekakva isprika – uz slabi pokušaj da se nasmijem, rekla sam, »Ruke su mi tako umrtvljene od hladnoće da jedva mogu rukovati nožem i vilicom.«

»Pretpostavljam kako će Vam ovdje biti hladno«, odgovorila je s hladnom, postojanom ozbiljnošću, koja me nije uspjela ohrabriti.

Kada su formalnosti dovršene, opet me je odvela u dnevnu sobu, gdje je pozvonila i poslala po djecu.

»Otkrit ćete kako nisu previše uznapredovali u svojim vještinama«, rekla je, »jer sam ja imala premalo vremena da bih se sama posvetila njihovom školovanju, a dosad smo smatrali kako su premladi za guvernantu; ali mislim da su to pametna djeca, i vrlo sklona učenju, posebice mali dječak; on je, čini mi se, cvijet u jatu – velikodušan dječak plemenitog duha, koga treba voditi, a ne tjerati, i koji je poseban po tome što uvijek govori istinu. Čini se da prezire obmanu« (to je bila dobra vijest). »Njegovoj sestri Mary Ann trebat će nadzor«, nastavila je, »ali i ona je u cijelosti jako dobra djevojčica; iako želim da ju se drži dalje od dječje sobe, koliko god je to moguće, jer sada ima gotovo šest godina, pa bi od dadilja mogla steći loše navike. Naredila sam da se njezin krevetić smjesti u Vašu sobu, a ako Vi budete tako dobri da nadzirete njeno pranje i odijevanje te da brinete o njenoj odjeći, više ne će biti nikakve potrebe za njenim kontaktom s dadiljom.«

Odgovorila sam kako sam posve pripravna to učiniti; a u tome su trenutku moji mladi učenici ušli u prostoriju, sa svoje dvije mlađe sestre. Mladi gospodin Tom Bloomfield bio je dječak visokog rasta od sedam godina, ponešto žilave građe, kose boje lana, plavih očiju, malog prćastog nosa i svijetle puti. Mary Ann je također bila visoka djevojčica, pomalo tamna, poput svoje majke, ali okruglog, punašnjog lica i rumenih obraza. Druga je sestra bila Fanny, vrlo lijepa mala djevojčica; gđa. Bloomfield me je uvjeravala kako je ona iznimno nježno dijete te ju je potrebno ohrabrivati: ona još uvijek nije ništa naučila; ali za nekoliko je dana trebala napuniti četiri godine, a tada bi mogla primiti prvu lekciju iz abecede i biti prebačena u učionicu. Posljednja djevojčica bila je Harriet, pomalo upadljivo, debeljuškasto, veselo, zaigrano stvorenje od jedva dvije godine, za kojim sam žudjela više nego za svima ostalima – ali s njom nisam imala nikakve veze.

Razgovarala sam sa svojim malim učenicima što sam bolje mogla, pokušavajući ostaviti povoljan dojam; ali, bojim se, s malo uspjeha, jer sam zbog prisutnosti njihove majke bila neugodno suzdržana. Oni su, međutim, pokazivali neobičnu odsutnost stidljivosti. Ostavljali su dojam odvažne, živahne djece, pa sam se nadala da ću s njima uskoro biti u prijateljskim odnosima – posebno s malim dječakom, o čijem sam karakteru čula tako povoljan izvještaj od njegove mame. Mary Ann je imala pomalo izvještačeni smiješak te je žudjela za pažnjom, što sam s tugom primijetila. Ali njen je brat zahtijevao za sebe svu moju pažnju; stajao je uspravno poput strijele između mene i vatre, s rukama iza leđa,

pričajući poput govornika, povremeno prekidajući svoje predavanje oštrim prijekorom, koji je upućivao svojim sestrama kada bi bile previše bučne.

»Oh, Tome, kako si ti drag!« uzviknula je njegova majka. »Dodi i poljubi dragu mamu; a ne bi li onda pokazao gospođici Grey svoju učionicu i svoje lijepe, nove knjige?«

»Ne ću te poljubiti, mama; ali ću gospođici Grey pokazati svoju učionicu i svoje nove knjige.«

»I moju učionicu, i moje nove knjige, Tome«, reče Mary Ann. »One su i moje.«

»One su moje«, odgovori on odlučno. »Dodite, gospođice Grey – otpratit ću Vas.«

Nakon što su mi pokazane prostorija i knjige, uz nešto prepirki između brata i sestre koje sam, dajući sve od sebe, pokušala smiriti ili ublažiti, Mary Ann mi je donijela svoju lutku te je postala vrlo govorljiva na temu njene lijepe odjeće, njenog kreveta, njene komode s ladicama i drugih sitnica; ali Tom joj je rekao neka prekine svoju galamu, kako bi gospođica Grey mogla vidjeti njegovog konja za ljuljanje, kojega je, držeći se jako važno, užurbano dovukao iz njegovog kuta na sredinu sobe, glasno me dozivajući da na njega obratim pozornost. Zatim se, naređujući svojoj sestri da drži uzde, popeo i prisilio me da stojim deset minuta gledajući ga kako muževno koristi svoj bič i ostruge. U međuvremenu sam se, međutim, divila Mary Anninoj lijepoj lutki i svim njenim pripadajućim predmetima; a zatim sam rekla mladome gospodinu Tomu da je izvrstan jahač, ali da se nadam kako ne će toliko koristiti svoj bič i ostruge kada bude jahao pravog ponija.

»Oh, da, hoću!« rekao je, suprotstavljajući se s udvostručenim žarom. »Zarezat ću ga brzo poput dima! Eeh! časti mi! Dobro će se oznojiti.«

Ovo me je jako užasnulo; ali sam se nadala da ću ga s vremenom moći promijeniti.

»Sada morate staviti svoj šeširić i šal«, rekao je mali junak, »pa ću Vam pokazati svoj vrt.«

»I moj«, reče Mary Ann.

Tom je podigao šaku u prijetećem pokretu; ona je ispustila glasni, piskutavi vrisak, otrčala na moju drugu stranu te, gledajući ga, napravila grimasu.

»Doista, Tome, ne bi valjda udario svoju sestru! Nadam se da te nikada ne ću vidjeti kako to činiš.«»Hoćete ponekad: dužan sam to činiti s vremena na vrijeme, kako bih ju držao u redu.«

»Ali to nije tvoja briga da ju držiš u redu, znaš – to je za ...«

»No, idi te sada i stavite svoj šeširić.«

»Ne znam – jako je oblačno i hladno, čini se da će padati kiša; – a znaš da sam dugo putovala.«

»Nema veze – morate doći; ne dopuštam nikakve izgovore«, odgovorio je važni, mali gospodin. A kako je to bio prvi dan našega poznanstva, mislila sam kako mu baš i mogu udovoljiti. Bilo je prehladno za Mary Ann da se uputi s nama, pa je ostala sa svojom mamom, na veliko olakšanje svoga brata, koji me je želio imati samo za sebe.

Vrt je bio velik i ukusno uređen; osim nekoliko sjajnih dalija, bilo je ondje i drugog lijepog cvijeća, koje je još uvijek bilo rascvjetano: ali moj mi pratilac nije ostavljao vremena da ga razgledavam: moram ići s njim, preko mokre trave, do udaljenog, odvojenog kuta, najvažnijeg mjesta na imanju, jer je sadržavalo njegov vrt. Ondje su se nalazile dvije kružne gredice, ispunjene mnoštvom raznih biljaka. U jednoj se nalazio lijepi, mali ružin bokor. Zaustavila sam se kako bih se divila njegovim ljupkim pupoljcima.

»Oh, pustite to!« rekao je prezirno. »To je samo Mary Annin vrt; gledajte, ovaj je moj.«

Nakon što sam pogledala svaki cvijet i poslušala znanstvenu raspravu o svakoj biljci, dopušteno mi je da se povučem; ali prvo je, uz veliku pompu, iščupao jaglac i pružio mi ga, poput nekoga tko drugome čini ogromnu uslugu. Uočila sam, na travi po cijelom njegovom vrtu, izvjesne uređaje od štapova i kukuruza te sam upitala čemu služe.

»Klopke za ptice.«

»Zašto ih loviš?«

»Tata kaže da rade štetu.«

»I što radiš s njima nakon što ih uloviš?«

»Razne stvari. Ponekad ih dam mački; ponekad ih izrežem na komadiće svojim džepnim nožićem; ali sljedeću planiram ispržiti živu.«

»A zašto planiraš učiniti tako užasnu stvar?«

»Iz dva razloga: prvo, da vidim koliko će dugo živjeti – a osim toga, da vidim kakvog će biti okusa.«

»Ali, zar ne znaš da je strašno zlobno činiti takve stvari? Sjeti se, ptice mogu osjećati, jednako kao i ti; i zamisli, kako bi se tebi to svidjelo?«

»Oh, to nije ništa! Ja nisam ptica, pa ne mogu osjetiti to što njima činim.«

»Ali jednom ćeš to morati osjetiti, Tome: čuo si kamo odlaze zli ljudi kada umru; i ako ne prestaneš mučiti nedužne ptice, sjeti se, morat ćeš ići tamo, i patiti na upravo takav način kako si njih prisilio da pate.«

»Oh, bu! ne ću. Tata zna kako se ponašam prema njima, a nikada me ne prekora zbog toga: on kaže kako je isto to i on običavao raditi kada je bio dječak. Prošlog ljeta, dao mi je gnijezdo puno mladih vrabaca, i vidio me kako im otkidam noge i krila i glave, a nikada nije ništa rekao; osim da su oni gnusna stvorenja, i da ne smijem pustiti da mi zamažu hlače: a ujak Robson je isto bio ondje, i on se smijao i rekao da sam dobar dečko.«

»Ali, što bi tvoja mama rekla?«

»Oh, njoj nije važno! Kaže da je šteta ubiti lijepe ptice pjevice, ali sa zločestim vrapcima, i miševima, i štakorima mogu raditi što mi se prohtije. Dakle, gospođice Grey, sada vidite da to nije zlobno.«

»Ja i dalje mislim da jeste. Tome; a možda bi i tvoji tata i mama tako mislili, ako bi malo o tome promislili. Međutim«, dodala sam u sebi, »mogu oni govoriti što im drago, ali ja sam odlučna da ništa takvoga više ne ćeš učiniti, dok god je u mojoj moći da to spriječim.«

Zatim me je poveo preko travnjaka da vidim njegove zamke za krtice, a potom u spremište da vidim njegove zamke za lasice: od kojih je jedna, na njegovo veliko veselje, sadržavala mrtvu lasicu; a zatim u staju, ne kako bih vidjela lijepe konje za kočije, već malo, smežurano ždrijebe, o kojemu me je izvijestio kako se uzgaja posebno za njega te da bi ga trebao jahati čim bude propisno uvježban. Pokušala sam zabaviti maloga momka te sam njegovo brbljanje slušala koliko god sam mogla zadovoljnije; jer, mislila sam, ako on uopće ima ikakvih osjećaja, ja ću ih nastojati osvojiti; a tada ću mu, s vremenom, moći ukazati koliko je pogrešno njegovo ponašanje: ali uzalud sam tražila onaj velikodušni, plemeniti duh o kojemu je pričala njegova majka; iako sam uočila kako posjeduje izvjesnu razinu bistrine i pronicljivosti, ako mu se samo prohtije da ih upotrijebi.

Kada smo ponovno ušli u kuću bilo je skoro vrijeme čaja. Mladi gospodin Tom rekao mi je kako ćemo, s obzirom da je tata odsutan od kuće, on i ja i Mary Ann piti čaj s mamom, da se počastimo; jer je u takvim prilikama ona uvijek jela s njima u vrijeme ranog ručka, umjesto u šest sati. Uskoro nakon čaja, Mary Ann je otišla u krevet, ali Tom nas je ljubazno počastio svojim društvom i razgovorom sve do osam sati. Nakon što je otišao, gđa. Bloomfield me je još malo prosvijetlila vezano uz narav i postignuća svoje djece, kao i o tome što bi trebali učiti, i kako

bi se prema njima trebalo ponašati te me upozorila da njihove nedostatke ne spominjem nikome osim njoj samoj. Moja me je majka već bila upozorila da joj ih spominjem što je rjeđe moguće, jer ljudi ne vole da im se govori o manama njihove djece, pa sam zaključila kako bih o tome trebala u cijelosti šutjeti. Oko pola deset, gđa. Bloomfield pozvala me da joj se pridružim pri skromnoj večeri, koja se sastojala od hladnog mesa i kruha. Bilo mi je drago kad se i to završilo, a ona uzela svoj spavaonički svijećnjak te se povukla na odmor; jer iako sam željela da mi se svidi, njezino mi je društvo bilo izuzetno dosadno; i nisam mogla zaustaviti osjećaj da se radilo o hladnoj, teškoj i neprijateljskoj ženi – suštoj suprotnosti ljubaznoj, srdačnoj gospođi kakvom su je moja nadanja oslikala.

3.

Još nekoliko lekcija

S ljedećeg sam se jutra ustala s osjećajem nade i uzbuđenja, unatoč već doživljenim razočaranjima; ali otkrila sam kako odijevanje Mary Ann nije bilo lak posao, jer je njenu bujnu kosu trebalo premazati pomadom, isplesti u tri duge pletenice, i svezati mašnjama: zadatak u čijem su obavljanju moji nenaviknuti prsti nalazili velike teškoće. Rekla mi je kako je njena dadilja to mogla obaviti u pola vremena, pa je, cijelo se vrijeme nestrpljivo vrpoljeći, postigla da mi je trebalo još i duže. Kada je sve bilo dovršeno, sišle smo u učionicu, gdje sam susrela svog drugog učenika te brbljala s njih dvoje dok nije došlo vrijeme da siđemo na doručak. Kada je i taj obrok bio dovršen, i nekoliko ljubaznih riječi izmijenjeno s gđom. Bloomfield, ponovno smo se uputili prema učionici te započeli raditi na našim dnevnim zadacima. Otkrila sam da su moji učenici uistinu bili u velikom zaostatku; ali Tom, iako nesklon bilo kakvom obliku mentalnog napora, nije bio bez sposobnosti. Mary Ann jedva da je mogla pročitati koju riječ, a bila je toliko nemarna i nepažljiva da s njom nisam mogla gotovo uopće napredovati. Međutim, uz napor teškog rada i strpljenja, uspjela sam nešto obaviti tijekom jutra, a zatim sam otpratila svoje mlade štíćenike van do vrta i okolnog zemljišta, kako bi se malo rasonodili prije ručka. Ondje smo se međusobno slagali sasvim podnošljivo, osim što sam otkrila kako oni ne namjeravaju ići sa mnom: ja moram ići s njima, kamo god me odluče odvesti. Moram trčati, hodati ili stajati, točno onako kako si oni to zamisle. To je, mislila sam, bilo preokretanje reda po kojem su se stvari trebale odvijati; a bilo mi je još dvostruko neugodnije, i tada, kao i u svim prigodama koje su uslijedile, što se činilo kako su im posebno draga najprljavija mjesta i najsumornije zanimacije. Ali za to nije bilo lijeka; ili ću ih morati pratiti, ili se držati posve odvojena od njih, i u tom slučaju djelovati nemarna prema svojim štíćenicima. Danas su pokazali posebnu privrženost zdencu na dnu travnjaka, gdje su uporno prskali sa štapovima i kamenčićima više od pola sata. Cijelo sam se vrijeme bojala da će ih njihova majka vidjeti s prozora te kriviti mene što sam im dopustila da tako uprljaju odjeću i smoće noge i ruke, umjesto da

vježbaju; ali nikakvi argumenti, naredbe ni preklinjanja nisu ih mogli odvući. Ako ih ona i nije vidjela, netko drugi jeste – gospodin na konju ušao je kroz kapiju i približavao se cestom; zaustavio se na udaljenosti od nekoliko koraka od nas te je, dovikujući djeci razdražljivim, prodornim glasom, zapovjedio neka se »drže dalje od te vode«. »Gospođice Grey«, rekao je, »(pretpostavljam da ste Vi gospođica Grey), iznenađen sam što im dopuštate da uprljaju svoju odjeću na takav način! Zar ne vidite kako je gospođica Bloomfield zamazala svoj ogrtač? I da su čarape mladoga gospodina Bloomfielda prilično mokre? I da su oboje bez rukavica? Bože, Bože! Dozvolite mi da zatražim da ih ubuduće barem održavate u pristojnom izdanju!« i rekavši to, okrenuo se i produžio jahati prema kući. To je bio g. Bloomfield. Bila sam iznenađena što svoju djecu oslovljava s mladi gospodin i gospođica Bloomfield; a još i više, što je razgovarao tako neljubazno sa mnom, njihovom guvernantom, koja mu je k tome bila i potpuni stranac. Toga je trenutka zvono zazvonilo kako bi nas pozvalo unutra. Ja sam ručala s djecom u jedan sat, a on i njegova gospođa jeli su svoj ručak za istim stolom. Njegovo ga ponašanje za ručkom nije previše podiglo u mojim očima. Bio je čovjek običnog stasa – prije bi se moglo reći ispod nego iznad prosjeka – i prije mršav nego krupan, naizgled između trideset i četrdeset godina star: imao je velika usta, blijedi, grubi ten, mliječno plave oči, a kosu boje kudjeljinih vlakana. Pred njim se nalazio pečeni ovčji but: poslužio je gđu. Bloomfield, djecu i mene, želeći da ja djeci narežem meso; zatim je, nakon što je prevrtao i pomicao ovčjetinu u raznim smjerovima, i promatrao ju iz raznih uglova, izjavio kako nije prikladna za jelo te zatražio hladnu govedinu.

»Što nije u redu s ovčjetinom, dragi?« upitala je njegova supruga.

»Prilično je prepečena. Nemate li osjećaj, gđo. Bloomfield, kako je sva finoća iz nje izvučena pečenjem? I ne vidite li kako je sav onaj fini, crveni umak posve isušen?«

»No, vjerujem da će Vam govedina odgovarati.«

Pred njega je stavljena govedina te ju je počeo rezati, ali s najžalosnijim izrazom nezadovoljstva.

»Što nije u redu s govedinom, g. Bloomfield? Sigurna sam kako se meni činila vrlo ukusnom.«

»I bila je vrlo ukusna. Finija se koljenica ne bi mogla naći; ali posve je uništena«, odgovori on sa žaljenjem.

»Kako to?«

»Kako to! Dakle, zar ne vidite kako je izrezana? Bože – Bože! ovo je prilično nečuveno!«

»Valjda su ju krivo izrezali u kuhinji, jer sam sigurna da sam ju ja jučer ovdje izrezala sasvim valjano.«

»Nema sumnje da su ju krivo izrezali u kuhinji – divljaci! Bože – Bože! Je li itko ikada vidio takav lijepi komad govedine tako potpuno uništen? Ali upamtite, ubuduće, kada pristojno jelo napusti ovaj stol, u kuhinji ga ne smiju niti taknuti. Upamtite to, gđo. Bloomfield!«

Unatoč poražavajućem stanju govedine, gospodin je uspio izvući nekoliko tankih kriški, dio kojih je pojeo u tišini. Kada je ponovno progovorio, bilo je to, manje ljutitim glasom, kako bi upitao što je za večeru.

»Purica i divlja kokoš«, glasio je jezgroviti odgovor.

»I što još osim toga?«

»Riba.«

»Koja vrsta ribe?«

»Ne znam.«

»Ne znate?« povikne on, podižući svečano pogled sa svoga tanjura te zaustavljajući svoj nož i vilicu u zraku od zgranutosti.

»Ne. Rekla sam kuharici neka nabavi neku ribu – nisam navela koju točno.«

»Dakle, ovo je najbolje od svega! Dama tvrdi da upravlja kućom, a ne zna ni koja je riba za večeru! tvrdi da je naručila ribu, a ne odredi koju!«

»Možda ćete, g. Bloomfield, ubuduće sami naručivati večeru.«

Ništa više nije bilo izrečeno; a meni je bilo jako drago napustiti prostoriju s mojim učenicima; jer nikada u životu nisam se osjećala toliko posramljeno i neugodno zbog nečega što nije bilo moja krivica.

Poslijepodne smo se ponovno prihvatili učenja: zatim smo opet izišli napolje; zatim smo pili čaj u učionici; zatim sam obukla Mary Ann za desert; a kada su ona i njen brat sišli u blagovaonicu, iskoristila sam priliku da započnem pismo mojim dragim prijateljima kod kuće: ali djeca su se vratila gore prije nego što sam ga i dopola dovršila. U sedam sati sam morala staviti Mary Ann na spavanje; zatim sam se igrala s Tomom do osam, kada je i on otišao; pa sam dovršila svoje pismo i raspakirala svoju odjeću, za što do tada nisam našla priliku te sam, naposljetku, i sama otišla u krevet.

Ali to je vrlo povoljan primjer dnevnog slijeda aktivnosti.

Moj zadatak poučavanja i nadziranja, umjesto da je postao lakši kako smo se moji štićenici i ja sve više navikavali jedni na druge, postajao je sve naporniji kako su se njihovi karakteri otkrivali. Naziv guvernant, uskoro sam otkrila, bio je čisto ismijavanje ako bi se primijenio na mene: moji učenici nisu imali nimalo više osjećaja za poslušnost od divljeg, nepripitomljenog ždrjebeta. Stalno prisutni strah od zlovoljne ćudi njihovog oca, kao i strepnja od kazni koje je imao običaj udjeljivati kada je bio razdražen, obično su ih držali unutar granica u njegovoj neposrednoj blizini. Djevojčice su se, također, pomalo bojale ljutnje svoje majke; dok se dječaka moglo povremeno potkupiti da učini ono što bi od njega zatražila nadom da će biti nagrađen; ali ja nisam mogla ponuditi nikakve nagrade; a što se tiče kažnjavanja, dano mi je do znanja kako roditelji tu povlasticu zadržavaju za sebe; a ipak su od mene očekivali da vladam svojim učenicima. Drugom se djecom možda može upravljati strahom od srdžbe i željom za odobravanjem; ali ni jedno niti drugo nije imalo nikakav učinak na ovu djecu.

Mladi gospodin Tom, koji nije bio zadovoljan samim odbijanjem da se njime upravlja, imao je potrebu biti postavljen za vladara te je pokazivao odlučnost da vlada, ne samo svojim sestrama, već i svojom guvernantom, koristeći u tu svrhu nasilno i ruke i noge; a kako je za svoje godine bio visok, snažan dječak, to je dovodilo do ne baš zanemarivih neugodnosti. Pokoja pljuska iza uha u takvim bi prilikama vrlo lako smirila stvari: ali kako bi on, u takvom slučaju, mogao izmisliti neku priču za svoju majku u koju bi ona zasigurno povjerovala, jer je imala tako nepokolebljivu vjeru u njegovu istinoljubivost – za koju sam ja već bila otkrila kako ni u kom slučaju nije bila bespriječna – odlučila sam se suzdržati i ne udarati ga, čak ni u samoobrani; a u njegovim najnasilnijim raspoloženjima, moj jedini izlaz bio je srušiti ga na leđa i držati mu ruke i noge dok se bjesnilo ne bi donekle stišalo. Teškoći da ga spriječim da čini ono što ne bi smio, bila je pridodana i teškoća da ga prisilim da čini ono što je trebao. Često je posve odbijao učiti ili ponavljati svoje lekcije, pa čak i pogledati u svoju knjigu. Ovdje bi, opet, dobar brezov prut bio od koristi; ali, kako su moje mogućnosti bile tako ograničene, morala sam na najbolji način iskoristiti ono što mi je bilo na raspolaganju.

Kako vrijeme za učenje i igru nije bilo strogo utvrđeno, odlučila sam svojim učenicima zadati neki zadatak, koji bi oni, uz umjerenu pažnju, mogli izvesti za kratko vrijeme; i dok to nije bilo učinjeno, koliko god ja bila iscrpljena, ili koliko god oni bili neskloni suradnji, ništa manje od roditeljske intervencije ne bi me navelo da im dozvolim da napuste

učionicu, čak i ako bih morala sjediti na svojoj stolici prislonjenoj uz vrata kako bih ih zadržala unutra. Strpljenje, čvrstoća i upornost bili su moje jedino oružje; a njih sam odlučila iskoristiti do krajnjih granica. Odlučila sam uvijek strogo ispunjavati prijetnje i obećanja koja sam im davala; a zbog toga sam morala biti oprezna da ne dajem prijetnje i obećanja koja ne mogu ostvariti. Nadalje, pažljivo sam se suzdržavala od svake beskorisne razdražljivosti ili udovoljavanja svom osobnom lošem raspoloženju: kada su se oni ponašali podnošljivo, ja bih bila onoliko ljubazna i susretljiva koliko je to bilo u mojoj moći, kako bih napravila najveću moguću razliku između dobrog i lošeg ponašanja; uz to bih ih uvjeravala na najjednostavniji i najučinkovitiji način. Kada bih ih korila, ili odbijala ispuniti njihove želje, nakon očite pogreške, to je moralo biti više s tugom nego s ljutnjom: njihove male himne i molitve učinila bih jednostavnima i jasnima za njihovo poimanje; kada bi navečer izgovorili svoje molitve i tražili oprost za svoje propuste, podsjetila bih ih na grijehe koje su počinili tijekom proteklog dana, svečano, ali savršeno ljubazno, kako bih izbjegla buđenje neprijateljskog raspoloženja; pokajničke himne izgovarali bi oni koji su bili zločesti, a vesele oni koji su u usporedbi bili dobri; a svaku vrstu pouke prenijela bih im, koliko god je to bilo moguće, u obliku zabavne priče – naizgled bez ikakvog drugog cilja osim njihove trenutne razonode.

Nadala sam se da ću ovim metodama s vremenom biti od koristi djeci te steći odobravanje njihovih roditelja; te također uvjeriti svoje prijatelje kod kuće kako nisam posve lišena vještina i razboritosti, kao što su oni pretpostavljali. Znala sam da su poteškoće s kojima sam se morala boriti bile velike; ali sam znala (ili sam barem vjerovala) da ih nepopustljivo strpljenje i upornost mogu nadvladati; pa sam noću i jutrom preklinjala za Božansku pomoć u toj borbi. No, ili su djeca bila toliko nepopravljiva, roditelji toliko nerazumni, ili sam ja sama toliko griješila u svojim stavovima, ili bila toliko nesposobna u njihovom izvršavanju, pa se činilo kako moje najbolje namjere i najveći naponi ne daju bolje rezultate od zabave za djecu, nezadovoljstva za njihove roditelje te mučenja za mene.

Zadatak poučavanja bio je jednako tegoban i za tijelo i za um. Morala sam trčati za svojim učenicima kako bih ih uhvatila te odnijela ili odvukla do stola, a često i silom zadržavala ondje dok lekcija ne bi bila dovršena. Toma sam često slala u kut, sjedeći ispred njega na stolici, s knjigom u ruci koja je sadržavala mali zadatak što ga je trebao izgovoriti ili pročitati, prije nego što bi bio pušten. On nije bio dovoljno jak da odgurne i mene i stolicu, pa bi stajao izvijajući svoje tijelo i lice u

najgrotesknije i jedinstvene krivine i grimase – smiješne, bez sumnje, ravnodušnom promatraču, ali ne i meni – te ispuštajući glasne krikove i tužne proteste, koji su trebali predstavljati plač, ali uz potpunu odsutnost suza. Znala sam kako to radi s jedinom svrhom da mene ozlovolji; i, stoga, koliko god bih iznutra podrhtavala od nestrpljenja i razdraženosti, hrabro sam nastojala potisnuti sve vidljive znakove zlostavljanja, i pravila se da sjedim s hladnom ravnodušnošću, čekajući sve dok mu ne bude po volji da prekine ovu razbibrigu, i pripremi se za trčanje po vrtu, pogledavši u knjigu te pročitavši ili ponovivši nekoliko riječi koje je trebao izgovoriti. Ponekad je bio odlučan obaviti loše svoj pismeni zadatak; pa sam mu morala držati ruku kako bih ga spriječila da namjerno zamrlja ili uništi papir. Često sam mu prijetila da će, ako ne obavi svoj zadatak bolje, dobiti još jedan red: tada bi tvrdoglavo odbijao napisati i taj jedan red; a ja sam, kako bih održala riječ, naposljetku morala pribjeći mjeri držanja njegovih prstiju na peru te silom vući njegovu ruku gore i dolje, sve dok, unatoč njegovom otporu, red nije na neki način bio dovršen.

Pa ipak, Tom ni u kom slučaju nije bio najproblematičniji među mojim učenicima: ponekad bi, na moje veliko veselje, bio dovoljno razuman da uvidi kako mu je najmudriji pristup dovršiti dobivene zadatke te izići napolje i zabavljati se dok mu se ja i njegove sestre ne bismo došle pridružiti; što se često nije ni događalo, jer je u ovome Mary Ann rijetko pratila njegov primjer: njoj je očito valjanje po podu bilo draže od svake druge zabave: pala bi dolje poput olovnog utega; a kada bih ju ja, uz velike teškoće, uspjela podići odande, još uvijek sam ju morala držati uspravno jednom rukom, dok bih drugom držala knjigu iz koje je trebala pročitati ili izrecitirati svoju lekciju. Kada bi umrtvljeni uteg velike djevojčice od šest godina postao pretežak da bi ga jedna ruka mogla podnijeti, prebacila bih ga u drugu; ili, ako bi obje bile iscrpljene od tereta, odnijela bih ju u kut, i rekla joj da iz njega može izići čim otkrije za čega joj koriste stopala i ustane: ali njoj je najčešće bilo draže ležati ondje poput klade sve do večere ili vremena za čaj, kada sam ju, s obzirom da joj nisam mogla uskratiti obroke, morala osloboditi, pa bi ispuzala iz kuta s pobjedonosnim smiješkom na svome okruglom, crvenom licu. Često bi tvrdoglavo odbijala izgovoriti neku osobitu riječ u svojoj lekciji; a sada žalim za izgubljenim trudom koji sam ulagala nastojeći pobijediti njenu svojeglavost. Da sam samo prešla preko toga kao preko nečega što uopće nije važno, bilo bi bolje za obje strane od mog uzaludnog pokušavanja da ju svladam; ali slomiti tu pakosnu sklonost u zametku, ja sam smatrala svojom posvemašnjom dužnošću: a ona je to i

bila, da sam to samo mogla učiniti; i da su moje mogućnosti bile manje ograničene, možda bih mogla potaknuti poslušnost; ali, kako su stvari stajale, bilo je to iskušavanje snage između nje i mene, iz kojeg je ona najčešće izlazila kao pobjednica; a svaka pobjeda služila joj je kao ohrabrenje i jačanje za buduće borbe. Uzalud sam se raspravljala, nagovarala, preklinjala, prijetila, prekoravala; uzalud sam ju zadržavala unutra i sprječavala da se igra, ili, ako sam ju bila obavezna izvesti van, odbijala igrati se s njom ili govoriti ljubazno ili uopće imati ikakve veze s njom; uzalud sam joj pokušavala predočiti koje su prednosti ako obavi ono što se od nje traži, pa zauzvrat bude voljena i tretirana s ljubaznošću, te koji su nedostaci ako bude ustrajala u svojoj smiješnoj izopačenosti. Ponekad, kada bi me pitala da učinim nešto za nju, ja bih odgovorila – »Da, hoću, Mary Ann, samo ako izgovoriš onu riječ. Hajde! Najbolje ju smjesta izgovori, pa se više ne ćeš mučiti s njom.«

»Ne.«

»Onda, naravno, ne mogu za tebe ništa učiniti.«

Za mene, u njenoj dobi, ili kad sam bila još mlađa, zanemarivanje i sramota bili su najužasnije kazne; ali na nju nisu ostavljale nikakav dojam. Ponekad, razljućena do krajnjih granica, tresla bih ju divlje za ramena, ili bih ju povukla za dugu kosu, ili ju poslala u kut; za što bi me kaznila glasnim, kreštavim, prodornim vriscima, koji su prolazili kroz moju glavu poput noža. Znala je da to mrzim, a kada bi najjače vrisnula, pogledala bi me u lice sa stavom osvetoljubivog zadovoljstva, uzvikujući, »Evo ti sad! to je za tebe!« te bi vrištala ponovno i ponovno, sve dok ne bih bila prisiljena začepiti uši. Često bi ovi užasni krici doveli gore gđu. Bloomfield, da se raspita što se to događa.

»Mary Ann je zločesta djevojčica, gospodo.«

»Ali kakvi su to nečuveni krici?«

»Ona vrišti iz gnjeva.«

»Nikada nisam čula takvu užasnu buku! Kao da ju ubijate. Zašto i ona nije vani sa svojim bratom?«

»Ne mogu ju navesti da dovrši svoju lekciju.«

»Ali Mary Ann mora biti dobra djevojčica i dovršiti svoju lekciju.« Ovo je bilo blago izrečeno djetetu. »I nadam se da više nikada ne ću čuti takvo užasno vrištanje!«

Pa bi, netremice me promatrajući svojim hladnim, neosjetljivim očima pogledom koji nije mogao biti pogrešno shvaćen, zatvorila vrata i otišla. Ponekad bih pokušala malo, tvrdoglavo stvorenje uhvatiti nespremno te ju onako uzgred pitati za tu riječ dok bi razmišljala o

nečemu drugome; često bi ju počela izgovarati, a onda bi naglo postala drska, s izazovnim pogledom koji kao da je govorio, »Ah! Prepametna sam ja za tebe; ne ćeš to iz mene izvuci trikom.«

U jednoj drugoj prilici, pravila sam se da sam zaboravila cijelu priču; te sam pričala i igrala se s njom kao i inače, sve do noći, kada sam ju stavila u krevet; tada sam, naginjući se nad nju, dok je ležala sva u osmijesima i dobrom raspoloženju, upravo prije odlaska, rekla, jednako veselo i ljubazno kao i ranije – »No, Mary Ann, samo mi reci onu riječ prije nego što te poljubim za laku noć. Ti si dobra djevojčica, i, naravno da ćeš ju reći.«

»Ne, ne ću.«

»Onda te ne mogu poljubiti.«

»Pa nije mi ni stalo.«

Uzalud sam izražavala tugu; uzalud sam iščekivala neki znak kajanja; njoj zaista »nije bilo stalo«, pa bih ju ostavljala samu u tami, čudeći se iznad svega ovom posljednjem dokazu bezosjećajne tvrdoglavosti. Ja, u svome djetinjstvu, nisam mogla zamisliti kaznu koja bi bila bolnija od toga da me moja majka odbije uvečer poljubiti: i sama je pomisao bila prestrašna. Više od same pomisli nisam nikada ni doživjela, jer, na svu sreću, nikada nisam počinila prijestup koji je smatran vrijednim takve kazne; ali sjećam se kako ju je jednom, zbog nekog njenog prijestupa, naša majka smatrala prikladnim udijeliti mojoj sestri: kako se ona osjećala, to mi nije poznato; ali svoje suosjećajne suze i patnju koju sam zbog nje proživljavala ne ću tako brzo zaboraviti.

Još jedna nezgodna osobina koju je Mary Ann imala, bila je njena nepopravljiva sklonost da stalno trči u dječju sobu, kako bi se igrala sa svojim malim sestrama i dadiljom. To je bilo posve prirodno, ali, s obzirom da se kosilo s izričitom željom njene majke, ja sam joj, naravno, zabranila da to čini, te sam činila sve što je bilo u mojoj moći kako bih ju zadržala pored sebe; ali to je samo povećavalo njeno oduševljenje dječjom sobom, pa bi, što sam ju ja više nastojala držati dalje od nje, ona češće tamo odlazila i duže ostajala, na veliko nezadovoljstvo gđe. Bloomfield, koja bi svu krivicu, to sam dobro znala, pripisivala meni. Još jedno od mojih iskustva bilo je jutarnje oblačenje: jednom nije dozvolila da ju operem; drugi puta se nije dala odjenuti, osim ako bi mogla nositi neki naročiti ogrtač, za koji sam znala kako njena majka ne bi željela da ga nosi; nekom drugom prilikom bi vrištala i pobjegla ako bih joj pokušala dotaknuti kosu. Pa bi često, kada bih ju, nakon mnogo truda i muke, napokon uspjela dovesti dolje, doručak već bio napola gotov; a mračni

mamini pogledi i osorne tatine primjedbe, koje su bile meni namijenjene, čak i ako mi nisu bile izravno upućene, bile su moja redovna nagrada: jer potonjega je malo stvari razdraživalo toliko kao izostanak točnosti u vrijeme obroka. Zatim, među manjim gnjavažama, bila je moja nesposobnost da zadovoljim gđu. Bloomfield haljinom njene kćeri; a i djetetova kosa »nikada nije pristojno izgledala«. Ponekad bi, sa svrhom silnog prijekora meni, sama izvodila ulogu umorne žene te bi ogorčeno prigovarala zbog muka koje joj ta uloga donosi.

Kada je mala Fanny došla u učionicu, nadala sam se kako će barem ona biti blaga i bezazlena; ali nekoliko je dana, ako ne i nekoliko sati, bilo dovoljno da razori tu iluziju: otkrila sam kako je ona nestašno, tvrdoglavo stvorenje, koje se prepuštalo lažima i obmanjivanju, unatoč svojoj mladosti, te uznemiravajuće sklono upotrebi svojih dvaju najdražih oružja napada i obrane: pljuvanja u lica onih koji bi izazvali njeno nezadovoljstvo i rikanja poput bika kada njene nerazumne želje ne bi bile ispunjene. Kako je ona, uglavnom, bila prilično tiha u prisustvu svojih roditelja, pa su oni bili pod dojmom kako je ona iznimno nježno dijete, njenim bi se lažima spremno povjerovalo, a njena glasna vika navodila bi ih da posumnjaju na grubo i nepravedno ponašanje s moje strane; a kada je, naposljetku, njena loša narav postala očita čak i njihovim pristranim očima, osjećala sam kako je sve pripisano meni.

»Kakva zločesta djevojčica Fanny postaje!« gđa. Bloomfield bi rekla svome mužu. »Nisi li uočio, dragi, kako se promijenila otkako je ušla u učionicu? Uskoro će biti jednako zločesta kao i drugih dvoje; a, žao mi je što to moram reći, oni su se u zadnje vrijeme prilično pokvarili.«

»Slobodno to možeš reći«, bio je odgovor. »I ja sâm sam to mislio. Mislio sam, kad smo im doveli guvernantu, da će se popraviti; ali, umjesto toga, oni postaju sve gori i gori: ne znam kako stoje stvari s njihovim učenjem, ali njihove se navike, to znam, nikako ne poboljšavaju; postaju sve grublji i prljaviji, i sve nepriličniji svakoga dana.«

Znala sam kako je sve to bilo usmjereno prema meni; a ti, i njima slični nagovještaji, pogađali su me puno dublje nego što bi to postigle bilo kakve otvorene optužbe; jer protiv potonjih bila bih mogla ustati i govoriti u svoju obranu: pa sam procijenila kako mi je naj mudrije svladati svaki poriv povrijeđenosti, potisnuti svako osjećajno povlačenje te ustrajno nastaviti raditi kako najbolje znam i umijem; jer, koliko god je moj položaj bio uznemirujući, ja sam ga iskreno željela zadržati. Mislila sam, ako se nastavim boriti s nepopustljivom čvrstoćom i integritetom, djeca će s vremenom postati čovječnija: svaki bi mjesec mogao

doprinijeti da postanu malo mudriji, a, uslijed toga, i malo pokorniji; jer bi dijete od devet ili deset godina, ako bi bilo mahnito i neposlušno kao ova djeca sa šest i sedam, bilo poput divljaka.

Laskala sam si kako ću svojim ostankom ovdje, koristiti svojim roditeljima i sestri; jer, koliko god plaća bila mala, ipak sam nešto zarađivala, a uz strogu sam štednju lako mogla odvojiti nešto za njih, ako bi bili tako dobri da to uzmu. Osim toga, ovu sam službu dobila svojom vlastitom voljom: sva sam si ova iskušenja sama izazvala, pa sam bila odlučna da ću ih i podnijeti; ne, i više od toga, nisam čak ni požalila taj korak koji sam učinila. Žudjela sam da svojim prijateljima pokažem kako sam, čak i sada, sposobna preuzeti odgovornost i ponašati se časno do samoga kraja; a ako sam ikada i osjetila kako je ponižavajuće tako se tiho podčinjavati ili nepodnošljivo tako se neprekidno mučiti, okrenula bih se prema svome domu te u sebi rekla —

Mogu me lomiti, ali ne će me pobijediti!

Na tebe mislim, ne na njih.

Oko Božića mi je bio dopušten posjet kući; ali moji su praznici trajali samo dva tjedna: »Jer«, rekla je gđa. Bloomfield, »mislila sam, budući da ste svoje prijatelje nedavno vidjeli, da sigurno ne ćete željeti ostati duže.« Ostavila sam ju u tom uvjerenju: ali malo je ona znala o tome kako su mi dugi, kako zamorni bili tih četrnaest tjedana odsutnosti; kako sam snažno čeznula za praznicima, kako sam jako bila razočarana njihovim skraćivanjem. No, nije nju trebalo za to kriviti. Nikada joj nisam otkrila svoje osjećaje, a nije od nje trebalo očekivati da ih pogodi; nisam kod nje bila punu školsku godinu, pa ju je to opravdavallo što mi nije odobrila pune praznike.

4.

Baka

Poštedjet ću svoje čitatelje izvješća o oduševljenju koje sam osjetila kada sam došla kući, o svojoj sreći dok sam ondje boravila – uživajući u kratkom razdoblju odmora i slobode na tome dragom, dobro poznatom mjestu, među onima koji su me voljeli i koje sam ja voljela – i o svojoj tuzi kada sam bila prisiljena oprostiti se od njih, još jednom, na dugo vremena.

No, s nesmanjenom energijom sam se vratila svome poslu – napornijem zadatku nego što može zamisliti itko, tko nije osjetio nešto poput patnje uslijed zaduženja za brigu i usmjeravanje skupine nestašnih, divljih buntovnika, koje ni njegovi krajnji naponi ne mogu vezati za njihove dužnosti; dok je, istovremeno, za njihovo ponašanje odgovoran višoj sili, koja od njega zahtijeva ono što nije moguće postići bez pomoći znatno većeg autoriteta njegovih nadređenih; a koji, bilo iz lijenosti ili iz straha od gubitka popularnosti među navedenom bandom buntovnika, tu pomoć odbijaju pružiti. Mogu zamisliti tek nekoliko situacija koje bi bile više uznemirujuće od one u kojoj se, koliko god ti težio za uspjehom, koliko god ti radio kako bi ispunio svoju dužnost, tvoja nastojanja zanemaruju i obezvrjeđuju od strane onih koji su ispod tebe te nepravедno osuđuju i krivo tumače od strane onih koji su iznad.

Nisam nabrojala ni pola frustrirajućih sklonosti svojih učenika, kao ni pola nevolja koje su proizašle iz mojih teških odgovornosti, iz straha da bih se mogla previše ogriješiti o strpljenje čitatelja; kao što sam, možda, već i učinila; ali moja namjera prilikom pisanja zadnjih nekoliko stranica nije bila da zabavim, već da budem od koristi onima kojih bi se to moglo ticati; onaj, koga takve stvari ne zanimaju bez sumnje će ih preskočiti uz letimičan pogled i, možda, uz proklinjanje spisateljice; ali ako je ijedan roditelj iz njih pokupio neki koristan nagovještaj, ili ako je neka nesretna guvernanta kroz njih ostvarila i najmanju korist, ja sam dovoljno nagrađena za svoje patnje.

Kako bih izbjegla nevolje i zbrku, prihvatila sam se svojih učenika, jednog po jednog, i razmotrila njihove razne odlike; ali to nije moglo dati

pravu predodžbu o tjeskobi koju bi sve troje zajedno izazivalo; kada bi, što je često bio slučaj, svi odlučili »biti zločesti, i zadirvivati gospođicu Grey, i činiti ju gnjevnom.«

Ponekad bi mi, u takvim prilikama, iznenada na pamet pala misao – »Kad bi me sad mogli vidjeti!« što se, naravno, odnosilo na moje prijatelje kod kuće; a zbog pomisli kako bi me sažalijevali, počela sam žaliti samu sebe – do te mjere da sam s velikom mukom zadržavala suze: ali zadržala bih ih, sve dok moji mali mučitelji ne bi otišli na desert, ili se pokupili u krevet (moji jedini izgledi za oslobođenje), a tada bih se, usred blaženstva samoće, prepustila raskoši nesputane provale plača. Ali to je bila slabost kojoj se nisam često prepuštala: moja zaduženja bila su odviše brojna, moji trenuci dokolice odviše dragocjeni, da bih si dopustila bacati previše vremena na beskorisno jadikovanje.

Posebno se sjećam jednog divljeg, snježnog poslijepodneva, nedugo nakon moga povratka u siječnju: sva su djeca došla gore nakon večere, glasno objavljujući kako namjeravaju »biti zločesta«; a svoju su odluku propisno održali, iako sam ja ostala bez glasa od pričanja i izmorila svaki mišić u svome grlu u uzaludnom pokušaju da ih urazumim. Priklještila sam Toma u kut, odakle, kako sam mu rekla, ne smije pobjeći dok ne obavi zadatak koji mu je dodijeljen. U međuvremenu, Fanny je došla u posjed moje radne torbe te je preturala po njenom sadržaju – te uz to i pljuvala u nju. Rekla sam joj neka ju ostavi, ali, naravno, bez uspjeha. »Spali ju, Fanny!« viknuo je Tom: a tu je naredbu požurila ispuniti. Skočila sam kako bih ju istrгла iz vatre, a Tom se bacio prema vratima. »Mary Ann, baci joj stol kroz prozor!« vikao je: i moj dragocjeni stol, koji je sadržavao moja pisma i papire, moju malu svotu novca, kao i sve moje dragocjenosti, spremao se strmoglaviti s prozora na trećem katu. Poletjela sam spasiti ga. U međuvremenu je Tom napustio sobu te je jurnuo niz stepenice, a pratila ga je Fanny. Nakon što sam osigurala svoj stol, potrčala sam uhvatiti ih, a pridružila mi se i Mary Ann, trčeći za njima. Sve troje mi je pobjeglo te istrčalo iz kuće u vrt, gdje su se valjali po snijegu, vičući i vrišteći od ushićene razdraganosti.

Što sam trebala učiniti? Ako bih ih slijedila, vjerojatno ne bih uspjela uhvatiti ni jedno od njih, pa bih ih samo otjerala još dalje; a ako ne bih, kako bih ih utjerala unutra? I što bi njihovi roditelji mislili o meni, kada bi čuli djecu kako divljaju, bez kapa, bez šešira, bez rukavica i bez čizama, u dubokom, mekom snijegu? Dok sam stajala u toj nedoumici, odmah izvan vrata, pokušavajući ih strogim pogledima i ljutitim riječima

zastrašiti do poslušnosti, začula sam iza sebe glas grubih, prodornih tonova, kako uzvikuje, —

»Gospođice Grey! Je li to moguće? Što Vam je to, dovraga, palo na pamet?«

»Ne mogu ih utjerati unutra, gospodine«, rekla sam, okrenuvši se i ugledavši g. Bloomfielda, s nakostriješenom kosom i blijedim, plavim očima koje su iskočile iz svojih duplji.

»Ali ja zahtijevam da budu uvedeni unutra!« vikao je, približavajući se i djelujući potpuno divlje.

»U tome ih slučaju, gospodine, morate sami pozvati, molim lijepo, jer mene ne žele poslušati«, odvratila sam, uzmičući unatrag.

»Ulazite unutra, vi prljava derišta; ili ću vas sve izbičevati!« grmio je; i djeca su istoga trena poslušala. »Eto, vidite! – dolaze na prvu riječ!«

»Da, kada vi govorite.«

»A to je jako čudno, da vi, kada se o njima brinete, nemate nad njima bolju kontrolu od ovoga! – No, eno ih – otišli su na kat sa svojim gadnim, snježnim stopalima! Za ime Božje, odite za njima i pobrinite se da se upristoje!«

Majka toga gospodina u to je vrijeme boravila u kući; pa sam, dok sam se uspinjala stepenicama i prolazila pored vrata primaće sobe, imala zadovoljstvo čuti staru damu kako naglas deklamira svojoj snahi nešto u ovome smislu (jer sam mogla razabrati samo najnaglašenije riječi) —

»Dobri Bože na Nebesima! – nikada u cijelom mome životu – ! – umrijeti, sigurno kao – ! Misliš li, draga moja, da je ona prikladna osoba? Vjeruj mi na riječ ...«

Više od toga nisam čula; ali i to je bilo dovoljno.

Starija gđa. Bloomfield bila je vrlo pažljiva i ljubazna prema meni; pa sam ju do ovoga trenutka smatrala dragom, dobrodušnom, pričljivom staricom. Često bi mi prišla i razgovarala sa mnom u povjerljivom tonu; kimajući i odmahujući glavom te gestikulirajući rukama i očima, kao što izvjestan stalež starih dama običava činiti; iako nikada nisam upoznala niti jednu koja bi svoju neobičnost tako obilno isijavala. Čak bi i suosjećala sa mnom zbog nevolja koje sam imala s djecom te bi povremeno izražavala, u polurečenicama isprekidanim kimanjem i upućenim namigivanjem, svoju svijest o nepravednom ponašanju njihove mame što mi je toliko ograničavala ovlasti i propuštala me podržati svojim autoritetom. Takav način izražavanja neodobravanja nije bio baš po mome ukusu; i obično bih odbijala nasjesti na njega, ili naslućivati išta više od onoga što je bilo otvoreno izgovoreno; barem

nisam otišla dalje od nagovještaja priznanja kako bi, da su stvari bile drugačije uređene, moj zadatak bio znatno lakši, pa bih bila sposobnija voditi i poučavati svoje štićenike; ali sada sam morala biti dvostruko opreznija. Dosad, iako sam vidjela da stara dama ima svojih nedostataka (od kojih je jedan bio sklonost objavljivanju svojih vrlina), uvijek sam ih željela opravdati i odati joj priznanje za sve vrline koje je obznanjivala, pa sam čak i zamišljala druge, još neizrečene. Ljubaznost, koja je bila hrana moga života kroz tolike godine, bila mi je u zadnje vrijeme tako posvema uskraćivana, da sam sa zahvalnom radošću primala i najmanji njezin znak. Onda nije ni čudo što se moje srce zagrijalo za staru damu te se uvijek radovalo njenom približavanju i žalilo zbog njenog odlaska.

Ali sada je nekoliko riječi, srećom ili nesrećom čutih u prolazu, u potpunosti preokrenulo moj osjećaj poštovanja prema njoj: sada sam ju gledala kao licemjernu i neiskrenu osobu, laskavicu i špijuna mojih riječi i postupaka. Nesumnjivo bi bilo u mome interesu da sam ju i nadalje susretala s istim veselim osmijehom i tonom učtive srdačnosti, kao i prije; ali nisam mogla, čak i da sam htjela: moje se ponašanje promijenilo s mojim osjećajima te je postalo tako hladno i povučeno da to nije mogla ne uočiti. Uskoro je to i primijetila, pa se i njeno ponašanje promijenilo: opušteno kimanje promijenilo se u ukočeni naklon, blagi smiješak ustupio je mjesto mrkom pogledu gorgonske svireposti; svoju je živahnu brbljavost ranije upućenu meni u potpunosti prebacila na »dragoga dječaka i djevojčice«, kojima je laskala i povlačivala besmislenije nego što je to ikada činila njihova majka.

Priznajem kako me je pomalo mučila ta promjena: bojala sam se posljedica njenoga nezadovoljstva, pa sam se čak potrudila povratiti izgubljenju bliskost – i to s očigledno boljim uspjehom nego što sam uopće mogla očekivati. Jednom sam prilikom, iz puke učtivosti, upitala za njezin kašalj; istoga se trena njezino dugo lice opustilo u osmijehu te me je počastila detaljnom poviješću ove, kao i drugih njenih slabosti, nakon čega je uslijedilo izvješće o njenoj pobožnoj pomirljivosti, izloženo njenim uobičajenim, čvrstim, deklamirajućim stilom, koji nikakvo pisanje ne može oslikati.

»Ali za sve postoji jedan lijek, moja draga, a to je pomirenje« (kimanje glavom), »pomirenje s Božjom voljom!« (podizanje ruku i očiju). »Uvijek mi je pomagalo kroz sva moja iskušenja, i uvijek će mi pomagati« (niz kimanja). »Ali opet, ne može se svatko time pohvaliti« (odmahivanje glavom); »ali ja sam jedna od pobožnih, gospođice Grey!« (jako značajno kimanje i odmahivanje). »A, hvala nebesima, uvijek sam to i bila« (još jedno kimanje), »i ponosim se time!« (čvrsto stiskanje ruku i

odmahivanje glavom). Pa se povukla, uz nekoliko tekstova iz Svetog Pisma, krivo navedenih ili krivo primijenjenih, te uz religiozne povike koji su toliko odisali komičnošću u stilu izražavanja i načinu kojim ih je izgovarala, ako već ne u samim izrazima, da ih odbijam ponoviti; odmahujući pri tome svojom velikom glavom, izrazito odobrovoljena – barem samom sobom – i ostavljajući me u nadi kako je, ipak, u većoj mjeri jadna nego zla.

Pri njenom sljedećem posjetu Wellwood Houseu, otišla sam toliko daleko da sam joj rekla kako mi je drago vidjeti da tako dobro izgleda. Učinak toga bio je čaroban: riječi, koje su bile upućene kao znak učtivosti, primljene su kao laskavi kompliment; njeno se lice razvedrilo te je od toga trenutka postala mila i dobroćudna koliko bi samo srce moglo poželjeti – barem prema van. Iz onoga što sam do tada uvidjela o njoj, i što sam čula od djece, znala sam da, ako želim zadobiti njeno srdačno prijateljstvo, samo trebam izustiti laskavu riječ u svakoj zgodnoj prilici: ali to se kosilo s mojim načelima; i kako je toga nedostajalo, ćudljiva stara dama uskoro mi je ponovno uskratila svoju naklonost te vjerujem kako mi je u tajnosti nanijela i dosta štete.

Kod svoje snahe nije mogla ostvariti preveliki utjecaj protiv mene, jer je između nje i te dame vladala međusobna netrpeljivost – koju je ona uglavnom pokazivala kroz klevete i ogovaranja izrečene u tajnosti; a njena snaha, kroz pretjerano ukočenu formalnost svoga ponašanja; i nikakvo ulizičko laskanje starije dame nije moglo otopiti ledeni zid koji je mlađa postavila između njih. Ali kod svoga je sina stara dama postigla bolji uspjeh: on bi slušao sve što bi ona imala za reći, samo ako bi uspjela smiriti njegovu osjetljivu narav i paziti da ga ne razdraži svojom vlastitom grubošću; a imam i razloga vjerovati kako je ona značajno učvrstila njegove predrasude prema meni. Govorila bi mu kako ja sramotno zapostavljam djecu te kako čak i njegova žena ne brine o djeci kako bi trebala; te da bi on sâm morao brinuti o njima, ili će oni posve propasti.

Ovako potican, često bi si dao truda gledati ih s prozora dok bi se igrali; ponekad bi ih pratio po imanju, pa bi ih prečesto iznenadio dok bi prskali po zabranjenom zdencu, razgovarali s kočijašem u staji, ili uživali u prljavštini stajskog dvorišta – dok bih ja, za to vrijeme, umorno stajala jer sam ranije iscrpila svu svoju energiju uzaludnim pokušajima da ih odande odvedem. Često bi, također, neočekivano zavirio u učionicu dok bi mlađarija objedovala te bi ih našao kako prolijevaju mlijeko po stolu ili po sebi, uranjajući prste u šalicu, bilo svoju vlastitu ili jedan drugome, ili se svađaju oko svoje hrane poput skupine tigrovih mladunaca. Ako bih u

tome trenutku bila tiha, povlađivala bih njihovom neprimjerenom ponašanju; ako bih (što se često događalo) kojim slučajem podigla glas kako bih uvela red, koristila bih pretjeranu nasilnost te takvim prostačkim tonom i jezikom davala loš primjer djevojčicama.

Sjećam se jednog poslijepodneva u proljeće, kada, zahvaljujući kiši, nisu mogli izići napolje; nego su, nekom nevjerojatno dobrom srećom, svi dovršili svoje lekcije te se ipak suzdržali od trčanja dolje i dosađivanja roditeljima – smicalice koja me je strašno smetala, ali koju sam, u kišne dane, rijetko mogla osujetiti; jer dolje su pronalazili novosti i zabavu – posebno ako su u kući boravili posjetitelji; a njihova ih majka, iako je od mene zahtijevala da ih zadržim u učionici, nikada ne bi prekoravala što su ju napustili, niti bi si dala truda da ih pošalje natrag. Ali toga su dana djelovali zadovoljno svojim trenutnim prebivalištem, a što je još i ljepše, činilo se kako su skloni igrati se zajedno, ne oviseći o meni za zabavu i ne svađajući se međusobno. Njihova zanimacija bila je donekle zagonetna: svi su zajedno čučali na podu pored prozora nad hrpom pokidanih igračaka i gomilom ptičjih jaja – ili, bolje rečeno, ljusaka od jaja, jer je sadržaj na sreću bio izvađen. Te su ljuske razbili te su ih udarcima mrvili na sitne komade, a s kojim ciljem nisam mogla ni zamisliti; ali dokle god su bili tihi i nisu se spremali na nestašluke, nije me bilo briga; pa sam, s osjećajem neobičnog opuštanja, sjedila pored vatre, dovršavajući posljednje šavove na ogrtaču Mary Annine lutke; namjeravajući, nakon što to dovršim, započeti pismo svojoj majci. Iznenada su se otvorila vrata, a unutra je provirila namrštena glava g. Bloomfielda.

»Nešto ste jako tihi! Što radite?« rekao je. »Danas nikakvu štetu, ako ništa drugo«, pomislila sam. Ali on je bio drugog mišljenja. Uputivši se prema prozoru, i vidjevši čime se djeca bave, razdražljivo je uzviknuo – »Što to, za ime svijeta, radite?«

»Drobimo ljuske od jaja, tata!« povikao je Tom.

»Kako se usuđujete raditi takav nered, vi mali vragovi? Zar ne vidite kakvu ste prokletu zbrku napravili od tog tepiha?« (tepih je bio obična smeđa, vunena prostirka). »Gospođice Grey, jeste li znali što rade?«

»Da, gospodine.«

»Znali ste?«

»Da.«

»Znali ste! i unatoč tome ste ondje sjedili i dopustili im da nastave bez ijedne riječi prijekora!«

»Nisam mislila da čine ikakvo zlo.«

»Ikakvo zlo! Pa, pogledajte onamo! Samo pogledajte tepih, i vidite – je li ikada prije postojalo išta slično u nekoj kršćanskoj kući? Nije ni čudo što Vaša soba nije prikladna ni za svinjac – nije ni čudo što su Vam učenici gori od legla svinja! – nije ni čudo – oh! Moram reći kako ovo nadilazi moje strpljenje« te je otišao, zalupivši za sobom vrata s treskom koji je nasmijao djecu.

»To nadilazi i moje strpljenje!« promrmrljala sam ustajući; te sam, zgrabivši žarač, nekoliko puta njime protresla ugarke i promiješala ih neobično energično; tako ublažavajući svoju razdraženost pod izlikom da razbuktavam vatru.

Nakon ovoga, g. Bloomfield je neprestano zavirivao kako bi provjerio je li učionica uredna; a kako su djeca neprestano po podu razbacivala dijelove igračaka, štapove, kamenje, strnjiku, lišće i drugo smeće, koje ih nisam mogla spriječiti da donesu niti ih prinuditi da ga prikupe, a koje su sluge odbijale »počistiti za njima«, morala sam provesti znatan dio svog dragocjenog slobodnog vremena na koljenima nad podom, s mukom uklanjajući smeće i uređujući sobu. Jednom sam im rekla kako ne će ni okusiti svoju večeru sve dok ne pokupe svaki predmet s tepiha; Fanny je mogla dobiti svoju kada je pokupila određenu količinu, Mary Ann kada je prikupila dvostruko više, dok je Tom trebao raščistiti sve ostalo. Divno je što mogu reći kako su djevojčice obavile svoj dio; ali Tom je bio toliko bijesan da se bacio na stol, razbacao kruh i mlijeko po podu, udario svoje sestre, šutnuo ugljen iz posude za ugljen, pokušao prevrnuti stol i stolice te je bio spreman izvesti Douglasov napad na sve što se nalazilo u sobi: ali ja sam ga dohvatila te sam ga, poslavši Mary Ann neka pozove svoju mamu, držala, unatoč šutanju, udarcima, povicima i proklinjanju, dok se nije pojavila gđa. Bloomfield.

»Što se dogodilo s mojim dječakom?« rekla je.

A kada joj je događaj bio objašnjen, sve što je učinila bilo je da je poslala po dadilju da sobu dovede u red te da mladom gospodinu Bloomfieldu donese njegovu večeru.

»Eto«, vikao je Tom pobjedonosno, podižući pogled sa svoga obroka dok su mu usta bila gotovo suviše puna da bi mogao govoriti. »Eto, gospođice Grey! vidiš da sam dobio večeru usprkos tebi: a nisam podigao niti jednu jedinu stvar!«

Jedina osoba u kući koja je imalo suosjećala sa mnom bila je dadilja; jer je i ona podnosila slične muke, iako u manjem stupnju; budući da nije imala zadatak poučavanja, niti je bila toliko odgovorna za ponašanje svojih štićenika.

»Oh, gospođice Grey!« rekla bi, »baš imate muke s tim dečkom!«

»Zaista imam, Betty; i usuđujem se reći kako su i Vama poznate.«

»Je, poznate su mi! Ali ja se zbog nji' ne uzrujavam k'o Vi. A osim toga, gle'jte, ja ih ponekad pljusnem: ti mali nevaljalci – ja ih tu i tamo dobro išibam: nikako drug'čije ne će naučiti, kako se ono kaže. No, kako bilo, zbog tog sam izgubila pos'o.«

»Zar stvarno, Betty? Čula sam da odlaziš.«

»Eh, Bog Vas blagoslovio, tako je! Gospođa me upozorila prije tri tjedna. Rekla mi prije Božića šta će bit', ako ih opet lupim; ali ja nikako nisam mogla držat' ruke dalje od njih. Ne znam kako Vi uspijevate, jer gospođica Mary Ann je duplo gora od svoji' sestara!«

5.

Ujak

○ sim stare dame, bio je tu još jedan obiteljski rođak, čiji su mi posjeti predstavljali veliku gnjavažu – a to je bio »Ujak Robson«, brat gđe. Bloomfield; visoki, samodostatni momak, tamne kose i blijedog tena poput svoje sestre, s nosom koji je djelovao kao da prezire zemlju, i malim zelenim očima, često napola zatvorenim od mješavine istinske gluposti i izvještačenog podcjenjivanja svega što ga je okruživalo. Bio je to zdepasti, snažno građeni muškarac, ali je pronašao neki način za stezanje svoga struka do nevjerojatno malog opsega; a to je, zajedno s njegovom neprirodnom ukočenošću, otkrivalo kako muževni g. Robson uzvišenog uma, koji je prezirao ženski spol, nije bio iznad kicošenja s korzetom. Rijetko bi se udostojao primijetiti me; a, kada bi to i učinio, bilo je to s izvjesnom oholom drskošću u tonu i ponašanju koja me je uvjerila kako on nije bio gospodin: iako je njegova namjera bila da ostavi suprotan dojam. Ali nisam radi toga mrzila njegove posjete, koliko zbog štete koju je nanosio djeci – potičući sve njihove loše sklonosti te poništavajući u nekoliko minuta ono malo dobra za postizanje kojega su mi bili potrebni mjeseci teškog rada.

Fanny i malu Harriet rijetko bi se udostojao primijetiti; ali Mary Ann mu je bila nešto poput ljubimice. Neprestano je ohrabrivao njenu sklonost prenemaganju (koje sam ja, koliko god je bilo u mojoj moći, nastojala suzbiti), govoreći o njenom lijepom licu te joj puneći glavu svim vrstama sujetnih osjećaja vezanih uz njen tjelesni izgled (dok sam ju ja poučavala da ga smatra samo prašinom na vagi u usporedbi s uzdizanjem njenog uma i manira); a nikada nisam vidjela dijete toliko podložno laskanju, koliko je to ona bila. Što god je u vezi nje ili njenog brata bilo loše, on bi to ohrabrivao smijanjem, ako ne i stvarnim veličanjem: ljudi su premalo svjesni štete koju nanose djeci smijući se njihovim krivicama te pretvarajući u ugodnu šalu ono što su im njihovi pravi prijatelji nastojali osvijestiti kao izrazito odbojno.

Iako nije bio neprijeporni pijanac, g. Robson bi obično gutao ogromne količine vina te bi se s užitkom počastio povremenom čašom brendija i

vode. Učio je svoga nećaka da ga u tome oponaša do krajnjih granica svojih sposobnosti te da vjeruje da, što veću količinu vina i alkohola može podnijeti i što više u njima uživa, u većoj mjeri pokazuje svoj odvažni i muževni duh te postaje nadmoćan svojim sestrama. G. Bloomfield nije imao što reći protiv toga, jer je njegovo omiljeno piće bio džin s vodom; u kojem je svakoga dana uživao u znatnim količinama, nastojeći neprestano pomalo pijuckati – pa sam upravo tome u najvećoj mjeri pripisivala njegov tamni ten i razdražljivu narav.

G. Robson je jednako tako ohrabrivao i Tomovu sklonost mučenju nižih stvorenja, kako poukom, tako i primjerom. Kako je često na imanje svoga šogora dolazio loviti ili gađati, sa sobom bi poveo svoje omiljene pse; a ponašao se prema njima tako svirepo da bih ja, siromašna kakva sam bila, u bilo kojem trenutku dala funtu samo da vidim kako ga jedan od njih grize, uz pretpostavku da bi životinja prošla nekažnjeno. Ponekad, kada bi bio jako zadovoljan, išao bi s djecom tražiti ptičja gnijezda, što je mene neizmjereno razdraživalo; jer sam si laskala kako sam im učestalim i ustrajnim pokušajima barem djelomično ukazala na zlo takve razonode te sam se nadala kako ću ih vremenom privesti nekom općem osjećaju pravde i čovječnosti; ali, deset minuta traženja ptičjih gnijezda s ujakom Robsonom, pa čak i njegovo smijanje nečemu vezanom uz njihova prijašnja divljaštva, bilo je dovoljno da smjesta uništi učinak cijelog mog dobro razrađenog puta uvjeravanja i nagovaranja. No, srećom, tijekom tog proljeća, nisu nikada, osim jednom, pronašli ništa drugo osim praznih gnijezda ili jaja – jer su bili previše nestrpljivi da bi ih ostavili dok se ptice ne izlegu; u toj je jedinoj prilici, Tom, koji je bio sa svojim ujakom na susjednoj plantaži, dotrčao u vrt jako razdragan, s leglom malih, golih ptića u svojim rukama. Mary Ann i Fanny, koje sam upravo izvodila van, otrčale su kako bi se divile njegovom plijenu te kako bi svaka za sebe izmolila po jednu pticu. »Ne, nijednu!« vikao je Tom. »Sve su moje; ujak Robson ih je dao meni – jedna, dvije, tri, četiri, pet – ne ćete ni dodirnuti nijednu od njih! ne, nijednu, ni za živu glavu!« nastavio je likujući; polažući gnijezdo na tlo te stojeći iznad njega sa široko raširenim nogama, s rukama gurnutim u džepove svojih hlača, dok mu se tijelo naginjalo prema naprijed, a lice iskrivljavalo u sve moguće grimase u ushićenju zbog svoga zadovoljstva.

»Ali ćete vidjeti kako ću ih dokrajčiti. Imate moju riječ da ću ih zgnječiti! Samo gledajte, ako ne ću. Tako mi svega! ovo će mi gnijezdo donijeti rijetku zabavu.«

»Ali, Tome«, rekla sam ja, »ne ću ti dopustiti da mučiš te ptice. Moraš ih ili smjesta ubiti ili ih vratiti natrag na mjesto s kojega si ih uzeo, kako bi ih stare ptice mogle nastaviti hraniti.«

»Ali ti ne znaš gdje je to, gospodo: to znamo samo ja i ujak Robson.«

»Ali ako mi ne kažeš, sama ću ih ubiti – koliko god mi to bilo mrsko.«

»Ne ćeš se usuditi. Ne ćeš se usuditi dodirnuti ih, ako ti je život mio! Jer znaš da će tata i mama i ujak Robson biti ljuti. Ha, ha! Sad te imam, gospođice!«

»U ovakvom ću slučaju učiniti ono što smatram ispravnim bez savjetovanja s ikim. Ako tvoji tata i mama to kojim slučajem ne budu odobraval, bit će mi žao što sam ih uvrijedila; ali mišljenje tvoga ujaka Robsona meni, naravno, ništa ne znači.«

Rekavši to – potaknuta osjećajem dužnosti – uz rizik da meni samoj pozlije i da navučem na sebe gnjev svojih poslodavaca – uzela sam veliki plosnati kamen, što ga je vrtlar bio odložio sa strane za zamku za mišev; tada sam, nakon što sam još jednom uzalud pokušala uvjeriti malog nasilnika neka dopusti da se ptice odnesu natrag, upitala što namjerava s njima učiniti. S đavolskom razdraganošću počeo je nabrajati mučenja; a dok je bio time zaposlen, ispustila sam kamen na njegove planirane žrtve te su pod njim bili sravnjeni sa zemljom. Glasni su bili povici, užasna proklinjanja, koja su uslijedila nakon ove smione uvrede; ujak Robson je prilazio stazom sa svojom puškom te je upravo zastao kako bi šutnuo svoga psa. Tom je poletio prema njemu, zaklinjući se kako će ga nagovoriti neka udari mene umjesto Juna. G. Robson se oslonio o svoju pušku te se prekomjerno smijao silini nećakovog gnjeva, kao i ogorčenim proklinjanjima i pogrđnim epitetima koje je sipao po meni. »Dakle, dobar si ti momak!« uzviknuo je naposljetku, podižući svoje oružje i nastavljajući svoj put prema kući. »Do vraga, ali momak u sebi ima i neke srčanosti. Neka sam proklet, ako sam ikada vidio plemenitijeg malog nitkova nego što je on. On se već oteo nadzoru sukanja: tako mi Boga! on prkosi majci, baki, guvernant i svima! Ha, ha, ha! Ne brini, Tome, donijet ću ti sutra drugo leglo.«

»Ako to učinite, g. Robson, i njih ću ubiti«, rekla sam ja.

»Hm!« odvratio je on, a nakon što me je počastio upadljivim piljenjem – koje sam, suprotno njegovim očekivanjima, izdržala bez ijednog trzaja – okrenuo se sa stavom potpunog prezira te je oholo ušetao u kuću. Tom je zatim otišao ispričati majci. Nije bio njen način govoriti puno o bilo kojoj temi; ali, kada me je idući put vidjela, njen izgled i ponašanje bili su dvostruko mračniji i hladniji. Nakon neke usputne primjedbe o

vremenu, primijetila je – »Žao mi je, gospođice Grey, što smatrate neophodnim miješati se u razonodu mladoga gospodina Bloomfielda; bio je jako uznemiren što ste uništili ptice.«

»Kada se razonoda mladog gospodina Bloomfielda sastoji od ozljeđivanja osjetljivih stvorenja«, odgovorila sam, »smatram kako je moja dužnost umiješati se.«

»Čini mi se da ste zaboravili«, rekla je ona smireno, »kako su sva stvorenja stvorena da bi bila nama na raspolaganju.«

Mislila sam kako je ta doktrina dvojbeni, ali sam jednostavno odgovorila – »Ako i jesu, nemamo ih pravo mučiti za svoju zabavu.«

»Ja mislim«, rekla je ona, »kako se djetetovu razonodu teško može mjeriti s dobrobiti zvijeri bez duše.«

»Ali, radi djetetove vlastite dobrobiti, ne bi ga trebalo poticati da se na takav način zabavlja«, odgovorila sam ja, što sam krotkije mogla, kako bih se iskupila za takvu neobičnu ustrajnost. »'Blaženi milosrdni, jer će milosrđe naći.'«

»Oh! naravno; ali to se odnosi na naše ponašanje jednih prema drugima.«

»'Milosrdan čovjek pokazuje milosrđe prema svojoj životinji'«, usudila sam se dodati.

»Mislim kako niste pokazali previše milosrđa«, odgovorila je ona, smijući se jetko; »ubijajući sve te jadne ptice odjednom na takav nečuven način te uzrokujući dječaku takvu patnju zbog pukog hira.«

Procijenila sam kako je bolje da više ništa ne kažem. Ovaj je razgovor bio najbliže svađi od svih koje sam vodila s gđom. Bloomfield; a bio je to i najveći broj riječi što sam ih ikada izmijenila s njom u samo jednoj prilici, od dana moga dolaska.

Ali g. Robson i stara gđa. Bloomfield nisu bili jedini gosti čiji me je dolazak u Wellwood House razdraživao; svaki posjetitelj me je više ili manje uznemiravao; ne u tolikoj mjeri zato što su mene zanemarivali (iako sam osjećala kako je njihovo ponašanje u tom smislu bilo čudno i neljubazno), koliko zbog toga jer nikako nisam uspijevala zadržati svoje učenike dalje od njih, što se od mene u više navrata zahtijevalo: Tom mora s njima razgovarati, a Mary Ann želi da ju primijete. Niti jedno od njih dvoje nije znalo što to znači osjećati i najmanji stupanj stidljivosti, pa čak ni obične skromnosti. Nedolično bi i bučno prekidali razgovore svojih starijih, zadirkivali ih najuvredljivijim pitanjima, grubo hvatali gospodu, penjali se na njihova koljena nepozvani, visjeli im za vratom ili

preturali po njihovim džepovima, potezali damama haljine, remetili im frizure, uneređivali im kragne te nametljivo molili za sitne poklone.

Gđa. Bloomfield je bila dovoljno razumna da ju sve to užasne i razdraži, ali nije bila dovoljno razumna da to spriječi: očekivala je od mene da to spriječim. Ali kako bih ja to mogla – kada su im gosti, sa svojom lijepom odjećom i novim licima, neprestano laskali i udovoljavali, kako bi ugodili njihovim roditeljima – kako bih ih ja mogla odande odvući, sa svojom običnom odjećom, svakidašnjim licem i iskrenim riječima? Naprezala sam svaki živac kako bih to učinila: nastojeći ih zabaviti, pokušala sam ih privući na svoju stranu; pokazivanjem onakvog autoriteta kakav sam imala te onakve strogosti kakvu sam se usuđivala primijeniti, pokušala sam ih spriječiti da gnjave goste; te ih posramiti, prigovarajući njihovom neučtivom ponašanju, kako to ne bi ponovili. Ali oni nisu poznavali srama; nisu uvažavali autoritet u čijoj pozadini nije bilo terora; a što se tiče ljubaznosti i privrženosti, ili nisu imali srca, ili su takva kakva su oni imali bila strogo čuvana i tako dobro skrivena, da ja, uz sve svoje napore, još uvijek nisam otkrila kako da ih dosegnem.

Ali uskoro su se moja iskušenja u tome kraju primakla svome završetku – prije nego što sam to uopće očekivala ili poželjela; jer jedne dražesne večeri krajem svibnja, dok sam se radovala skorom približavanju praznika i čestitala sama sebi što sam uspjela postići kakav-takav napredak sa svojim učenicima (barem što se ticalo njihovog učenja, jer sam u njihove glave uspjela nešto usaditi te sam ih naposljetku potaknula da budu malo – ali jako malo – razumniji kada se radilo o dovršavanju njihovih lekcija na vrijeme, kako bi im ostalo i nešto vremena za razonodu, umjesto da bez ikakve svrhe muče i sebe i mene po cijeli dan), gđa. Bloomfield je poslala po mene te mi smireno rekla kako im nakon Ivanja moje usluge više ne će biti potrebne. Uvjeravala me je kako su i moj karakter i moje sveopće ponašanje bili bez ikakvih zamjerki; ali djeca su tako malo napredovala od mog dolaska da su g. Bloomfield i ona osjećali svojom dužnošću potražiti neki drugi oblik poučavanja. Iako su bila nadmoćna većini djece njihove dobi po svojim sposobnostima, bila su upečatljivo iza njih po svojim postignućima; njihovi su maniri bili nekultivirani, a njihove naravi buntovne. A to je pripisivala nedostatku učinkovite čvrstine te radišne i ustrajne brige s moje strane.

Nepoljuljana čvrstina, predana radišnost, neumorna ustrajnost, neprekidna briga bile su upravo one odlike kojima sam se u tajnosti ponosila; i pomoću kojih sam se nadala s vremenom prevladati sve

poteškoće te naposljetku postići uspjeh. Željela sam reći nešto u svoju obranu; ali kada sam pokušala govoriti, osjetila sam oklijevanje u svome glasu; a radije nego da pokažem bilo kakav osjećaj ili doživim da mi se izliju suze, koje su se već skupljale u mojim očima, odlučila sam šutjeti i sve to podnijeti poput samoosuđenog krivca.

I tako sam bila otpuštena te sam stoga osjećala potrebu za svojim domom. Ali jao meni! što će oni o meni misliti? nesposobna, nakon sveg mog razmetanja, zadržati službu barem jednu godinu, kao guvernantu troje male djece, za čiju je majku moja vlastita tetka izjavljivala kako je »vrlo draga žena«. Nakon što sam bila tako odmjerena na vagi te nađena nedostatnom, nisam se trebala nadati da će me biti spremni ponovno iskušati. A to nije bila dobrodošla misao; jer koliko sam god bila uznemirena, mučena, razočarana, i koliko sam god osjetno naučila voljeti i cijiniti svoj dom, još uvijek nisam bila umorna od pustolovine, niti voljna odustati od svojih nastojanja. Znala sam da nisu svi roditelji poput g. i gđe. Bloomfield, a bila sam sigurna kako ni sva djeca nisu bila poput njihove. Sljedeća obitelj mora biti drugačija, a svaka promjena mora biti na bolje. Od nedaća sam sazrela, dok me je iskustvo poučilo, pa sam žudjela iskupiti svoju izgublenu čast u očima onih, čije mi je mišljenje značilo više od mišljenja cijeloga svijeta.

6.

Ponovno u župnom dvoru

Nekoliko sam mjeseci pomirljivo ostala kod kuće, tiho uživajući u slobodi i odmoru, kao i iskrenom prijateljstvu svih onih kojih sam se tako dugo odricala; te u ozbiljnom bavljenju svojim učenjem, ne bih li nadoknadila ono što sam izgubila tijekom svoga boravka u Wellwood Houseu te osigurala nove zalihe za buduću upotrebu. Zdravlje moga oca i dalje je bilo vrlo slabo, ali ne značajno lošije nego što je bilo kad sam ga zadnji puta vidjela; i bilo mi je drago što je bilo u mojoj moći razveseliti ga te ga zabaviti pjevanjem njegovih najdražih pjesama.

Nitko se nije naslađivao mojim neuspjehom, niti rekao kako bi mi bilo bolje da sam prihvatila njegov ili njezin savjet i krotko ostala kod kuće. Svima je bilo drago što sam opet s njima te su me zasipali s više ljubaznosti nego ikada prije, kako bi me obešteli za sve patnje koje sam podnijela; ali nitko od njih nije htio dotaći niti jedan šiling od onoga što sam tako veselo zaradila i tako pažljivo uštedjela, u nadi da ću to podijeliti s njima. Mojim nastojanjem da otkinem ovdje i ogrebem ondje, naši su dugovi već bili gotovo otplaćeni. Mary je ostvarila priličan uspjeh sa svojim crtežima; ali naš je otac ustrajao na tome da i ona sav prihod od svoje proizvodnje zadrži za sebe. Sve što smo mogle odvojiti od iznosa predviđenog za našu skromnu garderobu i naše male usputne troškove, on nas je usmjeravao da stavimo u banku na štednju; govoreći, kako ne znamo koliko skoro bi naše izdržavanje moglo postati ovisno samo o tome: jer je osjećao da ne će još dugo biti s nama, a što će biti s našom majkom i s nama nakon što njega više ne bude, to samo Bog zna!

Dragi tata! da se manje mučio nesrećama koje su nam prijetile u slučaju njegove smrti, uvjeren sam kako se taj strašni događaj ne bi tako brzo dogodio. Moja mu majka nikada ne bi dopuštala da razmišlja o toj temi, ako je to ikako mogla spriječiti.

»Oh, Richarde!« uzviknula je jednom prilikom, »kada bi samo odbacio takve sumorne teme iz svoga uma, živio bi jednako dugo kao bilo tko od nas; barem bi doživio da vidiš djevojke udane, pa da i sâm postaneš sretni djed, sa živahnom, starom damom kao svojom družicom.«

Moja se majka smijala, a isto tako i moj otac: ali njegov je smijeh uskoro iščeznuo u turobnom uzdahu.

»One udane – siromašne jadnice!« rekao je; »pitam se tko će ih uzeti!«

»Dakle, ne će nitko, tko ne bude zahvalan na njima. Nisam li i ja bila bez prebijene pare kad si me uzeo? a barem si se pretvarao, kako si beskrajno zadovoljan svojom stečevinom. Ali nije ni važno hoće li se udati ili ne: možemo smisliti tisuću poštenih načina za svoje izdržavanje. I čudim se, Richarde, što ti uopće pada na pamet mučiti svoju glavu našim siromaštvom u slučaju tvoje smrti; kao da bi nam to išta značilo u usporedbi s tragedijom tvog gubitka – nesrećom koja bi, kao što ti je dobro poznato, progutala sve ostale, pa bi trebao činiti sve što je u tvojoj moći da nas od nje poštediš: a nema boljeg načina od veselog uma za održavanje zdravog tijela.«

»Znam, Alice, pogrešno je gundati kako ja to činim, ali ne mogu si pomoći: morate sa mnom biti strpljive.«

»Ne ću biti strpljiva s tobom, ako te mogu promijeniti«, odgovorila je moja majka: ali je grubost njenih riječi bila poništena iskrenom ljubavlju u njenome glasu i ugodnom smiješku, pa je ponovno navela moga oca da se nasmije, manje tužno i manje prolazno nego što je to bio njegov običaj.

»Mama«, rekla sam ja, čim sam uspjela uhvatiti priliku da s njom popričam nasamo, »mog novca nema puno i ne može dugo potrajati; kada bih ga mogla povećati, to bi umanjilo tatinu tjeskobu, barem što se tiče jedne teme. Ne mogu crtati kao Mary, pa je najbolje što mogu učiniti da potražim drugu službu.«

»I ti bi zaista ponovno pokušala, Agnes?«

»Jasno da bih.«

»Dakle, moja draga, ja bih bila sklona pomisliti kako ti je toga bilo dosta.«

»Znam«, rekla sam, »da nisu svi poput g. i gđe. Bloomfield ...«

»Neki su i gori«, prekinula me majka.

»Ali, mislim, ne mnogi«, odgovorila sam ja, »a sigurna sam kako nisu sva djeca poput njihove; jer ja i Mary nismo bile: mi smo uvijek radile ono što si ti od nas tražila, zar nismo?«

»Uglavnom: ali s druge strane, ja vas nisam razmazila; a, na kraju krajeva, ni vi niste bile savršeni anđeli: Mary je posjedovala tihi svojeglavost, dok je tvoja mana donekle bila vezana uz temperament; ali u cijelosti ste bile jako dobra djeca.«

»Znam da sam povremeno bila mrzovoljna, a bilo bi mi drago da sam koji put vidjela i tu djecu mrzovoljnu; jer bih ih tada mogla razumjeti: ali oni to nikada nisu bili, jer ih se nije moglo uvrijediti, ni povrijediti, niti posramiti: nisu mogli biti nesretni niti na jedan drugi način, osim ako bi bili bijesni.«

»No, ako to nisu mogli, to nije bila njihova krivnja: ne možeš očekivati od kamena da bude savitljiv poput gline.«

»Ne, ali ipak je jako neugodno živjeti s takvim neosjetljivim, neshvatljivim stvorenjima. Ne možeš ih voljeti; a kad bi i mogla, tvoja bi ljubav bila posve odbačena: ne bi ju mogli ni uzvratiti, ni cijeniti, a niti razumjeti. Ali, međutim, čak i ako ponovno naletim na takvu obitelj, što je prilično nevjerojatno, imam sve to iskustvo s kojim mogu početi, pa ću se sigurno drugi put bolje snaći; a svršetak i cilj ovoga uvodnog govora je sljedeći, dopusti mi da pokušam ponovno.«

»Dakle, djevojčice moja, koliko vidim, tebe nije lako obeshrabriti: drago mi je zbog toga. Ali, dopusti da ti kažem, kako si znatno bljeđa i mršavija nego kada si prvi put napustila dom; a mi ne možemo dopustiti da si potkopaš zdravlje kako bi zgrnula novac, bilo za sebe ili za druge.«

»I Mary mi kaže da sam se promijenila; a ja se tome ne čudim previše, jer sam bila u neprekidnom stanju uzrujanosti i tjeskobe, po cijele dane: ali sljedeći puta namjeravam stvari prihvaćati hladnokrvno.«

Nakon još malo rasprave, moja mi je majka još jednom obećala pomoći, uz preduvjet da čekam i budem strpljiva; pa sam joj prepustila neka cijelu tu stvar prenese mome ocu, kada i kako bude smatrala najpreporučljivijim: ni u jednome trenutku ne sumnjajući u njenu sposobnost da dobije njegov pristanak. U međuvremenu sam pretraživala, s velikim zanimanjem, oglasne stupce u novinama te pisala odgovore na svaki »Traži se guvernanta« oglas koji je djelovao imalo poželjno; ali sva moja pisma, kao i odgovori, kada bih uopće dobila neki, bili su poslušno pokazivani mojoj majci; a ona me je, na moje razočaranje, prisiljavala da odbijam službe, jednu za drugom: ovi su bili neugledni ljudi, ovi su bili previše strogi u svojim zahtjevima, a ovi opet previše škrti u svome plaćanju.

»Tvoji talenti nisu onakvi, kakve svaka siromašna svećenička kći posjeduje, Agnes«, rekla bi ona, »i ne smiješ ih odbaciti. Upamti, obećala

si biti strpljiva: nema razloga za žurbu: imaš dovoljno vremena pred sobom te možeš dobiti još mnogo prilika.«

Naposljetku me je savjetovala neka i sama stavim oglas u novine, ističući svoje kvalifikacije, i tome slično.

»Glazba, pjevanje, crtanje, francuski, latinski i njemački«, rekla je, »nisu uobičajena zbirka: mnogima bi bilo drago da dobiju toliko puno u jednom učitelju; a ovoga ćeš puta okušati svoju sreću u malo uglednijoj obitelji nekog istinskog, čistokrvnog gospodina; jer takvi će se prema tebi vjerojatnije odnositi s doličnim poštovanjem i obzirom nego oni trgovci koji su se uzoholili zbog bogatstva i bahati skorojevići. Ja sam poznavala nekoliko pripadnika višeg ranga koji su se prema svojim guvernantama ponašali posve kao da pripadaju obitelji; iako su neki, priznajem, jednako drski i zahtjevni kao što bi bio i bilo tko drugi: jer u svim klasama ima i loših i dobrih.«

Oglas je bio brzo napisan i otpremljen. Od dvije stranke koje su se javile, samo mi je jedna pristala dati pedeset funti, što je bio iznos koji sam, po zapovijedi svoje majke, morala navesti kao plaću koja će mi biti potrebna; a taj put sam ja oklijevala oko preuzimanja obveze, jer sam se bojala da će djeca biti prestara te da će njihovi roditelji trebati nekoga razmetljivijeg ili iskusnijeg, ako ne i obrazovanijeg od mene. Ali moja me je majka odvratila od odbijanja službe iz tog razloga: snaći ću se veoma dobro, rekla je, samo ako ostavim po strani svoju skromnost te steknem malo više povjerenja u samu sebe. Trebala sam samo dati jednostavnu, istinitu izjavu o svojim postignućima i kvalifikacijama i navesti koje uvjete odlučujem postaviti te čekati rezultat. Jedini uvjet koji sam se usudila predložiti, bio je da mi budu dana dva mjeseca praznika tijekom godine kako bih mogla posjetiti svoje prijatelje, na Ivanje i Božić. Nepoznata dama, u svome odgovoru nije na to stavila nikakvu primjedbu te je izjavila kako, uzimajući u obzir moja postignuća, nije gajila nikakve sumnje da ću zadovoljiti; ali u zapošljavanju guvernante ona je sve to smatrala stvarima od sporednog značaja; budući da je živjela u susjedstvu O.-a, mogla je dovesti nastavnike da nadoknade bilo kakve nedostatke u tom smislu: ali, po njenom mišljenju, uz besprijekornu moralnost, blaga i vesela ćud i susretljiva narav bile su najvažnije potrebe.

Mojoj se majci to uopće nije svidjelo te je sada ona imala mnoge primjedbe na moje prihvaćanje službe; u čemu ju je moja sestra žarko podržavala: ali, kako sam bila nesklona biti ponovno zadržana, sve sam ih odbacila; pa sam, dobivši prvo pristanak svoga oca (koji je tek kratko vrijeme prije toga bio upoznat s ovim dogovorima), napisala vrlo

ljubazno pismo svojoj nepoznatoj korespondentici te je pogodba, naposljetku, bila sklopljena.

Odlučeno je da ću posljednjeg dana siječnja stupiti u svoju novu službu guvernante u obitelji g. Murraya iz Horton Lodgea, blizu O.-a, otprilike sedamdeset milja od našeg sela: znatna udaljenost za mene, budući da nikada nisam bila više od dvadeset milja udaljena od doma tijekom svog cijelog dvadesetogodišnjeg boravka na zemlji; i budući da je, nadalje, svaka pojedina osoba u toj obitelji, kao i u susjedstvu, bila posve nepoznata meni i svim mojim poznanicima. Ali zbog toga mi je cijela stvar bila samo još privlačnija. Sada sam se, do neke mjere, riješila prividne sramote koja me je ranije toliko tištala; bilo je nekog ugodnog uzbuđenja u pomisli o dolasku u te nepoznate predjele te samostalnom snalaženju među njihovim nepoznatim stanovnicima. Sada sam si laskala kako ću vidjeti nešto od svijeta: rezidencija g. Murraya nalazila se blizu velikoga grada, ali ne u proizvodnoj oblasti, gdje ljudi nemaju što drugo raditi osim zarađivati novac; njegov se položaj, koliko sam mogla zaključiti, činio višim od položaja g. Bloomfielda; a, nesumnjivo je bio i jedan od one istinske, čistokrvne gospode o kojima je moja majka govorila, koji bi se prema svojoj guvernanti odnosili s dužnim poštovanjem kao prema uglednoj, dobro obrazovanoj dami, učiteljici i savjetnici svoje djece, a ne običnoj služavki višeg stupnja. Uz to, budući da su moji učenici bili stariji, trebali bi biti i razumniji, prijemčiviji za učenje te manje problematični od prethodnih; trebali bi biti manje zatvoreni u učionici i ne bi trebali zahtijevati stalno naprezanje i neprekidno motrenje; i, konačno, s mojim su se nadama pomiješale i svijetle vizije, s kojima su briga o djeci i obične dužnosti guvernante imale vrlo malo ili ništa zajedničkog. Stoga će čitatelj uvidjeti kako ja ne očekujem biti smatrana mučenicom iz kćerinskog poštovanja, koja odlazi žrtvovati svoj mir i slobodu isključivo kako bi osigurala sredstva potrebna za utjehu i uzdržavanje svojih roditelja: iako su, naravno, utjeha moga oca i buduće uzdržavanje moje majke igrali veliku ulogu u mojim proračunima; a pedeset funti mi se nije činilo kao uobičajeni iznos. Moram imati pristojnu odjeću koja dolikuje mome položaju; moram, kako se činilo, davati svoju odjeću na pranje te također moram platiti svoja četiri godišnja putovanja između Horton Lodgea i svoga doma; ali uz strogu brigu o potrošnji, sigurno bi dvadeset funti, ili malo više, pokrilo te troškove, pa bi ostalo trideset za štednju, ili malo manje: kakav bi to bio vrijedan dodatak našoj zalihi! Oh, moram se pomučiti da zadržim tu službu, kakva god bila! i zbog mog osobnog ugleda među

mojim prijateljima, kao i zbog priličnih zaliha koje bih mogla osigurati ako bih ondje ostala.

7.

Horton Lodge

Trideset i prvi siječnja bio je divlji, olujni dan: puhao je snažni sjeverni vjetar, uz neprekidno bješnjenje snijega koji je bio nošen po tlu i vrtložen u zraku. Moji su me prijatelji pokušali nagovoriti neka odgodim odlazak, ali u strahu da kod svojih poslodavaca ne stvorim predrasude prema sebi takvim nedostatkom točnosti na samome početku preuzimanja svoje obveze, ustrajala sam na tome da se držim dogovora.

Ne ću mučiti svoje čitatelje izvješćem o svome odlasku od kuće toga mračnog zimskog jutra: o nježnim oproštajima, dugom, dugom putovanju do O.-a, usamljenim čekanjima kočija ili vlakova u svratištima – jer u to je vrijeme bilo i ponekih željeznica – te, naposljetku, susretu u O.-u sa slugom g. Murraya, koji je bio poslan s lakom, otvorenom kočijom da me odande odveze do Horton Lodgea. Samo ću spomenuti kako je obilni snijeg nabacao takve prepreke na put konjima i parnim strojevima, da je pao mrak nekoliko sati prije nego što sam stigla na kraj svoga putovanja te da se na kraju razvila začuđujuće jaka oluja, koja je razmak od nekoliko milja između O.-a i Horton Lodgea pretvorila u dugačak i strahovit komad puta. Sjedila sam pomirena sa sudbinom, dok mi je hladni, oštri snijeg prolazio kroz veo i ispunjavao mi krilo, ne vidjevši ništa te se čudeći kako se nesretni konj i vozač mogu probijati čak i toliko dobro koliko su uspijevali; i, doista, bio je to, blago rečeno, naporan, pužući stil napredovanja. Naposljetku smo se zaustavili; a, na vozačev poziv, netko je podigao rezu i povukao unatrag na škripavim šarkama ono što je ostavljalo dojam kapije parka. Zatim smo nastavili duž uglađenije ceste, odakle bih povremeno ugledala neku ogromnu, sivkasto-bijelu masu kako blijеšti kroz tamu, a pretpostavljala sam kako se radi o dijelu snijegom prekrivenog stabla. Nakon dosta vremena ponovno smo se zaustavili, pred veličanstvenim trijemom velike kuće s dugačkim prozorima koji su se spuštali do poda.

Ustala sam s nešto poteškoće ispod nanosa snijega koji me prekrivao i sišla s kočije, očekujući kako će me ljubazan i gostoljubiv prijem

obeštetiti za napore i tegobe toga dana. Osoba koja je imala izgled gospodina otvorila je vrata i primila me u prostrano predvorje, osvijetljeno svjetiljkom jantarne boje koja se spuštala sa stropa; proveo me je kroz predvorje i duž hodnika te mi je, otvarajući vrata stražnje sobe, rekao kako je to učionica. Ušla sam, i pronašla dvije mlade dame i dva mlada gospodina – moje buduće učenike, pretpostavljala sam. Nakon službenog pozdrava, starija djevojka, koja se zabavljala nad komadićem slikarskog platna i košarom njemačke vune, upitala me želim li ići na gornji kat. Naravno, odgovorila sam potvrdno.

»Matilda, uzmi svijeću i pokaži joj njenu sobu«, rekla je.

Gospođica Matilda, visoka i bučna djevojka od oko četrnaest godina, u kratkom ogrtaču i hlačama, slegla je ramenima i malo se nakreveljila, ali je uzela svijeću i produžila ispred mene uz stražnje stubište (dugačko, strmo, dvostruko) te kroz dugački, uski prolaz, do male, ali podnošljivo udobne sobe. Zatim me je upitala želim li čaj ili kavu. Upravo sam htjela odgovoriti 'Ne'; ali, prisjetivši se kako ništa nisam okusila od sedam sati toga jutra te osjećajući kako me zbog toga hvata nesvjestica, rekla sam da bih željela šalicu čaja. Rekavši da će reći »Brownici«, mlada je dama otišla; a do trenutka kada sam skinula svoj teški, mokri ogrtač, šal, šešir, i tako dalje, jedna izvještačena djevojka došla mi je reći kako mlade dame žele znati hoću li popiti svoj čaj gore ili u učionici. Izgovarajući se umorom, odabrala sam popiti ga u sobi. Ona se povukla; te se uskoro ponovno vratila s malim pladnjem, koji je spustila na komodu s ladicama, koja je služila kao toaletni stolić. Zahvalivši joj učtivo, upitala sam u koje se vrijeme od mene očekuje da ujutro ustanem.

»Mlade dame i gospoda doručkuju u pola devet, gospođo«, rekla je ona; »oni ustaju rano; ali, kako rijetko počinju s lekcijama prije doručka, mislim kako će biti dovoljno ako se ustanete odmah poslije sedam.«

Zamolila sam ju da bude tako ljubazna te da me pozove u sedam, i, obećavši da će to učiniti, ona se povukla. Tada sam, prekinuvši svoj dugi post šalicom čaja i tankom kriškom kruha s maslacem, sjela pored malog, tinjajućeg ognja, i prepustila se nesputanom nastupu plača; nakon čega sam izgovorila svoje molitve te sam se zatim, osjećajući se znatno olakšano, počela pripremati za krevet. Otkrivši kako nijedan dio moje prtljage nije donesen gore, pokrenula sam potragu za zvoncem; a kako nisam uspjela otkriti bilo kakav znak takve pogodnosti niti u jednom kutu sobe, uzela sam svoju svijeću i uputila se kroz dugi hodnik, pa niz strmo stubište, na putovanje otkrivanja. Putem susrevši dobro odjevenu ženu, rekla sam joj što sam željela; ali ne bez priličnog oklijevanja, jer nisam bila posve sigurna je li to bila jedna od viših

služavki ili sama gđa. Murray: ispostavilo se, međutim, da je to bila gospođina osobna služavka. S držanjem osobe koja čini neobičnu uslugu, udostojala se preuzeti na sebe da se moje stvari pošalju gore; i nakon što sam se vratila u svoju sobu te čekala i čudila se dugo vremena (u priličnom strahu da je zaboravila ili zanemarila održati svoje obećanje te dvojeći bih li nastavila čekati ili otišla u krevet, ili opet sišla dolje), moje su nade, naposljetku, oživjele na zvuk glasova i smijeha, popraćen topotom stopala duž hodnika; i uskoro su prtljagu unijeli služavka grubog izgleda i jedan muškarac, pri čemu se nijedno od njih dvoje nije prema meni ponašalo previše učtivo. Zatvorivši vrata za njihovim koracima koji su se udaljavali te raspakiravši nekoliko svojih stvari, uputila sam se na spavanje; vrlo rado, jer sam bila iscrpljena i tijelom i duhom.

Bio je to neobičan osjećaj opustošenosti, pomiješan sa snažnom sviješću o novosti moga položaja i neveselom vrstom radoznalosti u vezi onoga što je još uvijek bilo nepoznato, s kojim sam se probudila sljedećeg jutra; osjećajući se poput nekoga tko je čarolijom odnesen vihorom te iznenada ispušten s oblaka u udaljenu i nepoznatu zemlju, koja je posvuda i potpuno izolirana od svega što je ikada ranije vidio ili poznavao; ili poput sjemena čkalja nošenog vjetrom do nekog nepoznatog kutka nesmiljenog tla, gdje mora ležati dovoljno dugo prije nego što uspije pustiti korijenje i proklijati, izvlačeći okrepu iz onoga što djeluje tako strano njegovoj naravi: ako mu to, uistinu, ikada i uspije. Ali to uopće ne daje odgovarajuću predodžbu o mojim osjećajima; i nitko, tko nije živio tako povučen, statičan život poput moga, ne može ni zamisliti kakvi su bili: teško, čak i ako je znao kakav je osjećaj probuditi se jednoga jutra i naći se u Port Nelsonu, na Novom Zelandu, s nepreglednim vodama između sebe i svih koji su ga poznavali.

Ne ću tako brzo zaboraviti neobičan osjećaj s kojim sam podigla zavjesu i pogledala napolje na nepoznati svijet: prostrana, bijela pustoš bila je sve što se nudilo mome pogledu; prostranstvo

Pustara snijegom prekrivenih,
I gajeva teško opterećenih.

Sišla sam u učionicu bez osobite žudnje da se pridružim svojim učenicima, iako ne bez nekog osjećaja znatiželje u pogledu onoga što bi daljnje poznanstvo moglo otkriti. Jedna stvar, između ostalih koje su bile od očitije važnosti, a koju sam u sebi odlučila – bila je da moram započeti obraćajući im se s gospođice i mladi gospodine. Djelovalo mi je to kao hladan i neprirodan djelić formalnosti između djece u obitelji i njihovog

učitelja i svakodnevnog društvenika; posebno ako su djeca bila u ranom djetinjstvu, kao u Wellwood Houseu; ali čak i ondje, moje obraćanje malim Bloomfieldima koristeći samo njihova imena smatrano je uvredljivom slobodom: što su se njihovi roditelji pobrinuli pokazati mi, pažljivo ih imenujući s mladi gospodin i gospođica Bloomfield, i tome slično, u razgovoru sa mnom. Trebalo mi je dugo da shvatim nagovještaj, jer mi se cijela stvar činila izuzetno besmislenom; ali ovoga sam puta odlučila biti mudrija te smjesta započeti s onoliko forme i ceremonijalnosti koliko bi pojedini član obitelji vjerojatno mogao očekivati: i, doista, budući da su djeca bila toliko starija, trebalo bi biti manje poteškoća; iako se činilo kako male riječi gospođica i mladi gospodin imaju iznenađujući učinak u suzbijanju bilo kakve bliske, iskrene ljubaznosti te u gašenju svakog bljeska srdačnosti koji bi se mogao pojaviti među nama.

Budući da ne mogu, kao Dogberry, smoći snage da čitatelju nametnem sve svoje dosadne i naporne misli, ne ću mu više dosađivati sićušnim detaljima o svim otkrićima i zbivanjima toga i sljedećeg dana. Nesumnjivo će biti posve zadovoljan skromnom skicom raznih članova obitelji te okvirnim dojmom o prvoj godini ili dvije moga boravka među njima.

Počet ću s glavom obitelji: g. Murray je bio, uzimajući sve u obzir, hvalisavi, bučni seoski plemić: predani lovac na lisice, umješni jahač konja i potkivač, aktivni, stvarni farmer te srdačni hedonist. Uzimajući sve u obzir, kažem; jer ga, osim nedjeljom, kada je išao u crkvu, iz mjeseca u mjesec nisam uopće viđala: osim ako bi, prolazeći hodnikom ili šećući imanjem, figura visokog, krupnog gospodina, grimiznih obraza i tamnocrvenog nosa, slučajno nabasala na mene; u kojim bi mi prilikama, ako bi prošao dovoljno blizu da mi se obrati, obično udijelio neslužbeno kimanje popraćeno s »Jutro, gospođice Grey«, ili neki takav kratki pozdrav. Često bi, doista, njegov glasni smijeh do mene dopro izdaleka; a još češće čula bih ga kako huli i psuje sluge, konjušara, kočijaša ili nekog drugog nesretnog podanika.

Gđa. Murray bila je zgodna, poletna dama od četrdeset godina, kojoj zasigurno nisu bili potrebni ni rumenilo, niti bilo kakvi umetci, da uvećaju njene draži; a čiji je glavni užitek bio, ili se barem tako činilo, priređivanje ili posjećivanje zabava, kao i oblačenje po posljednjoj modi. Nisam ju vidjela sve do jedanaest sati prvoga jutra nakon mog dolaska; kada me je počastila posjetom, upravo onako kako bi moja majka vjerojatno ušla u kuhinju vidjeti novu služavku: a ipak ne baš tako, jer bi ju moja majka otišla posjetiti odmah nakon njenog dolaska, a ne bi čekala

do drugog dana; i, nadalje, ona bi joj se obratila ljubaznijim i više prijateljskim tonom te bi joj pružila neke riječi utjehe, zajedno s jednostavnim izlaganjem njenih dužnosti; ali gđa. Murray nije učinila ni jedno, niti drugo. Ona je samo zakoračila u učionicu po povratku iz sobe kućedomaćina gdje je naručivala ručak, poželjela mi dobro jutro, stajala dvije minute pored vatre, rekla nekoliko riječi o vremenu i »prilično napornom« putovanju koje sam sigurno jučer proživjela; pomilovala svoje najmlađe dijete – dječaka od deset godina – koji je upravo brisao usta i ruke o njenu haljinu nakon uživanja u nekom ukusnom zalogaju iz kućedomaćinove zalihe; rekla mi je kako je on drag, dobar dječak; a zatim otplovila, sa samozadovoljnim osmijehom na licu: misleći, bez sumnje, kako je zasad učinila sasvim dovoljno te kako je, uz sve to, bila i divno snishodljiva. Njena su djeca očito bila istog mišljenja, pa sam samo ja mislila drugačije.

Nakon toga, došla me je posjetiti još jednom ili dvaput, u odsutnosti mojih učenika, kako bi me prosvijetlila u vezi mojih obaveza prema njima. Što se ticalo djevojaka, činilo se kako ih želi samo učiniti površno privlačnima i razmetljivo vještima, koliko god je to bilo moguće, a da im se pri tome ne izaziva nepotreban trud ili neugodnosti; a ja sam se trebala ponašati u skladu s time – učiti i nastojati ih zabaviti i poticati, poučavati, oplemeniti i ugladiti, uz najmanji mogući napor s njihove strane te bez upotrebe autoriteta s moje. U pogledu dva dječaka, bilo je posve isto; samo što sam umjesto vještina, u njihove glave trebala usaditi najveću moguću količinu latinske gramatike i Valpyjevih odabranih poglavlja, kako bih ih osposobila za školu – barem onoliko najveću moguću količinu koja od njih ne bi zahtijevala preveliki trud. John bi mogao biti »pomalo živahan«, dok bi Charles mogao biti malo »razdražljiv i naporan« ...

»Ali, bilo kako bilo, gospođice Grey«, rekla je, »nadam se da ćete obuzdavati svoju ćud te biti sasvim blagi i strpljivi; posebno s dragim malim Charlesom; on je tako jako razdražljiv i osjetljiv i tako potpuno nenaviknut na bilo što drugo osim na najnježnije ponašanje. Oprostite mi što Vam navodim sve ove stvari; ali činjenica je kako sam ustanovila da su sve guvernante dosad, čak i najbolje među njima, u vezi tog naročitog zahtjeva bile nepodesne. Tražile su onakav pokoran i tihi duh, za kojega sv. Matej, ili neki od njih, kaže kako je bolji od nošenja ukrasa – Vama će biti poznat odlomak na koji ciljам, jer Vi ste svećenikova kći. Ali ja uopće ne sumnjam kako ćete Vi u ovome smislu zadovoljiti, jednako kao i u svemu ostalom. I upamtite, u svim prilikama, kad god bilo tko od mladih učini nešto neprikladno, ako uvjeravanja i

blage opomene ne budu davale rezultate, pošaljite jednog od ostalih neka me obavijesti; jer ja s njima mogu govoriti otvorenije nego što bi bilo primjereno da Vi to činite. I učinite ih sretnima koliko god je to moguće, gospođice Grey, i usuđujem se reći kako će Vam biti jako dobro.«

Primijetila sam kako gđa. Murray, premda je bila iznimno zabrinuta za udobnost i sreću svoje djece te je neprestano o njoj govorila, niti jednom nije spomenula moju; iako su oni bili kod kuće, okruženi prijateljima, dok sam ja bila tuđinka među strancima; a još uvijek nisam dovoljno poznavala svijet, ne toliko da bih bila previše iznenađena ovom nedosljednošću.

Gospođica Murray, inače Rosalie, bila je oko šesnaest godina stara kada sam ja došla, i uvjerljivo vrlo zgodna djevojka; a za dvije godine, kada je vrijeme potpunije razvilo njezine obline te pridodalo gracioznost njenom držanju i vladanju, postala je uistinu prekrasna; i to ne po uobičajenim mjerilima. Bila je visoka i vitka, ali ipak ne mršava; savršeno oblikovana, profinjene svijetle puti, ali ne bez sjajnog, zdravog tena; njena kosa, koju je nosila u mnoštvu dugih uvojaka, bila je vrlo svijetle smeđe boje naginjući prema žutoj; oči su joj bile blijedo plave, ali tako bistre i sjajne da bi rijetko tko poželio da budu tamnije; ostale crte njenog lica bile su sitne i ne baš pravilne te ni po čemu upadljive: ali, sve u svemu, mogli biste ju bez oklijevanja proglasiti vrlo ljupkom djevojkom. Željela bih da mogu i za njen um i narav reći isto što i za obline i lice.

Ipak, nemojte misliti kako raspolazem nekim strašnim otkrićima: ona je bila živahna, dobrodušna, a znala je biti i vrlo ugodna prema onima koji ju nisu razljutili. Prema meni je, kada sam tek bila došla, bila hladna i nadmena, a zatim drska i ohola; ali, nakon boljeg upoznavanja, postupno je odstupila od svoga držanja te mi je s vremenom postala onoliko duboko privržena koliko je to za nju bilo moguće prema osobi moga značaja i položaja: jer ona je rijetko gubila iz vida, najviše na pola sata odjednom, činjenicu da sam ja njihova zaposlenica i kći siromašnog župnika. Pa ipak, gledano u cijelosti, vjerujem kako me je poštovala više nego što je toga i bila svjesna; jer sam ja bila jedina osoba u kući koja je postojano svjedočila o dobrim načelima, uvijek govorila istinu te općenito nastojala sklonosti podrediti dužnostima; a to govorim, naravno, ne stoga kako bih pohvalila sebe, već da istaknem nesretno stanje obitelji kojoj su moje usluge, u tome trenutku, bile posvećene. Nije bilo nijednog njenog člana kod kojega bih sa žaljenjem uočila taj tužni nedostatak načela u tolikoj mjeri kao kod same gospođice Murray; ne samo radi toga što me je zavoljela, već radi toga što je u njoj samoj bilo toliko toga ugodnog i privlačnog, da mi se, unatoč svojim nedostacima,

zaista sviđala – kada ne bi probudila moje ogorčenje ili uzburkala moju ćud previše očitim pokazivanjem svojih nedostataka. Oni su, međutim, kao što sam rado samu sebe uvjeravala, bili u većoj mjeri posljedica njenog obrazovanja nego njene naravi: nikada nije bila posve naučena razlikovati dobro i loše; odmalena je smatrala prihvatljivim, kao i njezina braća i sestre, mučiti dadilje, guvernante i sluge; nije bila naučena ublažiti svoje želje, svladati svoju ćud niti zauzdati svoju volju, kao ni žrtvovati svoje osobno zadovoljstvo za dobrobit drugih. Budući da je njezina narav bila po prirodi dobra, nikada nije bila nasilna niti zlovoljna, ali uslijed stalnog ugađanja i uobičajenog podcjenjivanja razuma, često je bila osorna i nepostojana; njen um nikada nije bio prosvijećen: njen je intelekt, u najboljem slučaju, bio malo površan; posjedovala je priličnu živahnost, ponešto brzine opažanja i nešto dara za glazbu i svladavanje jezika, ali se do petnaeste godine nije pomučila ništa svladati; – a tada je ljubav prema pokazivanju probudila njene sposobnosti i navela ju da se potruži, ali samo oko prezentabilnih vještina. A kada sam ja došla, i dalje je bilo isto: sve je zanemareno osim francuskog, njemačkog, glazbe, pjevanja, plesanja, ručnog rada te ponešto crtanja – onakvog crtanja koje se moglo najbolje pokazivati, a uz najmanje napora, te čije sam glavne dijelove uglavnom napravila ja. Za glazbu i pjevanje, osim mojih povremenih poduka, pohađao ju je najbolji učitelj kojega je zemlja dala; pa je u tim vještinama, kao i u plesanju, svakako stekla veliku spretnost. Glazbi je, uistinu, posvećivala previše svoga vremena, što sam joj, iako sam bila guvernanta, često govorila; ali njena je majka mislila da, ako joj se to sviđalo, nije mogla posvetiti previše vremena stjecanju tako privlačnog umijeća. O ručnom radu nisam znala ništa, osim onoga što sam naučila od svoje učenice i iz svojih vlastitih zapažanja; ali me u to nije uputila, dok me prvo nije iskoristila na dvadeset različitih načina: svi dosadni dijelovi njenog posla prebačeni su na moja ramena; poput rastezanja okvira, šivanja platna, razvrstavanja vuna i svilenih konaca, namještanja podloge, brojanja bodova, popravljivanja pogrešaka te dovršavanja dijelova koji su njoj dosadili.

Sa šesnaest godina, gospođica Murray bila je prilično živahna, ali ipak ne više nego što je prirodno i dopustivo za djevojku njene dobi, ali sa sedamnaest, ta je sklonost, kao i sve drugo, počela uzmicati pred željom za vladanjem te ju je uskoro posve progutala sveobuhvatna ambicija za privlačenjem i zasljepljivanjem suprotnog spola. Ali dosta o njoj: okrenimo se sada njevoj sestri.

Gospođica Matilda Murray bila je prava divljakuša, o kojoj se nema što puno reći. Bila je otprilike dvije i po godine mlađa od svoje sestre; njene crte lica bile su krupnije, njen ten puno tamniji. Mogla bi izrasti u zgodnu ženu; ali bila je suviše krupne građe i nezgrapna da bi ikada bila prozvana zgodnom djevojkom, a trenutno joj do toga nije ni bilo previše stalo. Rosalie je poznavala sve svoje draži te ih je smatrala čak i većima nego što su bile, a cijenila ih je više nego što je to trebala činiti, čak i kad bi bile tri puta veće; Matilda je smatrala kako je sasvim dobra, ali nije previše o tome brinula; a još je i manje brinula o uzdizanju svoga uma i stjecanju ukrasnih vještina. Način na koji je učila svoje lekcije i uvježbavala glazbu bio je sračunat da bilo koju guvernantu dovede do očaja. Kratki i laki, kakvi su već bili njeni zadaci, ako bi uopće i bili izvršeni, bili bi samo površno odrađeni, u bilo kojem trenutku i na bilo koji način; ali najčešće u najnezgodnijim trenucima te na način koji bi za nju bio najmanje djelotvoran, a za mene najmanje prihvatljiv: kroz kratko polusatno vježbanje prošla bi strahovito drndajući; dok bi me, u međuvremenu, bespoštedno vrijeđala, bilo zbog toga što sam ju prekidala ispravljajući ju ili zato što nisam ispravila njene pogreške prije nego što su i bile načinjene ili zbog nečega jednako tako nerazumnog. Jednom ili dvaput, dozvolila sam si ozbiljno ju opomenuti zbog takvog iracionalnog ponašanja; ali u svakoj od tih prilika, primila sam takve tjeskobne prigovore od njene majke, koji su me uvjerali da, ako želim zadržati službu, moram pustiti čak i gospođicu Matildu neka ide svojim putem.

Međutim, čim bi joj lekcije bile dovršene, obično bi nestalo i njenog lošeg raspoloženja: dok bi jahala svog živahnog ponija, ili se ludirala sa psima ili sa svojom braćom i sestrom, ali posebice sa svojim dragim bratom Johnom, bila je sretna poput ševe. Kao životinja, Matilda je bila u redu, puna života, energije i aktivnosti; kao inteligentno biće, bila je barbarski neuka, neukrotiva, nemarna i iracionalna; i, stoga, vrlo naporna osobi koja je imala zadatak kultivirati njeno razumijevanje, poboljšati njene manire te joj pomoći u stjecanju onih ukrasnih postignuća koja je ona, za razliku od svoje sestre, prezirala jednako kao i sve ostalo. Majka joj je bila djelomično svjesna njenih nedostataka te mi je često propovijedala o tome kako bih trebala pokušati oblikovati njene sklonosti te nastojati probuditi i njegovati njenu skrivenu taštinu; te kako bih umješnim laskanjem, što je samo nagovijestila, trebala privući njenu pažnju na željene predmete – što nisam bila spremna učiniti; te kako bih trebala pripremiti i izgladiti put učenja dok ona ne bude u mogućnosti kliziti njime bez imalo napora za nju samu: što nisam mogla

učiniti, jer ništa ne može biti naučeno, bez obzira s kojim ciljem, bez barem malog napora sa strane osobe koja uči.

U pogledu morala, Matilda je bila nemarna, tvrdoglava, divlja i nije se pokoravala razumu. Jedan dokaz žalosnog stanja njenog uma bio je, da je iz očevog primjera naučila psovati poput kočijaša. Njena je majka bila posve zgranuta njenim »nedamskim smicalicama«, te se čudila »kako je to pokupila«. »Ali možete ju brzo od toga odučiti, gospođice Grey«, rekla je: »to je samo navika; i ako ju samo nježno podsjetite svaki puta kada to učini, sigurna sam kako će ona to uskoro odbaciti.« Ne samo da sam ju »nježno podsjećala«, pokušala sam joj utisnuti u svijest koliko je to pogrešno i kako uznemirujuće za uši pristojnih ljudi: ali sve uzalud: odgovor mi je bio samo bezbrižni smijeh i »Oh, gospođice Grey, kako ste zgranuti! Tako mi je drago!« ili »Dakle! Ne mogu si pomoći; tata me nije trebao naučiti: sve sam to od njega naučila; a možda malo i od kočijaša.«

Njen brat John, zvani mladi gospodin Murray, bio je oko jedanaest godina star kada sam došla: krasan, krupan, zdrav dječak, iskren i uglavnom dobrodušan, pa je mogao postati pristojan momak da je samo bio propisno školovan; ali sada je bio grub poput mladog medvjeda, divlji, nestašan, bez ikakvih načela, niti je išta naučio, niti ga je bilo moguće ičemu naučiti – barem guvernanti koja je bila pod budnim okom njegove majke. Njegovi bi se učitelji u školi možda mogli bolje snaći s njim – jer u školu je bio poslan, na moje veliko olakšanje, unutar jedne godine; u stanju, što je istina, nečuvenog nepoznavanja latinskog, kao i nekih korisnijih stvari, koje su bile još i više zanemarene: a sve bi to, bez sumnje, trebalo biti pripisano tome što je njegovo obrazovanje bilo povjereno neupućenoj osobi ženskog spola, koja se usudila u svoje ruke uzeti ono, što je bila potpuno nesposobna izvesti. Od njegovog brata nisam bila izbavljena sve dok nije prošlo još punih dvanaest mjeseci, kada je i on bio otpremljen u istom stanju sramotnog neznanja kao i njegov prethodnik.

Mladi gospodin Charles bio je naročiti ljubimac svoje majke. Bio je nešto manje od godinu dana mlađi od Johna, ali puno manji, bljeđi te manje aktivan i snažan; osjetljivi, plašljivi, jogunasti, sebični mali momak, aktivan samo u izvođenju nepodopština, a dovitljiv jedino u smišljanju neistina: ne samo stoga da bi prikrrio svoje pogreške, već iz puke zlobne svireposti, kako bi u drugima izazvao odbojnost. Zapravo, mladi gospodin Charles bio mi je velika muka: bilo je to iskušenje strpljivosti, živjeti s njim u miru; nadzirati ga, bilo je još i gore; a poučavati ga, ili se pretvarati da ga poučavam, bilo je nezamislivo. U dobi od deset godina, nije mogao ispravno pročitati ni najlakši redak u

najjednostavnijoj knjizi; a kako mu je, po načelu njegove majke, trebalo reći svaku riječ prije nego što bi uspio oklijevati ili ispitati način na koji se sriče, i nikada mu ne dati do znanja, sa svrhom poticanja naprezanja, kako su drugi dječaci puno napredniji od njega, nije ni čudo što nije puno napredovao u te dvije godine tijekom kojih sam ja bila zadužena za njegovo školovanje. Njegovi sićušni odlomci latinske gramatike, i tome slično, morali su mu se stalno iznova ponavljati, dok ne bi odlučio reći da ih zna, a tada mu se moralo pomoći da ih izgovori; ako bi napravio pogrešku u svojim malim, lakim računima iz aritmetike, morali su mu biti smjesta objašnjeni, a zbrajanja dovršena za njega, umjesto da ga se ostavi neka koristi svoje sposobnosti kako bi ih sam riješio; pa se stoga, naravno, nije ni trudio izbjeći pogreške, već bi često upisivao brojeve nasumce, bez uopće ikakvog računanja.

Nisam se beziznimno ograničavala ovim pravilima: činiti to, protivilo se mojoj savjesti; ali rijetko sam se uspijevala odvažiti i na najblaže odstupanje od njih, a da pri tome ne izazovem gnjev svoga malog učenika, a zatim i njegove majke; kojoj bi on o mojim prijestupima pripovijedao uz zlobno preuveličavanje ili uljepšavanje svojim vlastitim ukrasima; pa sam često zbog toga bila na rubu gubitka ili napuštanja svoje službe. No, radi svoje obitelji, ugušila sam svoj ponos i potisnula svoje ogorčenje te sam se uspjela nastaviti boriti sve dok moj mali mučitelj nije bio otpremljen u školu; nakon što je njegov otac izjavio kako školovanje kod kuće »ne ide; njemu je to bilo jasno; majka ga je sramotno razmazila, a guvernanta uopće ne zna što bi s njim«.

Još nekoliko primjedbi o Horton Lodgeu i zbivanjima u njemu, i zasad sam gotova sa suhoparnim opisivanjem. Kuća je bila vrlo pristojna; nadmoćnija kući g. Bloomfielda, i po starosti, veličini, kao i po veličanstvenosti: vrt nije bio baš ukusno uređen; ali umjesto glatko pokošene tratine, mladog drveća zaštićenog koljem, šumaraka svježih zasađenih jablanova i nasada jela, ondje se nalazio prostrani park, snabdjeven jelenima te ukrašen krasnim, starim stablima. I sama je okolica bila ugodna, koliko su ju god takvom mogla učiniti plodna polja, rascvjetana stabla, tihi, zeleni puteljci te obasjane živice po čijim su rubovima bili razasuti divlji cvjetovi; ali bila je obeshrabrujuće ravna za osobu koja je bila rođena i othranjena među neravnim brežuljcima X.-a.

Bili smo smješteni gotovo dvije milje daleko od seoske crkve, pa bi stoga obiteljska kočija bila u upotrebi svakog nedjeljnog jutra, a ponekad i češće. G. i gđa. Murray općenito su smatrali kako je dovoljno da se u crkvi pokažu jednom tijekom dana; ali djeca su često radije i po drugi puta odlazila u crkvu nego cijeli dan lutala po imanju nemajući što raditi.

Ako bi neki od mojih učenika odlučili prošetati i povelu me sa sobom, to je za mene bilo dobro; jer mi je, inače, bilo suđeno da u kočiji budem zgnječena u kutu, koji je bio najudaljeniji od otvorenog prozora, te leđima okrenuta prema konjima: položaj koji mi je, bez iznimke, izazivao mučninu; pa čak i ako ne bih morala stvarno napustiti crkvu usred mise, moje bi pobožnosti bile poremećene osjećajem iznemoglosti i bolešljivosti, kao i mučnim strahom da bi mi moglo postati još i lošije: a deprimirajuća glavobolja obično bi mi bila družbenica cijeloga tog dana, koji je inače trebao biti dan dobrodošlog odmora i svetog, spokojnog užitka.

»To je baš čudno, gospođice Grey, kako Vam kočija uvijek izaziva mučninu: meni nikada«, primijetila je gospođica Matilda.

»Niti meni«, rekla je njena sestra; »ali usuđujem se reći kako bi mi bilo mučno, kada bih sjedila gdje ona sjedi – tako gadno, strašno mjesto, gospođice Grey; pitam se kako to možete podnijeti!«

»Moram to podnositi, jer mi nije ostavljena mogućnost izbora«, – mogla sam odgovoriti; ali iz samilosti prema njihovim osjećajima, samo sam odgovorila, – »Oh! pa to je jako kratak put, a ako mi nije mučno u crkvi, onda mi ni ne smeta.«

Kada bih bila pozvana opisati uobičajena dnevna zaduženja i rasporede, bio bi mi to jako težak zadatak. Sve sam svoje obroke dobivala u učionici sa svojim učenicima, u vrijeme koje je odgovaralo njihovim mušicama: nekada bi pozvonili za ručak prije nego što bi bio i do pola skuhan; ponekad bi pustili da ih čeka na stolu više od sata, a tada bi bili zlovoljni jer bi se krumpiri ohladili, a umak bio prekriven grudama stvrdnute masti; nekada bi pili čaj u četiri; često bi bjesnjeli na slugu jer ga nisu donijeli točno u pet; a kada bi te naredbe bile ispunjene, s ciljem poticanja točnosti, ostavili bi ga na stolu do sedam ili osam.

O njihovom je vremenu za učenje bilo odlučivano na gotovo isti način; moja prosudba ili pogodnost nikada nije uzimana u obzir. Ponekad bi Matilda i John odlučili »dovršiti sav grozni posao prije doručka«, pa bi poslali služavku da me probudi u pola šest, bez ikakvog ustručavanja ili isprike; ponekad bi mi bilo rečeno neka budem spremna točno u šest, pa bih, odijevajući se u žurbi, sišla dolje u praznu sobu samo da bih nakon dugog čekanja u neizvjesnosti, otkrila kako su se predomislili te kako su još uvijek u krevetu; ili, recimo, ako je bilo lijepo ljetno jutro, Brownica bi mi došla reći kako su mlade dame i gospoda uzeli slobodan dan te su izašli napolje; a tada bi me ostavili da čekam na doručak, sve dok se ne bih skoro onesvijestila: budući da su se oni nečime opskrbili prije odlaska.

Često bi izvršavali svoje zadatke na otvorenom; protiv čega nisam imala što reći: osim kako bih često pokupila prehladu zbog sjedenja na vlažnoj travi ili zbog izloženosti večernjoj rosi ili nekom podmuklom propuhu, što, kako se činilo, nije imalo nikakav štetan učinak na njih. Sasvim je u redu što su oni bili tako izdržljivi; no, sigurno su mogli biti poučeni da imaju barem malo razumijevanja prema manje izdržljivima. Ali ne smijem njih kriviti za ono što je, možda, bilo moja greška; jer se nikada nisam posebno bunila kada bi sjeli gdje im se prohtjelo; već bih glupavo izabirala izložiti se opasnosti od posljedica, radije nego njih gnjaviti radi svoje udobnosti. Njihov neprikladan način odrađivanja lekcija bio je gotovo jednako izniman, kao i hir koji je dolazio do izražaja u njihovom odabiru vremena i mjesta. Dok bi slušali moje pouke ili ponavljali ono što su naučili, izležavali bi se na sofi, ležali na tepihu, rastezali se, zijevali, međusobno razgovarali, ili gledali kroz prozor; dok ja nisam mogla čak ni vatru ražariti ili podići rupčić koji sam ispustila, a da me jedan od mojih učenika ne prekori zbog nepažnje, ili mi kaže kako »mami ne bi bilo drago da budem tako nemarna«.

Sluge su, vidjevši koliko guvernantu malo cijene i roditelji i djeca, podesili svoje ponašanje prema istom mjerilu. Ja sam se često radi njih, riskirajući pri tome i posljedice za samu sebe, suprotstavljala tiraniji i nepravednosti njihovih mladih gospodara i gospodarica; i uvijek sam im nastojala stvarati što je moguće manje posla: ali oni su posve zapostavljali moju udobnost, prezirali moje zahtjeve te omalovažavali moje upute. Sve sluge, uvjerena sam, to ne bi učinile; ali domaću je poslugu, budući da je neuka te uglavnom nenaviknuta na prosuđivanje i razmatranje, općenito previše lako pokvariti nemarnošću i lošim primjerom onih iznad nje; a oni prvi, u to sam uvjerena, nisu bili od najboljeg soja.

Ponekad sam se osjećala poniženo životom koji sam vodila te posramljeno zbog podčinjavanja tolikim uvredama; a nekad sam samu sebe smatrala budalom što toliko brinem o njima te sam strahovala da žalosno oskudijevam u kršćanskoj poniznosti ili u milosrđu koje »dugo pati i koje je ljubazno, koje ne traži svoje, ne razdražuje se lako, sve trpi, sve podnosi«.

Ali, s vremenom i strpljenjem, stvari su se pomalo poboljšale: istina, polagano i gotovo neprimjetno; no, riješila sam se svojih muških učenika (a to nije bila beznačajna prednost), dok su djevojke, kao što sam već nagovijestila za jednu od njih, postale malo manje drske te su počele pokazivati neke znakove poštovanja.

»Gospođica Grey bila je čudno stvorenje: nikada im nije laskala, i nikada ih nije hvalila ni upola dovoljno; ali kad god bi s odobravanjem govorila o njima, ili bilo čemu što se na njih odnosilo, mogle su biti posve sigurne kako je njeno odobravanje iskreno. Bila je uglavnom vrlo susretljiva, tiha i pomirljiva, ali neke bi ju stvari izbacile iz takta: nije im do toga bilo previše stalo, da budemo iskreni, no ipak je bilo bolje održavati ju zadovoljnom; budući da je, kada je bila dobro raspoložena, razgovarala s njima i bila vrlo ugodna, a ponekad i zabavna, na svoj način; koji je bio znatno drugačiji od maminog, ali ipak, za promjenu, sasvim dobar. Imala je svoja mišljenja o baš svakoj temi te ih se čvrsto držala – a bila su to često vrlo zamorna mišljenja; jer je uvijek razmišljala o tome što je ispravno, a što je pogrešno, a pokazivala je i neobično poštovanje prema stvarima vezanim uz religiju, kao i neobjašnjivu simpatiju prema dobrim ljudima.«

8.

Prvi ulazak u društvo

S osamnaest godina, gospođica Murray trebala je izići iz tihe neprimjetnosti učionice na punu svjetlost pomodnog svijeta – ili barem onog njegovog dijela koji je bio dostupan izvan Londona; jer se njenog tatu nije moglo nagovoriti da napusti svoja seoska zadovoljstva i težnje, čak ni radi boravka od samo nekoliko tjedana u gradu. Trebala je debitirati trećeg siječnja, na veličanstvenom balu, koji je njena mama predložila prirediti za sve plemstvo i odabranu gospodu O.-a i njegovog susjedstva u krugu od dvadeset milja. Naravno, ona mu se radovala s neobuzdanim nestrpljenjem, kao i s pretjeranim iščekivanjem užitka.

»Gospođice Grey«, rekla je jedne večeri, mjesec dana prije životno važnog dana, dok sam ja proučavala dugačko i izuzetno zanimljivo pismo svoje sestre – koje sam toga jutra tek okrnula pogledom, ne bih li utvrdila kako ne sadrži previše loše vijesti, te ga čuvala sve do sada, budući da ranije nisam bila u mogućnosti pronaći trenutak odmora kako bih ga pročitala, – »Gospođice Grey, odložite više to dosadno, glupo pismo, i slušajte me! Sigurna sam kako ono što Vam ja želim reći mora biti puno zanimljivije od njega.«

Sjela je na nisku stolicu podno mojih nogu; pa sam, susprežući uznemireni uzdah, počela preklapati pismo.

»Trebali biste reći dobrim ljudima kod kuće neka Vam ne dosađuju tako dugim pismima«, reče ona; »a, iznad svega, recite im neka pišu na pristojnom papiru, a ne na tim velikim, vulgarnim listovima. Trebali biste vidjeti dražesne, male damske poruke, što ih mama piše svojim prijateljima.«

»Dobri ljudi kod kuće«, odgovorila sam ja, »jako dobro znaju kako su mi njihova pisma to draža, što su duža. Bila bih jako tužna kad bih primila dražesnu, malu damsku poruku od bilo koga od njih; a mislila sam kako ste i Vi sami, gospođice Murray, previše dama, a da biste govorili o 'vulgarnosti' pisanja na velikom listu papira.«

»No, rekla sam to samo kako bih Vas zadirkivala. Ali sada želim razgovarati o balu; i reći Vam kako jednostavno morate odložiti svoje praznike dok bal ne prođe.«

»A zašto? – Ja ne ću prisustvovati balu.«

»Ne, ali ćete vidjeti kako su sobe uređene prije nego što bal počne, i čuti muziku, i, iznad svega, vidjet ćete mene u mojoj prekrasnoj novoj haljini. Bit ću tako dražesna, bit ćete me spremni obožavati – zaista morate ostati.«

»Stvarno bih Vas voljela vidjeti; ali imat ću mnogo mogućnosti vidjeti Vas jednako tako dražesnu, prilikom nekog od bezbrojnih balova i zabava koje će se održati, a svoje prijatelje ne mogu razočarati odlazeći svoj povratak toliko dugo.«

»Oh, koga briga za Vaše prijatelje! Recite im da Vas ne želimo pustiti.«

»Ali, da budem iskrena, to bi bilo razočaranje za mene: ja ih žudim vidjeti, jednako kao i oni mene – možda čak i više.«

»Dakle, pa to je tako kratko razdoblje.«

»Gotovo dva tjedna po mome računu; a, osim toga, ne mogu podnijeti pomisao na Božić proveden daleko od kuće: i, nadalje, sestra mi se udaje.«

»Zar stvarno – kada?«

»Ne prije sljedećeg mjeseca; ali ja želim biti uz nju kako bih joj pomagala u pripremama te kako bih što bolje iskoristila njeno društvo dok je još s nama.«

»Zašto mi niste prije rekli?«

»Saznala sam tek iz ovog pisma, koje ste osudili kao dosadno i glupo, i koje mi ne dopuštate pročitati.«

»Za koga će se udati?«

»Za g. Richardsona, svećenika iz susjedne župe.«

»Je li bogat?«

»Ne; samo onoliko, koliko je dovoljno za udobnost.«

»Je li zgodan?«

»Ne; samo pristojnog izgleda.«

»Mlad?«

»Ne; srednjih godina.«

»Oh, milost! koji bijednik! Kakva mu je kuća?«

»Tihi, mali župni dvor, s bršljanom obraslim trijemom, starinskim vrtom, i ...«

»Oh, stanite! – od Vaših će mi riječi pozliti. Kako ona to može podnijeti?«

»Naslućujem kako će ona ne samo biti sposobna to podnijeti, već kako će biti i vrlo sretna. Niste me pitali je li g. Richardson dobar, mudar ili ljubazan muškarac; mogla sam odgovoriti 'Da' na sva ta pitanja – barem tako Mary misli, a ja se nadam da ne će otkriti kako se vara.«

»Ali – ubogo stvorenje! Kako uopće može i zamisliti da ondje provede život, zatvorena s tim gadnim, starim čovjekom; i bez ikakve nade u promjenu?«

»On nije star: on ima samo trideset i šest ili sedam godina; a i ona sama ima dvadeset i osam, a tako je trezvena, kao da joj je pedeset.«

»Oh! tako je već bolje – dobro si pristaju; ali, zovu li ga 'vrijednim svećenikom'?«

»Ne znam; ali ako ga i zovu, vjerujem kako zaslužuje taj epitet.«

»Milost, kako strašno! a hoće li nositi bijelu pregaču i pripremati pite i pudinge?«

»Ne znam za bijelu pregaču, ali usuđujem se reći kako će pripremati pite i pudinge, i sada i onda; ali to joj ne će predstavljati veliku tegobu, jer je to radila i ranije.«

»A hoće li hodati naokolo ogrnuta običnim šalom te s velikim, slamnatim šeširom, noseći brošure i juhu od kostiju siromašnim župljanima svoga muža?«

»O tome ništa ne znam; ali se usuđujem reći kako će, poučena primjerom naše majke, učiniti sve što je u njenoj moći kako bi im pomogla da se osjećaju ugodno i tijelom i duhom.«

9.

Bal

No, gospođice Grey«, uzviknula je gospođica Murray, čim sam ušla u učionicu i nakon što sam skinula gornji sloj odjeće, po povratku sa svoje četverotjedne okrepe, »No – zatvorite vrata i sjednite, pa ću Vam ispričati sve o balu.«

»Ne – do vraga, ne!« vikala je gospođica Matilda. »Zar ne možeš držati jezik za zubima? Pusti mene da joj ispričam o svojoj novoj kobili – kakva divota, gospođice Grey! čistokrvna kobila ...«

»Daj budi tiho, Matilda; i pusti da ja prva ispričam svoje vijesti.«

»Ne, ne, Rosalie; ti ćeš tako dugo raspredati o tome – prvo će mene saslušati – nek' sam prokleta ako ne će!«

»Žao mi je što čujem, gospođice Matilda, kako se još niste riješili te strašne navike.«

»Pa kad si ne mogu pomoći: ali ne ću više nikada reći lošu riječ, samo ako prvo mene saslušate i kažete Rosalie, neka zadrži svoj prokleti jezik za zubima.«

Rosalie je prigovorila, pa sam pomislila kako će me njih dvije rastrgati na komadiće; ali kako je gospođica Matilda bila glasnija, njena je sestra naposljetku popustila te morala podnijeti da ona prva ispriča svoju priču: tako da sam bila osuđena na slušanje dugačkog izvješća o njenoj divnoj kobili, njenom uzgoju i podrijetlu, njenoj brzini, njenoj aktivnosti, njenom duhu, i tome slično, kao i o vlastitoj čudesnoj vještini i hrabrosti gospođice Matilde, koju je pokazivala dok ju je jahala; zaključila je s tvrdnjom kako bi preponu s pet prečki mogla svladati »u tren oka«, kako je tata rekao da može poći u lov sljedeći puta kad se lovci okupe te kako je mama za nju naručila sjajnu, grimiznu lovačku odoru.

»Oh, Matilda! kakve ti priče pričaš!« uzviknula je njena sestra.

»Pa«, odgovorila je, bez trunke zbunjenosti, »znam da bih mogla svladati preponu s pet prečki, ako bih pokušala, a tata će sigurno reći da mogu ići u lov, a mama će sigurno naručiti odoru kada ju budem pitala.«

»No, sad prestani«, odvrati gospođica Murray; »i, draga Matilda, pokušaj biti malo više nalik dami. Gospođice Grey, kad biste joj barem rekli neka ne koristi takve nečuvjene riječi; svoga konja zove kobilom: to je tako nezamislivo strašno! Pa još koristi tako užasne izraze dok ga opisuje: sigurno je to čula od konjušara. Gotovo me izludi, kad počne s tim pričama.«

»Naučila sam to od tate, ti glupačo! i njegovih veselih prijatelja«, rekla je mlada dama, energično pucketajući lovačkim bičem, koji je imala običaj nositi u ruci. »Ja mogu jednako dobro procijeniti konje, kao i najbolji među njima.«

»Dobro, a sad prestani, ti strašna djevojko! Zaista ću poludjeti ako tako nastaviš. A sada se, gospođice Grey, posvetite meni; ispričat ću Vam o balu. Sigurno umirete od želje da čujete kako je bilo, znam to. Oh, kakav bal! Nikada u cijelom svom životu niste vidjeli, ni pročitali, niti sanjali o ičemu poput njega. Ukrasi, zabava, večera, glazba – bili su neopisivi! a tek gosti! Bila su ondje dva plemića, tri baroneta i pet dama s titulama, kao i bezbrojne druge dame i gospoda. Dame mi, naravno, nisu ništa značile, osim što su mi pomogle da postanem zadovoljnija sama sobom, jer su mi otkrile kako je većina njih ružna i nespretna; pa i najbolje, kako mi je mama rekla, – najuzvišenije ljepotice među njima, nisu se mogle mjeriti sa mnom. A što se mene tiče, gospođice Grey – žao mi je što me niste vidjeli! Bila sam dražesna – zar nisam, Matilda?«

»Osrednja.«

»Pa ne, zaista sam bila – barem je tako mama rekla – i Brownica i Williamson. Brownica je rekla da je sigurna kako me nijedan gospodin nije mogao pogledati, a da se istoga trena u mene ne zaljubi; pa tako imam pravo biti malo sujeta. Znam da me smatrate užasnom, umišljenom, lakomislenom djevojkom; ali ja ipak, znate, ne pripisujem sve svojoj osobnoj privlačnosti: odajem priznanje i frizerki, a ponešto i svojoj posebno ljupkoj haljini – morate ju sutra vidjeti – s tilom preko ružičastog satena – i tako slatko izrađenoj! i ogrlici i narukvici od prekrasnih, velikih bisera!«

»Uopće ne sumnjam da ste izgledali vrlo dražesno: ali treba li Vas to toliko ushićivati?«

»Oh, ne! – ne samo to: ali, ipak, toliko su mi se divili; i kolike sam samo osvojila u toj jednoj noći – bili biste zapanjeni kad biste čuli ...«

»Ali kakvo će Vam dobro doći iz toga?«

»Kakvo dobro! Sama pomisao da bi jedna žena to pitala!«

»Pa, meni se čini kako bi jedno osvajanje trebalo biti dovoljno; pa čak i previše, osim ako je očaranost obostrana.«

»Oh, ali Vi znate kako se ja nikada s Vama ne slažem po tom pitanju. A sada, pričekajte trenutak, pa ću Vam odati svoje glavne obožavatelje – one koji su bili vrlo upadljivi te noći i kasnije: jer otada sam bila na još dvije zabave. Nažalost, dvojica plemića, Lord G. i Lord F., bili su oženjeni, inače bih se možda udostojala biti naročito milostiva prema njima; no, uzevši u obzir situaciju, nisam to učinila: iako sam Lorda F.-a, koji mrzi svoju ženu, očigledno prilično očarala. Dva puta me je pozvao da s njim plešem – on je, sve u svemu, graciozan plesač, isto kao i ja: ne možete ni zamisliti kako mi je dobro išlo – čudila sam se sama sebi. A i moj lord mi je predano laskao – zapravo, čak i previše – pa sam smatrala kako je prikladno da budem malo nadmena i odbojna; ali imala sam zadovoljstvo vidjeti njegovu groznu, ljutitu ženu, koja je bila spremna umrijeti od kivnosti i uzrujanosti ...«

»Oh, gospođice Murray! ne želite valjda reći kako zaista uživate u takvim stvarima? Koliko god ljutita ili ...«

»Dakle, znam kako je to jako pogrešno; – ali nema veze! Namjeravam jednom postati dobra – samo mi nemojte sada propovijedati, postoji u meni dobra osoba. Nisam Vam još ispričala ni pola. Da vidim. Oh! Htjela sam Vam ispričati koliko sam očitih obožavatelja imala: – jedan je bio Sir Thomas Ashby, – Sir Hugh Meltham i Sir Broadley Wilson su stari osobenjaci, prikladno društvo samo za tatu i mamu. Sir Thomas je mlad, bogat i veseo; ali, unatoč tome, ružna zvijer: međutim, mama kaže kako mi to više ne će smetati nakon nekoliko mjeseci poznanstva. Zatim, bio je ondje i Henry Meltham, Sir Hughov mlađi sin; prilično zgodan, a i ugodan momak za očijukanje: ali budući da je mlađi sin, jedino je za to i dobar; zatim je ondje bio i mladi g. Green, dovoljno bogat, ali bez odgovarajućeg podrijetla, a uz to i prilično glupav momak, obični seoski glupan! pa zatim, naš dobri rektor, g. Hatfield: trebao bi se smatrati poniznim obožavateljem; ali bojim se da je zaboravio uvrstiti poniznost u svoju zalihu kršćanskih vrlina.«

»Zar je g. Hatfield bio na balu?«

»Da, kako ne. Zar ste mislili kako je on predobar da bi došao?«

»Mislila sam kako bi on to mogao smatrati neprikladnim za svećenika.«

»Nikako. Nije oskvrnuo svoju odjeću plesanjem; ali teško se suzdržavao, jadnik: djelovao je kao da umire od želje zatražiti moju ruku za barem jedan set plesova; i – oh! usput rečeno – ima novog vikara: onaj

odvratni stari momak, g. Bligh, napokon je dobio svoju župu za kojom je toliko čeznuo, pa je otišao.«

»I kakav je ovaj novi?«

»Oh, kakva zvijer! Weston mu je ime. Mogu Vam ga opisati u tri riječi – bezosjećajni, ružni, glupi tikvan. To su četiri, ali nema veze – a sad dosta o njemu.«

Zatim se vratila balu, pa mi je pružila daljnja izvješća o tome kako se ondje ponašala, kao i na nekoliko drugih zabava kojima je u međuvremenu prisustvovala; pa daljnje pojedinosti o Sir Thomasu Ashbyju i gospodi Melthamu, Greenu i Hatfieldu, kao i o neopisivom dojmu koji je ostavila na svakoga od njih.

»Dakle, koji od njih četvorice Vam se najviše sviđa?« rekla sam ja, suzbijajući svoj treći ili četvrti napad zijevanja.

»Svi mi se gade!« odgovorila je, potresajući svojim sjajnim uvojcima u živahnom preziru.

»Što, pretpostavljam, znači 'Svi mi se sviđaju' – ali koji od njih najviše?«

»Ne, stvarno mi se svi gade; ali Harry Meltham je najzgodniji i najzabavniji, a g. Hatfield najpametniji, Sir Thomas najzločestiji, a g. Green najgluplji. Ali onaj kojega bih izabrala, pretpostavljam, ako bih bila osuđena izabrati ijednog među njima, bio bi Sir Thomas Ashby.«

»To ne može biti, ako je tako zao, i ako ga prezirete?«

»Oh, ne smeta mi što je zao: zbog toga je samo još i bolji; a što se tiče toga da mi nije drag – ne bih se previše bunila postati Lady Ashby od Ashby Parka, ako se već moram udati. Ali kad bih mogla ostati zauvijek mlada, ostala bih uvijek slobodna. Željela bih se propisno zabavljati i koketirati s cijelim svijetom, sve dok ne bih došla jako blizu mogućnosti da me prozovu starom curom; a tada bih, kako bih izmakla toj sramoti, nakon što bih osvojila deset tisuća muškaraca, slomila srca svima njima osim jednome, udajući se za nekog bogatog, popustljivog muža plemenitog roda, za kojim, s druge strane, umire pedeset dama.«

»No, dok god se naslađujete takvim stavovima, svakako ostanite slobodni i nikada se ni nemojte udavati: čak ni radi toga da izmaknete sramoti usidjelištva.«

10.

Crkva

Dakle, gospođice Grey, što mislite o novom vikaru?« upitala je gospođica Murray, po našem povratku iz crkve one nedjelje nakon ponovnog uspostavljanja naših dužnosti.

»Teško mogu reći«, bio je moj odgovor: »nisam ga čak ni čula kako propovijeda.«

»No, ali vidjeli ste ga, zar ne?«

»Da, ali ne mogu ni zamisliti da bih mogla suditi o nečijem karakteru na temelju samo jednog letimičnog pogleda na njegovo lice.«

»Ali, zar nije ružan?«

»Nije me se dojmio kao naročito ružan; meni nije odbojan taj tip vanjštine: ali jedina stvar koju sam posebno uočila kod njega bio je njegov stil čitanja; koji mi se učinio dobrim – beskrajno boljim, ako ništa drugo, od stila g. Hatfielda. Čitao je iz Biblije kao da želi postići potpuni učinak svakoga odlomka; činilo se kao da ni najnepažljivije osobe nisu mogle odoljeti sudjelovanju, dok su i najneukiji uspjeli nazreti smisao; a molitve čita kao da uopće ne čita, već kao da moli, ozbiljno i iskreno, iz svoga vlastitog srca.«

»Oh, da, to je jedino za što je dobar: kroz misu se može provući sasvim dobro; ali izvan toga ne misli na ništa drugo.«

»Kako to možete znati?«

»Oh! znam ja savršeno dobro; ja jako dobro prosuđujem u takvim stvarima. Jeste ti vidjeli kako je izašao iz crkve? stupajući – kao da ondje nije bilo nikoga drugog osim njega – ne pogledavši niti jednom ni lijevo, ni desno, i očito ne razmišljajući ni o čemu drugome osim o izlasku iz crkve te, možda, o odlasku kući na ručak: njegova velika, glupava glava ne može sadržavati nikakvu drugu misao.«

»Pretpostavljam kako ste željeli da baci pogled prema plemićkoj crkvenoj klupi«, rekla sam ja, smijući se žestini njenog neprijateljstva.

»Stvarno! Bila bih izuzetno ogorčena da se usudio učiniti nešto takvo!« odgovorila je, nadmeno zabacujući glavu; zatim je, nakon

trenutka razmišljanja, dodala – »Dakle, dakle! pretpostavljam kako je dovoljno dobar za svoju ulogu: ali drago mi je što ne ovisim o njemu za zabavu – to je sve. Jeste li vidjeli kako je g. Hatfield požurio napolje, kako bi prihvatio moj pozdrav te stigao na vrijeme da nas smjesti u kočiju?«

»Da«, odgovorila sam; u sebi dodajući, »i smatrala sam kako je pomalo ponižavajuće za njegovo svećeničko dostojanstvo da doleti s propovjedaonice u takvoj željnoj žurbi kako bi se rukovao s plemićem i pomogao njegovoj ženi i kćerima da se popnu u kočiju: i, nadalje, dugujem mu zamjerku što me je iz toga gotovo isključio«; budući da je praktički, iako sam stajala pred njim, sasvim blizu uz stepenice kočije, čekajući da uđem, ustrajao na tome da ih podigne i zatvori vrata, dok ga jedan član obitelji nije zaustavio dovikujući kako guvernantu još nije ušla; tada se, bez riječi isprike, udaljio, poželjevši im dobro jutro te prepustivši slugi neka dovrši posao.

Nota bene. G. Hatfield mi se nije nikada obraćao, kao ni Sir Hugh ili Lady Meltham, niti g. Harry ili gospođica Meltham, niti g. Green ili njegove sestre, niti ijedna druga dama ili gospodin koji su pohađali crkvu: niti, uostalom, bilo tko od onih koji su posjećivali Horton Lodge.

Gospođica Murray poslijepodne je ponovno naručila kočiju, za sebe i za svoju sestru: rekla je kako im je prehladno da bi se mogle zabavljati u vrtu; a osim toga, vjerovala je kako će Harry Meltham biti u crkvi. »Budući da je«, rekla je, smješkajući se lukavo svome vlastitom lijepom odrazu u staklu, »bio najuzorniji posjetitelj crkve ovih nekoliko proteklih nedjelja: pomislili biste kako je on prilično dobar kršćanin. I Vi možete poći s nama, gospođice Grey: želim da ga vidite; strašno je napredovao otkako se vratio iz inozemstva – ne možete ni zamisliti! A osim toga, u tom ćete slučaju dobiti priliku ponovno vidjeti prekrasnog g. Westona, i čuti ga kako propovijeda.«

Uistinu sam ga čula kako propovijeda, i bila sam nedvojbeno zadovoljna evandeoskom istinom njegovog naučavanja, kao i ozbiljnom jednostavnošću njegovog držanja te jasnoćom i žestinom njegovog stila. Bilo je zaista osvježavajuće čuti takvu propovijed, nakon što sam već jako dugo bila naviknuta na suha, prozaična predavanja prethodnog vikara te na čak i manje poučne rektorove svećane govore. G. Hatfield bi doplovio do oltara, ili još bolje pomeo sve na svome putu poput vihora, svojim osebnim, svilenim ogrtačem koji bi lepršao za njim i fijukao prolazeći pored crkvenih klupa, te bi se popeo na propovjedaonicu poput osvajača koji se penje na svoja pobjednička kola; zatim bi se, potonuvši na baršunastom jastuku u stavu promišljene milosti, izvjesno vrijeme zadržao u tihom klečanju; potom bi se mrmljajući obratio okupljenim

vjernicima te isto tako mrmljajući prošao kroz Oče naš, ustao, skinuo jednu sjajnu rukavicu boje lavande, kako bi zajednici omogućio pogled na svoje blistavo prstenje, lagano bi prošao prstima kroz svoju prilično nakovrčanu kosu, mahnulo batistenim rupčićem, odrecitirao vrlo kratki odlomak, ili, možda, puku frazu iz Svetog Pisma, kao misao vodilju svoga predavanja te, naposljetku, iznio govor koji bi se, kao govor, mogao smatrati dobrim, iako je bio previše promišljen i previše izvještačen da bi mene zadovoljio: pretpostavke su bile dobro postavljene, rasprava logično vođena; no ipak, ponekad ga je bilo teško u tišini odslušati do kraja, bez nekog blagog izražavanja neodobravanja ili nestrpljenja.

Njegove su omiljene teme bile crkvena disciplina, obredi i ceremonije, apostolsko nasljeđe, dužnost poštovanja i poslušnosti prema svećeništvu, strašno zločinstvo neslaganja s crkvom, potpuna nužnost pridržavanja svih oblika pobožnosti, prijekora vrijedna drskost pojedinaca koji su si dopuštali misliti svojom glavom o stvarima vezanim uz religiju, ili biti vođeni svojim vlastitim shvaćanjima Svetog Pisma te, povremeno (kako bi udovoljio svojim imućnim župljanima) nužnost ponizne poslušnosti siromašnih prema bogatima – a cijelo je vrijeme svoje maksime i upozorenja potkrepljivao citatima iz Otaca: s kojima je, kako se činilo, bio daleko bolje upoznat nego s apostolima i evanđelistima, i čiju je važnost izgleda smatrao barem jednakom njihovoj. Ali s vremena na vrijeme bi nam održao propovijed drugačije naravi – koju bi neki proglasili vrlo dobrom; ali mračnu i strogu: predstavljajući Božanstvo radije kao strašnog nadzornika nego kao dobrohotnog oca. Ipak, dok bih slušala, bila sam sklona vjerovati kako je čovjek iskren u svemu što govori: sigurno je promijenio svoje poglede te postao uvjeren religiozan, tmuran i opor, a ipak pobožan. Ali takve bi se iluzije obično raspršile po izlasku iz crkve, kada bih čula njegov glas u radosnom razgovoru s nekim od Melthama ili Greena, ili, možda, i samih Murraya; dok se vjerojatno smijao svojoj vlastitoj propovijedi te se nadao da je raskalašenom narodu dao nešto za razmišljanje; možda je čak likovao razmišljajući kako će se stara Betty Holmes ostaviti grešnog uživanja u pušenju lule, koje je predstavljalo njenu svakodnevnu utjehu zadnjih trideset godina: kako će George Higgins od straha obustaviti svoje subotnje večernje šetnje, dok će Thomasa Jacksona ljuto mučiti savjest te će mu biti poljuljana njegova izvjesna i nesumnjiva nada u radosno uskrsnuće na sudnji dan.

Stoga nisam imala drugog izbora nego zaključiti kako je g. Hatfield bio jedan od onih koji »privezuju teške terete, i još k tome mučne za nošenje, te ih postavljaju na ramena drugim ljudima, dok ih oni sami ne

žele pomaknuti ni s jednim svojim prstom«; i koji »svojim običajima Božjoj riječi oduzimaju djelotvornost, naučavajući ljudske zapovijedi pod krinkom doktrina«. Bila sam jako zadovoljna primijetivši kako mu novi vikar nije nalikovao, koliko sam ja mogla vidjeti, niti u jednoj od ovih pojedinosti.

»No, gospođice Grey, što sada mislite o njemu?« rekla je gospođica Murray, kada smo zauzele svoja mjesta u kočiji nakon službe.

»Još uvijek ništa loše«, odgovorila sam.

»Ništa loše!« ponovila je ona začuđeno. »Kako to mislite?«

»Mislim, kako nemam nimalo lošije mišljenje o njemu, nego što sam ga imala ranije.«

»Nimalo lošije! I ja mislim kako zaista ne bi smjelo biti lošije – sasvim suprotno! Zar se nije strašno popravio?«

»Oh, da; doista jako«, odgovorila sam ja; jer sam sada shvatila kako je mislila na Harryja Melthama, a ne na g. Westona. Taj nam je gospodin željno prišao kako bi razgovarao s mladim damama: na što bi se teško odvažio da im je bila prisutna majka; isto im je tako ljubazno pomogao da uđu u kočiju. Nije me namjeravao isključiti, poput g. Hatfielda; niti mi je, naravno, ponudio svoju pomoć (ne bih ju ni prihvatila, čak i da jeste), ali dokle god su vrata stajala otvorena, on je stajao smješkajući se i brbljajući s njima, a zatim je podigao svoj šešir i uputio se prema svom vlastitom prebivalištu: ali ja sam ga jedva primjećivala cijelo to vrijeme. Moje su družice, međutim, bile pažljivije; pa su, dok smo se koturali po putu, raspravile između sebe ne samo njegov izgled, riječi i postupke, već i svaku crtu njegovog lica te svaki djelić njegove odjeće.

»Ne ćeš ga dobiti samo za sebe, Rosalie«, rekla je gospođica Matilda na kraju ove rasprave; »sviđa mi se: znam da bi meni bio krasan, veseo drug.«

»Dakle, slobodno si ga uzmi, Matilda«, odvratila je njena sestra, tonom izvještane ravnodušnosti.

»A i sigurna sam«, nastavila je druga, »da mi se divi jednako tako, kao i tebi; zar ne, gospođice Grey?«

»Ne znam; nisam upoznata s njegovim osjećajima.«

»No, on ipak tako osjeća.«

»Moja draga Matilda! nitko ti se ne će diviti dok se ne riješiš svojih grubih, čudnih manira.«

»Oh, glupost! Harryju Melthamu se sviđaju takvi maniri; a isto tako i tatinim prijateljima.«

»Pa možda možeš očarati stare ljude i mlađe sinove; ali nitko se drugi, u to sam sigurna, ne će za tebe nikada zainteresirati.«

»Nije me briga: ja se ne pokušavam uvijek dočepati novca, kao ti i mama. Ako moj muž bude u mogućnosti držati nekoliko dobrih konja i pasa, ja ću biti posve zadovoljna; a svi drugi mogu ići do vraga!«

»Dakle, ako budeš koristila takve nečuvene izraze, sigurna sam kako ti nijedan pravi gospodin nikada ne će pokušati prići. Stvarno, gospođice Grey, Vi joj ne biste smjeli dopuštati da to čini.«

»Ja to ne mogu nikako spriječiti, gospođice Murray.«

»A ti si sasvim u zabludi, Matilda, ako pretpostavljaš da ti se Harry Meltham divi: uvjeravam te kako ne čini ništa ni nalik tome.«

Matilda je bila spremna na ljutiti odgovor; ali, srećom, naše je putovanje bilo privedeno svome kraju; a prepirku je prekinuo sluga otvarajući vrata kočije i spuštajući stepenice za naš silazak.

Zakupci

Budući da sam sada imala samo jednu redovnu učenicu – iako se ona dovijala načinima kako bi mi priuštila jednako toliko muke kao tri ili četiri obične učenice, i iako je njena sestra i dalje dobivala lekcije iz njemačkog i crtanja – bila sam blagoslovljena sa znatno više vremena, nego što mi je ikada ranije bilo na raspolaganju, otkako sam na sebe preuzela jaram guvernante; a to sam vrijeme djelomice posvetila prepisci sa svojim prijateljima, djelomice čitanju, učenju te vježbanju sviranja, pjevanja, i tako dalje, dijelom lutanju po imanju ili okolnim poljima, sa svojim učenicama ako su željele moje društvo, sama ako nisu.

Često, kada pri ruci nisu imale ugodniju zanimaciju, gospođice Murray bi se zabavile posjećujući siromašne zakupnike na imanju svoga oca, kako bi primile njihovo laskavo divljenje ili čule stare priče ili ogovaranja od pričljivih starih žena; ili, možda, kako bi uživale u nesebičnijem zadovoljstvu usrećivanja siromašnih ljudi svojom veselom prisutnošću i svojim povremenim poklonima, tako lako darovanim, tako zahvalno prihvaćenim. Ponekad sam i ja bila pozvana praviti društvo jednoj ili objema sestrama u tim posjetima; a ponekad su tražile od mene neka odem sama, kako bih ispunila neko obećanje koje su one bile spremnije dati nego ispuniti; kako bih odnijela neki mali prilog ili čitala nekome tko je bio bolestan ili jako osjetljiv: i tako sam stekla nekoliko poznanstava među zakupnicima; pa sam ih povremeno posjećivala na svoju ruku.

Općenito sam osjećala veće zadovoljstvo kada bih išla sama nego s bilo kojom od mladih dama; jer su se one, uglavnom zahvaljujući svome manjkavom obrazovanju, prema onima koji su im bili inferiorni odnosile na takav način, kojemu sam vrlo nevoljko svjedočila. One nikada nisu, ni u mislima, zamijenile mjesta s njima; i, stoga, nisu imale obzira prema njihovim osjećajima, smatrajući ih bićima nižega reda od njih samih. Gledale bi sirota stvorenja za vrijeme obroka, stavljajući neuljudne primjedbe o njihovoj hrani i načinu na koji su jeli; smijale bi se

njihovim prostodušnim idejama i provincijskim izrazima, sve dok se neki od njih ne bi više usudili niti progovoriti; nazivale bi ozbiljne starije muškarce i žene starim ludama i smiješnim tikvanima izravno u lice: a sve to bez namjere da uvrijede. Bilo mi je jasno kako su ljudi često bili povrijeđeni i razdraženi takvim ponašanjem, iako ih je njihov strah od »velikih dama« sprečavao u bilo kakvom izražavanju nezadovoljstva; ali one to nikada nisu opažale. One su mislile da, budući da su ti zakupnici bili siromašni i neuki, moraju biti i glupi i slični životinjama; i sve dok su one, kao njima superiorne, izvoljele razgovarati s njima, i poklanjati im šilinge i novčiće od pola krune ili odjevne predmete, imale su se pravo zabavljati, čak i na njihov račun; a ljudi ih moraju obožavati kao anđele svjetlosti, koji su se udostojali pomoći im u njihovim potrebama i osvijetliti njihove skromne nastambe.

Puno sam puta i na razne načine pokušala osloboditi svoje učenice tih zabluda, a da pri tome ne uznemirim njihovu taštinu – koju je bilo vrlo lako uvrijediti, a ne tako lako smiriti – ali s jako malo vidljivog rezultata; a ni sama ne znam koja je od njih dvije bila više vrijedna prijekora: Matilda je bila nepristojnija i bučnija; ali od Rosaliene ženstvene dobi i damske vanjštine očekivalo se bolje ponašanje: no, ona je bila izazivački nemarna i nepromišljena poput neozbiljnog djeteta od dvanaest godina.

Jednog vedrog dana u posljednjem tjednu veljače, šetala sam parkom, uživajući u trostrukoj raskoši koju su mi pružali samoća, knjiga i ugodno vrijeme; jer gospođica Matilda se uputila na svoje dnevno jahanje, dok je gospođica Murray otišla kočijom sa svojom mamom u neke jutarnje posjete. No, palo mi je na pamet kako bih se trebala odreći tih sebičnih zadovoljstava, kao i parka s njegovim veličanstvenim baldahinom od vedrog, plavog neba, sa zapadnim vjetrom koji odjekuje kroz njegove još uvijek gole grane, sa snježnim viticama koje se još uvijek zadržavaju u njegovim udolinama, ali se brzo tope pod suncem, te s gracioznim jelenima koji pasu na njegovom vlažnom travnjaku, koji već poprima proljetnu svježinu i bujnost – te otići do kolibe izvjesne Nancy Brown, udovice, čiji je sin po cijele dane radio u poljima, a koja je bila pogođena upalom očiju; što ju je već neko vrijeme onemogućavalo u čitanju: na njenu veliku žalost, jer ona je bila žena ozbiljne, misaone naravi. I tako sam otišla, i našla ju samu, kao i obično, u njenoj maloj, skućenoj, mračnoj kolibi, koja je odisala dimom i ustajalim zrakom, ali toliko urednoj i čistoj, koliko ju je ona takvom mogla učiniti. Sjedila je pored svoga malog ognjišta (u kojemu je bilo nekoliko crvenih ugaraka i nešto grančica), užurbano pletući, s malim platnenim jastučićem podno svojih nogu, koji je onamo bio postavljen za smještaj njene plemenite

prijateljice, mačke, koja je na njemu sjedila, dok je njen dugi rep napola okruživao njene baršunaste šape, a njene napola zaklopljene oči sanjivo promatrale nisku, iskrivljenu rešetku na ognjištu.

»No, Nancy, kako ste danas?«

»A, osrednje, gospođice, da tako kažem – oči mi nisu bolje, al' mi je malo lakše u duši nego prije«, odgovorila je, ustajući kako bi me dočekala sa zadovoljnim osmijehom; koji mi je bilo drago vidjeti, jer je Nancy bila donekle opterećena religijskom melankolijom. Čestitala sam joj na promjeni. Složila se kako je to veliki blagoslov te rekla kako je »propisno zahvalna na tome«; dodajući, »Ako se Bogu svidi poštedit' moj vid, i omogućit' mi da ponovo mogu čitat' Bibliju, mislim da ću bit' sretna k'o kraljica.«

»Nadam se da hoće, Nancy«, odgovorila sam; »a, u međuvremenu, ja ću ti doći čitati, tu i tamo, kada budem mogla odvojiti malo vremena.«

S izrazom zahvalnog zadovoljstva, sirota se žena pokrenula kako bi mi donijela stolicu; ali, kako sam ju ja spasila od te muke, zaposlila se poticanjem vatre i dodavanjem još nekoliko grančica žeravici koja je bila na izdisaju; a zatim, uzimajući svoju prilično pohabanu Bibliju s police, pažljivo ju je oprala i pružila meni. Na moje pitanje, postoji li neki naročiti dio koji bi željela da joj pročitam, ona je odgovorila —

»Dakle, gospođice Grey, ako je Vama svejedno, voljela bi' čut' ono poglavlje iz Prve poslanice sv. Ivana, koje kaže, 'Bog je ljubav, i onaj tko prebiva u ljubavi, prebiva u Bogu, i Bog u njemu.'«

Nakon kratke potrage, pronašla sam te riječi u četvrtom poglavlju. Kada sam došla do sedmog stiha, ona me prekinula, te me je, uz nepotrebne isprike zbog takve slobode, zamolila neka čitam jako sporo, kako bi sve to mogla upiti i promisliti o svakoj riječi; nadajući se da ću joj oprostiti, jer je ona ipak bila samo »prosta duša«.

»I najmudrija osoba«, odvrtila sam ja, »mogla bi svaki od ovih stihova razmatrati po sat vremena i kroz to samo postati bolja; a ja bih ih radije čitala polako nego ikako drugačije.«

I tako sam dovršila poglavlje onoliko polako, koliko je bilo potrebno, a istovremeno koliko sam god mogla dojmljivije; moja je slušateljica cijelo vrijeme slušala vrlo pažljivo te mi je iskreno zahvalila kad sam bila gotova. Sjedila sam mirno oko pola minute, kako bih joj dala vremena da o svemu promisli; kad je, donekle na moje iznenađenje, prekinula stanku upitavši me kako mi se svidio g. Weston?

»Ne znam«, odgovorila sam, malo zatečena iznenadnošću toga pitanja; »Mislim da jako dobro propovijeda.«

»Je, tako je; i dobro priča.«

»Stvarno?«

»Da, stvarno. Možda ga još niste imali priliku vidat' – i popričat' s njim?«

»Ne, ja se nikada s nikim ne viđam s kime bih mogla razgovarati – osim s mladim damama iz dvorca.«

»Ah; one su drage, ljubazne mlade dame; ali one ne znaju pričat' k'o on.«

»On Vas, dakle, obilazi, Nancy?«

»Obilazi, gospođice; i ja sam mu na tom zahvalna. On nas siromahe dođe obić' puno češće nego što su velečasni Bligh ili rektor ikad navraćali, jer on je uvijek dobrodoš'o: za rektora to baš ne možemo reć' – što bi rekli, svi ga se pošteno boje. Kad ti on uđe u kuću, kažu ljudi, sigurno će nać' nešta krivo, i počme ih prozivat' čim pređe preko praga: al' možda on misli da mu je to dužnost da im kaže u čemu griješe. A često dođe samo zato da ljude ukori što ne dolaze u crkvu, il' što ne kleče i ne stoje kad i drugi ljudi, il' što idu u metodističku kapelicu, il' nešta takvoga: al' ne mogu reć' da je meni ikad pronaš'o neku grešku. Doš'o me je vidit' jednom il' dvaput, prije neg' je velečasni Weston doš'o, kad sam se u duši osjećala jako loše; a budući da sam i jako lošeg zdravlja, skupila sam hrabrosti i poslala po njeg' – i brzo je doš'o. Bila sam tužna i uznemirena, gospođice Grey – fala Bogu, i to je prošlo – al' kad bi' uzela svoju Bibliju, nije mi pružala nikakvu utjehu. Baš to poglavlje što ste mi ga sad pročitali mučilo me više nego išta – 'Onaj tko ne ljubi, Boga ne poznaje.' Činilo mi se strašno; jer sam osjećala k'o da ne volim ni Boga, ni ljude kako bi' trebala, i k'o da ni ne bi' mogla, čak i kad bi' probala. I poglavlje prije njega, di kaže, – 'Onaj tko je od Boga rođen, ne može sagriješiti.' I još jedno mjesto, di kaže, – 'Ljubav je ispunjenje Zakona.' I još puno, puno drugih, gospođice: pošteno ću vas izmorit', ako Vam ih budem sve nabrajala. Al' činilo mi se da me sve osuđuje, i da mi pokazuje da nisam na pravom putu; a budući da nisam znala kako da dođem do njega, poslala sam našeg Billa da zamoli velečasnog Hatfielda da bude tako dobar i da navrati do mene jedan dan, a kad je doš'o, rekla sam mu sve svoje muke.«

»I što je on rekao, Nancy?«

»Joj, gospođice, čini mi se da me je ismijav'o. Možda griješim – al' ispustio je kao neki zvižduk, a vidila sam i da se smješka; pa je rek'o, »Oh, sve su to gluposti! Družila si se s Metodistima, moja dobra ženo.« Al' ja sam mu rekla da nikad nisam bila ni blizu Metodista. A onda je on rek'o, –

»No, moraš doći u crkvu, gdje ćeš čuti Pisma pravilno objašnjena, umjesto što sjediš i proučavaš svoju Bibliju kod kuće.«

»Al' sam mu ja rekla da sam uvijek odlazila u crkvu dok me zdravlje služilo; al' kad je zima ovako 'ladna, jedva se usudim ić' tako daleko – a još mi je tako loše, i reuma me muči i sve.«

»Al' on kaže, »Bit će dobro za tvoju reumu da došepaš do crkve: za reumu nema ničeg boljeg od vježbe. Po kući hodaš prilično dobro; zašto ne bi mogla hodati do crkve? Činjenica je«, kaže on, »da si počela previše uživati u svom odmaranju. Uvijek je lako naći izgovore za izbjegavanje svojih dužnosti.«

»Al', znate, gospođice Grey, to nije istina. Međutim, rekla sam mu da ću probat'. »Al' molim Vas, gospodine«, kažem ja, »ako odem u crkvu, kako će mi bit' bolje? Ja želim da mi grijesi budu obrisani, i da osjećam k'o da se više ne pamte protiv mene, i da se ljubav Božja razlije po mom srcu; a ako mi nikakvo dobro ne može don'jet' čitanje moje Biblije i izgovaranje molitvi kod kuće, kakvo će mi dobro don'jet' odlazak u crkvu?«

»Crkva je«, kaže on, »mjesto, što ga je Bog odredio za Svoje štovanje. Tvoja je dužnost da onamo ideš, što češće možeš. Ako želiš utjehu, moraš ju tražiti na putu dužnosti«, – i još je svašta rek'o, al' ne mogu se sjetit' svih njegovih finih riječi. Al', sve se svodi na to, da trebam doć' u crkvu što češće mogu, i pon'jet' sa sobom svoj molitvenik, i čitat' sve odgovore za crkvenjakom, i stajat', i klečat', i sjest', i radit' sve šta treba, i blagovat' Gospodinovu večeru u svakoj prilici koja mi se pruži, i slušat' njegove propovijedi i od velečasnog Bligha, i sve bi trebalo bit' dobro: ako budem obavljala svoje dužnosti, na kraju ću dobit' blagoslov.«

»Ali ako se ne utješiš na taj način«, kaže on, »sve je svršeno.«

»Onda, gospodine«, kažem ja, »jel' mislite da sam prokleta?«

»Pa«, kaže on – on kaže, »ako se zaista potrudiš ući u Raj i ne uspiješ, onda si sigurno jedna od onih koji u njega pokušavaju ući na uska vrata i koji u tome ne će uspjeti.«

»I onda me pit'o jesam to jutro vidila neku od dama iz dvorca; pa sam mu rekla di sam vidila mlade gospođice kako idu po Moss Laneu; – a on je napuc'o moju jadnu mačku preko cijele sobe, i otiš'o za njima, vesel k'o ševa: al' ja sam bila jako tužna. Te njegove zadnje riječi pale su na moje srce, i ležale tamo k'o grumen olova, dok nisam postala preumorna da ga nosim.«

»Kako bilo, poslušala sam njegov savjet: mislila sam si da on sigurno misli najbolje, iako se čudno ponaša. Al', znate, gospođice, on je bogat i mlad, a takvi ne mogu dobro shvatit' misli sirote, stare žene k'o što sam

ja. Al', kako bilo, potrudila sam se napraviti sve što je od mene tražio – al' možda Vas gnjavim, gospođice, s mojim pričama.«

»Oh, ne, Nancy! Samo nastavite, sve mi ispričajte.«

»Dakle, moja reuma se popravila – ne znam jel' zato što sam išla u crkvu il' ne, ali jedne jako 'ladne nedjelje došla mi je ova prehlada na oči. Upala nije došla odjednom, nego malo, pomalo – al' nisam Vam htjela reć' o svojim očima, pričala sam o mukama koje su mi pritisle dušu; – i, da Vam pravo kažem, gospođice Grey, ne bi' rekla da su se imalo smanjile dolaskom u crkvu – barem ne tol'ko da bi bilo vrijedno spomena: drago mi je da mi se zdravlje popravilo; al' to nije ozdravilo moju dušu. Slušala sam i slušala svećenike, i čitala i čitala iz svog molitvenika; al' sve je to bilo k'o mjed koja ječi i cimbal što zveči: propovijedi nisam mogla shvatit', a molitvenik mi je samo služio da mi pokaže kako sam bila zla, što sam mogla čitat' takve dobre riječi i ne postat' bolja zbog njih, i još to često osjećat' k'o mučan rad i težak zadatak, umjesto da mi to bude blagoslov i privilegija k'o svim kršćanima. Činilo mi se k'o da je za mene sve jalovo i mračno. A onda još te strašne riječi, 'Mnogi će pokušati ući unutra, a ne će moći.' K'o da su mi dušu osušile.«

»Al' jedne nedjelje, kad je velečasni Hatfield prič'o o sakramentu, prim'jetila sam da je rek'o, 'Ako je među vama ijedan koji ne može utišati svoju savjest, već traži dodatnu utjehu ili savjetovanje, pustite ga neka dođe k meni ili k nekom drugom obzirnom i učenom poslaniku Božje riječi i neka oslobodi svoj jad!' Pa sam sljedeće nedjelje ujutro, prije mise, zavirila u sakristiju i počela opet pričat' rektoru. Jedva sam mogla i zamisliti da bi' si dopustila tak'u slobodu, al' sam si mislila, ak' mi je duša na kocki, ne trebam se opterećivat' tricama. Al' on je rek'o da mi se trenutno nema vremena posvetit'.«

»A, doista«, kaže on, »više ti nemam ni što reći, osim ono što sam ti već prije rekao. Pričesti se, naravno, i vrati se svojim dužnostima; a ako ti to ne pomogne, ništa ni ne će. I nemoj mi više dosađivati.«

»I tako sam ošla. Al' sam čula velečasnog Westona – velečasni Weston je bio tamo, gospođice – to je bila njegova prva nedjelja u Hortonu, znate, a bio je u sakristiji u svojoj misnici, i pomag'o je rektoru s njegovom haljinom ...«

»Da, Nancy.«

»Pa sam ga čula kako pita velečasnog Hatfielda, 'ko sam ja, a on mu kaže, 'Oh, ona je licemjerna stara luda.'«

»A to me baš rastužilo, gospođice Grey; al' sam ošla na svoje mjesto, i pokušala obavljat' svoje dužnosti k'o i prije: al' nisam imala mira. A čak

sam se i pričestila; al' sam cijelo vrijeme osjećala k'o da jedem i pijem za svoje vlastito prokletstvo. Pa sam oš'la kući, u teškoj mucu.«

»Al' sljedećeg dana, prije nego sam pospremila – jer stvarno, gospođice, nisam imala volje ni mest', ni spremat', ni prat' lonce; pa sam sjela usred te prljavštine – unutra je uš'o, ni'ko drugi nego velečasni Weston! Pa sam počela sklanjat' stvari, i mest' i radit'; i očekivala sam da će me prozvat' zbog mog ljenčarenja, k'o što bi velečasni Hatfield napravio; al' sam pogriješila: samo mi je, tiho i pristojno, poželio dobro jutro. Pa sam za njegov oprašila stolicu i malo počistila ognjište; al' nisam zaboravila rektorove riječi, pa mu kažem, 'Čudim se, gospodine, što ste se mučili i išli tako daleko samo da bi' obišli tak'u »licemjernu staru ludu«, k'o što sam ja.'«

»Činilo se k'o da ga je to zateklo; al' me je veselo uvjerav'o da se rektor samo šalio; a kad mu to nije uspjelo, rek'o je, »No, Nancy, ne biste trebali o tome toliko razmišljati: g. Hatfield je u tome trenutku bio malo loše volje: Vi znate kako nitko od nas nije savršen – čak je i Mojsije svojim usnama izgovarao nepromišljene riječi. Ali sada sjednite na trenutak, ako možete odvojiti malo vremena, i ispričajte mi sve svoje sumnje i strahove; a ja ću ih pokušati ukloniti.«

»Pa sam se sjela preko puta njega. On mi je bio potpuno stran, znate, gospođice Grey, a, čini mi se, da je čak i mlađi nego velečasni Hatfield; a mislila sam si da baš ne izgleda ni ugodno k'o on, a i malo se činio strog, na prvi pogled; al' prič'o je tako ljubazno – a kad mu je mačka, sirotica, skočila na koljeno, samo ju je pogladio i malo joj se nasmiješio: pa sam si mislila kako je to dobar znak; jer jednom, kad je to napravila rektoru, on ju je, jadnicu, srušio, k'o iz prezira ili ljutnje. Al' ne možete očekivat' da mačka zna kako se treba ponašat', k'o što znaju kršćani, znate, gospođice Grey.«

»Ne; naravno da ne, Nancy. Ali što je g. Weston zatim rekao?«

»Niš' nije govorio; al' me je sluš'o pažljivo i strpljivo kol'ko je uopće moguće, i nije me u nijednom trenutku ismijav'o; pa sam nastavila, i rekla mu sve, k'o što sam Vama rekla – pa još i više.«

»Dakle«, kaže on, »g. Hatfield je bio posve u pravu kad Vam je rekao da ustrajete u obavljanju svojih dužnosti; ali kad Vam je savjetovao da idete u crkvu i pohađate mise, i tome slično, nije mislio kako je to sva kršćanska dužnost: samo je mislio kako biste ondje mogli naučiti što biste još mogli poduzeti i kako da uživate u svojim aktivnostima, umjesto da ih smatrate zadacima i teretom. A da ste ga zatražili da Vam objasni one riječi koje Vas toliko muče, mislim da bi Vam on rekao kako

će za mnoge koji će tražiti da uđu na uska vrata i koji u tome ne će uspjeti, upravo njihovi vlastiti grijesi biti ono što će ih onemogućiti; jednako kao što čovjek s velikom vrećom na leđima može poželjeti proći kroz uski prolaz, samo da bi otkrio kako mu je to nemoguće učiniti osim ako svoju vreću ostavi iza sebe. Ali Vi, Nancy, usuđujem se reći, nemate grijehe koje ne biste s radošću odbacili, samo kad biste znali kako?»

»Zaista, gospodine, istina je to što govorite«, kažem mu ja.

»Dakle«, kaže on, »poznata Vam je prva i najveća zapovijed – kao i druga, koja joj je nalik – dvije zapovijedi na kojima se zasnivaju svi zakoni i proroci? Vi kažete kako ne možete voljeti Boga; ali meni se čini, ako samo na pravi način razmotrite tko je i što je On, kako si ne ćete moći pomoći. On je Vaš otac, Vaš najbolji prijatelj: svaki blagoslov, sve što je dobro, ugodno ili korisno, dolazi od Njega; a sve zlo, sve što imate razloga mrziti, izbjegavati, ili od toga strahovati, dolazi od Sotone – Njegovog neprijatelja, a tako i našeg. I baš se iz tog razloga Bog utjelovio u krvi i mesu, kako bi mogao uništiti djela đavolja: jednom riječju, Bog je ljubav; i što više ljubavi u sebi imamo, bliže smo Njemu i više Njegovog duha posjedujemo.«

»Dakle, gospodine«, kažem ja, »kad bi' mogla stalno mislit' na te stvari, mislim da bi' baš i mogla zavolit' Boga: al' kako ću volit' svoje bližnje kad me uzrujavaju, i kad su neki od njih tako izopačeni i grešni?«

»To se može činiti teškim«, kaže on, »voljeti naše susjede, u kojima ima toliko toga lošeg, i čije mane tako često razbuđuju zlo koje se zadržava i u nama samima; ali sjetite se da ih je On stvorio i da ih On voli; a svatko, tko voli Stvoritelja, voli i Njegova stvorenja. A ako nas je Bog toliko volio, da je dao Svog jedinorođenog Sina da za nas umre, i mi moramo voljeti jedni druge. Ali ako ne možete osjećati iskrenu naklonost prema onima kojima do Vas nije stalo, možete barem pokušati prema njima biti onakvi, kakvi biste željeli da oni budu prema Vama: možete nastojati imati samilosti prema njihovim nedostacima i opravdati njihove prekršaje, i činiti onima oko sebe onoliko dobra, koliko je to u Vašoj moći. A ako se na to priučite, Nancy, sâm taj napor će Vas dovesti do toga da ih donekle zavolite – da ni ne spominjem dobrotu koju će Vaša ljubaznost u njima začeti, čak i ako inače u sebi imaju vrlo malo dobrog. Ako volimo Boga i želimo Mu služiti, pokušajmo biti nalik Njemu, raditi Njegov posao, mučiti se radi Njegove slave – što je i smisao čovjeka – ubrzati dolazak Njegovog kraljevstva, koje predstavlja mir i sreću cijeloga svijeta: koliko god bespomoćno djelovali, čineći onoliko dobra koliko mogu kroz cijeli svoj život, čak i najponizniji među nama mogu pridonijeti ostvarenju toga cilja: i prebivajmo u ljubavi, kako bi On

mogao prebivati u nama i mi u Njemu. Što više sreće darujemo, više ćemo je i primiti, čak i ovdje; i veća će biti naša nagrada u nebesima kada otpočinemo od naših patnji.« Ja, gospođice, vjerujem svakoj njegovoj riječi, jer sam puno puta o tom promislila. A onda je uzeo ovu Bibliju, i čit'o odlomke s raznih mjesta, i objasnio ih, jasno k'o dan: pa mi se činilo k'o da mi je novo svjetlo obasjalo dušu; i bilo mi je baš toplo oko srca, i samo sam želila da su jadni Bill i cijeli svijet mogli bit' tamo, i sve to čut', i radovat' se sa mnom.«

»Kad je otiš'o, Hannah Rogers, jedna moja susjeda, ušla je unutra i tražila da joj pomognem prat'. Rekla sam joj da ne mogu baš odma', jer nisam pripremila k'umpire za večeru, a nisam još ni suđe oprala od doručka. Pa me ona počela prozivati zbog moje gnusne ljenosti. Isprve me to malo razljutilo, al' joj nisam niš' ružno rekla: samo sam joj rekla, nekako mirno, da me obiš'o novi župnik; al' ću dovršit' kol'ko god brže mogu, pa ću onda doć' i pomoć' joj. Pa se onda i ona smekšala; i k'o da se moje srce zagrijalo za nju, i za čas smo si postale dobre prijateljice. I tako je to, gospođice Grey, 'blagi odgovor otklanja bijes; ali teške riječi razbuđuju ljutnju.' Ne obraćamo se samo njima, već i sebi samima.«

»Prava istina, Nancy, kad bismo ju barem uvijek pamtili.«

»Je, kad bi' bar mogli!«

»A je li Vas g. Weston ikada ponovno došao posjetiti?«

»Je, puno puta; a kak' mi je s očima jako loše, sjedio bi i čit'o mi i po pol' sata u komadu: al' znate, gospođice, on mora obiće i druge ljude, i mora radit' i druge stvari – Bog ga blagoslovio! A sljedeće je nedjelje tako divno propovijed'o! Njegove su riječi bile, 'Dođite k meni svi vi koji se mučite i koji ste teško opterećeni, i ja ću vam dati odmora', i ona dva blagoslovljena stiha što iza toga sijede. Vi niste bili tamo, gospođice, Vi ste onda bili sa svojim prijateljima – al' me je jako usrećio! I sad sam sretna, fala Bogu! i sad uživam obavljajući sitne poslove za svoje susjede – kakve već jadna, napola sljepa, starica može obavljat'; a oni misle kak' sam ljubazna, baš k'o što je on rek'o. Vidite, gospođice, baš pletem par čarapa; – to je za Thomasa Jacksona: on je čudnjikavi starac, i često smo se svađali i zamjerali jedno drugom; ponekad bi' se ljuto porječkali. Pa sam si mislila da ne mogu napraviti niš' bolje neg' da mu ispletem par toplih čarapa; i čini mi se da mi se već malo više sviđa, jadni starac, otkako sam počela. Ispalo je baš onak', kak' je velečasni Weston rek'o.«

»No, stvarno mi je drago vidjeti Vas tako sretnu, Nancy, i tako mudru: ali sada moram ići; tražit će me u dvorcu«, rekla sam ja; te sam,

oprostivši se s njom, otišla, obećavši da ću opet doći kad budem imala vremena, i osjećajući se gotovo jednako sretnom kao i ona.«

Jednom drugom prilikom otišla sam čitati siromašnom radniku koji je bio u zadnjem stadiju tuberkuloze. Mlade su ga dame obišle te je nekako iz njih izvučeno obećanje da će mu doći čitati; ali to im je bila prevelika gnjavaža, pa su me zamolile neka to učinim umjesto njih. Otišla sam, posve spremno; a i ondje sam imala zadovoljstvo slušati pohvale g. Westonu, kako od bolesnog čovjeka, tako i od njegove žene. Čovjek mi je rekao kako je izvukao ogromnu utjehu i korist iz posjeta novog župnika, koji ga je često obilazio, a koji je bio »posve druga vrsta čovjeka« od g. Hatfielda; koji ga je, prije dolaska ovog drugog u Horton, tu i tamo posjećivao; pri čemu bi uvijek ustrajao na tome da vrata kolibe ostanu otvorena, kako bi pustili svježi zrak unutra radi njegove osobne ugođe, ne uzimajući u obzir koliko to može naškoditi bolesniku; te bi, otvorivši svoj molitvenik i užurbano pročitavši dio službe za bolesnike, požurio ponovno otići: osim ako bi ostao uputiti neke grube prijekore nesretnoj ženi, ili izreći neke nepromišljene, da ne kažem bezosjećajne, primjedbe, za koje bi se prije moglo reći kako su bile sračunate da povećaju nego da umanje muke paćeničkog bračnog para.

»Dok«, govorio je čovjek, »velečasni Weston sa mnom moli na potpuno drugačiji način, i priča sa mnom jako ljubazno; i često mi čita, i sjedi kraj mene k'o da mi je brat.«

»Baš tako!« uzviknula je njegova žena; »a prije neka tri tjedna, kad je vidio kak' jadni Jem drhti od zime, i kak'a nam je jadna vatra, pit'o je jesmo skoro potrošili sav ugalj. Ja sam mu kazala da jesmo, i da ne možemo naručit' još: al' znate, gospojo, nisam si mislila da će nam pomoć'; al', kako bilo, sutra nam je posl'o vreću uglja; i odonda imamo dobru vatru: a velik je to blagoslov, u ovo zimsko vrijeme. Ali taki je on, gospojice Grey: kad uđe u siromahovu kuću i vidi bolesne ljude, uvijek vidi šta im najviše treba; a ak' misli da si oni to ne mogu sami nabavit', nikad niš' o tom ne kaže, neg' im to sam' donese. A ne bi to svak' napravio, 'ko ima tak' malo k'o on: jer znate, gospojo, on nema niš' drugo za život osim onog što mu daje rektor, a kažu da je to jako malo.«

Tada sam se sjetila, s nekom vrstom zanesenosti, kako ga je mila gospođica Murray često nazivala vulgarnom zvijeri, jer je nosio srebrni sat i odjeću koja nije bila posve onako sjajna i moderna kao odjeća g. Hatfielda.

Vraćajući se u Lodge osjećala sam se vrlo sretno te sam zahvaljivala Bogu što sada imam nešto o čemu mogu misliti; nešto za razmišljanje što bi me oslobodilo od iscrpljujuće monotonije i usamljenog napora mog

sadašnjeg života: jer bila sam usamljena. Nikada, iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu, osim tijekom mojih kratkih razdoblja odmora kod kuće, nisam susrela niti jedno stvorenje kojemu sam mogla otvoriti svoje srce, ili slobodno iznijeti svoje misli s imalo nade u naklonost, pa čak ni u razumijevanje: nikada ni jedno, izuzev sirote Nancy Brown, s kojom sam mogla uživati u jedinom trenutku stvarnog društvenog odnosa, i čije su riječi bile promišljene da me učine boljom, mudrijom, ili sretnijom nego što sam to bila ranije; i koja je, koliko sam ja mogla vidjeti, mogla izvući priličnu korist iz mojih. Moje su jedino društvo bila neljubazna djeca te neuke, lakomislene djevojke; od čije je zamorne gluposti, nepomućena samoća često predstavljala izbjavljenje, koje je bilo najiskrenije željeno i istinski cijenjeno. Ali biti ograničen na takvo društvo bila je ozbiljna nesreća, kako zbog neposrednih učinaka, tako i zbog posljedica koje bi najvjerojatnije uslijedile. Nikada mi nova ideja, ni uzbudljiva pomisao nisu došle izvana; a one koje su izvirale u meni bile su, većinom, istoga trena zgnječene ili osuđene oslabiti ili izbljediti, jer nisu mogle ugledati svjetlo dana.

Poznato je da ljudi koji se običavaju često družiti, jedan drugome znatno utječu na stavove i manire. Sasvim je prirodno da će nas oni, čiji su nam postupci uvijek pred očima, čije su nam riječi uvijek u ušima, navesti, možda čak i protiv naše volje, polagano, postupno, neprimjetno, da se ponašamo i govorimo poput njih. Ne ću se toliko osmijeliti da kažem koliko daleko se proteže ta neodoljiva moć izjednačavanja; ali ako bi jedan civilizirani čovjek bio osuđen provesti dvanaest godina usred rase tvrdokornih divljaka, osim ako bi ih uspio unaprijediti, prilično sumnjam kako na kraju toga razdoblja ne bi i on sâm postao divljakom. A ja, budući da nisam uspijevala popraviti svoje mlade družice, neizmjereno sam strahovala kako će one pokvariti mene – kako će postupno dovesti moje osjećaje, navike, sposobnosti, na razinu svojih vlastitih; ne prenijevši mi pri tome, međutim, svoju vedrinu i veselu živahnost.

Već mi se činilo kao da osjećam kako mi intelekt slabi, kako mi se srce okamenjuje, kako mi se duša grči; pa sam drhtala pri pomisli da bi se i sama moja moralna poimanja mogla umrtviti, moje razlikovanje ispravnog i pogrešnog zbuniti, a sve moje vrjednije sposobnosti naposljetku potopiti pod smrtonosnim utjecajem takvog načina života. Loše zemaljske izmaglice nakupljale su se oko mene i zatvarale se nad mojim unutaranjim nebom; i zbog toga se, naposljetku, g. Weston uzdigao preda mnom, ostavljajući dojam jutarnje zvijezde na mome obzoru, kako bi me spasio od straha od posvemašnje tame; pa sam se radovala što mi je sada na raspolaganju predmet za razmišljanje koji je

bio iznad, a ne ispod mene. Bilo mi je drago uvidjeti kako cijeli svijet nije sačinjen od Bloomfielda, Murrayja, Hatfielda, Ashbyja, i njima sličnih; te kako ljudska izvrsnost nije samo puki, izmaštani san. Kada čujemo malo dobrog i ništa lošega o nekoj osobi, lako je i ugodno zamišljati još i više: ukratko, nije neophodno analizirati svaku moju misao; ali nedjelja je sada za mene postala dan naročitog užitka (dotad sam se već bila privikla na stražnji ugao kočije), jer sam ga voljela čuti – a voljela sam ga i vidjeti; iako sam znala da nije zgodan, pa se čak ne bi mogao nazvati ni privlačnim, u pogledu vanjštine; ali, zasigurno nije bio ružan.

Stasom je bio malo, vrlo malo iznad prosječne visine; obris njegovog lica bio bi proglašen previše četvrtastim da bi bio lijep, ali meni je obznanjivao odlučnost karaktera; njegova tamno smeđa kosa nije bila pažljivo nakovrčana, kao kosa g. Hatfielda, već jednostavno začesljana u stranu preko širokog, bijelog čela; obrve su, pretpostavljam, bile previše isturene, ali ispod tih tamnih obrva bliještale su oči jedinstvene snage, smeđe boje, ne suviše velike, i ponešto duboko usađene, ali upadljivo sjajne i pune izražajnosti; bilo je nekog značaja i u njegovim ustima, nečega što je odavalo čovjeka čvrste motivacije i ustrajnog mislioca; a kada bi se nasmijao – ali ne ću o tome još govoriti, jer ga, u razdoblju koje spominjem, nisam nikada vidjela kako se smiješi: i, doista, njegova opća pojava nije na mene ostavila dojam čovjeka koji se prepušta takvom obliku opuštanja, kao ni onakvog čovjeka kakvim su ga zakupnici opisali. Vrlo rano sam stvorila svoje mišljenje o njemu; te sam, unatoč prijekorima gospođice Murray, bila posve uvjerena kako je on bio čovjek snažnog razuma, čvrste vjere i usrdne pobožnosti, ali obazriv i ozbiljan: a kada sam otkrila da se, njegovim ostalim dobrim osobinama, može pridodati i istinsko čovjekoljublje te blaga, pažljiva ljubaznost, to me je otkriće, možda, tim više ushitilo, jer ga nisam bila pripravna očekivati.

12.

Pljusak

S ljedeći put sam Nancy Brown posjetila u drugom tjednu ožujka: jer, iako sam imala dosta slobodnih trenutaka tijekom dana, rijetko kada sam mogla jedan cijeli sat smatrati potpuno svojim; budući da ondje gdje je sve bilo prepušteno hirovima gospođice Matilde i njene sestre, nije moglo biti ni reda, niti pravilnosti. Koje bih god zanimanje izabrala, kada se ne bih izravno bavila njima ili njihovim brigama, morala sam, da se tako izrazim, imati opasane bokove, cipele na nogama te svoje stvari pri ruci; jer ne pojaviti se smjesta čim si bio pozvan, smatralo se ozbiljnim i neoprostivim prekršajem: i to ne samo od strane mojih učenica i njihove majke, već i samog sluge, koji bi me užurbano i bez daha došao pozvati, uzvikujući, »Morate smjesta poći u učionicu, gospođo, mlade dame čekaju!!« Vrhunac užasa! zapravo čekati svoju guvernantu!!!

Ali ovoga sam puta bila prilično sigurna kako ću imati jedan ili dva sata za sebe; jer Matilda se pripremala za dugačko jahanje, a Rosalie se odijevala za večernju zabavu kod Lady Ashby: pa sam iskoristila priliku da se uputim prema udovičinoj kolibi, gdje sam ju pronašla pomalo tjeskobnu zbog njene mačke, koja je bila odsutna cijeli dan. Tješila sam ju s onoliko mnogo anegdota o sklonostima te životinje prema lutanju, koliko sam ih se mogla prisjetiti. »Stra' me lovočuvara«, rekla je: »sam' na to mogu mislit'. Da su mlada gospoda doma, još bi' mogla pomislit' da su nahuckali svoje kerove na nju i da ju muče, jadnicu, k'o što su napravili mačkama mnogi' siromaha; al' bar se tog sad ne moram bojat.« Nancyine su oči bile bolje, ali još uvijek daleko od dobrog: pokušavala je svome sinu izraditi nedjeljnu košulju, ali mi je rekla kako može podnijeti raditi na njoj samo pomalo, tu i tamo, pa je stoga napredovala jako sporo, iako ju je jadni momak silno želio. Pa sam predložila da joj malo pomognem, nakon što joj završim čitati, jer sam te večeri imala vremena napretek i nisam se morala vratiti sve do sumraka. Ona je zahvalno prihvatila ponudu. »A malo ćete mi i praviti društvo, gospođice«, rekla je; »k'o da se nekako osjećam usamljeno bez svoje mačke.« Ali kad sam

dovršila čitati, i napravila pola poruba, s Nancyinim prostranim mesinganim naprskom učvršćenim na moj prst pomoću smotanog papira, uznemirio me je ulazak g. Westona, s istovjetnom mačkom u njegovim rukama. Sada sam otkrila da se znao i smijati, i to vrlo ugodno.

»Učinio sam Vam priličnu uslugu, Nancy«, započeo je: tada je, ugledavši me, laganim naklonom pokazao kako je svjestan moje nazočnosti. Hatfieldu, ili bilo kojem drugom gospodinu iz ovih krajeva, bila bih nevidljiva. »Spasio sam Vašu mačku«, nastavio je, »od ruku, ili bolje rečeno od puške lovočuvara g. Murraya.«

»Bog Vas blagoslovio, gospodine!« uzviknula je zahvalna stara žena, spremna zaplakati od radosti dok je preuzimala svoju ljubimicu iz njegovih ruku.

»Pazite na nju«, rekao je on, »i ne puštajte ju ni blizu zečinjaka, jer se lovočuvnik zakleo da će ju ustrijeliti ako ju ondje ponovno ugleda: učinio bi to i danas, da se nisam na vrijeme pojavio kako bih ga zaustavio. Čini mi se da pada kiša, gospođice Grey«, dodao je tiše, primijetivši da sam spustila ono na čemu sam radila te da sam se počela pripremati za odlazak. »Ne dajte se smetati – ja ne ću ostati dulje od dvije minute.«

»Obadvoje ćete ostat' dok ne stane ovaj pljusak«, rekla je Nancy, dok je razgorijevala vatru te uz nju stavila još jednu stolicu; »šta! ima mjesta za sve.«

»Ja bolje vidim ovdje, hvala Vam, Nancy«, odgovorila sam ja, odnijevši svoj rad do prozora, gdje sam se, zahvaljujući njenoj dobroti, mogla zadržati bez daljnjeg uznemiravanja, dok je ona uzela četku kako bi uklonila mačje dlake s kaputa g. Westona, pažljivo izbrisala tragove kiše s njegovog šešira te dala mački njenu večeru, užurbano pričajući cijelo to vrijeme: sad zahvaljujući svome svećeničkom prijatelju za ono što je učinio; sad se čudeći kako je mačka pronašla zečinjak; a sad opet oplakujući vjerojatne posljedice takvog otkrića. On ju je slušao s tihim, dobroćudnim smiješkom te naposljetku sjeo popuštajući njenim upornim pozivima, ali je ponovio kako mu nije bila namjera ostati.

»Moram otići na još jedno mjesto«, rekao je, »a i vidim« (bacivši brzi pogled na knjigu na stolu) »kako Vam je netko drugi čitao.«

»Da, gospodine; gospođica Grey bila je tako ljubezna da mi pročita jedno poglavlje; a sad mi pomaže s košuljom za našeg Billa – al' stra' me je da će joj tamo bit' 'ladno. Zar ne ćete doć' bliže vatri, gospođice?«

»Ne, hvala Vam, Nancy, sasvim mi je toplo. Moram krenuti čim ovaj pljusak prestane.«

»Oh, gospođice! Rekli ste da možete ostat' do sumraka!« viknula je izazivački stara žena, a g. Weston je posegnuo za svojim šešikom.

»Ne, gospodine«, uzviknula je, »molim Vas, nemojte još ić', dok tako jako pada.«

»Ali čini mi se da držim Vašu posjetiteljicu daleko od vatre.«

»Ne, ne držite, g. Weston«, odgovorila sam, nadajući se kako neistinitost toga opisa ne će nikome naškoditi.

»Ne, sigurno!« viknula je Nancy. »Pa šta, pa ima puno mjesta!«

»Gospođice Grey«, rekao je on, napola u šali, kao da je osjećao nužnim promijeniti trenutni predmet razgovora, bilo da je imao nešto naročito za reći ili ne, »bilo bi mi drago kad biste me izmirili s plemićem, kad ga budete vidjeli. Prolazio je kada sam spasio Nancynu mačku, a nije baš previše odobravao taj čin. Rekao sam mu kako bi se on mogao lakše odreći svih svojih zečeva nego ona svoje mačke, zbog koje me je smione tvrdnje počastio nekim poprilično negospodskim izrazima; a bojim se da sam mu odbrusio mrvicu prevatreno.«

»Oh, vrijedni gospodine! Ne ćete valjda past' u nemilost kod gospodara zbog moje mačke! on ne može podnjet' da mu se odgovara – jel' tak' da ne može?«

»Oh! nema veze, Nancy: nije mi do toga stalo, stvarno; nisam rekao ništa jako neučtivo; a pretpostavljam kako je g. Murray naviknut na korištenje prilično žestokog jezika kada se zapali.«

»Je, gospodine: šteta je to.«

»A sada zaista moram ići. Moram posjetiti mjesto, koje je odavde udaljeno kilometar i po; a sigurno ne želite da se vraćam po mraku: osim toga, gotovo je prestalo kišiti – pa ću Vam poželjeti ugodnu večer, Nancy. Ugodna večer, gospođice Grey.«

»Ugodna večer, g. Weston; ali nemojte se u mene pouzdati za izmirenje s g. Murrayem, jer ja ga nikada ne viđam – a da bih mogla s njim razgovarati.«

»Zar ga ne vidate; onda nema pomoći«, odgovorio je, uz bolno mirenje sa sudbinom: a tada je, s neobičnim poluosmijehom, dodao, »Ali ne brinite; čini mi se kako plemić ima više razloga ispričati se nego ja«; te je napustio kolibu.

Ja sam nastavila šiti sve dok sam mogla vidjeti, a tada sam poželjela Nancy ugodnu večer; prekidajući njeno živo izražavanje zahvalnosti neporecivim uvjeravanjem kako sam ja za nju učinila samo ono, što bi i ona učinila za mene, kad bi ona bila na mome mjestu, a ja na njenom. Požurila sam natrag u Horton Lodge, gdje sam, ušavši u učionicu,

pronašla stolić za čaj sav u pometnji, poslužavnik poplavljen prolivenom tekućinom, a gospođicu Matildu u izrazito bijesnom raspoloženju.

»Gospođice Grey, kuda ste se to skitali? Pila sam čaj prije pola sata, a morala sam ga pripremiti i piti posve sama! Bilo bi mi drago da ste se ranije vratili!«

»Bila sam u posjeti Nancy Brown. Mislila sam kako se još ne ćete vratiti s jahanja.«

»A kako bih mogla jahati po kiši, to bih baš voljela znati. Taj prokleti, bijedni pljusak bio je dovoljno dosadan – pojavivši se baš kad sam bila u punom zamahu: a onda još dođem i ne nađem nikoga s kime bih popila čaj! a znate da ja ne znam pripremiti onakav čaj, kakav volim.«

»Nisam se sjetila pljuska«, odgovorila sam (i, doista, pomisao da bi ju mogao otjerati kući nije mi ni u jednom trenutku pala na pamet).

»Ne, naravno; Vi sami ste bili u zaklonu, a ni u jednom trenu niste pomislili na druge ljude.«

Podnosila sam njene prigovore sa začuđujućom staloženošću, pa čak i veselošću; jer sam bila svjesna kako sam učinila više dobra Nancy Brown nego zla njoj: a možda su i neke druge misli pomogle u podizanju mog raspoloženja te uživanju u šalici hladnog, odstajalog čaja, kao i u dražima inače nakaznog stola; te – skoro sam rekla – u neljubaznom licu gospođice Matilde. Ali ona se uskoro uputila prema stajama te me prepustila tihom uživanju u mom usamljeničkom obroku.

13.

Jaglaci

Gospođica Murray sada je uvijek išla dva puta u crkvu, jer je toliko uživala u divljenju da nije mogla podnijeti gubitak ijedne prilike u kojoj bi ga mogla zadobiti; a bila je u to tako sigurna gdje god bi se pokazala, da je, bili Harry Meltham i g. Green ondje ili ne, sigurno morao biti prisutan netko tko ne bi bio neosjetljiv na njene draži, osim rektora, kojega je njegov službeni položaj obvezivao na prisustvovanje. Obično bi, također, ako je vrijeme dopuštalo, i ona i njena sestra pješačile kući; Matilda, zato što je mrzila skučenost kočije; ona, zato što joj se nije sviđala njena izdvojenost i zato što je uživala u društvu koje je najčešće ispunjavalo živošću prvu milju puta, šecujući od crkve do ulazne kapije parka g. Greena: blizu koje je započinjala privatna cesta do Horton Lodgea, koja se protezala u suprotnom smjeru, dok je glavna cesta vodila ravno prema naprijed do još udaljenije rezidencije Sir Hugh Melthama. Pa je uvijek postojala mogućnost da će ih dotle pratiti, bilo Harry Meltham, s gospođicom Meltham ili bez nje, ili g. Green, možda u društvu jedne ili obiju svojih sestara, kao i bilo koga od gospode koja su im trenutno bila u posjeti.

Jesam li šetala s mladim damama ili se vozila s njihovim roditeljima, ovisilo je o njihovoj vlastitoj hirovitoj volji: ako bi me odlučile »uzeti« sa sobom, pošla bih s njima; ako bi, iz razloga najbolje poznatih njima samima, odlučile poći same, zauzela bih svoje mjesto u kočiji. Više sam voljela šetati, ali zbog osjećaja nevoljkosti prema nametanju svoje nazočnosti ikomu tko ju ne želi, uvijek bih ostajala pasivna u tim i sličnim prilikama; i nikada se nisam raspitivala o razlozima njihovih varirajućih mušica. Uistinu, to je bio najbolji pristup – jer podčiniti se i poslušati bila je uloga guvernant, a postupati prema svom vlastitom zadovoljstvu uloga učenika. Ali u onim prilikama kada bih šetala, prvi bi dio puta za mene obično bio velika gnjavaža. Budući da me nitko od ranije spomenutih dama i gospode ne bi primjećivao, bilo mi je neugodno hodati pored njih, kao da prisluškujem što govore, ili kao da želim biti smatrana jednom od njih, dok bi oni razgovarali iznad ili preko

mene; a ako bi njihove oči, dok bi govorili, slučajno pale na mene, činilo se kao da gledaju u prazninu – kao da me ili nisu vidjeli, ili su se jako trudili ostaviti takav dojam. Bilo je jednako tako neugodno i hodati iza njih te tako naizgled priznavati svoju vlastitu inferiornost; jer, iskreno, smatrala sam kako sam praktički jednako toliko dobra, kao i najbolji među njima, a htjela sam da oni znaju kako ja to mislim te da si ne umišljaju kako ja na sebe gledam kao na puku služavku, koja predobro zna svoje mjesto, a da bi hodala pored takvih finih dama i gospode, kakvi su oni bili – bez obzira što su njene mlade dame mogle izabrati da ju povedu sa sobom, pa se čak i udostojati s njom razgovarati kada pri ruci ne bi imale bolje društvo. Stoga sam se – gotovo mi je neugodno priznati – doista namučila u svojim nastojanjima (u slučaju kada bih održavala korak s njima) da ostavim dojam kako sam posve nesvjesna ili nezainteresirana za njihovu nazočnost, kao da sam potpuno udubljena u svoje vlastite misli ili u promatranje okoliša; ili, ako bih zaostajala za njima, neka bi ptica ili kukac, neko stablo ili cvijet, privukli moju pažnju, pa bih, nakon što bih ih propisno proučila, nastavila šetati sama, laganim korakom, dok se moje učenice ne bi oprostile od svojih pratilaca te skrenule na tihu, privatnu cestu.

Jedne se takve prilike jako dobro sjećam; bilo je ugodno poslijepodne otprilike krajem ožujka; g. Green i njegove sestre poslali su svoju kočiju kući praznu, kako bi na žarkom suncu i mirisnom zraku uživali u prijateljskoj šetnji kući zajedno sa svojim posjetiteljima, kapetanom Nekim i poručnikom Nekim-drugim (parom vojničkih kicoša), i gospođicama Murray, koje su se, naravno, potrudile pridružiti im se. Takvo je društvo bilo izuzetno ugodno za Rosalie; ali kako nije u jednakoj mjeri odgovaralo mome ukusu, odmah sam zaostala te počela izučavati biljke i kukce duž zelenih nagiba i propupalih živica, sve dok se društvo nije prilično udaljilo od mene, pa sam mogla čuti slatku pjesmu sretne ševe; tada se moja odbojnost prema ljudima počela topiti na nježnom, čistom zraku i blagoj sunčevoj svjetlosti; ali umjesto nje iskrsnule su tužne misli o ranom djetinjstvu i čežnja za radostima koje su minule ili onima svjetlijim koje su me tek očekivale. Dok su mi oči lutale po strmim nagibima prekrivenim mladom travom i zelenolisnim biljkama te okrunjenim propupalim živicama, silno sam žudjela za nekim poznatim cvijetom koji bi me podsjetio na šumovite doline ili zelene obronke doma: smeđa vrijesišta, naravno, nisu dolazila u obzir. Takvo bi otkriće, bez sumnje, preplavilo moje oči suzama; ali to je sada bio jedan od mojih najvećih užitaka. Naposljetku sam otkrila, visoko gore, među spletenim hrastovim korijenjem, tri ljupka jaglaca, koji su tako slatko provirivali iz

svoga skrovišta, da su mi suze krenule čim sam ih ugledala; ali rasli su tako visoko iznad mene, da sam uzalud pokušavala ubrati jedan ili dva, kako bih nad njima sanjarila i ponijela ih sa sobom: nisam ih mogla dosegnuti osim ako bih se uspela uz nagib, od čega sam se suzdržala čuvši u tome trenutku korake iza sebe, pa sam se, stoga, spremala udaljiti, kada su me prenule riječi, »Dopustite mi da ih uberem za Vas, gospođice Grey«, izgovorene svečanim, dubokim tonovima dobro poznatog glasa. Cvijeće je istoga trena bilo ubrano i u mojoj ruci. Bio je to g. Weston, naravno – tko bi se drugi potrudio učiniti tako nešto za mene?

Zahvalila sam mu; toplo ili hladno, ne mogu reći: ali sigurna sam kako nisam izrazila ni pola zahvalnosti koju sam osjećala. Možda je to bilo budalasto, uopće osjećati ikakvu zahvalnost; ali meni se učinilo, u tome trenutku, kako je to bio izniman primjer njegove dobroćudnosti: čin ljubaznosti koji nisam mogla uzvratiti, ali koji nikada ne ću zaboraviti: toliko sam bila potpuno nenaviknuta primati takve ljubaznosti, toliko malo pripravna očekivati ih od ikoga unutar pedeset milja od Horton Lodgea. No, to me nije spriječilo da se osjećam pomalo nelagodno u njegovoj prisutnosti; pa sam nastavila slijediti svoje učenice puno bržim korakom nego ranije; iako bih, možda, da je g. Weston prihvatio nagovještaj i pustio me da odem bez ijedne daljnje riječi, već trenutak kasnije nastavila po starom: ali nije. Šetnja koja je za mene bila ponešto brza, za njega je predstavljala samo običan tempo.

»Vaše su Vas mlade dame ostavile samu«, rekao je.

»Da, zauzete su puno ugodnijim društvom.«

»Onda se nemojte mučiti da ih sustignete.« Usporila sam korak; ali već sam sljedećeg trenutka zbog toga požalila: moj pratilac nije govorio; a ja se nisam mogla sjetiti baš ničega što bih mogla reći te sam se bojala kako je i on u istoj neprilici. Naposljetku je, međutim, on prekinuo šutnju upitavši, s izvjesnom, njemu svojstvenom, tihom odrješitošću, volim li cvijeće.

»Da; jako«, odgovorila sam, »posebno divlje cvijeće.«

»Ja volim divlje cvijeće«, rekao je on; »drugo mi se ne sviđa, jer me uz njega ne povezuju nikakve osobite asocijacije – osim možda jednog ili dva. Koje je vaše omiljeno cvijeće?«

»Jaglaci, zvončići i cvat vrijeska.«

»A ljubičice ne?«

»Ne; jer, kao što ste Vi rekli, uz njih me ne povezuju nikakve osobite asocijacije; jer nema slatkih ljubičica među brežuljcima i dolinama u blizini moga doma.«

»Sigurno Vam je to velika utjeha što imate dom, gospođice Grey«, primijetio je moj pratilac nakon kratke stanke: »koliko god bio udaljen, ili koliko god rijetko bio posjećivan, ipak je to nešto čemu se možete radovati.«

»I to toliko, da mi se čini kako bez toga ne bih mogla živjeti«, odgovorila sam ja, sa zanosom zbog kojega sam se odmah pokajala; jer sam pomislila kako je to moralo zvučati smiješno.

»Oh, da, mogli biste«, rekao je on, sa zamišljenim smiješkom. »Niti koje nas vežu sa životom čvršće su nego što zamišljate, ili što bi itko mogao zamisliti tko nije osjetio koliko grubo mogu biti povlačene, a da pri tome ne puknu. Možete biti nesretni bez doma, ali čak i Vi biste mogli živjeti; i to ne onako nesretno kako pretpostavljate. Ljudsko je srce poput gume; dovoljna je mala sila da se rastegne, ali od velike ne će puknuti. Ako će ga 'malo više od ničega uznemiriti, malo manje od svega bit će dovoljno' da ga slomi. Kao i u krajnjim komponentama ovoga našeg okvira, i u njemu postoji urođena životna moć koja mu daje snagu protiv vanjskog nasilja. Svaki udarac koji ga uzdrma pomoći će mu da očvrsne za buduće udare; kao što neprekidni rad zadebljava kožu ruke te osnažuje njene mišiće umjesto da ih uzalud troši: kako dan napornog rada, koji bi mogao oguliti dlan dame, ne bi ostavio vidljivog traga na dlanu izdržljivog ratara.«

»Govorim iz iskustva – djelomično svog vlastitog. Nekada sam i ja mislio kao Vi – barem sam bio potpuno uvjeren kako su dom i ljubav koju sam ondje dobivao bile jedine stvari koje su život činile podnošljivim: te kako bi mi, ako bih toga bio lišen, opstanak postao teret koji bi bilo teško podnositi; ali sada nemam doma – osim ako biste moje dvije unajmljene sobe u Hortonu počastili takvim imenom; – a nema ni dvanaest mjeseci kako sam izgubio posljednju i najdražu prijateljicu svoje mladosti; pa ipak, ne samo da živim, već nisam ni potpuno lišen nade i ugodnosti, čak ni za ovaj život: iako moram priznati kako rijetko mogu ući čak i u skromnu kolibu pri kraju dana te vidjeti njene ukućane mirno okupljene oko svoga veselog ognjišta, a da pri tome ne osjetim gotovo zavist na njihovoj obiteljskoj sreći.«

»Ne znate kakva Vas sreća još očekuje«, rekla sam: »ovo je tek početak Vašega putovanja.«

»Najveća je sreća«, odgovorio je, »već moja – moć i volja da budem koristan.«

Sada smo se približili vratnici povezanoj sa stazom što je vodila do farme, gdje je, pretpostavljam, g. Weston planirao biti »koristan«; jer se

smjesta oprostio od mene, prekoračio vratnicu te se uputio stazom svojim uobičajenim čvrstim, okretnim hodom, ostavljajući me da razmišljam o njegovim riječima dok sam dalje nastavila hodati sama u svome smjeru. Već sam prije čula da je izgubio majku tek nekoliko mjeseci prije svoga dolaska. Ona je, dakle, bila posljednja i najdraža od njegovih prijatelja iz mladosti; i nije imao doma. Sažalijevala sam ga iz sveg srca: zamalo sam se rasplakala iz samilosti. I to je, mislila sam, objašnjavalo sjenu preuranjene ozbiljnosti koja je tako često zamračivala njegovo čelo, i koja mu je kod milosrdne gospođice Murray i svih njenih rođaka priskrbila reputaciju zlovoljne i sumorne naravi. »Ali«, pomislila sam, »on nije tako nesretan kao što bih ja bila uslijed takvog gubitka: on vodi aktivan život; a pred njim se prostire široko područje za korisno djelovanje. Može steći prijatelje; a može si stvoriti i dom, ako poželi; a nesumnjivo će to jednoga dana i poželjeti. Neka mu Bog podari družicu za taj dom, koja će biti vrijedna njegovog izbora, i neka ga učini sretnim – onakvim domom kakav zaslužuje imati! A kako bi divno bilo kad bi ...« Ali, nije važno što sam pomislila.

Započela sam ovu knjigu s namjerom da ništa ne skrivam; da se oni koji to požele mogu okoristiti uvidom u srce svoga bližnjega: ali svi mi imamo neke misli kojima su svi anđeli na nebesima dobrodošli svjedoci, ali ne i naša subraća – pa čak ni najbolji i najljubazniji među njima.

Do tada su Greenovi već stigli do svoga prebivališta, dok su gospođice Murray skrenule niz privatnu cestu, kamo sam i ja požurila kako bih ih sustigla. Zatekla sam dvije djevojke zagrijane u živahnoj raspravi o zasebnim vrlinama svakoga od dva mlada časnika; ali ugledavši me, Rosalie se prekinula usred rečenice kako bi uzviknula, s pakosnim užitkom —

»Oho-ho, gospođice Grey! napokon ste nas sustigli, je li? Nije ni čudo da ste tako dugo zaostajali iza nas; a nije čudo ni to što se uvijek tako energično zauzimate za g. Westona dok ga ja vrijeđam. A-ha! Sve mi je sad jasno!«

»No, dajte, gospođice Murray, nemojte biti luckasti«, rekla sam ja, pokušavajući se dobrodušno nasmijati; »znate da na mene ne možete ostaviti dojam takvom besmislicom.«

Ali ona je svejedno nastavila pričati takve nepodnošljive stvari – a sestra joj je pomagala prikladnim izmišljotinama skovanim posebno za tu priliku – da sam smatrala nužnim reći nešto kako bih se opravdala.

»Kakva je sve to glupost!« uzviknula sam. »Ako se slučajno dogodilo da je put g. Westona nekoliko metara bio isti kao i moj, i ako je odlučio

izmijeniti riječ ili dvije sa mnom u prolazu, što je u tome toliko posebno? Uvjeravam vas, nikada prije nisam s njim razgovarala: osim jednom.«

»Gdje? gdje? i kada?« vikale su željno.

»U Nancynoj kolibi.«

»A-ha! ondje ste ga susreli, je li?« uzviknula je Rosalie, s pobjedničkim smijehom. »Ah! sada sam, Matilda, otkrila zašto toliko voli posjećivati Nancy Brown! Ide onamo kako bi koketirala s g. Westonom.«

»Stvarno, to čak nije vrijedno ni osporavati – vidjela sam ga ondje samo jednom, kažem vam – a i kako sam mogla znati da će doći?«

Koliko god sam bila razdražena njihovom budalastom razdraganošću i uznemirujućim podmetanjima, zabrinutost nije dugo potrajala: kada su se dosita nasmijale, opet su se vratile kapetanu i poručniku; a, dok su se svađale oko njih i komentirale, moj se gnjev naglo ohladio; njegov uzrok brzo je bio zaboravljen, a ja sam skrenula svoje misli u ugodnije vode. I tako smo napredovale parkom te smo ušle u predvorje; i dok sam se uspinjala stubištem prema svojoj sobi, nosila sam u sebi samo jednu misao: moje je srce bilo gotovo preplavljeno jednom jedinom iskrenom željom. Nakon što sam ušla u sobu i zatvorila vrata, pala sam na koljena i prinijela žarku, ali ne i nepromišljenu molitvu: »Neka bude volja Tvoja«, nastojala sam govoriti cijelo vrijeme; ali iza toga je obavezno slijedilo, »Oče, Tebi je sve moguće, i neka to bude Tvoja volja.« Zbog te želje – zbog te molitve – ismijavali bi me i muškarci i žene – »Ali, Oče, Ti me ne ćeš prezreti!« rekla sam, i osjećala kako je to bila istina. Činilo mi se da preklinjem za dobrobit druge osobe barem onako vatreno, kao i za svoju; ne, to je čak bila osnovna svrha želje moga srca. Možda sam se zavaravala; ali ta mi je pomisao davala smjelost da tražim, i snagu da se nadam kako nisam uzalud tražila. Što se tiče jaglaca, dva sam držala u čaši u svojoj sobi dok nisu posve uvenuli i dok ih služavka nije bacila; a laticice trećega stavila sam prešati među stranice svoje Biblije – još ih uvijek imam, i namjeravam ih čuvati zauvijek.

Rektor

S ljedeći je dan bio jednako ugodan kao i prethodni. Ubrzo nakon doručka, gospođica Matilda, nakon što je projurila kroz nekoliko beskorisnih lekcija čineći brojne greške te osvetoljubivo udarala jedan sat po glasoviru, užasno ljuta i na mene i na njega, jer joj mama nije dala slobodan dan, povukla se u svoja najdraža odmorišta, dvorište, staje te psetarnice; i gospođica Murray se povukla kako bi uživala u tihoj skitnji dok joj je društvo pravio novi, moderni roman, ostavljajući me u učionici ozbiljno zaposlenu crtežom vodenim bojama koji sam obećala dovršiti umjesto nje, a za koji je ona ustrajala da bude dovršen toga istog dana.

Uz stopala mi je ležao mali, čupavi terijer. Bio je vlasništvo gospođice Matilde; ali ona je životinju mrzila te ga je namjeravala prodati, izjavljujući kako je prilično razmažen. Bio je to uistinu izvrstan pas svoje vrste; ali ona je tvrdila kako nije dobar ni za što te da nema čak ni toliko razuma da prepozna svoju vlastitu gospodaricu.

No, radilo se o tome da ga je kupila kada je bio tek maleno štene, ispočetka ustrajući na tome da ga nitko ne smije niti dotaknuti osim nje same; ali uskoro se umorivši od tako bespomoćnog i napornog dojenčeta, da je rado popustila pred mojim molbama neka mi bude dopušteno brinuti se o njemu; a ja sam, pažljivo njegujući malo stvorenje od ranog djetinjstva do mladenačke dobi, naravno, pridobila njegovu naklonost: nagradu koju bih iznimno cijenila i doživljavala kao znatno vrjedniju od svih nevolja koje sam s njim imala, samo da osjećaji zahvalnosti nisu sirotog Snapa izlagali mnogim grubim riječima i čestim zloradim udarcima i štipanjima njegove vlasnice te da nije bio u opasnosti da ga zbog toga »uspavaju« ili prepuste nekom grubom gospodaru kamenog srca. Ali kako sam to mogla spriječiti? Nisam mogla okrutnim postupanjem navesti psa da me zamrzi, a ona mu se nije htjela umiliti ljubaznošću.

Međutim, dok sam tako sjedila, provodeći vrijeme u radu sa svojom olovkom, u sobu je ušla gđa. Murray, napola ploveći, napola jureći.

»Gospođice Grey«, započela je, – »zaboga! kako možete sjediti uz svoj crtež na ovakav dan?« (Mislila je kako to radim radi svog vlastitog zadovoljstva.) »Čudim se što ne uzmete svoj šeširić i ne izađete van s mladim damama.«

»Mislim, gospođo, da gospođica Murray čita; dok se gospođica Matilda zabavlja sa psima.«

»Kad biste i sami pokušali malo više zabaviti gospođicu Matildu, mislim kako ne bi imala toliku potrebu tražiti zabavu u društvu pasa i konja i konjušara; a kad biste bili malo veseliji i razgovorljiviji s gospođicom Murray, ni ona ne bi tako često odlazila lutati po poljima s knjigom u ruci. No, ne želim Vas uznemiravati«, dodala je, opazivši, pretpostavljam, kako su mi se obrazi zažarili, a ruke drhtale od nekog ne baš srdačnog osjećaja. »Dajte, molim Vas, pokušajte biti manje osjetljivi – inače se s Vama ne će moći razgovarati. I recite mi znate li kamo je Rosalie otišla: i zašto toliko voli biti sama?«

»Kaže kako voli biti sama kada ima novu knjigu za čitanje.«

»Ali zašto ju ne može čitati u parku ili u vrtu? – zašto bi morala zalaziti u polja i na puteljke? I kako to da ju g. Hatfield tako često pronalazi? Rekla mi je prošlog tjedna kako je šetao svoga konja pored nje sve do Moss Lanea; a i sada sam sigurna kako je to bio on koga sam vidjela s prozora svoje svlačionice, kako žustro hodajući prolazi kroz kapiju parka te nastavlja prema polju u koje ona tako često odlazi. Bilo bi mi drago da odete i provjerite je li ona ondje; te ju samo blago podsjetite kako nije prikladno da mlada dama njenog položaja i mogućnosti sama luta naokolo na takav način, izložena udvaranju bilo koga, kome padne na pamet da joj se obrati; poput neke sirote, zanemarene djevojke koja nema park po kojemu bi mogla šetati, kao ni prijatelje koji bi se o njoj brinuli: i recite joj da bi njen tata bio strašno ljut kada bi saznao za njen odnos prema g. Hatfieldu, koji je, bojim se, previše neformalan; i – oh! kad biste Vi – kad bi ijedna guvernanta imala makar pola majčine opreznosti – pola majčine tjeskobne brige, ja bih bila pošteđena ove muke; a Vi biste smjesta spoznali koliko je nužno da ju držite na oku te da joj nastojite biti ugodno društvo – No, idite – idite; nemamo vremena za gubljenje«, vikala je, uvidjevši da sam odložila svoj pribor za crtanje te da sam na vratima čekala svršetak njenog izlaganja.

U skladu s njenim predviđanjima, pronašla sam gospođicu Murray u njenom omiljenom polju na samom izlazu iz parka; i, nažalost, ne samu; jer se visoka, otmjena figura g. Hatfielda polagano šetala pored nje.

Preda me je iskrsnulo teško pitanje. Bila je moja dužnost prekinuti taj intimni razgovor: ali kako to učiniti? G. Hatfielda ne bi mogla otjerati tako beznačajna osoba, kakva sam bila ja; a otići i smjestiti se s druge strane gospođice Murray te joj nametnuti svoju neželjenu nazočnost ne primjećujući njenog pratioca, bila bi takva nepristojnost za koju ja ne bih mogla snositi krivicu: a nisam imala ni hrabrosti glasno viknuti s početka polja kako ju trebaju negdje drugdje. Pa sam odabrala srednji put polaganog, ali postojanog hodanja prema njima; odlučivši da, ako moj pristup ne uspije preplašiti i otjerati udvarača, prođem pored njih i kažem gospođici Murray kako ju njena mama treba.

Bez sumnje je izgledala vrlo dražesno dok je šetala, zaustavljajući se pod propupalim stablima divljeg kestena koji su protezali svoje duge ruke nad ogradom što je okruživala park; sa svojom zaklopljenom knjigom u jednoj ruci, a u drugoj ljupkom grančicom mirte, koja joj je služila kao vrlo zgodna igračka; dok su joj svijetli uvojci izdašno bježali ispod njenog malog šešira, njeni se vedri obrazi, pod nježnim udarcima povjetarca, rumenjeli od zadovoljene taštine, a njene nasmiješene plave oči, sad lukavo pogledavale prema svome obožavatelju, sad gledale dolje u svoju grančicu mirte. Ali Snap ju je, trčeći preda mnom, prekinuo usred nekog napola drskog, napola zaigranog odgovora, hvatajući njenu haljinu te ju silovito povlačeći; sve dok g. Hatfield nije životinji, sa svojim štapom, udijelio zvonki udarac po lubanji te ga je bučnim povikom potjerao neka se cvileći vrati natrag k meni, što je velečasnom gospodinu priuštilo iznimnu zabavu: ali vidjevši me toliko blizu, pomislio je, pretpostavljam, kako bi se ionako već mogao oprostiti; i, dok sam se ja sagibala kako bih pomilovala psa s razmetljivim sažaljenjem da pokažem svoje neodobravanje njegove okrutnosti, čula sam ga kako govori: »Kada ću Vas ponovno vidjeti, gospođice Murray?«

»U crkvi, pretpostavljam«, odgovorila je ona, »osim ako Vas Vaši poslovi kojim slučajem ponovno ne nanesu ovamo točno u onome trenutku kada ja budem ovuda šetala.«

»Uvijek bih se mogao pobrinuti da ovdje imam posla, samo kad bih točno znao kada i gdje bih Vas mogao naći.«

»Ali i kad bih htjela, ne bih Vas mogla obavijestiti, jer ja sam tako neorganizirana, ja nikada ne mogu danas reći što ću raditi sutra.«

»Onda mi, u međuvremenu, dajte ovo, za utjehu«, rekao je on, napola se šaleći, a napola ozbiljno, pružajući ruku prema grančici mirte.

»Ne, doista, ne ću.«

»Učinite to! molim Vas učinite! Bit ću najjadniji od svih muškaraca, ako to ne učinite. Ne možete biti toliko okrutni da mi uskratite milost koju biste mogli tako lako udijeliti, a koja bi bila tako visoko cijenjena!« preklinjao je on tako vatreno, kao da mu je o tome ovisio život.

Do tog sam im se trenutka već približila na samo nekoliko metara te sam nestrpljivo čekala njegov odlazak.

»Evo onda! uzmite ju i idite«, rekla je Rosalie.

On je s veseljem primio dar, promrmljao nešto zbog čega je porumenjela i odmahнула glavom, ali uz blagi osmijeh koji je otkrivao kako je njeno nezadovoljstvo bilo posve izvještačeno; te se, uz ućtivi pozdrav, povukao.

»Jeste li ikada vidjeli takvoga muškarca, gospođice Grey?« rekla je, okrećući se prema meni; »Tako mi je drago što ste došli! Mislila sam da ga se nikada ne ću riješiti; a tako sam se strašno bojala da ga tata ne ugleda.«

»Je li dugo bio s Vama?«

»Ne, ne dugo, ali on je tako užasno drzak: i on se uvijek mota ovuda, pretvarajući se kako njegov posao ili njegove crkvene dužnosti zahtijevaju njegovu nazočnost u ovim krajevima, dok u stvari traži mene sirotu te nasrće na mene gdje god me ugleda.«

»No, Vaša mama misli kako ne biste trebali ići dalje od parka ili vrta bez neke oprezne, zrele osobe, poput mene, koja bi Vas pratila te držala na odstojanju sve nametljivce. Primijetila je g. Hatfielda kako u žurbi prolazi kroz kapiju parka te me je smjesta otpremila s uputama da Vas potražim i pobrinem se za Vas, kao i da Vas upozorim ...«

»Oh, mama je tako naporna! Kao da ja ne bih mogla sama brinuti o sebi. I prije mi je dosađivala pričama o g. Hatfieldu; a ja sam joj rekla da mi može vjerovati: nikada ne bih mogla zaboraviti svoj rang i položaj, čak ni radi najdivnijeg muškarca koji je ikada živio. Željela bih da on već sutra padne na koljena i zamoli me da mu budem žena, kako bih joj mogla pokazati koliko griješi kada pretpostavlja da bih ja ikada mogla – Oh, to me tako razdražuje! Sama pomisao da bih ja mogla biti takva luda, pa da se zaljubim! To je poprilično ispod ženinog dostojanstva, učiniti nešto takvo. Ljubav! Prezirem i samu riječ! Ako se poveže s pripadnicom našega spola, smatram to savršenom uvredom. Naklonost mi je prihvatljiva; ali nikada prema nekome, poput sirotog g. Hatfielda, tko nije blagoslovljen sa sedam stotina godišnje. Volim razgovarati s njim, jer je tako pametan i zabavan – bilo bi mi drago da je Sir Thomas Ashby barem upola toliko ugodan; osim toga, moram imati nekoga s kime ću oćijukati, a nitko drugi nema dovoljno pameti da dođe ovamo; a kada

nekamo izađemo, mama mi ne dopušta da koketiram ni s kim drugim osim sa Sir Thomasom – ako je prisutan; a ako nije prisutan, ja sam posve sputana od straha da bi netko mogao izmisliti nekakvu pretjeranu priču, i uvertjeti mu u glavu kako sam zaručena ili ću vjerojatno biti zaručena za nekoga drugog; ili, što je vjerojatnije, od straha da bi njegova grozna, stara majka mogla vidjeti ili čuti o mojim postupcima te zaključiti kako ja nisam prikladna supruga za njenog izvrsnog sina: kao da taj sin nije najveća hulja u cijeloj kršćanskoj zajednici; te kao da bilo koja iole pristojna žena nije daleko predobra za njega.«

»Zar je to zaista istina, gospođice Murray? i zna li Vaša mama za to, pa ipak želi da se za njega udate?«

»Naravno da želi! Rekla bih kako ona o njemu zna više loših stvari nego ja: skriva ih od mene da me ne obeshrabri; ne znajući kako mi je malo stalo do takvih stvari. Jer to zaista nije velika stvar: bit će on u redu nakon što se oženi, kao što mama kaže; a preobraćeni su razvratnici najbolji muževi, svi to znaju. Voljela bih samo da nije tako ružan – jedino o tome razmišljam: no, opet, ovdje na selu baš i nema nekog izbora; a tata nas ne pušta da odemo u London ...«

»Ali ja mislim kako bi g. Hatfield bio daleko bolji.«

»I bio bi, kada bi bio gospodar Ashby Parka – o tome uopće nema sumnje: no, radi se o tome da ja moram dobiti Ashby Park, tko god ga dijelio sa mnom.«

»Ali g. Hatfield sve ovo vrijeme misli da Vam se sviđa; ne uzimate u obzir koliko će gorko on biti razočaran kada otkrije da je pogriješio.«

»Ne, doista! To će biti odgovarajuća kazna za njegovu samouvjerenost – što se ikada usudio i pomisliti da bi se meni mogao svidjeti. Ni u čemu ne bih uživala toliko, kao u podizanju vela s njegovih očiju.«

»Ako je tako, što prije to učinite, to bolje.«

»Ne; kažem Vam da se volim s njim zabavljati. Osim toga, on ne misli uistinu da mi se sviđa. Ja na to jako dobro pazim: nemate pojma kako se pametno snalazim. On bi mogao pretpostavi ti kako bi me mogao navesti da ga zavolim; radi čega ću ga kazniti onako, kako zasluhuje.«

»No, pazite samo da mu ne date previše razloga za takvu pretpostavku – samo to«, odgovorila sam ja.

Ali sva moja uvjeravanja bila su uzaludna: samo su ju navela da bude donekle pažljivija u skrivanju svojih želja i svojih misli preda mnom. Više mi nije govorila o rektoru; ali mogla sam vidjeti da je njen um, ako ne i njeno srce, još uvijek bio usredotočen na njega te da je bila predana ostvarivanju još jednog razgovora: jer iako sam sada, u skladu sa

zahtjevom njene majke, bila postavljena trenutnom družicom u njenim skitnjama, ona je i dalje ustrajala na lutanju po poljima i puteljcima koji su ležali najbliže cesti; a, bilo da je razgovarala sa mnom ili čitala knjigu koju je nosila u ruci, neprestano se zaustavljala kako bi se osvrnula oko sebe, ili pogledala uz cestu, ne bi li vidjela dolazi li netko; a ako bi neki jahač projahao, mogla sam vidjeti po njenom bezrezervnom vrijeđanju sirotog jahača, tko god on bio, da ga je mrzila jer nije bio g. Hatfield.

»Sigurno«, mislila sam ja, »nije prema njemu toliko ravnodušna koliko vjeruje da jest ili želi da drugi vjeruju; a tjeskoba njene majke nije baš posve bezrazložna, kao što ona tvrdi.«

Tri su dana prošla, a on se nije pojavio. Poslije podne četvrtoga dana, dok smo šetale onim znamenitim poljem uz ogradu parka, svaka opremljena knjigom (jer ja sam uvijek vodila računa da se opskrbim nečime, čime bih se mogla baviti ako ona ne bi tražila da s njom razgovaram), ona je iznenada prekinula moje izučavanje uzvikujući —

»Oh, gospođice Grey! budite tako ljubazni, pa odite posjetiti Marka Wooda, a njegovoj ženi odnesite pola krune u moje ime – trebala sam to dati ili poslati još prije tjedan dana, ali sam posve zaboravila. Evo!« rekla je, dobacujući mi svoju torbicu te govoreći vrlo brzo – »Pustite sad vađenje novca iz torbice, samo ju uzmite i dajte im što god želite; i ja bih otišla s Vama, ali želim dovršiti ovaj svezak. Doći ću i sastati se s Vama čim ga dovršim. Požurite, hoćete li – i – oh, čekajte; ne biste li mu radije malo čitali? Otrčite kući i odaberite neku dobru knjigu. Bilo koja će poslužiti.«

Učinila sam što je od mene traženo; ali, naslućujući nešto iz njenog užurbanog ponašanja i iznenadnosti njenog zahtjeva, samo sam bacila brzi pogled unatrag prije nego što sam napustila polje, a ondje se g. Hatfield upravo spremao proći kroz ulaznu kapiju. Šaljući me u kuću po knjigu, taman je spriječila da ga susretnem na cesti.

»Nema veze!« pomislila sam, »ne će od toga biti velike štete. Jadni Mark bit će sretan zbog pola krune, a možda i zbog dobre knjige; a ako rektor čak i ukrade srce gospođice Rosalie, od toga će njen ponos barem postati malo ponizniji; a ako se naposljetku doista i ožene, to će ju samo spasiti od puno gore sudbine; a ona će mu biti sasvim prikladna partnerica, kao i on njoj.«

Mark Wood bio je sušičavi radnik, kojega sam ranije spomenula. On je sada naglo propadao. Gospođica Murray svojom je darežljivošću doslovno dobila blagoslov od čovjeka koji je bio na izdisaju; jer iako novčić od pola krune njemu nije mogao biti od velike koristi, bio je sretan

što ga je dobio zbog svoje žene i djece, koji su vrlo skoro trebali postati udovicom i djecom bez oca. Nakon što sam sjedila nekoliko minuta te malo čitala, za utjehu i prosvjećivanje, njemu i njegovoj nesretnoj ženi, napustila sam ih; ali nisam još prešla ni pedeset metara kada sam susrela g. Westona, koji je očigledno bio na putu prema istom boravištu. Pozdravio me na svoj uobičajeni tihi, neizvještačeni način, zaustavio se kako bi se raspitao o stanju bolesnog čovjeka i njegove obitelji te je s nekom nesvjesnom, bratskom nepažnjom prema ceremonijalnosti uzeo iz moje ruke knjigu iz koje sam bila čitala, okretao njene stranice, uputio mi nekoliko kratkih, ali vrlo mudrih primjedbi, pa mi ju vratio; zatim mi je ispričao o nekom jadnom patniku kojemu je upravo bio u posjeti, pričao je malo o Nancy Brown, načinio nekoliko opaski o mom malom, čupavom prijatelju terijeru, koji mu je njuškao oko nogu, a naposljetku i o ljepoti vremena, i otišao.

Propustila sam detaljno navesti njegove riječi, osjećajući kako one ne bi zanimale čitatelja onoliko koliko su zanimale mene, a ne stoga što sam ih zaboravila. Ne; dobro ih se sjećam; jer sam ih ponavljala u mislima ponovno i ponovno tijekom toga dana i mnogih koji su uslijedili, ne znam ni sama koliko često; a pamtim i svako naglašavanje njegovog dubokog, čistog glasa, svaki bljesak njegovog brzog, smeđeg oka te svaki nagovještaj njegovog ugodnog, ali previše kratkotrajnog osmijeha. Ovakvo će priznanje, bojim se, izgledati prilično smiješno: ali nema veze: zapisala sam ga: a oni koji ga pročitaju, ionako ne će poznavati pisca.

Dok sam nastavljala šetnju, sretna u sebi te zadovoljna svime oko sebe, užurbano mi je došla u susret gospođica Murray; a njen veseli korak, rumeni obrazi i ozareni osmijesi pokazivali su kako je i ona bila sretna, na svoj način. Dotrčavši do mene, provukla je svoju ruku ispod moje te, ne pričekavši da povrati dah, započela – »Dakle, gospođice Grey, smatrajte se iznimno počašćenom, jer sam Vam došla ispričati svoje vijesti prije nego što sam ijednu riječ izustila ikome drugom.«

»No, o čemu se radi?«

»Oh, kakve vijesti! Kao prvo, morate znati da mi se g. Hatfield pridružio baš nakon što ste Vi otišli. Bila sam van sebe od straha da bi ga tata ili mama mogli vidjeti; ali, znate, nisam Vas mogla pozvati da se vratite, i tako! – oh, Bože! Ne mogu Vam sada sve ispričati, jer, koliko vidim, Matilda je u parku, pa moram otići i njoj se povjeriti. No, međutim, Hatfield je bio doista neuobičajeno odvažan, neizrecivo laskav te jedinstveno nježan – ili je barem to pokušavao – nije mu baš previše uspijevalo, jer to nije njegov stil. Ispričat ću Vam drugi puta sve što mi je rekao.«

»Ali što ste Vi rekli – to me više zanima?«

»I to ću Vam reći u nekoj budućoj prigodi. Slučajno sam baš tada bila jako dobro raspoložena; ali, iako sam bila sasvim ljubazna i blaga, pobrinula sam se da ni na koji način ne naškodim svom ugledu. No, međutim, uobraženi bijednik odlučio je protumačiti moju ljubaznu narav na svoj vlastiti način te je naposljetku bio do te mjere uvjeren u moje osjećaje – što kažete na to? – da me je uistinu zaprosio!«

»A Vi ...«

»Ja sam se ponosno pribrala te sam s najvećom smirenošću izrazila svoje zaprepaštenje takvim događajem, kao i nadu da nije vidio ništa u mom ponašanju što bi opravdalo njegova očekivanja. Trebali ste vidjeti kako mu se srušila pribranost! Posve je pobijelio u licu. Uvjeravala sam ga da ga poštujem i tome slično, ali da nikako ne mogu pristati na njegovu prosidbu; a čak i kad bih mogla, tatu i mamu se nikada ne bi moglo navesti da daju svoj pristanak.«

»Ali kad bi se moglo«, rekao je, »bi li Vaš nedostajao?«

»Sasvim sigurno, g. Hatfield«, odgovorila sam, s hladnom odlučnošću koja mu je smjesta ugušila svaku nadu. Oh, da ste barem mogli vidjeti kako je bio strašno ponižen – kako potpuno slomljen svojim razočaranjem! stvarno, gotovo sam ga i sama žalila.«

»No, izveo je još jedan očajnički pokušaj. Nakon razdoblja prilično duge tišine, tijekom kojega se borio da ostane smiren, a ja da ostanem ozbiljna – jer sam osjećala snažan poriv da se nasmijem – koji bi sve pokvario – rekao je, s naznakom smiješka – »Ali recite mi otvoreno, gospođice Murray, kada bih imao bogatstvo Sir Hugh Melthama, ili mogućnosti koje se pružaju njegovom starijem sinu, biste li me i tada odbili? Odgovorite mi iskreno, tako Vam Vaše časti.«

»Svakako«, rekla sam. »To ne bi predstavljalo baš nikakvu razliku.«

»To je bila velika laž, ali on je još uvijek izgledao tako uvjeren u svoju privlačnost, da sam odlučila ne ostaviti mu ni kamen na kamenu. Pogledao me je ravno u lice; ali ja sam tako dobro zadržavala svoju pribranost da nije mogao niti pomisliti kako govorim išta drugo osim same istine.«

»Onda je, pretpostavljam, svemu kraj«, rekao je, djelujući kao da bi mogao na mjestu umrijeti od uznemirenosti i siline svoga očaja. Ali on je bio jednako tako ljut, kao i razočaran. Ondje je bio on, koji je patio tako neizrecivo, a ondje sam bila i ja, nemilosrdan uzrok svega toga, tako posve neosjetljiva na sve njegovo raketiranje pogledima i riječima, tako smireno hladna i ponosna, da nije mogao ne osjećati neku uvrijeđenost;

pa je s jedinstvenom gorčinom započeo – »Zasigurno nisam ovo očekivao, gospođice Murray. Mogao bih reći nešto o Vašem prijašnjem ponašanju, kao i o nadama koje ste me naveli gajiti, ali suzdržat ću se, pod uvjetom —«

»Bez uvjeta, g. Hatfield!« rekla sam ja, sad već zaista ogorčena njegovim bezobrazlukom.

»Onda mi dozvolite da to zatražim kao uslugu«, odvratio je, smjesta spuštajući glas, i poprimajući ponizniji ton: »dopustite mi da Vas zamolim da ovo ne spominjete baš nikome. Ako budete šutjeli o tome, nema potrebe za neugodnostima ni s jedne strane – nikakvim, hoću reći, osim onih koje je nemoguće izbjeći: zbog svojih ću se vlastitih osjećaja nastojati držati izvan društva, ako ih ne uspijem izbrisati – pokušat ću oprostiti, ako već ne mogu zaboraviti uzrok svojih patnji. Ne ću ni pretpostaviti, gospođice Murray, da znate koliko ste me duboko povrijedili. Ne želim da toga budete svjesni; ali ako, uz ranu koju ste mi već zadali – oprostite mi, ali, bilo to nevino ili ne, to ste učinili – a ako ju još produbite davanjem publiciteta ovom nesretnom slučaju, ili uopće njegovim spominjanjem, otkrit ćete kako i ja znam govoriti, a premda ste prezreli moju ljubav, teško ćete moći prezreti moju —«

»Zaustavio se, ali se ugrizao za svoju beskrvnu usnicu te je izgledao tako strašno bijesan da sam se prilično uplašila. No, moj me je ponos i dalje podržavao, pa sam odgovorila nadmeno; »Ne znam koji bih motiv, po Vašem mišljenju, mogla imati da to ikome spomenem, g. Hatfield; ali kada bih to imala namjeru učiniti, ne biste me mogli obeshrabiliti prijetnjama; a jedva je dostojno gospodina da to uopće i pokuša.«

»Oprostite mi, gospođice Murray«, rekao je, »volio sam Vas tako silno – još uvijek Vas obožavam tako duboko, da Vas nikada ne bih svojom voljom uvrijedio; no, iako nikada nisam volio, a nikada ne bih ni mogao voljeti neku ženu kao što sam volio Vas, jednako je tako sigurno da me nikada nijedna nije toliko uvrijedila. Čak naprotiv, uvijek sam Vaš spol smatrao najljubaznijim i najnježnijim i najsusretljivijim od svih Božjih stvorenja, sve do sada.« (Zamislite samo da se umišljeni momak usudio tako nešto reći!) »A novina i grubost lekcije kojoj ste me danas poučili te gorčina razočaranja u jedinom području o kojemu je ovisila sreća moga života, moraju poslužiti kao isprika ako sam djelovao oštro. Ako Vam je moja nazočnost neugodna, gospođice Murray«, rekao je (jer sam ja pogledavala oko sebe, kako bih mu pokazala koliko mi je malo stalo do njega, pa je, pretpostavljam, pomislio kako mi je dosadio) – »ako Vam je moja nazočnost neugodna, gospođice Murray, trebate mi samo obećati uslugu koju sam naveo, i ja ću Vas smjesta izbaviti. Mnoge dame – neke

čak i u ovoj župi – s oduševljenjem bi prihvatile ono što ste Vi tako prezrivo zgazili pod svojim nogama. One bi bile sasvim prirodno sklone mrziti onu, čija je neusporediva ljupkost tako potpuno otuđila moje srce od njih te me učinila slijepim za njihove draži; a samo mali nagovještaj istine s moje strane jednoj od njih bio bi dovoljan da pokrene takve priče protiv Vas, koje bi mogle ozbiljno ugroziti Vaše izgleda te umanjiti Vašu priliku za uspjeh s bilo kojim drugim gospodinom, kojega ste Vi ili Vaša mama možda zamislile smotati.«

»Što time želite reći, gospodine?« rekla sam ja, spremna udariti nogom od gnjeva.

»Želim reći kako mi ova afera od početka do kraja djeluje poput slučaja bezočnog očijukanja, da ne kažem i nešto gore – takvog slučaja čije razglašavanje po svijetu bi za Vas bilo prilično nezgodno: posebno uz dodatke i pretjerivanja Vaših suparnica, koje bi bile više nego sretne objelodaniti cijelu stvar, ako bih im ju ja samo prepustio. Ali ja Vam obećavam, na riječ gospodina, kako ni jedna riječ niti slog koji bi mogli izazvati predrasude prema Vama ne će nikada prijeći preko mojih usana, pod pretpostavkom da Vi —«

»No, no, ne ću ništa spominjati«, rekla sam ja. »Možete se pouzdati u moju šutnju, ako Vam to može pružiti imalo utjehe.«

»Obećavate?«

»Da«, odgovorila sam; jer sam ga se sada već htjela riješiti.

»Zbogom, onda!« rekao je, najtužnijim, srcedrapajućim tonom; te se, s pogledom u kojemu se ponos uzaludno borio s očajem, okrenuo i otišao: žudeći, bez sumnje, da dođe kući, kako bi se mogao zatvoriti u svoju radnu sobu i plakati – ako ne brizne u plač i prije nego stigne onamo.

»Ali već ste prekršili svoje obećanje«, rekla sam ja, istinski užasnuta njenom izdajom.

»Oh! pa samo sam Vama rekla; a znam da Vi to ne ćete ponoviti.«

»Naravno da ne ću: ali Vi ste rekli da ćete reći svojoj sestri; a ona će reći Vašoj braći kada dođu kući, i Brownici istoga časa, ako joj ne ispričate i Vi sami; a Brownica će to naširoko razglasiti, ili će biti sredstvo razglašavanja te priče po cijelome kraju.«

»Ne, doista ne će. Ne ćemo joj uopće reći, osim pod prisegom o najstrožoj tajnosti.«

»Ali kako možete očekivati od nje da održava svoja obećanja bolje nego njena znatno prosvjećenija gospodarica?«

»No, dobro, onda ne će saznati«, rekla je gospođica Murray, ponešto prgavo.

»Ali reći ćete svojoj majci, naravno«, nastavila sam ja; »a ona će reći Vašem ocu.«

»Naravno da ću reći mami – to je upravo ona stvar koja me najviše veseli. Sada ću ju moći uvjeriti koliko su bili pogrešni njeni strahovi u vezi mene.«

»Oh, o tome se radi, je li? Pitala sam se što je to, što Vas toliko oduševljava.«

»Da; a druga je stvar, što sam g. Hatfielda ponizila na tako dražestan način; i još jedna – no, morate mi priznati pravo na barem mali udio ženske taštine: ne pretvaram se da sam lišena tog suštinskog svojstva našega spola – a da ste samo vidjeli silnu žudnju sirotog Hatfielda dok mi je upućivao svoju žarku objavu i svoju laskavu prosidbu te njegovu duhovnu agoniju, koju nikakav napor ponosa nije mogao sakriti, kada je bio odbijen, priznali biste kako sam imala barem nešto razloga da budem ushićena.«

»Što je veća njegova agonija, rekla bih, manji je Vaš razlog za ushićenje.«

»Oh, besmislica!« povikala je mlada dama, tresući se od uzrujanosti. »Vi me, ili ne možete razumjeti, ili ne želite. Kad ne bih imala povjerenja u Vašu velikodušnost, pomislila bih da mi zavidite. Ali možda ćete shvatiti ovaj razlog za zadovoljstvo – koji je jednako važan kao bilo koji drugi – naime, da sam ushićena sama sobom zbog svoje razboritosti, svoje samokontrole, svoje neosjetljivosti, ako baš hoćete. Nisam bila nimalo zatečena, nimalo zbunjena, ni nespretna, niti luckasta; ponašala sam se i govorila kako sam trebala te sam cijelo vrijeme posve gospodarila sobom. A ondje je stajao muškarac, nesumnjivo privlačan – Jane i Susan Green nazivaju ga očaravajuće zgodnim, pa pretpostavljam kako se njih dvije ubrajaju u dame za koje si on zamišlja da bi bile jako sretne kada bi ga dobile; ali, međutim, on je svakako bio vrlo pametan, duhovit, ugodan družbenik – ne toliko da biste ga nazvali oštroomnim, već taman toliko da bi bio zabavan; i muškarac kojega se ne biste nigdje morali stidjeti i kojega se ne biste uskoro zasitili; a da priznam istinu, prilično mi se sviđa – čak i više, odnedavno, nego Harry Meltham – a on mene očigledno obožava; pa ipak, iako mi je pristupio sasvim sam i nepripremljen, imala sam mudrosti i ponosa i snage da ga odbijem – i to onako prezrivo i hladno, kao što sam to i učinila: imam dobar razlog da na to budem ponosna.«

»A jeste li jednako ponosni i na to, što ste mu rekli kako Vam ne bi predstavljalo nikakvu razliku ni da ima bogatstvo Sir Hugh Melthama,

iako to nije slučaj; i što ste obećali kako nikome ne ćete spominjati njegov udes, očito bez i najmanje namjere da održite svoje obećanje?»

»Naravno! što sam drugo mogla učiniti? Ne biste od mene očekivali da – ali vidim, gospođice Grey, da niste dobro raspoloženi. Evo Matilde; vidjet ću što će ona i mama reći o tome.«

Ostavila me je, uvrijeđena mojim nedostatkom simpatije, i misleći, nesumnjivo, da joj zavidim. Nisam joj zavidjela – barem sam čvrsto u to vjerovala. Sažalijevala sam ju; bila sam iznenađena, zgrožena njenom bezdušnom taštinom; pitala sam se zašto je toliko ljepote bilo udjeljivano onima koji su ju tako loše koristili, dok je bila uskraćena nekima koji bi iz nje izvukli dobrobit i za sebe i za druge.

Ali, Bog zna najbolje, zaključila sam. Postoje, pretpostavljam, neki muškarci jednako tako sujetni, jednako sebični te jednako bezdušni kao što je bila ona, pa, možda, takve žene mogu biti korisne za njihovo kažnjavanje.

15.

Šetnja

Oh, Bože! Da se barem Hatfield nije tako prenaudio!« rekla je Rosalie sljedećeg dana u četiri sata poslije podne, dok je, uz zloslutno zijevanje, namještala svoj vuneni uradak i bezvoljno gledala prema prozoru. »Sada nema nikakvog povoda za izlazak napolje; i ničega čemu bih se mogla radovati. Dani će biti tako dugi i dosadni, kada nema zabava da ih ožive; a nema nijedne ovoga tjedna, pa ni idućeg, koliko mi je poznato.«

»Šteta što si bila tako gruba prema njemu«, primijetila je Matilda, kojoj je ovo jadikovanje bilo upućeno. »Više nikada ne će doći: a čini mi se da ti je ipak bio drag. Nadala sam se da ćeš izabrati njega za svoga dragog, a meni ostaviti dragog Harryja.«

»Ha! moj dragi mora biti istinski Adonis, Matilda, kome se dive svi koji ga vide, da bih bila zadovoljna s njim jedinim. Žao mi je što sam izgubila Hatfielda, priznajem; ali prvi pristojni muškarac, ili više muškaraca, koji dođu popuniti njegovo mjesto, bit će više nego dobrodošli. Sutra je nedjelja – baš se pitam kako će izgledati i hoće li se moći probiti kroz cijelu misu. Najvjerojatnije će se pretvarati da je prehladen i prisiliti g. Westona da sve učini sam.«

»Ne on!« uzviknula je Matilda, pomalo prezirno. »Kolika god bio budala, toliko mekan nije da bi do toga došlo.«

Sestra joj je bila blago uvrijeđena; ali događaji su pokazali kako je Matilda bila u pravu: razočarani je ljubavnik svoje pastoralne dužnosti obavio kao i inače. Rosalie je, doista, potvrdila kako on izgleda jako blijedo i utučeno: možda je i bio malo bljeđi; ali razlika, ako je uopće i postojala, bila je jedva primjetna. A što se tiče njegove utučenosti, ja sasvim sigurno nisam čula njegov smijeh kako odzvanja iz sakristije, kao inače, niti njegov glas, bučan u radosnom razgovoru; iako sam ga čula kako se podiže grdeći crkvenjaka na način koji je izazvao zaprepaštenje okupljenih; a u njegovim prelascima do i od propovjedaonice i oltara, bilo je više svečane pompe, a manje one nadmene, samouvjerene oholosti ili čak oduševljenja samim sobom, s kojim je imao običaj

krstariti kroz crkvu – onoga držanja koje kao da je govorilo, »Svi me vi poštujete i obožavate, znam to; ali ako netko to ne čini, usprotivit ću mu se svim silama!« Ali promjena koja se posebno isticala bila je, što niti jednom nije dozvolio svome pogledu da odluta u smjeru klupe g. Murraya te nije napustio crkvu dok mi nismo otišli.

G. Hatfield je nesumnjivo primio vrlo težak udarac; ali ponos ga je prisiljavao da se iz sve snage potruži prikriti njegove posljedice. Bio je razočaran u svojoj uvjerenosti da će dobiti ne samo prelijepu i, za njega, izuzetno privlačnu ženu, već i takvu čiji bi položaj i bogatstvo dali sjaj i znatno manjim dražima: uz to je, bez sumnje, bio i silno ponižen odbijanjem te duboko uvrijeđen ponašanjem gospođice Murray tijekom cijelog događaja. Pružilo bi mu nemalu utjehu da je samo znao koliko je ona bila razočarana što ga je zatekla tako naizgled neznatno potresenog te što je uočila kako se bio sposoban suzdržati od bacanja ijednog pogleda prema njoj tijekom obje službe; iako je, prema njenoj izjavi, to samo pokazivalo da je na nju mislio cijelo vrijeme, jer bi njegov pogled inače pao na nju, da je ovisilo samo o slučajnosti: ali da je kojim slučajem i pao, ona bi bila tvrdila kako se to dogodilo jer nije mogao odoljeti njenoj privlačnosti. Moglo bi ga, također, donekle razveseliti, da je vidio kako je tupa i nezadovoljna bila cijeloga tog tjedna (ili barem njegovog većeg dijela), zbog nedostatka njenog uobičajenog izvora uzbuđenja; te kako je često požalila što ga je »tako brzo iskoristila«, poput djeteta koje, nakon što je previše naglo slistilo svoj kolač od šljiva, sjedi sišući svoje prste te uzalud žaleći zbog svoje pohlepe.

Naposljetku sam bila pozvana, jednog lijepog jutra, da joj se pridružim u šetnji do sela. Tobože je išla nabaviti neke nijanse berlinske vune, u podnošljivo ugledan dućan koji su dame iz okolice uglavnom podržavale: zaista – vjerujem kako se ne bih ogriješila o milosrđe ako bih pretpostavila da je krenula s idejom kako bi se putem mogla susresti bilo sa samim rektorom ili nekim drugim obožavateljem; jer dok smo napredovale, stalno se pitala »što bi Hatfield učinio ili rekao, kad bismo ga srele«, i tako dalje; kada smo prošle pored kapije na parku g. Greena, ona se »pitala je li on kod kuće – veliki, glupi tupan«; kad je pored nas prošla kočija Lady Meltham, ona se »pitala što g. Harry radi na tako lijepi dan«; a tada je počela vrijeđati njegovog starijeg brata što je bio »takva budala da se oženi i ode živjeti u London«.

»Dakle«, rekla sam ja, »mislila sam da i Vi želite živjeti u Londonu.«

»Da, jer je ovdje tako dosadno: ali sada je on ovaj kraj učinio još dosadnijim svojim odlaskom: a da nije oženjen, mogla sam dobiti njega umjesto onog odvratnog Sir Thomasa.«

Zatim, uočivši tragove konjskih kopita na ponešto blatnjavoj cesti, »upitala se je li to bio gospodski konj«, te je naposljetku zaključila da jeste, jer su otisci bili premaleni da bi ih načinio »veliki, nespretni konj za vuču«; a zatim se »zapitala tko bi mogao biti jahač«, i bismo li ga mogle sresti na povratku, jer bila je sigurna da je onuda prošao tek toga jutra; i na kraju, kada smo ušle u selo te ugledale samo nekolicinu njegovih skromnih stanovnika koji su se kretali naokolo, »pitala se zašto se glupi ljudi ne zadržavaju u svojim kućama; bila je sigurna da ne želi vidjeti njihova ružna lica i prljavu, prostu odjeću – pa nije zbog toga došla u Horton!«

Usred svega toga, priznajem, i ja sam se u tajnosti pitala, hoćemo li sresti ili na trenutak ugledati nekog drugog; a dok smo prolazili pored njegovog stana, otišla sam čak toliko daleko da sam se zapitala nije li možda na prozoru. Pri ulasku u dućan, gospođica Murray zatražila je od mene neka stojim na ulaznim vratima dok ona obavi svoj posao te neka ju obavijestim ako bilo tko prođe. Ali, jao! izuzev seljaka nije se moglo nikoga vidjeti, osim Jane i Susan Green koje su dolazile niz jedinu ulicu, očigledno se vraćajući iz šetnje.

»Glupače!« mrmljala je, dok je izlazila napolje nakon što je dovršila svoje cjenkanje. »Zašto sa sobom nisu povele onu budalu od svoga brata? čak bi i on bio bolji nego ništa.«

Pozdravila ih je, međutim, s veselim osmijehom te s izražavanjem zadovoljstva zbog sretnog susreta, koje je bilo jednako njihovom vlastitom. One su joj se smjestile svaka s jedne strane te su sve tri nastavile šetnju brbljajući i smijući se kako to već čine mlade dame kada se nađu zajedno, pod uvjetom da su u podnošljivo prisnim odnosima. Ja sam ih, međutim, osjećajući se suvišnom, prepustila njihovom veselju te zaostala iza njih, kao i inače u takvim prilikama: nisam nalazila užitka u hodanju pored gospođice Green ili gospođice Susan poput gluhe ili nijeme osobe, koja niti sama može govoriti, niti se njoj može govoriti.

Ali ovoga puta nisam dugo ostala sama. Učinilo mi se, isprva, vrlo čudnim, da se baš kada sam pomislila na g. Westona, on i pojavio i oslovio me; ali malo poslije, nakon poštenog promišljanja, pomislila sam kako u tome nema ničega čudnog, ako se izuzme činjenica da je razgovarao sa mnom; jer takvog jutra i tako blizu svoga vlastitog boravišta, bilo je posve prirodno da se nalazi negdje u blizini; a što se tiče mog razmišljanja o njemu, to sam činila, uz male prekide, cijelo vrijeme otkako smo krenule na ovaj izlet; dakle, u tome nije bilo ničeg iznimnog.

»Opet ste sami, gospođice Grey«, rekao je.

»Da.«

»Kakve su osobe te dame – gospođice Green?«

»Zaista ne znam.«

»To je čudno – budući da živite tako blizu i vidate ih tako često!«

»No, pretpostavljam da su živahne, dobroćudne djevojke; ali pretpostavljam da ih Vi sami morate poznavati bolje od mene, jer ja nisam nikada, ni s jednom od njih dvije, izmijenila niti jednu riječ.«

»Doista? Ne čine mi se kao da su pretjerano suzdržane.«

»Vrlo vjerojatno i nisu s pripadnicima svog vlastitog staleža; ali prema njihovom mišljenju, one se kreću u prilično različitoj sferi nego ja!«

Na ovo nije odgovorio: ali je nakon kratke stanke rekao, – »Pretpostavljam da upravo zbog takvih stvari, gospođice Grey, mislite kako ne biste mogli živjeti bez svoga doma?«

»Ne baš. Stvar je u tome da sam ja previše društvena osoba, a da bih mogla zadovoljno živjeti bez prijatelja; a kako su jedini prijatelji koje imam, ili koje bih po svoj prilici mogla imati, kod kuće, ako bi moj dom – ili bolje rečeno, ako bi oni nestali – ne ću reći kako ne bih mogla živjeti – ali radije ne bih živjela u takvom pustom svijetu.«

»Ali zašto kažete jedini prijatelji koje ćete po svoj prilici imati? Zar ste tako nedruštveni da ne možete steći prijatelje?«

»Ne, ali još nisam stekla nijednog; a u mom trenutnom položaju ni ne postoji mogućnost da to učinim, pa čak ni da uspostavim obično poznanstvo. Krivnja je možda dijelom i na meni, ali nadam se ne u cijelosti.«

»Krivnja je dijelom na društvu, a dijelom, mislim, na Vašim neposrednim susjedima: a također dijelom i na Vama samima; jer mnoge bi se dame u Vašem položaju potrudile da ih se primijeti i uzme u obzir. Ali i Vaše bi Vam učenice u određenoj mjeri trebale biti družbenice; one ne mogu biti puno mlađe od Vas.«

»Oh, da, one su ponekad dobro društvo; ali ne mogu ih nazvati prijateljicama, niti bi njima palo na pamet mene obdariti takvim imenom – one imaju druge družbenice, koje bolje odgovaraju njihovim ukusima.«

»Možda ste premudri za njih. Kako se zabavljate kada ste sami – čitate li mnogo?«

»Čitanje je moje najdraže zanimanje, kad imam slobodnog vremena i knjiga koje bih mogla čitati.«

Od općenitog razgovora o knjigama, prešao je na razne knjige pojedinačno te je nastavio naglim prelaženjem s teme na temu, sve dok nekoliko pitanja, koja su se ticala kako ukusa, tako i mišljenja, nije bilo poprilično raspravljeno unutar razdoblja od pola sata, ali bez obogaćivanja razgovora njegovim vlastitim opažanjima; jer je on očigledno bio manje sklon izražavanju svojih misli i težnji nego otkrivanju mojih. Nije imao takta ni umijeća takav cilj ostvariti vještini izvlačenjem mojih osjećaja ili misli izražavanjem svojih vlastitih stvarnih ili očitih stavova, kao ni voditi razgovor neprimjetnim prijelazom na one teme koje su ga zanimale: ali takva blaga naglost, i takva odlučna izravnost, nisu me ni u kom slučaju mogle uvrijediti.

»I zašto bi se uopće zanimao za moje ćudoređe i moje intelektualne sposobnosti: što njemu znači što ja mislim ili osjećam?« pitala sam se. A moje je srce snažno udaralo kao odgovor na ovo pitanje.

Ali Jane i Susan Green uskoro su stigle svojoj kući. Dok su stajale pregovarajući na kapiji parka, pokušavajući nagovoriti gospođicu Murray da uđe, poželjela sam da g. Weston ode, kako ga ona ne bi mogla vidjeti sa mnom kada se okrene; no, nažalost, njegova ga je namjera, koja se odnosila na to da još jednom posjeti sirotog Marka Wooda, dovela do toga da je išao u istom smjeru kao i mi, gotovo do kraja našega puta. Kada je, međutim, vidio da se Rosalie oprostila od svojih prijatelja i kada sam joj se ja trebala pridružiti, bio bi me napustio i pošao dalje bržim korakom; ali, kada je učtivo podigao šešir prolazeći mimo nje, na moje iznenađenje, umjesto da mu odvrati pozdrav ukočenim, neljubaznim naklonom, ona mu je prišla s jednim od svojih najsladših osmijeha te je, hodajući pored njega, počela razgovarati s njim sa svom zamislivom veselošću i susretljivošću; i tako smo nastavili sve troje zajedno.

Nakon kratke stanke u razgovoru, g. Weston načinio je neku primjedbu koja je bila upućena izričito meni, pozivajući se na nešto o čemu smo ranije razgovarali; ali prije nego što sam uspjela odgovoriti, gospođica Murray odgovorila je na tu opasku te se na nju nadovezala: on joj je uzvratio; i, od toga trenutka do kraja razgovora, posve ga je zaokupila sobom. To se možda djelomice zbilo zahvaljujući mojoj vlastitoj gluposti, mom nedostatku takta i sigurnosti: ali osjećala sam kako mi je učinjena nepravda: drhtala sam od nemira; i slušala sa zavišću njeno opušteno, brzo i tečno izražavanje te sam s tjeskobom primijetila sjajni osmijeh s kojim je s vremena na vrijeme pogledavala u njegovo lice: jer je hodala malo ispred nas, s ciljem (tako sam ja procijenila) da ju se vidi, jednako kao što ju se i čuje. Ako je razgovor s njom i bio lagan i beznačajan, bio je zabavan, i nikada joj nije uzmanjkalo nešto što bi

mogla reći, kao ni prikladne riječi kojima bi to mogla izraziti. Sada nije bilo ničega drskog ni lakomislenog u njenom ponašanju, kao onda kada je šetala s g. Hatfieldom, bilo je samo nježne, zaigrane živahnosti, za koju sam pomislila kako mora biti naročito ugodna čovjeku sa sklonostima i naravi g. Westona.

Kada je otišao, počela se smijati te je promrmljala sama za sebe, »I mislila sam da to mogu izvesti!«

»Izvesti što?« upitala sam ja.

»Osigurati si toga čovjeka.«

»Što, za ime svijeta, time mislite?«

»Mislim da će otići kući i sanjati o meni. Prostrijelila sam ga kroz srce!«

»Kako to znate?«

»Po brojnim nepogrešivim dokazima: a posebno po pogledu koji mi je uputio kada je odlazio. Nije to bio bestidan pogled – od toga ga odrješujem – bio je to pogled smjernog, nježnog obožavanja. Ha, ha! nije on baš onakav glupi tikvan kakvim sam ga smatrala!«

Nisam ništa odgovorila, jer mi je srce bilo u grlu, ili nešto tome slično, pa se nisam pouzdavala u svoju sposobnost da progovorim. »O Bože, otkloni to!« vikala sam u sebi – »radi njega, ne radi mene!«

Gospođica Murray načinila je nekoliko beznačajnih primjedbi dok smo prolazile parkom, na koje sam (usprkos svojoj nevoljkosti da dopustim otkrivanje i jednog tračka svojih osjećaja) bila u stanju odgovoriti tek jednosložnim riječima. Je li joj namjera bila mučiti me ili se samo zabaviti, nisam mogla procijeniti – niti sam za to previše marila; ali sam razmišljala o siromašnom čovjeku i njegovom jedinom janjetu i o bogatom čovjeku s njegovih tisuću stada; a pribojavala sam se da ne znam kome je bio sklon g. Weston, neovisno o mojim osobnim razorenim nadama.

Bilo mi je odista drago ući u kuću i naći se još jednom sama u svojoj vlastitoj sobi. Moj je prvi nagon bio utonuti u stolicu pored kreveta; te položivši glavu na jastuk, potražiti olakšanje u strastvenoj provali suza: ispunjavala me je suštinska žudnja za takvim zadovoljenjem; ali, jao! moram se suzdržati i zasad progutati svoje osjećaje: začulo se zvono – mrsko zvono za večeru u učionici; a dolje moram sići spokojnog lica, i osmjehivati se, i smijati se, i pričati besmislice – da, i jesti, također, ako je moguće, kao da je sve bilo u redu, i kao da sam se upravo vratila iz ugodne šetnje.

Zamjena

S ljedeća je nedjelja bila jedan od najturobnijih dana travnja – dan gustih, mračnih oblaka i teških pljuskova. Nitko od Murraya nije bio raspoložen pohoditi crkvu poslije podne, osim Rosalie: ona je bila naklonjena uobičajenom odlasku; pa je naručila kočiju, a ja sam pošla s njom: nimalo nerado, naravno, jer u crkvi sam mogla bez straha od ismijavanja ili kritike gledati obličje i lice koje je meni bilo ugodnije i od najljepših Božjih stvorenja; mogla sam bez uznemiravanja slušati glas koji je mojim ušima bio ljupkiji i od najslađe glazbe; mogla sam si zamisliti kako uspostavljam prisnu vezu s onom dušom za koju sam bila tako duboko zainteresirana, i upijati njegove najčišće i najsvetije težnje, bez ikakve primjese koja bi umanjila takvo blaženstvo, s iznimkom tajnih zamjerki moje savjesti, koja bi mi i prečesto šapnula kako samu sebe zavaravam te se podrugujem Bogu službom srca koja je sklonija stvorenju nego Stvoritelju.

Ponekad bi me takve misli prilično mučile; ali ponekad sam ih mogla utišati misleći – nije čovjek ono što volim, već njegova dobrota. »Što god je čisto, što god je ljupko, što god je pošteno i na dobrom glasu, o tome razmišljaj.« Dobro činimo ako slavimo Boga u Njegovim djelima; a ja ne poznajem nikoga u kome sja toliko njegovih obilježja – toliko mnogo Njegovog vlastitog duha, kao u ovome Njegovom slugi; koga je poznavati, a ne cijeniti, predstavljalo teško razumljivu neosjetljivost, za mene koja sam na raspolaganju imala tako malo ičega drugog što bi moglo zaokupiti moje srce.

Gotovo neposredno nakon svršetka mise, gospođica Murray je napustila crkvu. Morale smo stajati na trijemu, jer je kišilo, a kočija još nije bila stigla. Čudila sam se što je izišla tako žurno, jer ondje nisu bili ni mladi Meltham, niti zemljoposjednik Green; ali uskoro sam otkrila kako je to učinila da bi si osigurala razgovor s g. Westonom čim ovaj iziđe, što je uskoro i učinio. Pozdravivši nas obje, namjeravao je produžiti dalje, ali ona ga je zadržala; prvo opaskama o neugodnom vremenu, a zatim upitavši ga ne bi li bio tako ljubazan da sutra u neko vrijeme dođe

posjetiti unuku stare žene koja je održavala vratarsku kućicu, jer je djevojka bolovala od groznice te ga je željela vidjeti. On je obećao da će to učiniti.

»A u koje biste vrijeme najvjerojatnije mogli doći, g. Weston? Starica će željeti znati kada bi Vas mogla očekivati – znate, takvi ljudi vode više računa o urednosti svojih koliba kada ih pristojni ljudi dolaze posjetiti, nego što smo mi skloni pretpostaviti.«

To je bio izvrstan primjer prosuđivanja lakomislene gospođice Murray. G. Weston je naveo određeni sat tijekom jutra, u koji će nastojati doći onamo. Do toga je trenutka kočija bila spremna, a sluga je čekao, s otvorenim kišobranom, kako bi otpratio gospođicu Murray kroz crkveno dvorište. Ja sam ju se spremala slijediti; ali g. Weston je također imao kišobran te mi je ponudio pogodnost njegovog zaklona, budući da je snažno kišilo.

»Ne, hvala Vam, meni kiša ne smeta«, rekla sam. Uvijek mi je manjkalo zdravog razuma kad bih bila zatečena iznenađenjem.

»Ali ju ni ne volite, pretpostavljam? – kišobran Vam u svakom slučaju ne će naškoditi«, odgovorio je, sa smiješkom koji je otkrivao kako nije uvrijeđen; kao što bi bio čovjek gore naravi ili slabije pronicljivosti uslijed takvog odbijanja svoje pomoći. Nisam mogla zaniijekati istinitost njegove tvrdnje, pa sam pošla s njim do kočije; čak mi je ponudio i svoju ruku pri ulasku: nepotreban znak učtivosti, no ja sam i to prihvatila, iz straha da ga ne uvrijedim. Jedan mi je pogled uputio, jedan mali osmijeh pri rastanku – bilo je to samo na trenutak; ali iz toga sam iščitala, ili sam pomislila da iščitavam, značenje koje je u mome srcu upalilo sjajniји plamen nade nego što se ikada prije u njemu pojavio.

»Poslala bih slugu natrag po Vas, gospođice Grey, da ste samo pričekali trenutak – niste trebali uzimati kišobran g. Westona«, primijetila je Rosalie, s vrlo neljubaznim oblakom nad svojim lijepim licem.

»Došla bih bez kišobrana, ali g. Weston mi je ponudio pogodnost svoga, a nisam to mogla odbiti jasnije nego što sam već i učinila, a da ga pri tome ne uvrijedim«, odgovorila sam, smiješeći se mirno; jer moja je nutarnja sreća učinila zabavnim ono, što bi me u drugoj prilici ranilo.

Kočija se sada kretala. Gospođica Murray se nagnula prema naprijed te je izvirila kroz prozor dok smo prolazili pored g. Westona. On je koračao prema kući duž nasipa te nije okrenuo glavu.

»Glupi magarac!« uzviknula je, bacivši se natrag u sjedalo. »Ne znate što ste izgubili ne pogledavši u ovome smjeru!«

»Što je izgubio?«

»Moj naklon, koji bi ga podigao u sedmo nebo!«

Nisam ništa odgovorila. Vidjela sam da nije dobro raspoložena, a izvukla sam tajnu zadovoljštinu, ne iz činjenice da je ona bila uzrujana, već iz toga što je mislila kako za to ima razloga. To me je navelo na razmišljanje kako moje nade nisu u cijelosti samo izdanci mojih želja i mašte.

»Namjeravam se zbližiti s g. Westonom u zamjenu za g. Hatfielda«, rekla je moja pratilja nakon kratke stanke, povrativši nešto od svoje uobičajene veselosti. »Bal u Ashby Parku održava se u utorak, znate; a mama misli kako je vrlo vjerojatno da će me Sir Thomas tada zaprositi: takve se stvari često obavljaju u privatnosti balske dvorane, kada je gospodu najlakše uhvatiti u zamku i kada su dame najzanosnije. Ali ako se moram udati tako brzo, moram što je bolje moguće iskoristiti sadašnje vrijeme: odlučila sam da Hatfield ne će biti jedini muškarac koji će svoje srce položiti pred moje noge te me uzalud preklinjati da prihvatim nedostojan poklon.«

»Ako Vam je namjera učiniti g. Westona jednom od svojih žrtava«, rekla sam ja, s odglumljenom ravnodušnošću, »i Vi sami ćete morati izvoditi takve predigre da će Vam biti teško povući se, kada jednom od Vas zatraži da ispunite očekivanja koja ste potakli.«

»Ne zamišljam kako će me tražiti da se udam za njega, niti bih to željela: to bi ipak bilo malo previše drsko! ali namjera mi je da osjeti moju moć. Već ju je, doista, i osjetio: ali će ju i priznati; a izmaštane nade koje bi mogao imati, morat će zadržati za sebe te me samo zabavljati njihovim posljedicama – za sada.«

»Oh! kad bi barem neki ljubazni duh šapnuo te riječi u njegovo uho«, uzviknula sam u sebi. Bila sam previše ogorčena da bih se odvažila glasno odgovoriti na njenu primjedu; i ništa više nije bilo rečeno o g. Westonu toga dana, niti s moje strane, a ni u mom prisustvu. Ali sljedećeg jutra, ubrzo nakon doručka, gospođica Murray ušla je u učionicu, gdje je njena sestra bila zaposlena svojim učenjem, ili bolje rečeno svojim lekcijama, jer nije bilo govora o učenju, i rekla, »Matilda, želim da se oko jedanaest sati prošetáš sa mnom.«

»Oh, ne mogu, Rosalie! Moram dati naredbe u vezi mojih novih uzda i prekrivača za sedlo te razgovarati sa štakorolovcem o njegovim psima: gospođica Grey neka ide s tobom.«

»Ne, želim tebe«, rekla je Rosalie; te je, pozvavši svoju sestru do prozora, u njeno uho šapnula objašnjenje; nakon čega je ova potonja pristala ići.

Sjetila sam se kako je jedanaest sati bilo vrijeme u koje je g. Weston predložio doći u vratarsku kućicu; i sjetivši se toga, sagledala sam cijeli naum. U skladu s tim, za večerom sam bila zabavljana dugim izvješćem o tome kako ih je g. Weston sustigao dok su šetale cestom; te kako su dugo šetale i pričale s njim, i otkrile kako je on zaista ugodan pratilac; te kako je on zasigurno morao biti, a očigledno je i bio, oduševljen njima i njihovom iznenađujućom snishodljivošću, itd., itd.

Priznanja

Kako se upravo nalazim pred priznanjima, mogla bih baš i sama priznati kako sam, otprilike u to vrijeme, poklanjala više pažnje odjeći nego ikada prije. To ne govori mnogo – jer sam do toga trenutka bila malo nemarna po tom pitanju; ali sada, također, nije bilo ništa neobično da provedem čak i do dvije minute u promatranju svoga odraza u zrcalu; iako nikada nisam uspijevala izvući nikakvu utjehu iz takvog proučavanja. Nisam mogla otkriti nikakvu ljepotu u tim upadljivim crtama lica, u tim blijedim, upalim obrazima te običnoj, tamno smeđoj kosi; možda se na čelu nazirao intelekt, možda je bilo izražajnosti u tamno sivim očima, ali što za to? – nisko, grčko čelo i velike crne oči lišene osjećaja bile bi procijenjene kao daleko poželjnije. Glupo je žudjeti i za ljepotom. Razumni ljudi nikada ju ne žele za sebe, niti im je stalo do nje kod drugih ljudi. Samo ako je um dobro prosvijećen, a srce na pravome mjestu, nikome nikada nije važna vanjšтина. Tako su govorili učitelji našega djetinjstva; a tako i mi govorimo djeci današnjih vremena. Sve vrlo razumno i umjesno, nema sumnje; ali imaju li takve tvrdnje podršku u stvarnim iskustvima?

Mi imamo urođenu sklonost voljeti ono što nam pruža zadovoljstvo, a što je ugodnije od lijepog lica – barem ako nam nije poznato ništa loše o njegovom posjedniku? Malena djevojčica voli svoju pticu – zašto? Zato što živi i osjeća; zato što je bespomoćna i bezopasna? I žaba krastača, također, živi i osjeća te je jednako tako bespomoćna i bezopasna; ali, iako ne bi povrijedila žabu, ne može ju voljeti kao što voli pticu, s njenim ljupkim obličjem, mekim perjem te sjajnim, izražajnim očima. Ako je žena lijepa i ljubazna, većina će ju ljudskog roda veličati zbog obje ove osobine, ali posebno zbog one prve: ako je, s druge strane, odbojna i pojavom i karakterom, o njezinoj se ružnoći najčešće govori kao o njezinom najvećem grijehu, jer ona najviše vrijeđa obične promatrače; dok u slučaju ako je ona neprivlačna, a dobra te uz pretpostavku da se radi o nenametljivoj osobi koja živi povučeno, nitko nikada ne će saznati za njenu dobrotu, izuzev njenih najbližih prijatelja. Ostali će, naprotiv,

biti skloni stvoriti nepovoljna mišljenja o njenome umu i sklonostima, ako ništa drugo, barem zato da bi imali izliku za svoju nagonsku nenaklonost prema onoj, prema kojoj ni priroda nije bila velikodušna; dok je obratno u slučaju one, čije anđeosko obličje skriva pakosno srce ili zaklanja lažnim, prijetvornim dražima nedostatke i mane, koje drugima ne bi bile tolerirane. Oni koji posjeduju ljepotu, neka budu zahvalni za nju te neka ju iskoriste za dobro, kao i bilo koji drugi talent; oni koji ju ne posjeduju, neka se utješe i učine najbolje što mogu bez nje: svakako, iako podložna precjenjivanju, ona je dar od Boga, i ne treba ju prezirati. Ovako će se osjećati mnogi koji su spoznali da su sposobni voljeti, i kojima njihova srca govore kako su vrijedni da ponovno budu voljeni; dok im je unatoč tome uskraćeno, zbog nedostatka ljepote ili neke druge naizgled ništavne stvari, davanje i primanje te sreće za čije osjećanje i pružanje djeluju gotovo kao stvoreni. Jednako tako može skromna krijesnica prezirati onu sposobnost isijavanja svjetla bez koje bi zalutali kukac mogao proći pored nje tisuću puta, a da se nikada uz nju ne zaustavi: mogla bi čuti svog krilatog dragana kako zuji iznad i oko nje; dok ju on uzaludno traži, a ona žudi da bude pronađena, ali nema sposobnosti da obznani svoju prisutnost, nema glasa da ga dozove, nema krila da ga slijedi u letu; – i kukac mora tražiti drugu partnericu, a krijesnica mora živjeti i umrijeti sama.

Tako su, nekako u to vrijeme, izgledala neka od mojih razmišljanja. Mogla bih tako nastaviti pisati prozu sve više i više, mogla bih zaroniti mnogo dublje te otkriti i druge misli, postaviti pitanja na koja čitatelj, previše zbunjen, ne bi mogao odgovoriti te izvući zaključke koji bi mogli uzdrmati njegove predrasude, ili, možda, potaknuti njegovo ismijavanje, jer ih ne bi mogao razumjeti; ali se suzdržavam.

Vratimo se, stoga, sada gospođici Murray. Pratila je svoju mamu na bal u utorak; naravno, sjajno odjevena te oduševljena svojim izgledima i svojim dražima. Kako je Ashby Park bio gotovo deset milja udaljen od Horton Lodgea, morale su krenuti prilično rano, a ja sam namjeravala provesti večer s Nancy Brown, koju nisam vidjela dosta dugo; ali moja ljubazna učenica pobrinula se da ga ne provedem ni ondje, niti igdje drugdje izvan granica učionice, dajući mi glazbeno djelo da ga prepisem, što me je držalo posve zaokupljenom sve do vremena za spavanje. Oko jedanaest sati idućega jutra, čim je napustila sobu, došla mi je ispričati svoje novosti. Sir Thomas ju je doista zaprosio na balu; događaj za koji se velika zasluga mogla pripisati mudrosti njezine mame, ako ne i njenom umijeću dovijanja. Ja sam više sklona vjerovati kako je ona prvo postavila temelje za svoje planove, a tek onda predvidjela njihov uspjeh.

Ponuda je bila prihvaćena, naravno, pa je izabrani mladoženja trebao toga dana doći srediti stvari s g. Murrayjem.

Rosalie je bila zadovoljna pri pomisli kako će postati gospodarica Ashby Parka; bila je ushićena izgledima za vjenčanu ceremoniju i njen prateći sjaj i blještavilo, za medeni mjesec proveden u inozemstvu, kao i za veselje uživanja u Londonu i drugdje za koje je očekivala kako će potom uslijediti; također je trenutno djelovala i prilično zadovoljna samim Sir Thomasom, jer ga je tek nedavno vidjela, plesala s njim te bila objekt njegovog laskanja; no, ipak se činilo kako zazire od pomisli na tako brzo sjedinjenje: željela je da ceremonija bude odgođena barem nekoliko mjeseci; a i ja sam to željela. Činilo se strašnim požurivati zloslutno sparivanje, i ne ostaviti jadnom stvorenju vremena da razmisli i prosudi o neopozivom koraku koji se sprema poduzeti. Nisam polagala prava na »majčinsku budnu, tjeskobnu brigu«, ali bila sam zapanjena i užasnuta neosjetljivošću gđe. Murray, ili nedostatkom osjećaja za istinsku dobrobit svoga djeteta; a svojim sam zanemarivanim upozorenjima i uvjeravanjima uzalud pokušavala popraviti zlo. Gospođica Murray samo se smijala na moje riječi; a uskoro sam otkrila kako je njena nevoljkost prema skorom sjedinjenju proizlazila uglavnom iz želje da osvoji onoliko mlade gospode iz svoga društvenog kruga koliko je to bilo moguće, prije nego što bude onemogućena za daljnje nestašluke takve vrste. To je bio razlog zbog kojega je, prije nego mi je povjerila tajnu o svojim zarukama, izvukla od mene obećanje kako nikome o tome ne ću spomenuti niti jednu riječ. A kada sam to uvidjela te se osvjedočila o njenom poniranju, nesmotrenijem nego ikada ranije, u dubine bezdušnog koketiranja, nisam ju više sažalijevala. »Što god se dogodi«, pomislila sam, »to je i zaslužila. Sir Thomas ne može biti previše loš za nju; a što prije bude onemogućena za obmanjivanje i nanošenje boli drugima, to bolje.«

Vjenčanje je dogovoreno za prvi dan mjeseca lipnja. Između toga dana i sudbonosnog bala bilo je malo više od šest tjedana; no, s Rosalienim uvježbanim vještinama i odlučnim nastojanjima, moglo se postići mnogo čak i u tome razdoblju; posebno uzevši u obzir da je Sir Thomas većinu tog međuvremena proveo u Londonu; kamo je otišao, bilo je rečeno, kako bi sredio poslove sa svojim odvjetnikom te obavio ostale pripreme za predstojeću svadbu. Nastojao je nadomjestiti svoju odsutnost prilično postojanom paljbom ljubavnih pisamaca; ali to nije privuklo pažnju susjeda i otvorilo njihove oči, kao što bi bile učinile osobne posjete; a oholi, jetki duh suzdržanosti stare Lady Ashby uzdržavao ju je od širenja vijesti, dok ju je njeno osrednje zdravlje sprečavalo u posjećivanju njene buduće snahe; tako da je, sve u svemu,

ovaj događaj zadržan u puno bliskijem krugu nego što je inače slučaj s takvim stvarima.

Rosalie bi mi ponekad pokazala pisma svoga dragog, kako bi me uvjerila kakav će on ljubazan, odani suprug postati. Također mi je pokazala i pisma jedne druge osobe, nesretnog g. Greena, koji nije imao hrabrosti, ili, kako se ona izrazila, »srčanosti«, osobno zastupati svoju stvar, ali kojega jedno odbijanje nije zadovoljavalo: morao je pisati ponovno i ponovno. Ne bi to bio činio da je samo mogao vidjeti kako se njegova lijepa ikona krevelji nad njegovim dirljivim apelima na njene osjećaje te čuti njen prezirni smijeh, kao i pogrdne epitete kojima ga je obasipala zbog njegove upornosti.

»Zašto mu smjesta ne kažete da ste zaručeni?« pitala sam.

»Oh, ne želim da on to sazna«, odgovorila je. »Kad bi on to znao, znale bi i njegove sestre i svi ostali, a tada bi došao kraj moga – hm! A, osim toga, kada bih mu to rekla, on bi pomislio da su moje zaruke jedina prepreka te da bih ga prihvatila kad bih bila slobodna; a ja ne bih mogla podnijeti da se ijedan muškarac usudi tako nešto pomisliti, a, od svih, najmanje on. Osim toga, nije me briga za njegova pisma«, dodala je prezirivo; »može pisati onoliko često koliko poželi te djelovati kao tele, onoliko koliko mu se sviđa, kada ga susretnem; to me samo zabavlja.«

U međuvremenu, mladi Meltham prilično je često posjećivao kuću ili prolazio pored nje; a, sudeći po Matildinim proklinjanjima i prigovorima, njena mu je sestra poklanjala više pažnje nego što je učtivost zahtijevala; drugim riječima, nastavila je sa živahnim očijukanjem u onolikoj mjeri koliko je to dopuštala prisutnost njenih roditelja. Izvela je i neke pokušaje da još jednom dovuče g. Hatfielda pred svoje noge; ali uvidjevši da su beskorisni, uzvratila je na njegovu nadmenu ravnodušnost još uzvišenijim prijezirom te je o njemu govorila s onoliko omalovažavanja i snažne odbojnosti kao što je ranije govorila o njegovom vikaru. Ali, usred svega toga, nije ni na trenutak izgubila iz vida g. Westona. Prigrllila bi svaku priliku za susret s njim, iskušala svako umijeće da ga očara te ga je slijedila s tolikom upornošću kao da je voljela samo njega i nikoga drugog te kao da je sreća njenog života ovisila o izmamljivanju uzvratnih osjećaja. Takvo je ponašanje bilo sasvim izvan moje sposobnosti shvaćanja. Da sam ga vidjela opisanog u romanu, smatrala bih ga neprirodnim; da sam čula kako ga netko drugi opisuje, smatrala bih to pogreškom ili pretjerivanjem; ali kada sam to vidjela svojim vlastitim očima te zbog toga i patila, mogla sam jedino zaključiti kako pretjerana taština, jednako kao i pijanstvo, otvrdnjuje srce, podjarmljuje sposobnosti te izopačuje osjećaje; te kako psi nisu jedina bića koja se, i

kada su sita do grla, i dalje naslađuju onime što ne mogu proždrijeti te zavide i na najmanjem zalogaju svome izgladnjelom bratu.

Sada je postala iznimno blagotvorna prema siromašnim zakupnicima. Njezina poznanstva među njima prilično su se proširila, njeni posjeti njihovim skromnim prebivalištima bili su učestaliji i dugotrajniji nego ikada ranije. Zbog toga je među njima došla na glas snishodljive i vrlo milosrdne mlade dame; a njihove pohvale sigurno su bile ponovljene g. Westonu: kojega je također na taj način imala priliku svakodnevno viđati u nekom od njihovih prebivališta, ili prilikom svoga kretanja u jednom ili drugome smjeru; a često je, također, mogla doznati, iz njihovih tračeva, na koja će mjesta vjerojatno ići u to i to vrijeme, bilo da krsti dijete ili da posjeti stare, bolesne, tužne ili umiruće; a sasvim je prikladno i ona, velikom vještinom, izlagala svoje planove. Na te je izlete ponekad išla sa svojom sestrom – koju je, na neki način, uvjerila ili podmitila da se priključi njenim spletkama – ponekad sama, ali, sada, više nikada sa mnom; tako da mi je bilo uskraćeno zadovoljstvo da vidim g. Westona, ili čujem njegov glas barem dok razgovara s nekim drugim: što bi mi zasigurno predstavljalo iznimno zadovoljstvo, koliko god uznemirujuće ili ispunjeno bolom. Nisam ga mogla vidjeti ni u crkvi: jer je gospođica Murray, pod nekim otrcanim izgovorom, odlučila prisvojiti onaj kutak obiteljske klupe koji je bio moj otkako sam došla; a, osim ako bih se drznula smjestiti između g. i gđe. Murray, morala sam sjediti leđima okrenuta prema propovjedaonici, što sam, prema očekivanju, i činila.

Sada, također, više nikada nisam šetala kući sa svojim učenicama: one su izjavile kako njihova mama smatra da ne izgleda dobro ako je troje ljudi iz obitelji viđeno kako hoda, dok samo dvoje ide kočijom; a, kako je njima bilo puno draže šetanje po lijepom vremenu, ja sam trebala biti počašćena povratkom sa starijima. »A osim toga«, rekle su, »Vi ne možete hodati tako brzo kao mi; znate da uvijek zaostajete za nama.« Znala sam da su to bili lažni izgovori, ali nisam se protivila, niti sam ikada proturječila takvim tvrdnjama, dobro poznavajući motive koji su bili njihovim uzrokom. A u poslijepodneva, tijekom tih šest znamenitih tjedana, nisam uopće ni išla u crkvu. Ako sam bila prehladna, ili imalo neraspoložena, one bi to iskoristile kako bi me prisilile da ostanem kod kuće; a često bi mi rekle kako ni one ne će ponovno ići toga dana, a zatim bi se pretvarale kako su se predomislile te otišle, a da mi se ne bi ni javile: izvodeći svoj odlazak na takav način da nikada ne bih ni otkrila promjenu njihove nakane, dok već ne bi bilo prekasno. Po svom povratku kući, u jednoj od tih prilika, zabavljale su me živahnim

izvješćem o razgovoru koji su vodile s g. Westonom dok su se vraćale. »A on je pitao jeste li bolesni, gospođice Grey«, rekla je Matilda; »ali mi smo mu rekle kako ste posve dobro, samo niste htjeli doći u crkvu – pa će on sada pomisliti da ste postali zli «

Svi slučajni susreti tijekom tjedna jednako su tako bili pažljivo onemogućeni; jer, kako slučajno ne bih otišla posjetiti sirotu Nancy Brown ili bilo koju drugu osobu, gospođica Murray se dobro pobrinula priskrbiti mi dovoljno posla za sve moje slobodne sate. Uvijek je trebalo dovršiti neki crtež, prepisati neko glazbeno djelo, ili obaviti neki posao, što je bilo sasvim dovoljno da me onesposobi u prepuštanju bilo čemu drugom izuzev kratkoj šetnji po imanju, čime god ona ili njena sestra bile zaokupljene.

Jednoga jutra, nakon što su tražile i presrele g. Westona, vratile su se jako razdragane kako bi me izvijestile o tom razgovoru. »I opet se raspitivao o Vama«, rekla je Matilda, unatoč tihom, ali zapovjednom nagovještaju njene sestre neka drži jezik za zubima. »Pitao se zašto niste nikada s nama te je pomislio kako sigurno imate osjetljivo zdravlje, budući da tako rijetko izlazite.«

»Nije to rekao, Matilda – kakve ti besmislice pričaš!«

»Oh, Rosalie, kakva laž! Znaš da jeste; a ti si rekla – Nemoj, Rosalie – k vragu! – ne možeš me tako štupati! I, gospođice Grey, Rosalie mu je rekla da ste sasvim dobro, ali da ste uvijek tako zakopani u svoje knjige da ne uživate ni u čemu drugom.«

»Kakvo mišljenje mora imati o meni!« pomislila sam.

»A«, upitala sam, »raspituje li se ikada stara Nancy o meni?«

»Da; a mi joj kažemo kako su Vam čitanje i crtanje toliko dragi da ne možete ništa drugo raditi.«

»No, to nije točno; da ste joj rekle kako sam toliko zaposlena da ju ne mogu doći posjetiti, to bi bilo bliže istini.«

»Ja se s time ne slažem«, odgovorila je gospođica Murray, iznenada se ozarivši; »sigurna sam kako imate dovoljno vremena za sebe sada, kada imate toliko malo za poučavanje.«

Nije koristilo započinjati raspravu s takvim razmaženim, nerazumnim stvorenjima: stoga sam ostala mirna. Do tada sam bila naučila šutjeti kada bi bile izgovorene stvari koje nisu bile ugodne mome uhu; a sada sam, također, navikla nositi na licu izraz tihe, nasmiješene pribranosti dok bi srce u meni bilo ogorčeno. Samo oni koji su osjetili nešto slično mogu zamisliti moje osjećaje, dok sam sjedila s naizgled nasmiješenom ravnodušnošću, slušajući izvješća o onim susretima i

razgovorima s g. Westonom, koje su mi one, kako se činilo, opisivale s izrazitim užitkom; te čuvši stvari koje su o njemu bile izrečene, a za koje sam znala, uzevši u obzir njegov karakter, kako se radi o pretjerivanjima i izvrtanju istine, ako ne i o potpunoj neistini – stvari ponižavajuće za njega, a laskave za njih – posebice za gospođicu Murray – kojima sam željela vatreno proturječiti ili barem izraziti svoje sumnje u njih, ali se nisam usuđivala; kako ne bih, izražavajući svoju nevjericu, pokazala i svoje zanimanje. I druge sam stvari čula, za koje sam osjećala ili se pribojavala kako su doista i previše istinite: ali i dalje sam morala skrivati svoju tjeskobu u odnosu na njega i svoj gnjev prema njima ispod bezbrižne vanjštine; druge, ponavljam, puke nagovještaje nečega što je bilo rečeno ili učinjeno, a o čemu sam žudjela saznati više, ali se nisam odvažila pitati. I tako je prošlo to iscrpljujuće razdoblje. Nisam se mogla tješiti čak ni govoreći, »Ona će se uskoro udati; a onda možda bude nade.«

Ubrzo nakon njenog vjenčanja doći će praznici; a dok se budem vratila od kuće g. Weston će najvjerojatnije već otići, jer mi je bilo rečeno kako se on i rektor nisu mogli složiti (rektorova krivnja, naravno), pa se on spremao premjestiti na neko drugo mjesto.

Ne – uz moju nadu u Boga, moja je jedina utjeha bila u razmišljanju kako sam ja, iako on toga nije bio svjestan, bila vrjednija njegove ljubavi nego Rosalie Murray, koliko god ona bila dražesna i privlačna; jer ja sam, za razliku od nje, znala cijeniti njegovu izvrsnost: ja bih posvetila svoj život unapređivanju njegove sreće; ona bi uništila njegovu sreću radi trenutnog udovoljenja svojoj vlastitoj taštini. »Oh, kada bi samo prepoznao razliku!« svečano bih uzviknula. »Ali ne! ne bih željela da vidi moje srce: pa ipak, kada bi barem upoznao njenu ispraznost, njenu bezvrijednu, bezdušnu lakomislenost, onda bi bio siguran, a ja bih bila – gotovo sretna, iako ga možda više nikada ne ću vidjeti!«

Bojim se kako je čitatelj do sada već posve zgađen glupošću i slabostima koje sam tako slobodno izložila pred njega. Nikada ih nisam otkrila u ono vrijeme, a ne bih to učinila ni da su kojim slučajem moja vlastita sestra ili moja majka boravile sa mnom u kući. Bila sam uvjerljiva i odlučna u pretvaranju – barem u ovom jednom slučaju. Mojim molitvama, mojim suzama, mojim željama, strahovima i jadikovkama svjedočili smo samo ja i nebo.

Kada nas uznemiravaju tuge i tjeskobe ili nas dugo tište bilo kakvi snažni osjećaji koje moramo zadržati u sebi, za koje ne možemo dobiti, niti tražiti naklonost bilo kojeg živog bića, a koje ipak ne možemo ili ne želimo potpuno slomiti, često sasvim prirodno tražimo olakšanje u

poeziji – a često ga i pronalazimo – bilo u tuđim pjesničkim izljevima, koji su naizgled usklađeni s našim trenutnim stanjem, ili u našim vlastitim pokušajima da izrazimo svoje misli i osjećaje, koji su po svojim svojstvima manje melodiozni, ali prikladniji te stoga prodorniji i suosjećajniji, i, u tome trenutku, više umirujući ili snažniji u podizanju i rasterećivanju potištenog i povrijeđenog srca. Prije toga vremena, u Wellwood Houseu i ovdje, kada bih patila od tuge za domom, dva ili tri puta sam tražila olakšanje u ovome tajnom izvoru utjehe; a sada sam mu se ponovno utekla, s većom žudnjom nego ikada ranije, jer se činilo kako mi je sada potrebniji. Još uvijek čuvam relikvije prošlih patnji i iskustava, kao potpornje svjedočanstava postavljene tijekom mog putovanja kroz dolinu života, kako bi obilježili osobite događaje. Tragovi stopa sada su izbrisani; lice zemlje možda se promijenilo; ali potporanj je i dalje ondje, kako bi me podsjetio na ono vrijeme u kojemu je podignut. Kako čitatelj ne bi ostao željan vidjeti neki od tih izljeva, poklonit ću mu jedan kratki primjerak: koliko god reci možda djeluju hladno i mlitavo, bila je to gotovo strastvena tuga kojoj duguju svoje postojanje:

Oh, ukrali su mi nadu
Koja je bila tako draga mome duhu;
Ne dopuštaju mi da čujem onaj glas
Koji je užitak mojoj duši i mome uhu.

Ne dopuštaju mi da vidim ono lice
Koje je užitak mome oku;
A ote li su mi i sve tvoje osmijehe,
I svu tvoju ljubav duboku.

Ma neka zgrabe sve što mogu;
Jedno blago još je uvijek moje,
Srce koje voli razmišljati o tebi,
I koje je svjesno vrijednosti tvoje.

Da, barem mi to nisu mogli oduzeti: mogla sam o njemu razmišljati danju i noću; a osjećala sam kako je vrijedan da se o njemu razmišlja. Nitko ga nije poznavao kao ja; nitko ga nije mogao cijeniti kao ja; nitko ga nije mogao voljeti kao ja – da sam samo imala priliku: ali u tome je bilo zlo. Kakvo sam ja pravo imala toliko razmišljati o onome, tko nikada na mene nije ni pomislio? Nije li to bilo ludo? Nije li to bilo pogrešno? Pa ipak, ako sam nalazila tako duboki užitak u razmišljanju o njemu, i ako sam zadržavala te misli za sebe te nikoga drugog nisam njima zamarala,

što je u tome bilo loše? Pitala bih se. A takvo rasuđivanje sprečavalo me je da poduzmem bilo kakav dovoljan napor kako bih otresla svoje okove.

Ali ako su te misli i donosile užitak, bilo je to bolno, mučno zadovoljstvo, previše slično patnji; i to takvo koje mi je nanijelo više štete nego što sam i bila svjesna. Bilo je to udovoljavanje, koje bi si mudrija ili iskusnija osoba bez sumnje uskratila. A ipak, kako je samo turobno bilo skrenuti oči s meditacije o tome sjajnom objektu te ih prisiliti da počivaju na dosadnom, sivom, pustom predjelu koji me je okruživao: neveselom, beznadnom, usamljenom putu koji se prostirao preda mnom. Bilo je pogrešno biti tako nevesela, tako utučena; trebala sam učiniti Boga svojim prijateljem, a provođenje Njegove volje svojim zadovoljstvom i svrhom svoga života; ali vjera je bila slaba, a strast je bila previše snažna.

U to tjeskobno vrijeme imala sam još dva razloga za tugu. Prvi se može činiti beznačajnim, ali koštao me mnogo suza: Snap, moj mali luckasti pratilac, grubog izgleda, ali sjajnih očiju i toplog srca, jedino što sam imala da me voli, bio mi je oduzet, i isporučen na milost i nemilost seoskom štakorolovcu, čovjeku ozloglašenom po svirepom postupanju prema svojim pasjim robovima. Drugi je bio prilično ozbiljan; moja pisma od kuće nagovještavala su da se zdravlje moga oca pogoršava. Nisu izražavala proročanske strahove, ali ja sam postajala sve plašljivija i utučenija te nisam mogla ne osjetiti strah kako nas ondje očekuje neka užasna nesreća. Činilo mi se da vidim tamne oblake kako se skupljaju nad mojim rodnim brežuljcima te da čujem bijesno mrmljanje oluje koja se spremala buknuti i opustošiti naše ognjište.

Razdraganost i žalovanje

Prvi lipnja konačno je stigao: i Rosalie Murray bila je preobražena u Lady Ashby. U svojoj je vjenčanoj opravi izgledala veličanstveno lijepo. Po svom povratku iz crkve, nakon ceremonije, uletjela je u učionicu, rumena od uzbuđenja, smijući se, kako se meni činilo, napola od razdraganosti, a napola od nepromišljenog očaja.

»Sada sam, gospođice Grey, Lady Ashby!« uzviknula je. »Gotovo je, moja je sudbina zapečaćena: nema više uzmicanja. Došla sam primiti Vaše čestitke i oprostiti se s Vama; a onda odlazim za Pariz, Rim, Napulj, Švicarsku, London – oh, Bože! koliko ću toga vidjeti i čuti prije nego što se opet vratim kući. Ali nemojte me zaboraviti: ja Vas ne ću zaboraviti, iako sam bila nestašna djevojka. Hajde, zašto mi ne čestitate?«

»Ne mogu Vam čestitati«, odgovorila sam, »dok ne budem znala je li ova promjena zaista na bolje: ali iskreno se nadam da jeste; i želim Vam istinsku sreću i najljepše blagoslove.«

»No, zbogom, kočija čeka, i dozivaju me.«

Dala mi je užurbani poljubac te je odjurila; ali, iznenada se vrativši, zagrlila me je s više privrženosti nego što sam mislila da je sposobna pokazati te se udaljila sa suzama u očima. Jadna djevojka! Zaista sam ju voljela u tome trenutku; i oprostila sam joj iz sveg srca sve nepravde koje mi je nanijela – kao i drugima: bila sam sigurna kako ni polovice toga nije bila svjesna; i molila sam se Bogu neka joj i on oprosti.

Tijekom ostatka toga dana svečane tuge, bila sam prepuštena sama sebi. Kako sam bila previše rastresena za bilo kakvo postojano zanimanje, nekoliko sam sati lutala naokolo s knjigom u ruci, više razmišljajući nego čitajući, jer imala sam mnogo toga za razmišljanje. Uvečer sam iskoristila svoju slobodu te otišla još jednom posjetiti svoju staru prijateljicu Nancy; ispričati se za svoju dugu odsutnost (koja je sigurno ostavljala dojam zanemarivanja i neljubaznosti) govoreći joj kako sam bila jako zaposlena; te pričati, ili čitati, ili obavljati poslove za

nju, što god joj bude najprihvatljivije, a također joj, naravno, ispričati i novosti o ovome važnom danu: a možda zauzvrat i od nje dobiti malo obavijesti o očekivanom odlasku g. Westona. Ali činilo se kako ona o tome ništa ne zna, pa sam se nadala, kao i ona, kako je sve to bila samo lažna vijest. Bilo joj je jako drago vidjeti me; ali, srećom, njezine su oči sada bile skoro posve zdrave, pa je bila gotovo neovisna o mojim uslugama. Bila je istinski zainteresirana za vjenčanje; ali dok sam ju zabavljala detaljima o svečanom danu, veličanstvenosti svadbene zabave, kao i same mladenke, ona bi često uzdisala i odmahivala glavom te izražavala želju da sve to izađe na dobro; činilo se kako ona, jednako kao i ja, taj događaj smatra predmetom tuge, a ne radosti. Dugo sam sjedila pričajući s njom o tome i o drugim stvarima – ali nitko nije naišao.

Smijem li priznati kako sam povremeno pogledavala prema vratima s napola iščekujućom željom da vidim kako se otvaraju pri ulasku g. Westona, kao što se već jednom ranije i dogodilo? te kako sam, vraćajući se po puteljima i poljima, često zastajkivala da bih se osvrnula oko sebe, te kako sam hodala sporije nego što je bilo potrebno – jer, iako je bila ugodna večer, nije bilo vruće – te kako sam, naposljetku, osjetila prazninu i razočaranje kada sam stigla do kuće ne susrevši, pa čak ni ne ugledavši u daljini nikoga, osim nekoliko radnika koji su se vraćali s posla?

Nedjelja se, međutim, približavala: tada bih ga trebala vidjeti: jer sada, kad je gospođica Murray otišla, opet sam mogla dobiti svoj stari kutak. Trebala bih ga vidjeti, a po izgledu, govoru i ponašanju, mogla bih procijeniti jesu li ga okolnosti njezinog vjenčanja jako pogodile. Srećom nisam nazirala ni sjenku razlike: bio je iste vanjštine kao i prije dva mjeseca – glas, izgled, ponašanje, sve podjednako nepromijenjeno: bilo je jednake pronicljive, vedre istinoljubivosti u njegovoj propovijedi, jednake uvjerljive jasnoće u njegovom stilu, jednake iskrene jednostavnosti u svemu što je rekao i učinio, što se otkrivalo, ne očima i ušima, već srcima njegovih slušatelja.

Kući sam se vraćala pješice s gospođicom Matildom; ali on nam se nije pridružio. Matildi je sada nažalost nedostajalo zabave te je žalosno oskudijevala društvom: budući da su njena braća bila u školi, njena se sestra udala i otišla, dok je ona bila premlada da bi bila primljena u društvo; prema kojemu je sada, slijedeći Rosalien primjer, počela donekle razvijati sklonost – sklonost barem prema društvu izvjesne klase gospode; u ovo dosadno vrijeme godine – kada nije bilo lova, pa čak ni pucanja – jer, iako se možda tome ne bi bila pridružila, i to je bilo nešto, vidjeti svoga oca ili čuvara lovišta kako odlaze sa psima i pričati s njima,

kada se vrate, o različitim pticama koje su ulovili. Sada joj je, također, bila uskraćena utjeha koju bi joj moglo pružiti društvo kočijaša, konjušara, konja, hrtova i prepeličara; jer, budući da se njena majka, usprkos nedostacima života na selu, tako uspješno riješila svoje starije kćeri, ponos njenoga srca počeo je ozbiljno usmjeravati pažnju na mlađu; a, budući da je bila iskreno uznemirena grubošću njenih manira te je mislila kako je krajnje vrijeme da se provede poboljšanje, naposljetku se probudila i pokazala svoj autoritet te potpuno zabranila dvorište, staje, psetarnice i spremište za kočije. Naravno, Matilda joj se nije u potpunosti povinovala; ali, koliko god je majka do tada bila popustljiva, kada joj se duh jednom razbudio, narav joj više nije bila onako blaga, kakvu je tražila od svoje guvernante, a njoj se volji nije moglo suprotstavljati nekažnjeno. Nakon mnogih prizora prepiranja majke i kćeri, mnogih divljih istupa kojima sam sa žaljenjem nazočila, u kojima je često bio pozivan očev autoritet kako bi potvrdio, uz psovke i prijetnje, majčine omalovažene zabrane – jer čak je i on mogao vidjeti kako »Tilly, iako bi mogla postati sasvim fini momak, baš nije bila onakva, kakva bi mlada dama trebala biti« – Matilda je naposljetku uvidjela kako joj je najbezbolnija strategija bila držati se dalje od zabranjenih područja; osim ako bi tu i tamo uspjela krišom otići u posjet bez znanja svoje oprezne majke.

Usred svega toga, nemojte zamišljati kako sam se ja izvukla od brojnih prigovora i mnogih nagoviještenih prijekora, koji nisu izgubili ništa od svoje oštine samo zato što nisu bili otvoreno izrečeni; već su zapravo ranjavali još i dublje, budući da se činilo kako, baš iz tog razloga, isključuju mogućnost samoobrane. Često bi mi bilo naloženo da zabavljam gospođicu Matildu drugim stvarima te da ju podsjetim na pravila i zabrane njezine majke. Činila sam to koliko sam bolje mogla: ali nju se nije moglo zabavljati protiv njene volje, kao ni protiv njenog ukusa; pa iako sam otišla dalje od pukog podsjećanja, onakve blage opomene, kakve sam ja smjela koristiti, bile su potpuno neučinkovite.

»Draga gospođice Grey! to je posve neobična stvar. Pretpostavljam kako ne možete učiniti ništa u vezi toga, ako Vam to nije u prirodi – ali čudim se kako ne možete osvojiti povjerenje te djevojke te joj svoje društvo učiniti barem onoliko ugodnim poput Robertovog ili Josephovog društva!«

»Oni mogu najupućenije razgovarati upravo o onim stvarima koje nju najviše zanimaju«, odgovorila sam.

»No! čudno je, međutim, da takvo priznanje dolazi od guvernante! Tko bi trebao oblikovati ukuse mlade dame, pitam se, ako to ne čini

guvernanta? Poznavala sam guvernante koje su se u tolikoj mjeri poistovjećivale s ugledom svojih mladih dama kada je bila riječ o eleganciji i pristojnosti uma i manira, da bi im bilo neugodno izgovoriti i riječ protiv njih; a čuti kako je i najmanja krivica pripisana njihovim učenicama, bilo im je gore nego da budu osobno osuđene – a, što se mene tiče, ja to smatram sasvim prirodnim.«

»Zar uistinu, gospođo?«

»Da, naravno: vještine i elegancija mlade dame od većeg su značaja za guvernantu od njenog vlastitog, kao i za cijeli ostali svijet. Ako želi napredovati u svome pozivu, ona mora posvetiti svu svoju energiju svome poslu: sve njene zamisli i sve njene težnje bit će usmjerene postizanju tog jedinog cilja. Kada želimo donijeti odluku o vrlinama guvernante, prirodno je da pogledamo one mlade dame za koje ona tvrdi kako ih je odškolovala te u skladu s tim prosudimo. Razumna guvernanta je toga svjesna: ona zna kako će, iako ona sama živi povučeno, vrline i mane njenih učenika biti vidljive svakom oku; te kako se, osim ako izgubi sebe iz vida tijekom njihovog odgajanja, ne treba ni nadati uspjehu. Vidite, gospođice Grey, to je posve jednako kao u bilo kojem drugom zanatu ili zanimanju: oni koji žele napredovati moraju se posvetiti tijelom i dušom svome pozivu; a ako se počnu prepuštati lijenosti i udovoljavanju svojim željama, brzo ih prestižu pametniji suparnici: nema velike razlike između osobe koja upropasti svoje učenike zanemarivanjem i one koja ih pokvari svojim vlastitim primjerom. Oprostit ćete mi što Vam dajem ove male nagovještaje: Vi znate kako je sve to za Vaše vlastito dobro. Mnoge bi dame s Vama razgovarale puno strože; dok se mnoge uopće ne bi ni zamarale razgovorom, već bi potihlo potražile zamjenu. To bi, naravno, bio najjednostavniji plan: ali znam kakve su prednosti ovakvoga mjesta za osobu u Vašem položaju; i nemam se namjeru rastajati od Vas, jer sam sigurna kako biste se sasvim dobro snašli ako biste samo sve ovo uzeli u obzir te pokušali uložiti malo više truda: tada biste, uvjerena sam, uskoro stekli onu finu umješnost, koja Vam još jedina nedostaje za ostvarivanje istinskog utjecaja na umove Vaših učenika.«

Upravo sam namjeravala gospođu uputiti u zablude njenih očekivanja; ali ona je otplovila istoga trena kada je dovršila svoj govor. Izgovorivši sve što je željela, nije imala u planu čekati na moj odgovor: moj je zadatak bio čuti, a ne govoriti.

Međutim, kao što sam već rekla, Matilda je naposljetku donekle popustila pred autoritetom svoje majke (šteta što se on nije ranije pokazao); a kako je time postala lišena skoro svih izvora zabave, nije bilo

ničega drugog čime bi se zabavila izuzev dugotrajnih jahanja s konjušarem i dugih šetnji s guvernantom, kao i posjeta kolibama i farmama na imanju njenog oca, kako bi utrošila vrijeme brbljanjem sa starim muškarcima i ženama koji su ih nastanjivali. Prilikom jedne takve šetnje, slučajno smo susrele g. Westona. Upravo za tim sam dugo žudjela; ali sada sam na trenutak poželjela da smo ili on ili ja odsutni: osjećala sam kako mi srce lupa tako divlje te sam strepila da se ne pokaže i neki vanjski znak osjećaja; ali mislim kako me je jedva i pogledao, pa sam se uskoro dovoljno smirila. Nakon kratkog pozdrava objema, upitao je Matildu ima li skorašnjih vijesti od svoje sestre.

»Da«, odgovorila je ona. »Bila je u Parizu kada je pisala, i bila je jako dobro i jako sretna.«

Posljednju je riječ izgovorila naglašeno te s naznakom drske prepredenosti. On kao da to nije uočio, već je odgovorio, jednako naglašavajući i vrlo ozbiljno —

»Nadam se da će se i ubuduće tako osjećati.«

»Mislite li da je to vjerojatno?« usudila sam se upitati: jer je Matilda krenula u potjeru za svojim psom, koji je jurio mladog zeca.

»Ne mogu reći«, odvratio je. »Sir Thomas je možda bolji čovjek nego što ja pretpostavljam; ali, iz svega što sam čuo i vidio, šteta je što je jedna tako mlada i vesela osoba, i – i zanimljiva, da izrazim mnogo toga jednom riječju – čija je najveća, ako ne i jedina mana, kako se čini, lakomislenost – zasigurno ne i beznačajna mana, budući da čini posjednika podložnim gotovo svim ostalim manama te ga izlaže tolikim brojnim iskušenjima – ali šteta je što je protraćena na takvog čovjeka. To je bila želja njene majke, pretpostavljam?«

»Da; i njena osobna, mislim, jer se uvijek smijala mojim pokušajima da ju odvratim od tog koraka.«

»A pokušali ste? Onda ćete, barem, imati to zadovoljstvo da znate kako to nije Vaša krivnja, ako iz toga proiziđe ikakvo zlo. A što se tiče gđe. Murray, ne znam kako ona može opravdati svoje ponašanje: kad bih ju poznavao dovoljno dobro, to bih ju i upitao.«

»Čini se neprirodnim: ali neki ljudi smatraju položaj i bogatstvo vrhovnom vrijednošću; pa ako to mogu osigurati svojoj djeci, misle kako su ispunili svoju dužnost.«

»Istina: no, nije li čudno da iskusni ljudi, koji su i sami u braku, sude tako pogrešno?« Matilda se sada vratila dašćući, s razderanim tijelom mladoga zeca u ruci.

»Je li Vam namjera bila ubiti toga zeca ili ga spasiti, gospođice Murray?« upitao je g. Weston, očigledno zbunjen njenim razdraganim držanjem.

»Pretvarala sam se da ga želim spasiti«, odgovorila je sasvim iskreno, »jer smo tako očito izvan sezone lova; ali mi je bilo draže vidjeti ga ispruženog. Međutim, oboje možete posvjedočiti da nisam mogla ništa učiniti: Prince ga je odlučio uhvatiti; pa ga je ščepao za leđa i ubio u trenutku! Nije li to bila veličanstvena utrka?«

»Vrlo! mlade dame za zecom.«

Bilo je prigušenog sarkazma u tonu njegovog odgovora koji joj nije izmakao; slegla je ramenima te je, okrenuvši se od njega uz značajan uzdah, upitala mene kako mi se svidjela zabava. Ja sam joj odgovorila kako u tome nisam vidjela ništa zabavno; ali sam priznala kako pothvat nisam pratila previše pažljivo.

»Niste li vidjeli kako je brzo trčao – baš poput starog zeca? i niste li ga čuli kako vrišti?«

»Sretna sam što mogu reći da nisam.«

»Plakao je poput djeteta.«

»Jadno malo stvorenje! Što ćete s njim učiniti?«

»Dodite za mnom – ostavit ću ga u prvoj kući na koju naiđemo. Ne želim ga ponijeti kući, od straha da će me tata koriti što sam dopustila da ga pas ubije.«

G. Weston nas je sada napustio, pa smo i mi krenule svojim putem; ali kada smo se vraćale, nakon što smo istovarile zeca na farmi te u zamjenu slistile nešto začinjenog kolača i vina od ribizla, srele smo ga dok se također vraćao nakon izvršenja svoje misije, kakva god ona bila. U ruci je nosio busen prekrasnih zvončica, koje mi je pružio; primjećujući s osmijehom da, iako me je tako rijetko viđao tijekom posljednja dva mjeseca, nije zaboravio da su se zvončići ubrajali u moje najdraže cvijeće. Bilo je to učinjeno kao jednostavni čin dobre volje, bez laskanja ili osobite ljubaznosti, ili ikakvog pogleda koji bi se mogao protumačiti kao »predano, nježno obožavanje« (po uzoru na Rosalie Murray); ali ipak, bilo je to nešto posebno, otkriti kako je moja nevažna primjedba bila tako dobro upamćena: bilo je nešto iznimno i u tome što je tako točno zapazio vrijeme kada sam se prestala pojavljivati.

»Rečeno mi je«, rekao je, »kako ste Vi savršeni knjiški crv, gospođice Grey: tako posvema zaokupljena svojim učenjem da ste bili izgubljeni za svako drugo zadovoljstvo.«

»Da, i to je prilično istinito!« uzviknula je Matilda.

»Ne, g. Weston: nemojte u to povjerovati: to je sramotna kleveta. Ove su mlade dame previše sklone davanju proizvoljnih izjava na račun svojih prijatelja; pa morate biti pažljivi na koji ćete ih način prihvatiti.«

»Nadam se, u svakom slučaju, da je ta tvrdnja neosnovana.«

»Zašto? Imate li nekih naročitih prigovora na dame koje uče?«

»Ne; ali protivim se svakome tko se toliko posvećuje svome učenju, radilo se o muškarcu ili ženi, da sve drugo izgubi iz vida. Osim pod nekim jedinstvenim okolnostima, smatram rigorozno i neprekidno učenje gubitkom vremena te povredom kako uma, tako i tijela.«

»Dakle, ja nemam ni vremena, niti sklonosti za takve prijestupe.«

Ponovno smo se rastali.

Dakle! što je tako posebno u svemu ovome? Zašto sam to zabilježila? Zato, čitatelju, jer je bilo dovoljno značajno da mi pruži radosnu večer, noć ugodnih snova te jutro ugodnih nadanja. Praznoglavog veselja, ludih snova, neosnovanih nadanja, rekli biste; a ja to ne ću niti pokušati zaniijekati: sumnje u takav ishod javljale su se i prečesto u mom vlastitom umu. Ali naše su želje poput suhog drveta: kremen i željezo raznih okolnosti neprestano izbacuju iskre, koje smjesta nestaju, osim ako padnu na suho drvo naših želja; u tome slučaju, odmah se zapale, a plamen nade rasplamsa se u trenutku.

Ali, jao! toga istoga jutra, moj treperavi plamen nade bio je tužno ugašen pismom od moje majke, koje je tako ozbiljno govorilo o bolesti moga oca koja se pogoršavala, da sam se bojala kako ima malo ili nimalo izgleda za njegov oporavak; a, koliko god su praznici bili blizu, ja sam gotovo drhtala da ne dođu prekasno za mene da ga sretnem na ovome svijetu. Dva dana kasnije, pismo od Mary obavijestilo me je kako je nada za njegov život izgubljena te kako se čini da mu se kraj brzo približava. Tada sam, smjesta, zatražila dozvolu da preduhitrim praznike i odem bez odgode. Gđa. Murray bila je iznenađena te se čudila neuobičajenoj energiji i odvažnosti s kojom sam ju salijetala sa zahtjevom, a smatrala je kako nema razloga za žurbu; ali mi je naposljetku ipak dala dopust: izjavljujući, međutim, kako »nema potrebe da budem tako uzrujana oko cijele stvari – možda se na kraju pokaže kako se radilo o lažnoj uzbuni; a ako i ne – pa, sve je to uobičajeni tijek prirode: svi mi moramo umrijeti jednoga dana; pa se ja ne bih trebala smatrati jedinom pogođenom osobom na svijetu«; te zaključujući izjavom kako mogu dobiti kočiju da me odveze do O.-a. »A umjesto gundanja, gospođice Grey, budite zahvalni za povlastice u kojima uživajte. Mnogo je siromašnih svećenika čije bi obitelji bile upropaštene njihovom smrću; ali Vi, vidite, imate

utjecajne prijatelje koji su spremni nastaviti sa svojim pokroviteljstvom te Vam iskazati svaki obzir.«

Zahvalila sam joj na njenom »obziru«, te odjurila u svoju sobu obaviti poneke užurbane pripreme za svoj odlazak. Kada sam stavila svoj šeširić i šal te zbrda-zdola nagurala nekoliko stvari u svoj najveći kovčeg, sišla sam dolje. Ali mogla sam posao obaviti i opuštenije, jer nitko drugi nije žurio; te sam još uvijek morala prilično dugo čekati na kočiju. Konačno je došla do vrata i ja sam otišla: ali, oh, kakvo je to turobno putovanje bilo! kako posve različito od mojih prijašnjih putovanja kući! Budući da sam zakasnila na zadnju kočiju za X., morala sam unajmiti kočiju za deset milja, a zatim kola da me prevezu preko neravnih brežuljaka.

Bilo je već pola jedanaest kada sam stigla kući. Nisu bili u krevetu.

I moja majka i sestra dočekale su me na ulazu – tužne – tihe – blijede! Bila sam toliko potresena i preplavljena užasom da nisam mogla ni progovoriti, kako bih zatražila obavijest koju sam toliko željela, ali ipak strepila dobiti.

»Agnes!« rekla je moja majka, boreći se da potisne neki snažni osjećaj.

»Oh, Agnes!« uzviknula je Mary i briznula u suze.

»Kako mu je?« upitala sam, žudeći za odgovorom.

»Mrtav je!«

Bio je to odgovor koji sam očekivala: ali udarac je, unatoč tome, bio neizmjeran.

Pismo

P osmrtni ostaci moga oca predani su grobnici; a mi smo, s tužnim licima i u tamnoj odjeći, odugovlačeći sjedili za skromnim stolom za doručak, raspredajući o planovima za naš budući život. Snažni um moje majke nije posustao čak ni pred ovom nesrećom: njen duh, iako utučen, nije bio slomljen. Maryna je želja bila da se ja vratim u Horton Lodge, a da naša majka dođe živjeti s njom i s g. Richardsonom u vikarijat: tvrdila je kako on to želi jednako kao i ona te da takav dogovor ne može podbaciti već će im svima biti od koristi; jer bi im društvo i iskustvo moje majke bilo od neprocjenjive vrijednosti, a oni bi učinili sve što je u njihovoj moći da nju učine sretnom. Ali nikakvi argumenti ni preklinjanja nisu ju mogli nagovoriti: moja je majka odlučila da ne će ići. Nije se radilo o tome da je dovodila u pitanje, niti na trenutak, ljubazne želje i namjere svoje kćeri; već je tvrdila, kad joj je Bog već poštedito zdravlje i snagu, da će ih iskoristiti kako bi zaradila za svoje vlastito izdržavanje te da ne želi nikome biti dužna; bila njena ovisnost ikome na teret ili ne. Kada bi si mogla priuštiti da se nastani kao podstanar u vikarijatu, ona bi tu kuću izabrala prije svih ostalih kao svoje prebivalište; ali kako se nije nalazila u takvim okolnostima, ne bi nikada došla pod njen krov, izuzev kao povremeni posjetitelj: osim ako bi bolest ili neka nesreća učinile njenu pomoć zaista potrebnom ili ako bi ju starost ili nemoć učinile nesposobnom da se brine sama o sebi.

»Ne, Mary«, rekla je, »ako Richardson i ti raspolazete ičime što biste mogli odvojiti, morate to staviti sa strane za svoju obitelj; a Agnes i ja morat ćemo se pobrinuti same za sebe. Zahvaljujući tome što sam imala kćeri koje sam morala školovati, nisam zaboravila svoja umijeća. Uz Božju pomoć, obuzdat ću ovo uzaludno tugovanje«, rekla je, dok su se suze spuštale jedna za drugom niz njene obraze usprkos njenim naporima; ali ona ih je obrisala te, odlučno zabacujući glavu unatrag, nastavila, »dat ću sve od sebe i potražiti ću malu kuću, ugodno smještenu u nekom gusto naseljenom, ali zdravom okrugu, gdje ćemo primiti nekoliko mladih dama, koje će kod nas stanovati i školovati se – ako ih

uspijemo privući – te onoliko dnevnih učenika, koliko ih bude htjelo dolaziti ili koliko ih budemo uspijevale poučavati. Rodbina i stari prijatelji vašega oca moći će nam, bez sumnje, slati nešto učenika, ili nam pomoći svojim preporukama: svojima se ne ću obratiti za pomoć. Što kažeš na to, Agnes? jesi li voljna napustiti svoj trenutni položaj i pokušati?»

»Prilično voljna, mama; a novac koji sam uštedjela bit će dovoljan za namještanje kuće. Smjesta ću ga podići iz banke.«

»Kada bude potreban: moramo pronaći kuću te se prvo dogovoriti oko priprema.«

Mary je ponudila da nam posudi ono malo što je posjedovala; ali moja je majka to odbila, rekavši kako moramo započeti štedljivo; a nadala se da će sve ili dio onoga što sam ja imala, pridodano onome što možemo dobiti prodajom namještaja i onom malom iznosu koji je naš dragi tata uspio za nju odvojiti nakon što su dugovi bili otplaćeni, biti dovoljno da nam potraje do Božića; kada bi, nadale smo se, nešto trebalo priteći iz naših ujedinjenih napora. Napokon je riješeno kako bi to trebala biti naša strategija; te kako bi smjesta trebalo započeti s raspitivanjima i pripremama; a dok se moja majka bude s time bavila, ja bih se po završetku svoja četiri tjedna praznika trebala vratiti u Horton Lodge te izvijestiti o svome konačnom odlasku, čim sve bude sređeno za brzo otvaranje naše škole.

Dok smo raspravljali o tim stvarima onoga jutra koje sam spomenula, otprilike dva tjedna nakon smrti moga oca, za moju je majku bilo doneseno pismo, a kada ga je ugledala boja se popela u njeno lice – u zadnje vrijeme posve blijedo od tjeskobnih bdjenja i pretjerane tuge. »Od moga oca!« mrmljala je, dok je žurno trgala omot. Prošlo je mnogo godina otkako se zadnji puta čula s bilo kime od svojih rođaka. Prirodno se pitajući što bi pismo moglo sadržavati, promatrala sam njeno držanje dok ga je čitala te sam bila pomalo iznenađena kada sam ju ugledala kako grize usnu i nabire obrve, kao u ljutnji. Kada je dovršila s čitanjem, bacila ga je na stol donekle bez poštovanja, govoreći s prezrivim smiješkom, – »Vaš je djed bio tako ljubazan da mi piše. Kaže kako uopće ne sumnja da sam se odavno pokajala zbog svoga 'nesretnog braka', pa ako to samo potvrdim i priznam da sam pogriješila kada sam zanemarila njegov savjet te da sam radi toga pravedno propatila, on će od mene ponovno učiniti damu – ako to bude moguće nakon mog dugog poniženja – te će se sjetiti mojih kćeri u svojoj oporuci. Donesi moju podlogu za pisanje, Agnes, a ove stvari neka budu odnesene: smjesta ću odgovoriti na pismo. Ali prvo, jer ću vas možda obje lišiti nasljedstva, pravedno je da vam

kažem što namjeravam reći. Reći ću mu da griješi kada pretpostavlja kako bih ja mogla požaliti rođenje svojih kćeri (koje su bile ponos moga života, a vjerojatno će mi biti i utjeha u starosti), ili trideset godina koje sam provela u društvu svoga najboljeg i najdražeg prijatelja; – kako bih se, sve i da su naše nevolje bile tri puta veće nego što jesu (osim da sam ih ja sama izazvala), tim više radovala što sam ih mogla dijeliti s vašim ocem i pružiti mu onoliko utjehe koliko je bilo u mojoj moći; pa da su njegove patnje u bolesti bile i deset puta gore nego što jesu, kako ne bih mogla požaliti što sam nad njim bdjela i mučila se ne bih li mu ih ublažila; – da bi ga, čak i da je oženio bogatiju ženu, bez sumnje ipak sustigle nevolje i iskušenja; dok sam dovoljno samoživa da zamišljam kako ga za vrijeme njihovog trajanja nijedna druga žena ne bi mogla tako dobro bodriti: ne zato što sam nadmoćnija drugima, već zbog toga što sam ja bila stvorena za njega, a on za mene; i ne bih se mogla ništa više pokajati za sate, dane, godine sreće koje smo proveli zajedno, a koje nijedno od nas ne bi moglo imati bez onoga drugoga, nego što bih mogla za povlasticu što sam bila njegova njegovateljica u bolesti i njegova utjeha u žalosti.

»Hoće li to biti dobro, djeco? – ili da kažem kako nam je svima jako žao za sve što se događalo tijekom posljednjih trideset godina te kako bi moje kćeri željele da se nisu nikada rodile; ali budući da su imale tu nesreću, bit će zahvalne za svaku tričariju koju im njihov djed bude ljubazno udijelio?«

Naravno, mi smo obje pozdravile majčinu odluku; Mary je raščistila stvari koje su preostale od doručka; ja sam donijela pisaću podlogu; pismo je bilo brzo napisano i otpremljeno; i, od toga dana, više nismo čule za svoga djeda, sve dok dosta kasnije nismo vidjele obavijest o njegovoj smrti – sve njegovo zemaljsko vlasništvo bilo je, naravno, ostavljeno našim imućnim, nepoznatim rođacima.

Oproštaj

Za našu je školu bila unajmljena kuća u A.-u, pomodnom kupalištu; a dobiveno je i obećanje za dva ili tri učenika s kojima smo trebali započeti. Ja sam se vratila u Horton Lodge otprilike sredinom srpnja, ostavljajući svoju majku da zaključi pregovore za kuću, da prikupi više učenika, da rasproda namještaj iz našega starog boravišta te da opremi novo.

Često sažalijevamo siromahe, jer nemaju slobodnog vremena za žalovanje za svojim preminulim rođacima, a nužda ih primorava da rade tijekom svojih najtežih nevolja: ali, nije li marljiv rad najbolji lijek za neizmjernu tugu – najsigurniji protuotrov za očaj? On može biti grubi tješitelj: biti uznemiravan životnim brigama može se činiti teškim ako se istovremeno ne možemo naslađivati njegovim užicima; biti prisiljen na naporni rad dok je srce spremno slomiti se, a izmučeni duh preklinje za odmor samo kako bi mogao jecati u tišini: ali, nije li naporni rad bolji od odmora za kojim žudimo? i ne nanose li nam te svakodnevnice, mučne brige manje boli nego neprestano razmišljanje o strašnoj nesreći koja nas tišti? Osim toga, ne možemo imati brige, i tjeskobe, i napore, bez nade – pa čak i ako je riječ samo o nadi u ispunjenje našeg neveselog zadatka, izvršenje nekog nužnog projekta, ili bijeg od neke buduće muke. U svakom slučaju, bilo mi je drago što je moja majka imala toliko obaveza kroz koje je mogla izraziti svaku sposobnost svoje vrlo aktivne osobnosti. Naši su ljubazni susjedi žalili što je ona, nekoć tako uzvišena po bogatstvu i položaju, u vrijeme svoje žalosti morala biti svedena na takve krajnosti; ali ja sam uvjerena kako bi ona tri puta više patila da je bila ostavljena u izobilju te da je bila slobodna ostati u toj kući, poprištu svoje rane sreće i kasnije nesreće, bez surove nužde koja bi ju onemogućila u neprekidnom razmišljanju i jadikovanju zbog njenog teškog gubitka.

Ne ću raspredati o osjećajima s kojima sam napustila staru kuću, dobro poznati vrt, malu seosku crkvu – koja mi je tada bila dvostruko draga, jer je moj otac, koji je trideset godina naučavao i molio unutar njenih zidova, sada ležao snivajući ispod njenih kamenih ploča – i stare

ogoljele brežuljke, očaravajuće upravo zbog svoje opustošenosti, s uskim dolinama između njih, koje se smiješe u svojim zelenim šumama i blistavoj vodi – kuću u kojoj sam rođena, poprište svih mojih ranih sjećanja, mjesto prema kojemu su tijekom cijeloga mog života bili usmjereni svi moji ovozemaljski osjećaji; – i to napustila da se više nikada ne vratim! Istina, vraćala sam se u Horton Lodge, gdje je, usred mnogo lošega, još uvijek preostao jedan izvor zadovoljstva: ali bio je to užitak pomiješan s boli; a moj je boravak, jao! bio ograničen na šest tjedana. Pa čak je i od toga dragocjenog vremena klizio dan za danom, a ja ga nisam vidjela: osim u crkvi, nisam ga uopće vidjela čitava dva tjedna po svome povratku. Činilo mi se to kao jako dugo vrijeme: a, kako sam često izlazila sa svojom učenicom sklonom lutanju, naravno da su se nade stalno uzdizale te bile popraćene razočaranjima; i tada bih rekla svome vlastitom srcu, »Evo uvjerljivog dokaza – kad bi samo imala razuma da ga vidiš ili iskrenosti da ga priznaš – kako on za tebe ne mari. Kad bi on samo upola toliko mislio o tebi, koliko ti misliš o njemu, potrudio bi se susresti te u mnogim prilikama i prije ove: morala bi toga biti svjesna, kad bi se samo posavjetovala sa svojim osjećajima. Stoga, završi s tom besmislicom: nemaš osnova za nadu: odbaci, smjesti, te bolne misli i lude želje iz svoje glave te se okreni svojim dužnostima i dosadnom, praznom životu koji pred tobom leži. Mogla si znati kako takva sreća tebi nije namijenjena.«

No, naposljetku sam ga ipak vidjela. Iznenada mi je pristupio dok sam prelazila polje vraćajući se iz posjete Nancy Brown, koju sam iskoristila priliku pohoditi dok je Matilda Murray jahala svoju nenadmašivu kobilu. Morao je čuti za teški gubitak koji sam pretrpjela: nije mi izrazio sućut, niti ponudio utjehu: ali gotovo prve riječi koje je izgovorio bile su, – »Kako je Vaša majka?« A to nije bilo pitanje koje se podrazumijevalo, jer mu nikada nisam spomenula da imam majku: tu je činjenicu sigurno saznao od drugih, ako ju je uopće i znao; a, osim toga, bilo je neke iskrene dobronamjernosti, pa čak i duboke, dirljive, nenametljive naklonosti u tonu i načinu kojim je pitanje bilo postavljeno. Zahvalila sam mu s dužnom učtivošću te sam mu rekla kako je ona onoliko dobro, koliko se uopće može očekivati. »Što će sada učiniti?« bilo je sljedeće pitanje. Mnogi bi ga smatrali drskim, i dali nejasan odgovor; ali takva pomisao nije ni u jednom trenutku prošla kroz moju glavu te sam mu dala kratko, ali jasno izvješće o planovima i izgledima svoje majke.

»Onda ćete i Vi uskoro napustiti ovo mjesto?« rekao je.

»Da, za mjesec dana.«

Na trenutak je zastao, kao da razmišlja. Kada je opet progovorio, nadala sam se da će izraziti svoju uznemirenost zbog moga odlaska; ali samo je rekao, – »Pretpostavljam kako ćete prilično rado otići?«

»Da – zbog nekih stvari«, odgovorila sam.

»Samo zbog nekih stvari – pitam se zbog čega biste mogli žaliti?«

Bila sam donekle razdražena ovim razgovorom; jer me je posramljivao: imala sam samo jedan razlog za žaljenje; a to je bila istinska tajna, u vezi koje me on nije imao pravo uznemiravati.

»No«, rekla sam – »zašto pretpostavljate da mi je ovo mjesto odbojno?«

»Sami ste mi to rekli«, glasio je odlučan odgovor. »Rekli ste, ako ništa drugo, kako ne biste mogli živjeti zadovoljno bez ijednog prijatelja; a kako ovdje nemate nijednog prijatelja, kao ni mogućnost da ga steknete – a, osim toga, znam da Vam mora biti odbojno.«

»Ali, ako se dobro sjećate, rekla sam, ili mi je to bila namjera, kako ne bih mogla živjeti zadovoljno bez ijednog prijatelja na svijetu: nisam bila toliko nerazumna da zahtijevam jednoga uvijek pored sebe. Mislim da bih mogla biti sretna u kući punoj neprijatelja, ako – « ali ne; tu rečenicu nisam smjela dovršiti – zastala sam te žurno dodala, – »A, osim toga, ne možemo napustiti mjesto u kojemu smo živjeli dvije ili tri godine, ne osjećajući pri tome barem malo žaljenja.«

»Hoćete li žaliti zbog rastanka s gospođicom Murray, Vašom jedinom preostalom učenicom i družicom?«

»Usušujem se reći da hoću, u nekoj mjeri: ni od njene sestre nisam se rastala bez tuge.«

»To si mogu zamisliti.«

»No, gospođica Matilda je jednako tako dobra – u jednom pogledu i bolja.«

»U kojem to?«

»Ona je iskrena.«

»A druga nije?«

»Ne ću ju nazvati neiskrenom; ali mora se priznati da je malo prepredena.«

»Prepredena, je li? – uočio sam da je lakomisljena i sujetna – a sada«, dodao je nakon stanke, »mogu sasvim lijepo povjerovati da je bila i prepredena; ali toliko pretjerano da je već poprimila odlike krajnje jednostavnosti i neoprezne otvorenosti. Da«, nastavio je, razmatrajući, »to objašnjava neke sitnice koje su me ranije malo zbunjivale.«

Nakon toga je skrenuo razgovor na općenitije teme. Nije me napustio sve dok nismo stigli gotovo do kapije parka: svakako je malo iskoračio sa svoga puta da bi me otpratio toliko daleko, jer se sada vratio natrag i nestao niz Moss Lane, pored čijeg smo ulaza prošli prije nekog vremena. Ja sasvim sigurno nisam žalila zbog te okolnosti: ako je tuga i našla mjesto u mom srcu, bilo je to stoga što je naposljetku ipak otišao – što više nije hodao pored mene te što je to kratko razdoblje očaravajućeg druženja završilo. On nije šapnuo nijednu riječ ljubavi niti je dao bilo kakav nagovještaj nježnosti ili naklonosti, a ja sam ipak bila iznimno sretna. Biti u njegovoj blizini, slušati ga kako govori ono što je govorio te osjećati da smatra kako sam vrijedna da sa mnom razgovara, – sposobna razumjeti i primjereno cijeniti takav razgovor – bilo mi je dovoljno.

»Da, Edward Westone, zaista bih mogla biti sretna u kući puno neprijatelja, ako bih imala samo jednog prijatelja, koji bi me istinski, duboko i vjerno volio; a kada biste taj prijatelj bili Vi – pa i ako bismo bili jako udaljeni – uz rijetke prilike da se čujemo, a još rjeđe da se sretnemo – čak i kad bi me okruživale muke i nevolje i uzrujavanja, unatoč tome – za mene bi sanjati o tome predstavljalo i previše sreće! Pa ipak, tko zna«, rekla sam u sebi, dok sam napredovala duž parka, – »tko zna što ovaj jedan mjesec može donijeti? Živjela sam skoro dvadeset i tri godine, i patila sam mnogo, a još uvijek nisam okusila puno sreće; je li vjerojatno da će moj život do svoga kraja biti tako prekriven oblacima? Nije li moguće da bi Bog mogao čuti moje molitve, raspršiti ove mračne sjene te mi ipak udijeliti poneku zraku nebeskog sunčanog svjetla? Hoće li mi On posve uskratiti one blagoslove koji su tako bogato udijeljeni drugima, koji ih nisu ni tražili niti ih cijene kada ih dobiju? Zar se ne mogu i dalje nadati i vjerovati? Doista sam se nadala i vjerovala neko vrijeme: ali, jao, jao! vrijeme je protjecalo: tjedni su slijedili jedan za drugim, a, uz izuzetak jedne prilike kada sam ga ugledala u daljini i dva susreta u prolazu – tijekom kojih jedva da je nešto bilo izrečeno – dok sam šetala s gospođicom Matildom, nisam ga uopće viđala: osim, naravno, u crkvi.

A sada se približavala posljednja nedjelja i posljednja misa. Često sam bila na rubu suza tijekom propovijedi – zadnje koju ću čuti od njega: najbolje koju bih mogla čuti od ikoga, bila sam posve sigurna. Završila je – okupljeni vjernici su se razilazili; a ja sam ih morala slijediti. Tada sam ga ugledala i začula njegov glas, vjerojatno zadnji puta. U crkvenom dvorištu, Matildu su zaskočile dvije gospođice Green. Imale su puno pitanja o njenoj sestri te ni sama ne znam o čemu još drugome. Željela sam samo da što prije završe, pa da se možemo požuriti natrag u Horton Lodge: žudjela sam za povučenošću svoje vlastite sobe ili nekog

izdvojenog kutka na imanju, gdje bih se mogla prepustiti svojim osjećajima – isplakati svoj posljednji oproštaj te tugovati nad svojim lažnim nadama i sujetnim zabludama. Samo ovoga jednog puta, a onda zbogom besplodnom sanjarenju – ubuduće će samo trijezna, teška, tužna stvarnost zaposjedati moj um. Ali dok sam tako donosila odluku, tihi je glas sasvim blizu mene rekao – »Pretpostavljam da ovoga tjedna odlazite, gospođice Grey?« »Da«, odgovorila sam. Bila sam jako iznenađena; a da sam bila imalo sklona emocionalnim ispadima, sigurno bih to u tome trenutku na neki način pokazala. Hvala Bogu, pa nisam.

»Dakle«, rekao je g. Weston, »želio bih Vam reći zbogom – nije baš vjerojatno da ću Vas ponovno vidjeti prije nego što odete.«

»Zbogom, g. Weston«, rekla sam. Oh, kako sam se borila da to izgovorim mirno! Pružila sam mu ruku. On ju je nekoliko sekundi zadržao u svojoj.

»Moguće je da ćemo se opet sresti«, rekao je; »hoće li Vam to uopće biti važno, hoćemo li ili ne ćemo?«

»Da, bilo bi mi jako drago vidjeti Vas opet.«

Nisam mogla reći manje. Nježno mi je stisnuo ruku i otišao. Sada sam ponovno bila sretna – iako sklonija briznuti u plač nego ikada. Da sam u tome trenutku bila prisiljena govoriti, nesumnjivo bi uslijedio niz jecaja; a, da se tako izrazim, nisam uspijevala zadržati vodu dalje od svojih očiju. Šetala sam uz gospođicu Murray, okrećući svoje lice u stranu te propuštajući primijetiti nekoliko njenih uzastopnih primjedbi, sve dok se nije izderala kako sam ja ili gluha ili glupa; a tada sam (povrativši svoju pribranost), poput nekoga tko se probudio iz nastupa rastresenosti, iznenada podigla pogled i upitala ju o čemu je govorila.

21.

Škola

Napustila sam Horton Lodge te se otišla pridružiti svojoj majci u naše novo prebivalište u A.-u. Zatekla sam ju u dobrom zdravlju, a u duhu pomirenu sa sudbinom, pa čak i veselu, no njeno je opće ponašanje ipak bilo utučeno i suzdržano. Imale smo samo tri učenice koje su kod nas stanovale te šest dnevnih učenica s kojima smo trebale započeti; ali, nadale smo se kako ćemo uz očekivanu brigu i marljivost uskoro povećati oba broja.

Ja sam se prihvatila, s primjerenom energijom, izvršavanja obveza ovoga novog načina života. Zovem ga novim, jer zaista je postojala prilična razlika između rada s mojom majkom u našoj vlastitoj školi i najamnog rada među strancima, gdje su me prezirali i gazili, i stari i mladi; pa prvih nekoliko tjedana ni u kom slučaju nisam bila nesretna. »Moguće je da ćemo se opet sresti«, i »hoće li Vam to uopće biti važno, hoćemo li ili ne ćemo?« – te su riječi još uvijek odzvanjale u mojim ušima i boravile u mom srcu: one su bile moja tajna utjeha i potpora. »Vidjet ću ga ponovno. – Doći će; ili će mi pisati.« Zapravo, nadi nikakvo obećanje nije bilo ni preblistavo, niti pretjerano da ga šapne u moje uho. Nisam povjerovala u pola onoga što mi je govorila: pretvarala sam se kako se svemu tome smijem; ali bila sam daleko lakovjernija nego što sam pretpostavljala; zašto bi, inače, moje srce poskočilo kada bi se začulo kucanje na ulaznim vratima, a služavka, koja bi ih otvorila, došla reći mojoj majci kako ju neki gospodin želi vidjeti? i zašto sam bila loše raspoložena ostatak dana, jer se pokazalo kako se radi o učitelju glazbe, koji je došao ponuditi svoje usluge našoj školi? i što je na trenutak zaustavilo moj dah, kada je, nakon što je poštar donio nekoliko pisama, moja majka rekla, »Evo, Agnes, ovo je za tebe«, te mi jedno dobacila? i od čega je vrela krv jurnula u moje lice kada sam vidjela kako ga je adresirala muška ruka? i zašto – oh! zašto me je preplavio neki hladni, mučni osjećaj razočaranja, kada sam, rastrgavši omotnicu, otkrila kako je to samo pismo od Mary, koje je, iz nekog čudnog razloga, umjesto nje adresirao njezin muž?

Zar je zaista do toga došlo – da budem razočarana kada primim pismo od svoje jedine sestre: i to zato što ga nije napisao netko to mi je, u odnosu na nju, stranac? Draga Mary! A i napisala ga je tako ljubazno – i misleći kako će mi biti jako drago da ga dobijem! – nisam bila vrijedna pročitati ga! A vjerujem, ogorčena na samu sebe, kako sam ga trebala ostaviti po strani sve dok se ne obuzdam i dovedem u bolje duševno stanje te dok ne postanem dostojnija časti i povlastice njegovog čitanja: ali ondje se nalazila i moja majka, koja me je gledala i željela saznati kakve je vijesti sadržavalo; pa sam ga pročitala te njoj uručila, a zatim otišla u učionicu kako bih se posvetila učenicama: ali usred brige o prepisivanju i zbrajanju – u stankama između ispravljanja grešaka s jedne strane i prekoravanja zbog zanemarenih obveza s druge, samu sebe sam iznutra grdila s daleko nepopustljivijom strogoćom. »Kakva ti moraš biti luda«, moja je glava govorila mome srcu, ili moja stroža osobnost mojoj nježnijoj osobnosti; – »kako si ikada mogla i sanjati da bi ti on pisao? Kakve osnove imaš za takvu nadu – ili da bi te došao vidjeti, ili se na bilo koji način pomučio oko tebe – ili uopće ponovno pomislio na tebe?« »Kakve osnove?« – a onda je nada preda me postavila onaj posljednji, kratki razgovor te ponovila riječi koje sam tako vjerno čuvala u svome sjećanju. »No, i čega je u tome bilo? – Tko je ikada vješao svoje nade na tako slabu grančicu? Čega je bilo u tim riječima, a da to obični poznanici ne bi mogli izreći jedno drugome? Naravno, bilo je moguće da ćete se ponovno susresti: mogao je to reći i da si odlazila na Novi Zeland; ali to nije nagovještavalo nikakvu namjeru da te posjeti – a onda, što se tiče pitanja koje je uslijedilo, svatko je to mogao pitati: a kako si ti odgovorila? – Samo glupim, banalnim odgovorom, onakvim, kakav bi bila dala gospodaru Murrayu, ili bilo kome drugome s kime si bila u podnošljivo pristojnim odnosima.« »Ali, onda«, ustrajala je nada, »ton i način kojim je govorio.« »Oh, to je besmislica! on uvijek govori dojmljivo; a u tome trenutku ondje su se, odmah ispred, nalazili Greenovi i gospođica Matilda Murray, dok su drugi ljudi prolazili, pa je bio primoran stajati blizu tebe te govoriti vrlo tiho, ako nije htio da svi čuju što govori, što bi on – iako se nije radilo o ničemu posebnom – naravno, radije izbjegao.« Ali k tome, iznad svega, onaj suosjećajan, a ipak nježan stisak ruke, koji kao da je govorio, »Vjeruj mi«; i uz to još mnoge druge stvari – previše divne, gotovo previše laskave, da bih ih ponovila čak i samoj sebi. »Nečuvena glupost – previše smiješna da bi zahtijevala da joj se proturječi – puke tvorevine mašte, kojih bi se trebala sramiti. Kad bi samo uzela u obzir svoju osobnu neprivlačnu vanjštinu, svoju nedruštvenu suzdržanost, svoju glupu sramežljivost – zbog kojih

sigurno djeluješ hladno, dosadno, nespretno, a možda i zlovoljno; – da si samo sve to propisno uzela u obzir od samoga početka, nikada ne bi gajila takve drske misli: a sada, kad si već bila tako budalasta, molim te pokaj se i popravi te nas toga poštedi!«

Ne mogu reći kako sam u cijelosti poslušala svoje vlastite naredbe: ali takvo je rasuđivanje postajalo sve više i više učinkovito kako je vrijeme protjecalo, a g. Westonu nije bilo ni traga ni glasa; sve dok se, naposljetku, nisam prestala nadati, jer čak je i moje srce priznavalo kako je sve to bilo uzalud. No, ipak sam razmišljala o njemu: čuvala sam njegov lik u svojim mislima; i cijnila svaku riječ, pogled, i gestu koju je moje sjećanje moglo zadržati; te promišljala o njegovim vrlinama, kao i o njegovim osobitostima, i, u stvari, o svemu što sam vidjela, čula ili zamišljala u vezi njega.

»Agnes, čini mi se da ti ovaj morski zrak i promjena okoliša ne čine dobro: nikada te nisam vidjela da izgledaš toliko jadno. Sigurno zato što previše sjediš i što dopuštaš školskim brigama da te muče. Moraš naučiti prihvaćati stvari opuštenije, i biti aktivnija i veselija; moraš vježbati kad god ti se ukaže prilika, a najzamornije dužnosti prepustiti meni: one će samo poslužiti za vježbanje moga strpljenja te možda malo i za iskušavanje moje čudi.«

Tako je govorila moja majka, dok smo sjedile radeći jednoga jutra tijekom uskrasnih praznika. Uvjeravala sam ju kako moja zaduženja nisu uopće naporna; kako sam dobro; ili, ako je i bilo nečega lošeg, kako će to nestati čim prođu zamorni proljetni mjeseci: kada dođe ljeto, bit ću upravo onako snažna i čila kakvom bi me ona željela vidjeti: ali u sebi sam bila prestrašena njenim opažanjem. Znala sam da mi snaga opada, apetit mi je oslabio, i postajala sam sve tromija i potištenija; – a ako me on, doista, ne bi mogao nikada zavoljeti, i ako ga nikada više ne bih mogla vidjeti – ako mi je bilo zabranjeno pridonijeti njenoj sreći – zabranjeno, zauvijek, kušati užitke ljubavi, pružati blagoslov i biti blagoslovljena – tada bi život morao postati teretom, pa ako bi me moj nebeski Otac pozvao k sebi, bilo bi mi drago odmoriti se. Ali to ne bi bilo u redu, umrijeti i ostaviti moju majku. Sebična, nevrijedna kći, tako ju na trenutak zaboraviti! Nije li njezina sreća u velikoj mjeri predana meni na brigu? – kao i dobrobit naših mladih učenica? Zar da zazirem od posla što ga je Bog preda me postavio, jer ne odgovara mome ukusu? Zar nije On najbolje znao što bih ja trebala raditi te u što bih trebala uložiti trud? – i zar bih trebala žudjeti za napuštanjem Njegove službe prije nego što dovršim svoj zadatak, i očekivati kako ću ući u Njegov mir bez ikakvog truda kojim bih ga zavrijedila? »Ne; uz Njegovu pomoć dići ću se i

prihvatiti marljivo dužnost koja mi je dodijeljena. Ako mi sreća na ovome svijetu nije namijenjena, nastojat ću poticati blagostanje onih koji me okružuju, i u tome će biti moja nagrada.« Tako sam govorila u svome srcu; i od toga časa svojim sam mislima dopuštala da odlutaju do Edwarda Westona – ili da se barem s vremena na vrijeme uz njega zadržavaju – samo kao čašćenje u rijetkim prilikama: i, bilo da se zaista radilo o približavanju ljeta ili o učinku tih dobrih odluka, ili o proteku vremena, ili svemu zajedno, uskoro sam uspostavila duhovni spokoj; a isto tako su mi se, polako, ali sigurno, počeli vraćati i tjelesno zdravlje i snaga.

Na samome početku lipnja, primila sam pismo od Lady Ashby, nekadašnje gospođice Murray. Već mi je bila pisala dva ili tri puta ranije, iz različitih etapa svoga vjenčanog putovanja, uvijek u dobrom raspoloženju te izjavljujući kako je vrlo sretna. Svaki sam se puta čudila što me nije zaboravila, usred tolikog veselja i raznolikosti prizora. Naposljetku je, međutim, uslijedila stanka; i činilo se kako me je zaboravila, jer je sljedećih sedam mjeseci proteklo bez ijednog pisma. Naravno, nije mi se zbog toga slomilo srce, iako sam se često pitala kako se snalazi; a kada je ovo posljednje pismo tako neočekivano stiglo, bilo mi je prilično drago što sam ga primila. Bilo je datirano u Ashby Parku, kamo je pristigla konačno se skrasiti, nakon što je prethodno razdijelila svoje vrijeme između kontinenta i metropole. Dosta se ispričavala što me je tako dugo zanemarivala, uvjeravala me je kako me nije zaboravila te kako je često namjeravala pisati, itd., itd., ali bi ju uvijek nešto spriječilo. Priznala je da je vodila vrlo raskalašen život te kako bih ju ja smatrala vrlo lošom i vrlo nepromišljenom; no, usprkos tome, puno je razmišljala, pa, između ostaloga, i o tome kako bi me silno željela vidjeti. »Ovdje smo već nekoliko dana«, pisala je. »S nama nema nijednog prijatelja, pa će nam sigurno biti jako dosadno. Vi znate da ja nikada nisam maštala o življenju sa svojim mužem poput dviju kornjača u gnijezdu, sve da je on i najdivnije stvorenje koje je ikada nosilo kaput; pa mi se smilujte i dođite. Pretpostavljam kako Vam ljetni praznici počinju u lipnju, jednako kao drugim ljudima; stoga se ne možete pozvati na nedostatak vremena; a morate i hoćete doći – zapravo, ja ću umrijeti ako ne dođete. Želim da me posjetite kao prijateljica i da ostanete dugo. Uz mene nema nikoga, kao što sam Vam već rekla, izuzev Sir Thomasa i stare Lady Ashby: ali na njih ne trebate obraćati pažnju – oni će nas vrlo malo zamarati svojim društvom. A imat ćete i sobu za sebe, kad god se u nju poželite povući, i obilje knjiga za čitanje kada Vam moje društvo ne bude dovoljno zabavno. Zaboravila sam, volite li bebe; ako ih volite, imat ćete

zadovoljstvo vidjeti moju – bez sumnje najdražesnije dijete na svijetu; a još i više, jer se ne moram mučiti njegovim dojenjem – čvrsto sam odlučila da se time ne ću gnjaviti. Nažalost, djevojčica je, što mi Sir Thomas nije nikada oprostio: no, međutim, ako samo dođete, obećavam da ćete biti njena guvernantica čim progovori; i odgojit ćete ju onako kako treba, i učiniti od nje bolju ženu nego što je njena mama. A vidjet ćete i moju pudlicu: sjajnu, malu zavodnicu uvezenu iz Pariza: i dvije fine talijanske slike velike vrijednosti – zaboravila sam o kojem se umjetniku radi. Vama će, nesumnjivo, poći za rukom u njima otkriti čudesne ljepote, na koje ćete mi morati ukazati, jer im se ja divim samo po čuvenju; i još mnoge druge elegantne rijetkosti, koje sam kupila u Rimu i drugdje; i, konačno, vidjet ćete moj novi dom – sjajnu kuću i imanje za kojim sam običavala toliko jako žudjeti. Ali jao! koliko daleko nagovještaj iščekivanja premašuje užitak posjedovanja! Eto jednog hvale vrijednog gledišta! Uvjeravam Vas kako sam postala prilično ozbiljna, stara gospođa: molim Vas dođite, ako ništa drugo, barem da budete svjedokom izvanrednoj promjeni. Pošaljite mi uzvratno pismo, i javite mi kada će Vam početi praznici, i recite mi da ćete doći odmah sljedećega dana, i ostati sve do dana koji prethodi njihovom završetku – u znak milosrđa prema

Vašoj, s ljubavlju,

Rosalie Ashby.«

Pokazala sam ovu čudnu poslanicu svojoj majci te se s njom posavjetovala što mi je činiti. Ona me je savjetovala neka idem; pa sam otišla – prilično voljna vidjeti Lady Ashby, a također i njenu bebu te učiniti sve što je u mojoj moći kako bih joj bila od koristi, utjehom ili savjetom; jer zamišljala sam kako mora biti nesretna, jer mi se inače ne bi obratila na takav način – ali osjećala sam, kao što se lako može zamisliti, da sam joj, prihvaćajući poziv, prinijela veliku žrtvu te na mnogo načina nautilo svojim osjećajima, umjesto da budem oduševljena časnim uvažavanjem koje mi je iskazala baronetova supruga preklinjući me da ju posjetim u svojstvu prijateljice. Međutim, odlučila sam da će moja posjeta trajati najviše nekoliko dana; a ne ću poricati kako sam izvlačila i ponešto utjehe iz pomisli da bih, budući da Ashby Park nije bio previše udaljen od Hortona, možda mogla vidjeti g. Westona, ili, barem, čuti nešto o njemu.

Posjeta

Ashby Park je svakako bio divna rezidencija. Palača je izvana bila dostojanstvena, a prostrana i elegantna iznutra; park je bio prostran i prekrasan, uglavnom zahvaljujući svojim veličanstvenim starim stablima, svojim upečatljivim stadima jelena, svojim prostranim vodenim površinama te drevnim šumama koje su se protezale izvan njega: jer ondje nije bilo neravnog zemljišta koje bi krajoliku davalo raznolikost, a bilo je vrlo malo onih valovitih izbočina koje toliko mnogo doprinose dražima pejzaža u parkovima. I tako, to je bilo mjesto koje je Rosalie Murray toliko žudjela nazvati svojim, u kojemu je morala imati udjela, pod kojim joj god uvjetima ono bilo ponuđeno – koliku je god cijenu trebalo platiti za naslov gospodarice te tko joj je god trebao postati partnerom u časti i blaženstvu takvog posjeda! No, ja ju u tome trenutku nisam bila sklona osuđivati.

Primila me je vrlo ljubazno; a, iako sam bila kći siromašnog svećenika, guvernantu, učiteljicu, dočekala me je u svome domu s neusiljenim zadovoljstvom; i – što me je prilično iznenadilo – uložila je nešto truda kako bi mi posjet učinila ugodnim. Istina, bilo mi je jasno kako je od mene očekivala da budem jako dirnuta veličanstvenošću koja ju je okruživala; a, moram priznati, prilično su me razdraživali njeni očiti naponi da me ohrabri te da spriječi moj slom pred tolikim sjajem – uslijed prevelike zadivljenosti samom pomisli da bih mogla susresti njenog muža ili svekrvu, ili prevelike posramljenosti zbog moga vlastitog skromnog izgleda. Ja ga se uopće nisam sramila; jer, iako je bio jednostavan, dobro sam se pobrinula da ne bude previše pohaban ili običan te bih bila prilično opuštena, samo da moja snishodljiva domaćica nije poduzimala takve jasne napore da se osjećam posramljeno; a, što se tiče veličanstvenosti koja ju je okruživala, ništa što su moje oči ugledale nije me ni upola toliko pogodilo, niti uzбудilo, kao njezina vlastita izmijenjena pojava. Bilo da se radilo o utjecaju pomodne raskalašenosti ili nekog drugog zla, razmak od malo više od dvanaest mjeseci imao je učinak koji bi se mogao očekivati od jednako toliko

godina, umanjujući punašnost njene figure, svježinu njenog tena, živahnost njenih pokreta te veselost njenog duha.

Željela sam znati je li bila nesretna; ali osjećala sam kako ju to nemam pravo pitati: mogla sam pokušati osvojiti njeno povjerenje; no, ako odluči od mene sakriti svoje bračne brige, ne ću ju opterećivati s nametljivim pitanjima. Stoga sam se, u početku, ograničila na nekoliko općenitih upita o njenom zdravlju i blagostanju, kao i na nekoliko pohvala ljepoti parka i malene djevojčice koja je trebala biti dječak: malenog, nježnog dojenčeta starog sedam ili osam tjedana, no ipak punašnog, upravo onako kako sam i očekivala da će izgledati, prema kojemu se njegova majka naizgled odnosila bez osobitog zanimanja ili ljubavi.

Ubrzo nakon moga dolaska, zadužila je svoju služavku da me odvede u moju sobu i pobrine se da dobijem sve što želim; bio je to mali, skromni, ali sasvim udoban apartman. Kada sam odande sišla – nakon što sam se riješila svih svojih putnih tereta te pažljivo uredila svoju opravu vodeći računa o osjećajima svoje plemenite domaćice, ona me je osobno odvela u sobu u kojoj bih trebala boraviti kada poželim biti sama, ili kada ona bude zauzeta s posjetiteljima, ili prisiljena praviti društvo svojoj svekrevi, ili na neki drugi način spriječena, kako se izrazila, uživati u zadovoljstvu moga društva. Bila je to tiha, uredna, mala dnevna soba; i nije mi bilo žao što mi je bilo osigurano takvo utočište.

»A u nekome trenutku«, rekla je, »pokazat ću Vam i knjižnicu: ja nikada ne pretražujem po njenim policama, ali, usuđujem se reći, kako je puna mudrih knjiga; a Vi možete otići i kopati po njima kad god poželite. A dobit ćete i čaj – uskoro će biti vrijeme ručka, ali mislila sam, budući da ste navikli ručati u jedan sat, možda će Vam biti draže popiti šalicu čaja otprilike u ovo vrijeme, a objedovati kada mi budemo ručali: a osim toga, znate, možete i čaj popiti u ovoj sobi, a to će Vas spasiti od obveze objedovanja s Lady Ashby i Sir Thomasom: što bi bilo prilično neugodno – ili barem, ne neugodno, već radije – hm – znate već što mislim. Mislila sam kako Vam se to možda ne bi previše svidjelo – posebno budući da bismo povremeno mogli imati i druge dame i gospodu s nama na objedu.«

»Svakako«, rekla sam, »bilo bi mi puno draže ovako kako ste predložili, a, ako ne biste zamjerili, voljela bih sve svoje obroke dobivati u ovoj sobi.«

»Zašto?«

»Jer pretpostavljam kako bi to bilo ugodnije Lady Ashby i Sir Thomasu.«

»Ni slučajno.«

»U svakom slučaju, meni bi bilo ugodnije.«

Uputila mi je neke nejasne prigovore, ali je uskoro popustila; a mogla sam vidjeti kako joj je taj prijedlog predstavljao prilično olakšanje.

»A sada, dođite u primaću sobu«, rekla je. »Evo, čuje se zvono za preodijevanje; ali ne ću još ići: koja korist od odijevanja kada nema nikoga tko bi te mogao vidjeti; a želim malo razgovarati.«

Primaća je soba svakako bila zadivljujuća te vrlo elegantno namještena; no, vidjela sam njenu mladu gospodaricu kako gleda prema meni dok smo ulazile, kao da želi otkriti uolikoj sam mjeri bila pod dojmom prizora, pa sam iz tog razloga odlučila zadržati stav hladne ravnodušnosti, kao da nisam vidjela uopće ništa iznimno. Ali to je trajalo samo trenutak: smjesta mi je savjest došapnula, »Zašto bih ju razočarala, samo da spasim svoj ponos? Ne – radije ću žrtvovati svoj ponos kako bih njoj pružila malo nedužnog zadovoljstva.« Pa sam se iskreno ogledala oko sebe, i rekla joj kako je to otmjena soba i k tome vrlo ukusno namještena. Ona je malo govorila, ali vidjela sam da je zadovoljna.

Pokazala mi je svoju debelu francusku pudlicu koja je ležala sklupčana na svilenom jastuku, kao i dvije fine talijanske slike: koje mi, međutim, nije dopustila proučavati, već je, rekavši da ih moram razgledavati nekog drugog dana, ustrajala na mom divljenju malom satu optočenom draguljima što ga je kupila u Ženevi; a zatim me je provela po sobi kako bi mi ukazala na razne umjetničke predmete koje je donijela iz Italije: na mali, elegantni kronometar te na nekoliko bista, i malih, ljupkih figurica i vaza, koje su sve bile izrezbarene od bijelog mramora. O njima je govorila živahno te je slušala moje zadivljene primjedbe sa zadovoljnim osmijehom: koji je, međutim, uskoro nestao te je bio popraćen melankoličnim uzdahom; kao usred razmatranja o nedostatnosti svih takvih tričarija za sreću ljudskog srca, i njihovoj tužnoj nesposobnosti da udovolje njegovim nezasitnim prohtjevima.

Tada mi je, ispruživši se na kauču, dala znak neka sjednem na prostranu ležaljku koja mu je stajala nasuprot – ne pored kamina, već pored široko otvorenog prozora; jer, neka se zapamti, bilo je ljeto; dražesna, vruća večer u drugoj polovici lipnja. Sjedila sam trenutak u tišini, uživajući u nepomičnom, čistom zraku i u predivnom pogledu na park koji se preda mnom prostirao, bogat zelenilom i lišćem te okupan žutom sunčevom svjetlošću, oslabljenom dugim sjenkama dana koji je

bio na izmaku. Ali morala sam iskoristiti tu stanku: htjela sam joj postaviti neka pitanja, ali, kao i predmet daminog dodatka pismu, ono najvažnije moralo je doći na kraju. Pa sam započela raspitujući se za g. i gđu. Murray i gospođicu Matildu te za mladu gospodu.

Rekla mi je da tata pati od gihta, zbog čega je bio jako bijesan; te da ne želi odustati od svojih probranih vina, niti od svojih obilnih ručkova i večera, pa se posvađao sa svojim liječnikom, jer se ovaj potonji usudio reći kako ga nikakav lijek ne će moći izliječiti dokle god bude tako živio bez ikakvih ograničenja; a da su mama i ostali dobro. Matilda je još uvijek bila divlja i neobuzdana, ali je dobila otmjenu guvernantu te joj se ponašanje prilično popravilo, pa će uskoro biti predstavljena svijetu; a John i Charles (koji su sada bili kod kuće za vrijeme praznika) bili su, po svemu sudeći, »dragi, odvažni, buntovni i nestašni dječaci.«

»A što je s drugim ljudima?« rekla sam ja – »Greenovima, na primjer?«

»Ah! G. Greenu je slomljeno srce, znate«, odgovorila je s malaksalim osmijehom: »još uvijek nije prebolio svoje razočaranje, a nikada ni ne će, pretpostavljam. Osuđen je postati stari neženja; a njegove se sestre, koliko god mogu, nastoje udati.«

»A Melthamovi?«

»Oh, guraju kao i obično, pretpostavljam: ali ja jako malo znam o bilo kome od njih – osim o Harryju«, rekla je, blago se zarumenjevši te se ponovno osmjehnuvši. »Često sam ga viđala dok smo bili u Londonu; jer, čim je dočuo da smo ondje, došao je i on pod izgovorom da posjećuje svoga brata te me je ili pratio poput sjenke, kamo god bih išla, ili susretao, poput odraza, kamo god bih se okrenula. Ne biste trebali izgledati tako iznenađeno, gospođice Grey; bila sam vrlo oprezna, uvjeravam Vas, ali, znate, nije osoba kriva ako joj se dive. Jadan momak! On nije bio moj jedini obožavatelj; iako je on svakako bio najupadljiviji, a, mislim, i najodaniji od svih. A onaj mrski – hm – a Sir Thomas se odlučio naljutiti na njega – ili na moje rasipno trošenje, ili već nešto – ne znam točno što – te me je na brzinu otpremio na selo bez prethodne najave; gdje bih, pretpostavljam, trebala doživotno izigravati pustinjaka.«

Pa se ugrizla za usnicu te se osvetnički namrštila nad lijepim carstvom koje je nekoć toliko žudjela nazivati svojim.

»A g. Hatfield«, rekla sam ja, »što se zbilo s njim?«

Ponovno se razvedrila te veselo odgovorila – »Oh! zbližio se s postarijom usidjelicom te ju je nedavno i oženio; odmjeravajući njenu tešku lisnicu nasuprot njenim izbljedjelim dražima te očekujući kako će u zlatu pronaći onu utjehu koja mu je bila uskraćena u ljubavi – ha, ha!«

»Dakle, čini mi se da su to svi – osim g. Westona: čime se on bavi?«

»To, posve sigurno, ne znam. Napustio je Horton.«

»Koliko je vremena otada prošlo? i kamo je otišao?«

»O njemu ne znam ništa drugo«, odgovorila je, zijevajući – »osim da je otišao prije otprilike mjesec dana – nikada nisam pitala kamo« (htjela sam pitati radi li se o župi ili o samo još jednom položaju vikara, ali sam pomislila kako je ipak bolje da to ne učinim); »a ljudi su se jako pobunili zbog njegovog odlaska«, nastavila je, »na veliko nezadovoljstvo g. Hatfielda; jer Hatfieldu se nije sviđao, budući da je imao preveliki utjecaj na obične ljude, kao i stoga što nije bio dovoljno poslušan i pokoran prema njemu – te zbog još nekih drugih neoprostivih grijeha, nije mi poznato kojih. Ali sada se zaista moram otići presvući: drugo zvono samo što nije zazvonilo, a ako na večeru dođem u ovoj odjeći, ne će biti kraja prigovorima Lady Ashby. Čudna je to stvar da žena ne može biti gospodaricom u svojoj vlastitoj kući! Samo pozvonite, i ja ću poslati po svoju služavku i poručiti joj neka Vam odnese čaja. Pomislite samo na tu nepodnošljivu ženu ...«

»Na koga – na Vašu služavku?«

»Ne; – na moju svekrvu – i na moju nesretnu pogrešku! Umjesto da ju pustim neka ode u neku drugu kuću, što je i ponudila učiniti kad sam se udavala, bila sam dovoljno glupa da ju zamolim neka i dalje živi ovdje te upravlja kućanskim poslovima umjesto mene; jer sam se, kao prvo, nadala da ćemo veći dio godine provoditi u gradu, a kao drugo, budući da sam bila tako mlada i neiskusna, strašila me je pomisao na upravljanje kućom punom sluga, i naručivanje večera, i zabavljanje društva, i na sve ostalo, pa sam pomislila kako bi mi ona svojim iskustvom mogla pomoći; ni na trenutak ne pomišljajući kako će se ona pokazati otimačicom, silnicom, demonom, špijunom, kao i svime ostalim što je gnusno. Voljela bih da je mrtva!«

Zatim se okrenula kako bi dala upute slugi, koji je uspravno stajao s unutrašnje strane vrata zadnjih pola minute te je čuo zadnji dio njenih prigovaranja; i, naravno, stvorio o njima svoje vlastito mišljenje, usprkos krutom, drvenom držanju koje je smatrao primjerenim zadržati dok se nalazio u primaćoj sobi. Kada sam nešto kasnije primijetila kako ju je morao čuti, ona je odgovorila – »Oh, ma nema veze! nikada se ne brinem radi sluga; oni su puki roboti: njima ništa ne znači što njihovi nadređeni govore ili rade; oni se to ne bi usudili ponoviti; a što se tiče onoga što oni misle – ako se uopće usuđuju razmišljati – naravno, do toga nikome nije

ni stalo. To bi bila zaista divna stvar, kada bismo prestali govoriti zbog naših sluga!»

To rekavši, odjurila se žurno preodjenuti, ostavljajući me da sama pronađem put natrag u svoju dnevnu sobu, gdje mi je uskoro bio poslužen čaj. Nakon toga sam sjedila razmišljajući o prošlom i sadašnjem položaju Lady Ashby; kao i o ono malo informacija što sam ih dobila u vezi g. Westona te o vrlo maloj vjerojatnosti koja je postojala da bih ga ikada više mogla vidjeti ili čuti tijekom cijelog svog tihog, sivim tonovima obojenog života: koji mi od toga trenutka, kako se činilo, nije pružao drugi izbor osim između posve kišnih dana i dana ispunjenih tmurnim, sivim oblacima bez pljuskova. Naposljetku sam se, međutim, počela umarati od svojih misli te sam poželjela znati gdje bih mogla pronaći knjižnicu o kojoj je moja domaćica govorila; te sam se pitala moram li ondje ostati, ne čineći ništa, sve dok ne dođe vrijeme spavanja.

Budući da nisam bila dovoljno bogata da bih posjedovala sat, nisam mogla procijeniti kako vrijeme prolazi, osim opažajući s prozora sjenke koje su se polagano produživale; što je predstavljalo bočni pogled, koji je uključivao krajnji dio parka, skupinu stabala čije su najviše grane bile naseljene bezbrojnim grupacijama bučnih vrana te visoki zid s masivnom drvenom kapijom: koja je bez sumnje povezivala park sa stajskim dvorištem, budući da je iz parka do nje vodila široka cesta za kočije. Sjena toga zida uskoro je zaposjela cijelo zemljište, dokle god mi je dopirao pogled, prisiljavajući zlatnu sunčevu svjetlost da se malo pomalo povuče te na kraju pronađe utočište na samim vrhovima stabala. Nedugo zatim, čak su i oni bili ostavljeni u sjeni – sjeni udaljenih brežuljaka ili same zemlje; a, iz naklonosti prema zaposlenim stanovnicima gnijezda vrana, sa žaljenjem sam gledala kako se njihove nastambe, do maloprije okupane u uzvišenom svjetlu, svode na tmurne, svakidašnje nijanse nižeg svijeta, ili moga vlastitog unutarnjeg svijeta. Na trenutak su neke od tih ptica, koje bi se vinule iznad ostalih, još uvijek mogle primiti odbljesak na svoja krila, koji je njihovom crnom perju davao boju i sjaj tamno crvenog zlata; naposljetku je i to minulo. Sumrak se prikrao; vrane su se stišale; ja sam postajala sve umornija te sam se željela sutra vratiti kući. Naposljetku se posve smračilo; pa sam pomišljala kako bih mogla pozvoniti da mi donesu svijeću te se uputiti u krevet, kada se pojavila moja domaćica, uz mnoštvo isprika što me je tako dugo zanemarivala te svaljujući svu krivnju na onu »zločestu staru ženu«, kako je nazivala svoju svekrvu.

»Kad ne bih sjedila s njom u primaćoj sobi dok Sir Thomas pije svoje vino«, rekla je, »ona mi ne bi nikada oprostila; a osim toga, ako napustim

sobu u trenutku kada on uđe – što sam učinila jednom ili dvaput – to je neoprostiva uvreda njenom dragom Thomasu. Ona nije nikada pokazala takvo nepoštovanje prema svome suprugu: a što se tiče ljubavi, ona pretpostavlja kako žene u današnje vrijeme uopće o tome ne misle: ali u njeno je vrijeme bilo drugačije – kao da se išta dobrog može postići ostajanjem u sobi, dok on ne radi ništa drugo osim što gunda i prekora ako je loše raspoložen, priča odvratne besmislice ako je u dobrom raspoloženju, a zaspe na sofi ako je previše zatupljen za ijedno od toga dvoga; što je u zadnje vrijeme najčešće slučaj, kada nema što drugo raditi osim ispijati svoje vino.«

»Ali zar ne možete pokušati zaokupiti njegov um nečim boljim; te ga navesti neka se odrekne takvih navika? Sigurna sam kako Vi imate moć uvjeravanja, kao i sposobnost da zabavite gospodina, koju bi mnoge dame bile sretne posjedovati.«

»I tako Vi mislite da bih se ja gnjavila radi njegove zabave! Ne: to nije moja predodžba supruge. Muževa je uloga udovoljavati ženi, a ne njezina udovoljavati njemu; a ako on nije zadovoljan s njom, onakvom kakva je – te također i zahvalan što ju posjeduje – onda je nije ni dostojan, i to je sve. A što se tiče uvjeravanja, uvjeravam Vas da se ne namjeravam s time mučiti: dovoljno mi je naporno podnositi ga takvog kakav jeste, bez pokušavanja da ga poboljšam. Ali žao mi je što sam Vas tako dugo ostavila samu, gospođice Grey. Kako ste proveli vrijeme?«

»Uglavnom gledajući vrane.«

»Dobri Bože, kako Vam je moralo biti dosadno! Zaista Vam moram pokazati knjižnicu; i morate pozvoniti za sve što Vam je potrebno, kao što biste učinili u konačištu, i udobno se smjestiti. Imam sebične razloga radi kojih Vas želim učiniti sretnom, jer želim da ostanete sa mnom, a ne da ispunite svoju strašnu prijetnju kako ćete pobjeći za dan ili dva.«

»No, ne dopustite da Vas večeras dulje zadržavam izvan primaće sobe, jer sam trenutno umorna i želim ići u krevet.«

23.

Park

S ljedećeg sam jutra sišla dolje malo prije osam, što sam zaključila po otkucajima udaljenog sata. Doručka nije bilo na vidiku. Čekala sam više od sata prije nego što je stigao, još uvijek uzaludno žudeći za pristupom knjižnici; i nakon što je taj usamljeni obrok bio dovršen, ponovno sam čekala, otprilike jedan i po sat, u velikoj neizvjesnosti i nelagodi, ne znajući što da radim. Naposljetku mi je Lady Ashby došla poželjeti dobro jutro. Obavijestila me je kako je upravo doručkovala te bi sada željela sa mnom poći u ranojutarnju šetnju po parku. Pitala me je koliko sam dugo bila budna te je, čuvši moj odgovor, izrazila najdublje žaljenje i ponovno mi obećala pokazati knjižnicu. Ja sam predložila neka to najbolje odmah obavi, pa ne će biti daljnjih muka ni zbog prisjećanja, niti zbog zaboravljanja. Složila se, pod uvjetom da u tome trenutku ni ne pomišljam na čitanje ili na bavljenje knjigama; jer mi je htjela pokazati vrtove te se sa mnom prošetati parkom, prije nego što postane prevruće za uživanje; što je, uistinu, već gotovo i bio slučaj. Naravno, spremno sam pristala; pa smo se, dakle, prošetale.

Dok smo tumarale po parku, razgovarajući o svemu onome što je moja družica vidjela i čula tijekom svog putnog iskustva, pored nas je projahao gospodin na konju. Kad se okrenuo, u prolazu, i pogledao me ravno u lice, imala sam dobru priliku vidjeti kako je izgledao. Bio je visok, mršav, i oronuo, blago pogrbljen u ramenima, blijedog lica, ali donekle prekrivenog mrljama te neugodno crvenog oko kapaka, neprivlačnih crta lica, a ostavljao je opći dojam iznemoglosti i usahlosti, oslabljen jedino zlokobnim izrazom njegovih usana i bezizražajnih, bezdušnih očiju.

»Gadi mi se taj čovjek!« prošaptala je Lady Ashby, s ogorčenim naglaskom, dok je polagano kasajući prolazio pored nas.

»Tko je to?« upitala sam, nesklona pretpostaviti da bi ona tako govorila o svome mužu.

»Sir Thomas Ashby«, odgovorila je, s turobnom pribranošću.

»Zar Vam se on gadi, gospođice Murray?« upitala sam, jer bila sam previše zgrožena, a da bih se u tome trenutku sjetila njenog imena.

»Da, tako je, gospođice Grey, i prezirem ga također; a kad biste ga poznavali, ne biste me osuđivali.«

»Ali znali ste kakav je i prije nego što ste se za njega udali.«

»Ne; samo sam mislila da znam: zapravo ga nisam ni upola poznavala. Znam da ste me protiv toga upozoravali, i bilo bi mi drago da sam Vas poslušala: ali sada je prekasno za tim žaliti. A, osim toga, mama je trebala znati bolje nego ijedna od nas dvije, a nije nikada ništa rekla protiv toga – upravo suprotno. A, onda, mislila sam i da me obožava, i da će dopustiti da sve bude po mome: uistinu se ispočetka pretvarao da tako čini, ali sada mu do mene nije nimalo stalo. Pa ipak me za to ne bi bilo briga: neka radi što mu se prohtije, samo kad bih ja mogla biti slobodna zabavljati se i ostati u Londonu, ili pozvati nekoliko prijatelja ovamo: no, on radi što poželi, a ja moram biti zarobljenik i rob. Onoga trenutka kada je shvatio kako ja mogu uživati i bez njega te kako su drugi svjesniji moje vrijednosti nego on, sebični bijednik počeo me je optuživati za koketeriju i neumjerenost; i vrijeđati Harryja Melthama, čije cipele nije dostojan čistiti. A onda me je morao odvući na selo, da živim životom redovnice, kako ga ne bih osramotila ili odvukla u propast; kao da on nije u svakom pogledu bio deset puta gori, sa svojom knjižicom za kladenje, i svojim stolom za kockanje, i svojim djevojkama iz opere, i svojom Lady Ovom i gđom. Onom – da, i svojim bocama vina, pa i čašama konjaka s vodom! Oh, dala bih deset tisuća svjetova da opet budem gospođica Murray! Previše je strašno osjećati kako se život, zdravlje i ljepota odbacuju, neproživljeni i neiskorišteni, radi jednog takvog nečovjeka!« uzviknula je, praktički briznuvši u suze u gorčini svoga nezadovoljstva.

Naravno, neizmjereno sam ju sažalijevala; kako zbog njene pogrešne predodžbe o sreći i zanemarivanja dužnosti, tako i zbog bijednog partnera s kojim joj je sudbina bila povezana. Rekla sam što sam mogla kako bih ju utješila te joj ponudila onakve savjete kakvi su joj po mome mišljenju najviše trebali: savjetujući ju neka prvo pokuša poboljšati svoga supruga blagim nagovaranjem, ljubaznošću, primjerom i uvjerenjem; a zatim, nakon što pokuša sve što može, ako joj se i dalje bude činio nepopravljivim, neka se nastoji izdvojiti od njega – omotati se svojom vlastitom čestitošću te se njime opterećivati što je moguće manje. Poticala sam ju neka potraži utjehu u obavljanju svoje dužnosti prema Bogu i ljudima, neka se uzda u Nebesa te neka se utješi u brizi i njegovanju svoje male kćeri; uvjeravajući ju kako će biti bogato

nagrađena promatranjem njenog napretka u snazi i mudrosti i primanjem njene iskrene ljubavi.

»Ali, ne mogu se potpuno posvetiti djetetu«, rekla je; »mogla bi umrijeti – što uopće ne bi bilo nevjerojatno.«

»Ali, uz brigu, mnoga su nježna djeca postala snažni muškarci ili žene.«

»Ali mogla bi postati toliko nepodnošljivo slična svome ocu, da bih ju zamrzila.«

»To nije vjerojatno; to je mala djevojčica, i izuzetno nalikuje svojoj majci.«

»Nema veze; bilo bi mi draže da je dječak – samo što mu njegov otac ne bi ostavio nikakvo nasljedstvo, ako bi ga ikako mogao protratiti. Kakvo zadovoljstvo mogu izvući iz promatranja djevojčice koja odrasta kako bi me zasjenila i uživala u onim zadovoljstvima koja su meni zauvijek uskraćena? Ali i uz pretpostavku da bih mogla biti tako velikodušna da u tome uživam, ipak je to još uvijek samo dijete; i ja ne mogu usmjeriti sve svoje nade na dijete: to je samo jedan stupanj bolje nego posvetiti se psu. A što se tiče sve mudrosti i dobrote koju ste mi nastojali usaditi – sve je to jako ispravno i primjereno, usuđujem se reći, pa da sam nekih dvadeset godina starija, mogla bih se time okoristiti: ali ljudi moraju uživati dok su mladi; a ako im drugi to ne dopuštaju – no, moraju ih radi toga mrziti!«

»Najbolji način da uživate je da činite ono što je ispravno i da nikoga ne mrzite. Cilj religije nije da nas pouči kako da umremo, već kako da živimo; i što ranije postanete mudri i dobri, više ćete si sreće osigurati. A sada. Lady Ashby, ponudit ću Vam još samo jedan savjet, a to je da svoju svekrvu ne učinite svojim neprijateljem. Ne dozvolite da Vam prijede u naviku držati ju na distanci i odnositi se prema njoj s ljubomornim nepovjerenjem. Nikada ju nisam vidjela, ali čula sam o njoj i dobre, kao i loše stvari; ali vjerujem da, iako ostavlja opći dojam hladne i ohole osobe, pa čak i pretjerane u svojim zahtjevima, gaji snažne osjećaje prema onima koji do njih uspiju doprijeti; te da, iako je tako slijepo privržena svome sinu, nije lišena dobrih načela, niti je nesposobna saslušati zdravi razum. Kada biste joj samo malo udovoljili te usvojili prijateljsko, otvoreno ponašanje – te joj čak povjerili svoje prigovore – stvarne prigovore, one na koje se imate pravo požaliti – čvrsto sam uvjeren kako bi Vam, s vremenom, postala vjerna prijateljica, kao i utjeha i podrška, umjesto demoni kakvim ju opisujete.« Ali bojim se da je moj savjet proizveo slab učinak na nesretnu mladu damu; a, kada sam uvidjela

kako ne mogu biti previše korisna, moj boravak u Ashby Parku postao je dvostruko bolniji. No, ipak sam morala ostati do kraja toga dana, kao i sljedećeg, jer sam to obećala učiniti: iako sam, odolijevajući svim preklinjanjima i nagovaranjima da još produžim svoj boravak, ustrajala na svom odlasku sljedećeg jutra; tvrdeći kako će moja majka bez mene biti usamljena te kako nestrpljivo iščekuje moj povratak. Unatoč tome, teškog sam se srca oprostila sa sirotom Lady Ashby, i ostavila ju u njenom kneževskom domu. Bio je to nemali dodatni dokaz njene nesreće, što se toliko držala za utjehu moje prisutnosti te iskreno žudjela za društvom one, čiji su sveopći ukusi i mišljenja imali toliko malo zajedničkoga s njenim vlastitim – koju je bila posve zaboravila u trenutku svoga blagostanja, i čija bi prisutnost za nju bila prije gnjavaža nego zadovoljstvo, kad bi samo mogla dobiti barem pola onoga za čime joj je srce žudjelo.

www.knjige.club

24.

Morski žal

Naša škola nije bila smještena u središtu grada: na ulasku u A. sa sjeverozapada sa svake se strane široke, bijele ceste nalazi red kuća pristojnog izgleda, s uskim komadima vrtnog zemljišta ispred njih, venecijanskim zastorima na prozorima te stubištima što vode do svih urednih vrata s mesinganim kvakama. U jednoj od najvećih među tim nastambama prebivale smo moja majka i ja, s onim mladim damama koje su nam naši prijatelji i zajednica odlučili predati na brigu. Stoga smo se nalazile na priličnoj udaljenosti od mora te smo od njega bile odijeljene labirintom ulica i kuća. Ali more je bilo moj užitak; pa bih se često rado probijala kroz grad kako bih si priuštila zadovoljstvo šetanja pored njega, bilo s učenicama ili sama s majkom tijekom praznika. Bilo mi je predivno u svako vrijeme i svakoj sezoni, ali napose kad bi bilo divlje uzburkano zbog oštrog morskog povjetarca te u sjajnoj svježini ljetnog jutra.

Trećega jutra nakon svoga povratka iz Ashby Parka probudila sam se rano – sunce je prosjajivalo kroz zastor, pa sam pomislila kako bi bilo ugodno proći kroz tihi grad te poći na usamljenu skitnju po morskome žalu dok je pola svijeta još u krevetu. Nije mi trebalo dugo da donesem odluku, niti sam oklijevala u njenom izvršenju. Naravno, nisam namjeravala uznemiravati svoju majku, pa sam se bešumno iskrala niz stubište te tiho otkračunala vrata. Bila sam odjevena i van kuće, kada je sat na crkvi otkucao četvrt do šest. I same su ulice bile ispunjene osjećajem svježine i poletnosti; a kada sam se oslobodila grada, kada mi se stopalo našlo na morskome žalu, a lice pred širokim, svijetlim zaljevom, nema tih riječi koje bi mogle opisati učinak dubokog, bistrog plavetnila neba i oceana, sjajnog jutarnjeg sunčevog svjetla na polukružnu pregradu koju su sačinjavale krševite litice svladane zelenim, ispupčenim brežuljcima, kao i na glatki, prostrani žal i niske stijene na morskoj pučini – koje su, sa svojim ruhom od morske trave i mahovine, izgledale poput malih travnatih otoka – te iznad svega, na sjajne, pjenušave valove. A onda, neizreciva čistoća – svježina zraka! Bilo

je upravo toliko topline da zagrije povjetarac, i upravo toliko vjetra da cijelo more održi u pokretu, da natjera valove da odskakutaju do obale, pjeneći se i blistajući, kao divlji od ushićenja. Ništa se drugo nije pomicalo – osim mene, na vidiku nije bilo nijednog živog bića. Moje su stope bile prve koje su pritiskale čvrsti, nedirnuti pijesak; – ništa ga prije mene nije gazilo, otkako je sinoćnja nadolazeća plima izbrisala najdublje tragove jučerašnjeg dana te ga ostavila poravnatog i ujednačenog, osim na onim mjestima gdje je voda u svome povlačenju za sobom ostavila tragove u obliku bazenčića i tekućih potočića.

Osvježena, ushićena, okrijepljena, šetala sam duž žala, zaboravljajući na sve svoje brige, osjećajući se kao da imam krila na nogama te kao da mogu propješačiti barem četrdeset milja ne umorivši se, i proživljavajući osjećaj oduševljenja koji mi je bio potpuno stran još od dana moje rane mladosti. Oko pola sedam, međutim, konjušari su počeli pristizati kako bi provjetrili konje svojih gospodara – prvo samo jedan, zatim još jedan, sve dok se nije nakupilo oko tucce konja te pet ili šest jahača: ali to me nije trebalo uznemiravati, jer oni se nisu imali običaj spuštati do niskih stijena kojima sam se ja upravo približavala. Kada sam stigla do njih i odšetala preko vlažne, skliske morske trave (riskirajući da se spotaknem i padnem u jedan od brojnih bazena bistre, slane vode koji su ležali među njima) do malog, mahovinom prekrivenog rta oko kojega je zapljuskivalo more, pogledala sam ponovno unatrag, kako bih vidjela komeša li se još tko. Još uvijek su ondje bili samo rani konjušari sa svojim konjima te jedan gospodin pred kojim je trčala mala, tamna mrlja od psa, i jedna kola za vodu koja su dolazila iz grada uzeti vodu za kupališta. Za još minutu ili dvije, pokrenuli bi se i udaljeni kupališni strojevi, a zatim bi na svoje ljekovite jutarnje šetnje počela pristizati postarija gospoda ustaljenih navika i trezvene kvekerske dame. Ali koliko je god takav prizor mogao biti zanimljiv, nisam mogla čekati da mu posvjedočim, jer su sunce i more toliko zasljepљivali moje oči dok sam gledala u tom smjeru, da sam si mogla priuštiti samo jedan brzi pogled; a onda sam se ponovno okrenula kako bih se opijala prizorom i zvukom mora, koje je jurišalo na moj rtić – no bez neizmjerne snage, jer je njegov nalet bio isprekidan isprepletenom morskom travom i neprimjetnim stijenama koje su se nalazile ispod njegove površine; inače bih vrlo brzo bila posve poprskana. Ali plima je nadolazila; voda se podizala; zaljevi i jezerca su se punili; tjesnaci su se proširivali: došlo je vrijeme da potražim neko sigurnije uporište; pa sam hodala, preskakivala i posrtala do glatkog, širokog žala te odlučila produžiti do nekih upadljivo isturenih stijena, a zatim se vratiti.

Uskoro sam iza sebe začula zvuk njuškanja, a onda je do mojih nogu došao pas, pretražujući i vrteći se. Bio je to moj vlastiti Snap – mali, tamni, kuštravi terijer! Kada sam izgovorila njegovo ime, skočio mi je do lica i zalajao od radosti. Gotovo jednako toliko ushićena kao i on, uzela sam malo biće u svoje ruke te ga više puta poljubila. Ali kako se on ovdje našao? Nije se mogao spustiti s neba, ili sam prijeći sav taj put: morao ga je dovesti bilo njegov gospodar, štakorolovac, ili netko drugi; i tako, suzdržavši se od svojih pretjeranih milovanja te jednako tako nastojeći suzbiti i njegova, osvrnula sam se oko sebe i ugledala – g, Westona!

»Vaš Vas se pas dobro sjeća, gospođice Grey«, rekao je, srdačno prihvaćajući ruku koju sam mu pružila ne znajući ni sama što radim. »Ustajete rano.«

»Ne previše često ovako rano«, odgovorila sam, s čudesnom smirenošću, uzimajući u obzir sve okolnosti moga položaja.

»Koliko se daleko namjeravate šetati?«

»Baš sam razmišljala o povratku – mislim kako je već sigurno krajnje vrijeme.«

On se posavjetovao sa svojim satom – sada zlatnim – te mi je rekao kako je tek sedam sati i pet minuta.

»Ali, bez sumnje ste se dovoljno dugo šetali«, rekao je, okrećući se prema gradu, prema kojemu sam ja sada polagano krenula vraćajući se istim putem; a on je hodao pored mene.

»U kojem dijelu grada živite?« upitao je. »Nisam to nikad uspio saznati.«

Nikad nije uspio saznati? Zar je to onda pokušavao učiniti? Rekla sam mu gdje se nalazi naše prebivalište. Pitao je kako smo napredovale u svojim poslovima. Rekla sam mu da se sasvim dobro snalazimo – da smo ostvarile prilično povećanje broja učenica nakon božićnih praznika te da smo očekivale i daljnji porast po završetku ovih.

»Vi ste sigurno vješta učiteljica«, primijetio je.

»Ne, ali moja majka jeste«, odgovorila sam; »ona tako dobro upravlja svime, a k tome je i jako aktivna, i pametna, i ljubazna.«

»Volio bih ju upoznati. Biste li me htjeli nekom prilikom predstaviti Vašoj majci, ako bih vas posjetio?«

»Da, vrlo rado.«

»A hoćete li mi, kao starom prijatelju, odobriti povlasticu da Vas povremeno posjećujem?«

»Da, ako – pretpostavljam da hoću.«

To je bio vrlo budalast odgovor, ali istina je bila da sam smatrala kako nemam pravo pozivati ikoga u kuću svoje majke bez njenoga znanja; a da sam rekla, »Da, ako mojoj majci ne bude smetalo«, to bi djelovalo kao da sam pod njegovim pitanjem podrazumijevala više nego što se moglo očekivati; pa sam, pretpostavljajući kako joj ne će smetati, dodala, »pretpostavljam da hoću«: ali, naravno, trebala sam reći nešto razumljivije i učtivije, da sam samo bila pri sebi. Još trenutak smo nastavili hodati u tišini; koja je, međutim, uskoro bila prekinuta (što je za mene bilo više nego malo olakšanje) primjedbom g. Westona o bistrini jutra i ljepoti zaljeva, a zatim i o prednostima koje je A. posjedovao u odnosu na mnoga druga mondena odmarališta.

»Ne pitate što me dovodi u A.« rekao je. »Sigurno ne pretpostavljate kako sam dovoljno bogat da bih došao iz vlastitog zadovoljstva.«

»Čula sam da ste napustili Horton.«

»Onda niste čuli da sam dobio župu u F.-u?«

F. je bilo selo oko dvije milje udaljeno od A.-a.

»Ne«, rekla sam; »mi živimo tako posve izdvojeno od svijeta, čak i ovdje, pa novosti rijetko dopiru do mene bilo kojim putem; osim putem – novina. Ali nadam se da Vam se sviđa Vaša nova župa; te da Vam mogu čestitati na njenom stjecanju?«

»Očekujem da će mi se moja župa više sviđati za dvije do tri godine, kada provedem izvjesne reforme na koje sam se odlučio – ili, barem, poduzmem neke korake prema takvom postignuću. Ali čestitati mi možete već sada; jer nalazim kako je vrlo ugodno imati župu koja je prepuštena samo meni, bez ikoga tko bi se mogao umiješati u moje poslove – kako bi osujetio moje planove ili onesposobio moje napore: a osim toga, imam i pristojnu kuću u prilično ugodnom susjedstvu te tri stotine funti godišnje; i, zapravo se nemam ni na što drugo požaliti osim na samoću, niti imam išta drugo za poželjeti osim životnu družicu.«

Pogledao je u mene dovršavajući rečenicu: a bljesak njegovih tamnih očiju kao da je zapalio moje lice; na moju veliku sramotu, jer pokazati zbunjenost u takvom trenutku bilo je nepodnošljivo. Stoga sam pokušala popraviti učinjenu štetu, te onemogućiti bilo kakvo svoje osobno povezivanje s tom primjedbom, užurbanim, loše sročnim odgovorom, koji je izražavao otprilike to kako bi mu se, ako samo pričeka dok ne postane dobro poznat u susjedstvu, mogle pružiti brojne prilike za udovoljenje njegovoj želji među stanovnicima F.-a i njegove okolice, ili među posjetiteljima A.-a, ukoliko mu je potreban bogatiji izbor: ne

uzimajući u obzir kompliment koji je bio nagoviješten takvom tvrdnjom, sve dok zbog njegovog odgovora nisam toga postala svjesna.

»Nisam toliko arogantan da bih u to povjerovao«, rekao je, »iako mi Vi to govorite; ali ako bi i bilo tako, ja sam prilično izbirljiv u svojoj ideji o životnoj družici te možda ne ću naći onu koja bi mi odgovarala među damama o kojima ste govorili.«

»Ako tražite savršenstvo, nikada ni ne ćete.«

»Ne tražim – nemam ga pravo zahtijevati, budući da sam i sâm daleko od savršenstva.«

Ovdje je razgovor bio prekinut prolaskom kola za vodu pored nas, jer smo se sada približavali prometnom dijelu žala; pa je sljedećih osam ili deset minuta, između kola i konja, i magaraca, i ljudi, bilo jako malo prostora za održavanje društvenog odnosa, sve dok nismo moru okrenuli leđa te se počeli uspinjati strmom cestom koja je vodila u grad. Tu mi je moj pratilac ponudio svoju ruku, koju sam ja prihvatila, iako ne s namjerom da ju iskoristim kao potporu.

»Mislim da ne dolazite često na žal«, rekao je, »jer sam se onuda mnogo puta šetao, i ujutro i uvečer, otkako sam došao, a dosad Vas nisam nikada vidio; a također sam i nekoliko puta, prolazeći kroz grad, tragao za Vašom školom – ali nisam se sjetio – Vaše ulice; a jednom ili dvaput sam se i raspitivao, ali nisam uspio dobiti traženu informaciju.«

Kada smo svladali uzbrdicu, spremala sam se povući svoju ruku iz njegove, ali mi je laganim pritiskom lakta prešutno dao do znanja kako se s time ne slaže, pa sam stoga odustala. Razgovarajući o različitim temama, ušli smo u grad te prošli kroz nekoliko ulica. Bilo mi je jasno da se udaljio od svoga puta kako bi me otpratio, usprkos dugoj šetnji koja ga je još čekala; pa sam, strahujući da se gnjavio iz puke učtivosti, primijetila – »Bojim se da Vas odvlačim od Vašega puta, g. Weston – vjerujem kako cesta prema F.-u leži u posve drugome smjeru.«

»Ostavit ću Vas na kraju sljedeće ulice«, rekao je.

»A kada ćete doći posjetiti mamu?«

»Sutra – uz Božju volju.«

Kraj sljedeće ulice predstavljao je gotovo svršetak moga puta. Ondje se, međutim, zaustavio, poželio mi dobro jutro te pozvao Snopa, koji je djelovao kao da je pomalo nesiguran bi li pratio svoju staru gospodaricu ili svoga novog gospodara, ali je potrčao na poziv potonjega.

»Ne ću ponuditi da Vam ga vratim, gospođice Grey«, rekao je g. Weston, smiješeći se, »jer mi je drag.«

»Oh, ja ga ni ne želim«, odgovorila sam, »sada kada ima dobrog gospodara; sasvim sam zadovoljna.«

»Dakle, uzimate zdravo za gotovo da sam ja dobar?«

Muškarac i pas su se udaljili, a ja sam se vratila kući, ispunjena zahvalnošću prema nebu za toliko blaženstva te se moleći da moje nade ne budu opet slomljene.

25.

Svršetak

Dakle, Agnes, ne bi trebala ponovno odlaziti na tako duge šetnje prije doručka«, rekla je moja majka, opazajući kako sam popila dodatnu šalicu kave, a da nisam ništa pojela – pozivajući se na vruće vrijeme i zamor od svoje duge šetnje kao izgovor. A svakako sam se i osjećala grozničavo i umorno.

»Ti u stvarima uvijek ideš u krajnosti: dakle, kad bi otišla na kratku šetnju svakog jutra, i kada bi to nastavila raditi, to bi ti činilo dobro.«

»No, mama, i hoću.«

»Ali ovo je gore od ležanja u krevetu ili grbljenja nad tvojim knjigama: sva si se zajapurila.«

»Ne ću to ponovno učiniti«, rekla sam.

Naprezala sam mozak razmišljajući kako da joj kažem za g. Westona, jer morala je saznati da će sutra doći. Međutim, sačekala sam dok stvari od doručka ne budu uklonjene, i dok ne budem smirenija i pribranija; a onda sam, prihvativši se svoga crtanja, započela – »Danas sam na žalost sreća starog prijatelja, mama.«

»Starog prijatelja! Tko bi to mogao biti?«

»Dva stara prijatelja, zapravo. Jedan je bio pas«; a zatim sam ju podsjetila na Snapa, čiju sam joj povijest već bila ispričala, pa sam ju sada povezala sa slučajem njegovog iznenadnog pojavljivanja i nevjerojatnog prepoznavanja; »a drugi je bio«, nastavila sam, »g. Weston, vikar iz Hortona.«

»G. Weston! Nikada prije nisam čula za njega.«

»Da, jesi: vjerujem kako sam ga spomenula nekoliko puta: samo se ne sjećaš.«

»Čula sam te kako govoriš o g. Hatfieldu.«

»G. Hatfield bio je rektor, a g. Weston vikar: običavala sam ga ponekad spomenuti kao suprotnost g. Hatfieldu, jer je bio znatno umješniji svećenik. No, jutros je bio na žalost sa psom – kupio ga je, pretpostavljam, od štakorolovca; a i on me je prepoznao, jednako kao i

pas – koji je to vjerojatno ostvario svojim sposobnostima: pa sam malo popričala s njim, za vrijeme čega sam, kada me pitao za našu školu, bila navedena reći nešto o tebi i o tvome uspješnom upravljanju; pa je on rekao kako bi te volio upoznati te me je pitao bih li ti ga predstavila, ako bi si uzeo takvu slobodu da nas sutra posjeti; pa sam rekla da bih. Jesam li ispravno postupila?»

»Naravno. Kakav je on čovjek?»

»Vrlo ugledan čovjek, mislim: ali vidjet ćeš ga sutra. On je novi vikar F.-a, a budući da je ondje tek nekoliko tjedana, pretpostavljam kako još nije stekao prijatelje te mu je potrebno malo društva.«

Sutra je stiglo. U kakvoj sam samo groznici tjeskobe i iščekivanja bila od doručka do podneva – kada se pojavio! Predstavivši ga svojoj majci, odnijela sam svoj rad do prozora te sjela čekajući na ishod razgovora. Složili su se izvanredno dobro – na moje veliko zadovoljstvo, jer sam se jako brinula što će moja majka misliti o njemu. Toga puta nije ostao dugo: ali kada je ustao da se oprost, ona je rekla kako bi bila sretna vidjeti ga, kad god mu se pruži zgodna prilika da nas ponovno posjeti; a kada je otišao, bila sam zadovoljna slušajući ju kako govori, – »Dakle! Mislim da je on vrlo razuman muškarac. Ali zašto si sjela tako daleko, Agnes«, dodala je, »i razgovarala tako malo?»

»Zato što si ti govorila tako dobro, mama, pa sam mislila kako ti moja pomoć nije potrebna: a, osim toga, on je bio tvoj posjetitelj, a ne moj.«

Nakon toga, često nas je posjećivao – nekoliko puta tjedno. Obično je najveći dio razgovora usmjeravao na moju majku: a nije ni čudo, jer ona je mogla razgovarati. Gotovo sam bila zavidna na nesputanoj, energičnoj rječitosti njenoga govora, kao i na snažnom razumu koji se otkrivao kroz sve što bi rekla – pa ipak, nisam; jer, iako bih zbog njega povremeno požalila radi svojih nedostataka, pružalo mi je veliko zadovoljstvo sjediti i slušati dva bića koja sam voljela i poštivala više od svih drugih na svijetu, kako međusobno razgovaraju tako ljubazno, tako mudro, i tako lijepo. No, nisam uvijek bila tiha; niti sam bila imalo zanemarivana. Bila sam primjećivana upravo onoliko, koliko sam to željela: nije nedostajalo ljubaznih riječi te još ljubaznijih pogleda, nije bilo kraja nježnim brižnostima, previše nježnim i nenametljivim da bi se mogle dočarati riječima, pa stoga i neopisivim – ali koje sam osjećala duboko u srcu.

Od ceremonijalnosti među nama vrlo smo brzo odustali: g. Weston dolazio je kao očekivani gost, dobrodošao u svako vrijeme, i nikada nije remetio raspored naših kućanskih poslova. Čak me je zvao »Agnes«: ime je ispočetka bilo izgovarano plaho, no, kada je otkrio kako to nikoga ne

vrijeđa, činilo se da uvelike daje prednost takvom oslovljavanju u odnosu na »gospođicu Grey«; a jednako je tako bilo i sa mnom. Kako su mučni i sumorni bili oni dani kada ne bi došao! No, ipak ne i nesretni; jer još me je uvijek moglo razveseliti sjećanje na posljednju posjetu, kao i nada u sljedeću. Ali kada bi protekla dva ili tri dana kako ga nisam vidjela, ja bih se svakako osjećala vrlo tjeskobno – što je bilo besmisleno i neopravdano; jer, naravno, on je imao i svoje obveze i župne poslove kojima se morao pozabaviti. A strepila sam pred završetkom praznika, kada su trebale započeti i moje dužnosti, zbog čega ga ponekad ne ću biti u mogućnosti vidjeti, dok ću ponekad – kada moja majka bude u učionici – biti prisiljena ostati s njim nasamo: položaj za kojim nisam uopće žudjela, unutar kuće; iako se susreti s njim na otvorenom te šetnje pored njega nisu pokazale nimalo neugodnima.

Jedne je večeri, međutim, u zadnjem tjednu praznika, došao – neočekivano: budući da je teški i dugotrajni pljusak s grmljavinom tijekom poslijepodneva gotovo uništio moje nade da ću ga vidjeti toga dana; ali sada je oluja završila, a sunce je žarko sjalo.

»Prekrasna večer, gđo. Grey!« rekao je, ulazeći. »Agnes, želio bih da prošetate sa mnom do ...« (naveo je naziv izvjesnog dijela obale – upečatljivog brežuljka s kopnene strane, a prema moru strme litice, s čijeg se vrha pružao divan pogled). »Kiša je slegla prašinu te ohladila i pročistila zrak, pa će vidik biti veličanstven. Hoćete li doći?«

»Mogu li ići, mama?«

»Da; naravno.«

Otišla sam se spremiti te sam za nekoliko minuta ponovno sišla dolje; iako sam, naravno, uložila nešto više truda u svoju odjeću nego što bih bila uradila da sam se jednostavno spremala sama uputiti u trgovački pohod. Grmljavinski pljusak zasigurno je imao prilično blagotvoran učinak na vrijeme, pa je večer bila iznimno ugodna. G. Weston želio je da ga uhvatim pod ruku; dok smo prolazili kroz prepune ulice govorio je vrlo malo, ali je hodao vrlo brzo te je djelovao ozbiljno i zamišljeno. Pitala sam se u čemu je problem te osjećala neki neodređeni strah da mu se po glavi mota nešto neugodno; a maglovita su me nagađanja, vezana uz ono o čemu je možda razmišljao, mučila, i to ne malo, te me učinila ozbiljnom i prilično tihom. Ali te su tlapnje iščezle čim smo stigli do tihog predgrađa; jer istoga trena kada smo došli u vidokrug posvećene, stare crkve i – brežuljka, s dubokim plavetnilom iza njega, otkrila sam kako je moj pratilac sasvim veseo.

»Bojim se da sam hodao prebrzo za Vas, Agnes«, rekao je: »u svojoj nestrpljivosti da se riješim grada, zaboravio sam uzeti u obzir Vašu udobnost; ali sada ćemo hodati onoliko sporo, koliko Vi želite. Vidim, po onim svijetlim oblacima na zapadu, da će zalazak sunca biti izniman, a mi ćemo stići na vrijeme da budemo svjedoci njegovog učinka na more, čak i uz najumjereniji tempo napredovanja.«

Kada smo došli otprilike na pola puta do vrha brežuljka, opet smo zapali u tišinu; koju je, kao i obično, on prvi prekinuo.

»Moja je kuća i dalje pusta, gospođice Grey«, primijetio je, smiješeći se, »a sada sam upoznat sa svim damama iz svoje župe te također i s nekolicinom iz grada; a mnoge druge znam iz viđenja ili po čuvenju; ali nijedna od njih ne bi mi bila odgovarajuća družica; zapravo, samo bi jedna osoba na svijetu to mogla biti: a to ste Vi; i ja želim znati Vašu odluku?«

»Jeste li ozbiljni, g. Weston?«

»Ozbiljan! Kako možete pomisliti da bih se mogao šaliti s takvom stvari?«

Spustio je svoj dlan na moju ruku, koja je počivala na njegovoj ruci: sigurno je osjetio kako drhti – ali to sada nije bilo važno.

»Nadam se da nisam bio prenagao«, rekao je ozbiljnim tonom. »Morali ste znati kako to nije moj način, laskati i govoriti nježne besmislice, pa čak ni izražavati obožavanje koje osjećam; te kako su samo jedna moja riječ ili pogled značili više nego slatke fraze i strastvene izjave većine drugih muškaraca.«

Rekla sam nešto o tome kako ne bih željela napustiti svoju majku, kao ni učiniti bilo što bez njenoga pristanka.

»Sve sam dogovorio s gđom. Grey, dok ste Vi stavljali svoj šeširić«, odgovorio je. »Rekla je kako mogu dobiti njen pristanak, ako uspijem dobiti Vaš; a također sam ju pitao, u slučaju da budem tako sretan, bi li došla živjeti s nama – jer bio sam siguran kako bi to Vama bilo draže. Ali ona je odbila, rekavši kako si sada može priuštiti da zaposli pomoćnika te kako će nastaviti voditi školu sve dok ne uspije ostvariti godišnju rentu dovoljnu da joj osigura udoban smještaj; a, u međuvremenu, provodit će svoje praznike naizmjenice s nama i s Vašom sestrom te će biti sasvim zadovoljna ako Vi budete sretni. Eto, sada sam poništio Vaše zamjerke na njen račun. Imate li neke druge?«

»Ne – nikakve.«

»Onda me volite?« rekao je, žarko pritišćući moju ruku.

»Da.«

Ovdje ću se zaustaviti. Moj dnevnik, pomoću kojega sam sastavila ove stranice, nastavlja se još malo dalje. Mogla bih nastaviti pričati još godinama, ali zadovoljit ću se dodavši, kako nikada ne ću zaboraviti tu predivnu ljetnu večer te kako ću uvijek s užitkom pamtiti taj strmi brežuljak, kao i rub litice na kojem smo zajedno stajali, gledajući veličanstveni zalazak sunca koji se odražavao u nemirnom svijetu voda podno naših nogu – sa srcima ispunjenim zahvalnošću prema nebu, i srećom, i ljubavlju – gotovo previše punima za izreći.

Nekoliko tjedana nakon toga, kada si je moja majka nabavila pomoćnika, ja sam postala supruga Edwarda Westona; i nikada nisam pronašla razlog da se zbog toga pokajem, a sigurna sam kako nikada ni ne ću. Imali smo iskušenja, i znamo da ih ponovno moramo imati; ali dobro ih podnosimo zajedno te nastojimo ojačati sami sebe, kao i jedno drugo, pred konačnim rastankom – tom najvećom od svih nesreća za onoga tko ostane na životu. Ali, ako držimo na umu veličanstvena nebesa koja nas poslije čekaju, gdje ćemo se oboje moći ponovno sresti, a gdje su grijeh i tuga nepoznati, zasigurno će čak i to biti podnošljivo; a, u međuvremenu, nastojimo živjeti na slavu Onoga, koji je naš put posuo tolikim blagoslovima.

Edward je, svojim ustrajnim nastojanjima, proveo iznenađujuće reforme u svojoj župi, a njeni ga stanovnici cijene i vole – kako i zaslužuje; jer kakve god bile njegove mane kao muškarca (a nitko nije posve bez njih), izazivam bilo koga neka mu nađe krivicu kao župniku, suprugu ili ocu.

Naša djeca, Edward, Agnes i mala Mary, ukazuju na dobro; njihovo je obrazovanje, zasad, uglavnom prepušteno meni; i ništa im dobro ne će nedostajati, što im majčinska ljubav može pružiti. Naš skromni prihod sasvim je dovoljan za naše potrebe: a primjenjujući štedljivost kojoj smo se priučili u težim vremenima te nikada ne pokušavajući oponašati naše bogatije susjede, ne samo da sami uspijevamo uživati u udobnosti i zadovoljstvu, već uspijevamo i svake godine odvojiti nešto sa strane za našu djecu te dati nešto onima kojima je potrebno.

A sada, mislim da sam rekla dovoljno.

Anne Brontë

(Thornton, 17. siječnja 1820.
Scarborough, 28. svibnja 1849.)

engleska književnica i pjesnikinja
najmlađa članica književne obitelji Brontë

Kći Patricka Brontëa, siromašnog irskog svećenika u Anglikanskoj crkvi, Anne Brontë proživjela je veći dio svoga života sa svojom obitelji u župi Haworth na vrištinama Yorkshirea. Također je pohađala internat u Mirfieldu u razdoblju od 1836. do 1837. godine. S 19 godina napustila je Haworth te počela raditi kao guvernanta, od 1839. do 1845. godine. Nakon što je napustila svoju učiteljsku službu, ispunila je svoje literarne ambicije. Pod pseudonimom je objavila svezak poezije zajedno sa svojim sestrama (Pjesme Currera, Ellisa i Actona Bella, 1846.) te dva romana. Roman Agnes Grey, koji je zasnovan na iskustvima što ih je stekla radeći kao guvernanta, objavljen je 1847. godine. Njen drugi i posljednji roman, Stanarka napuštene kuće, koji se danas smatra jednim od prvih feminističkih romana, pojavio se 1848. godine. Poput njenih pjesama, oba su njena romana prvo objavljena pod muškim književnim pseudonimom Acton Bell. Annein život završio je rano, kada je umrla od tuberkuloze u dobi od 29 godina.

Djelomično stoga što je ponovno objavljivanje Stanarke napuštene kuće nakon Anneine smrti onemogućila njena sestra Charlotte Brontë, Anne nije jednako toliko poznata kao njene sestre Charlotte i Emily. U novije vrijeme, s povećanjem kritičkog zanimanja za ženske autore, njen je život preispitan, a njen književni rad ponovno procijenjen, što je dovelo do njenog prihvaćanja, ne kao manje vrijedne članice obitelji Brontë, već kao značajne književne ličnosti. Sally McDonald iz Brontë Society rekla je 2013. godine, »Ona se danas na neki način smatra najradikalnijom od sestara, jer je pisala o teškim temama, kao što su pravo žene da zadrži samostalnost te utjecaj alkoholizma na raspad obitelji.« Njeni su romani, kao i romani njenih sestara, postali klasicima engleske književnosti.